

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV VA O‘RTA MAXSUS TA‘LIM VAZIRLIGI
NIZOMIY NOMIDAGI
TOSHKENT DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI

“Milliy g‘oya va ma‘naviyat asoslari” kafedrası
“GEOSIYOSAT ASOSLARI”
fanidan

O‘QUV USLUBIY MAJMUA

Bilim sohasi: 100000 - Gumanitar soha

Ta‘lim sohasi: 110000 - Pedagogika

Bakalavriat yo‘nalishi: 5111600 – Milliy g‘oya, ma‘naviyat asoslari va huquq ta‘limi

TOSHKENT – 2016

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY VA O‘RTA MAXSUS TA‘LIM VAZIRLIGI

NIZOMIY NOMIDAGI
TOSHKENT DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI

“Milliy g‘oya va ma’naviyat asoslari” kafedrası

“GEOSIYOSAT ASOSLARI”

fanidan

O‘QUV – USLUBIY MAJMUA

Bilim sohasi: 100000 - Ta’lim

Ta’lim sohasi: 140000- O‘qituvchilar tayyorlash va pedagogika fani

Bakalavriat yo‘nalishi: 5141500 – Milliy g‘oya, ma’naviyat asoslari va huquq ta’limi

TOSHKENT – 2015

«Milliy g‘oya va ma’naviyat asoslari» kafedrası

“GEOSIYOSAT ASOSLARI”
fanidan

O‘QUV - USLUBIY MAJMUA

Ushbu o‘quv-uslubiy majmua “Geosiyosat asoslari” fani bo‘yicha yaratilgan bo‘lib, unda mazkur fanning o‘quv dasturi, ishchi dasturi, ma’ruza mashg‘ulotlarining ta’lim texnologiyasi va seminar mashg‘uloti mashg‘ulotlarining ta’lim texnologiyasi jamlangan.

Mazkur o‘quv-uslubiy majmua oliy o‘quv yurtlarining bakalavr ta’lim yo‘nalishi talabalari uchun mo‘ljallangan.

Tuzuvchilar:

s.f.n X.Jumaniyozov
katta o‘qituvchi U.Musayev

Taqrizchilar:

s.f.n. X, Yorqulov
t.f.n. S. Tilaboyev

O‘quv-uslubiy majmua Nizomiy nomidagi TDPU o‘quv uslubiy kengashining _____ dagi _____ - sonli qarori bilan tavsiya etilgan.

**“Milliy g‘oya va ma’naviyat asoslari” kafedrasining 2015 yil 11 noyabrdagi
3-sonli yig‘ilish bayonnomasidan**

KO‘CHIRMA

2015-yil 11 noyabr

Toshkent shahri

QATNASHDILAR: Kafedra mudiri f.f.n., dotsent M.A.Sobirova, t.f.prof. I.Xoliqov, f.f.d. Samatov X., s.f.n.X.Jumaniyozov, t.f.n.S.Tillaboyev, katta o‘qituvchilar: T.Yusupov, A.Norboyev, U. Musayev, F.Tursunov, B.Turdiyev, o‘qituvchilar U.Nigmanova, U.Ravshanov, X.Axmedova, A.Rasulova, A.Teshaboyev.

Kun tartibida ko‘rilgan masalalar:

Har xil masalalar. “Milliy g‘oya va ma’naviyat asoslari” kafedrasida katta o‘qituvchisi s.f.n X.Jumaniyozov va U.Musaevlar tomonidan “Geosiyosat asoslari” fanidan tayyorlangan o‘quv-uslubiy majmuani nashrga tavsiya etish haqida.

ESHITILDI: X.Jumaniyozov “Milliy g‘oya va ma’naviyat asoslari” kafedrasida katta o‘qituvchisi U.Musaev bilan birgalikda tayyorlangan “Geosiyosat asoslari” fanidan tayyorlangan o‘quv-uslubiy majmua standartda belgilangan talablarga javob berishi, tegishli ta’lim texnologiyalari asosida yaratilganini, ma’ruza matnlari keltirilganligini, shuningdek o‘quv jarayonini tashkil etish uchun zarur bo‘lgan xujjatlarini o‘z ichiga olganligi xususida aytib o‘tdi. Shuningdek, ushbu o‘quv-uslubiy majmuani chop etish bo‘yicha ekspert xulosalari mavjudligini, ijobiy taqrizlar olinibganligini aytib o‘tdi.

SO‘ZGA CHIQDI: Ushbu masala bo‘yicha so‘zga chiqqan f.f.n. M.Sobirova, t.f.n.S.Tillaboyev va boshqalar mazkur majmuani ijobiy baholab, chop etishni tavsiya etdilar.

Yig‘ilish qatnashchilarining fikr mulohazalari asosida:

QAROR QILINDI:

1. “Milliy g‘oya va ma’naviyat asoslari” kafedrasida katta o‘qituvchisi s.f.n X.Jumaniyozov va U.Musaevlar tomonidan “Geosiyosat asoslari” fanidan tayyorlangan o‘quv-uslubiy majmua nashrga tavsiya etilsin.
2. Ushbu qarorni qo‘llab-quvvatlash fakul’tet ilmiy kengashidan so‘ralsin.

**Yig‘ilish raisi:
Kotiba:**

**f.f.n., dots. M.Sobirova
U.Nigmanova**

Nizomiy nomidagi TDPU Tarix fakulteti Kengashning navbatdan tashqari 1-sonli majlis bayonnomasi qaroridan

K O' C H I R M A

Toshkent shahri

2015 yil 13 noyabr

QATNASHDI: kengashning 17 a'zosi

K U N T A R T I B I:

Nizomiy nomidagi TDPU rektorining 2015 yil 11 noyabrdagi "2015-2016 o'quv yilida o'quv –uslubiy majmualarni ekspertizadan o'tkazishni tashkil etish to'g'risida"gi 597-u sonli buyrug'ini fakultetda ijrosi to'g'risida

ESHITILDI: Kengash raisi V.T.Ishqvatov o'z axborotida O'zbekiston Respublikasi Prezidenti 2011 yil 20 maydagi "Oliy ta'lim muassasalarining moddiy-texnik bazasini mustahkamlash va yuqori malakali mutaxassislar tayyorlash sifatini tubdan yaxshilashg chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-1533-sonli qarorida belgilangan vazifalar ijrosini ta'minlash hamda oliy ta'lim muassasalarida yaratilgan o'quv-uslubiy majmualarning sifatini tahlil etish va ularni nashrdan chiqarish ishlarini tashkil etish to'g'risidagi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining 2013 yil 1 iyuldagi "O'quv-uslubiy majmualarni ekspertizadan o'tkazish to'g'risida"gi 222-sonli buyrug'i ijrosini ta'minlash maqsadida Nizomiy nomidagi TDPU rektorining 2015 yil 11 noyabrdagi "2015-2016 o'quv yilida o'quv –uslubiy majmualarni ekspertizadan o'tkazishni tashkil etish to'g'risida"gi 597-u sonli buyrug'i qabul qilingan. Bu borada Fakultet bo'yicha ishchi guruh shakllanib, fakultet ta'lim yo'nalishlarida va magistratura mutaxassisliklari bo'yicha yaratilgan uquv-uslubiy majmualarning sifati tahlilini amalga oshirishga katta e'tibor qaratilgan.

"Milliy g'oya va ma'naviyat asoslari" kafedrasida katta o'qituvchisi s.f.n X.Jumaniyozov va U.Musaevlar tomonidan "Geosiyosat asoslari" fanidan tayyorlangan o'quv-uslubiy majmua standartda belgilangan talablarga javob berishi, tegishli ta'lim texnologiyalari asosida yaratilganini, ma'ruza matnlari keltirilganligini, shuningdek o'quv jarayonini tashkil etish bo'yicha zarur bo'lgan xujjatlarini o'z ichiga olganligi xususida aytib o'tdi. Shuningdek, ushbu o'quv-uslubiy majmuani chop etish bo'yicha ekspert xulosalari va ijobiy taqrizlar olinib, kafedra yig'ilishida muhokama qilingan va uni nashr etishga qaror qilinganligini aytib o'tdi.

Ushbu masala bo'yicha so'zga chiqqan o'quv-uslubiy kengash a'zolari dotsentlar Z.Ilxomov, B.Qodirov, H.To'ychieva va boshqalar mazkur majmuani ijobiy baholab, chop etishni tavsiya etdilar. Yuqoridagi masala bo'yicha kengash

QAROR QILADI:

1. Fakultet bo'yicha "2015-2016 o'quv yilida o'quv–uslubiy majmualarni ekspertizadan o'tkazishni tashkil etish to'g'risida fakultet dekani V.T.Ishqvatovning axboroti ma'lumot uchun qabul qilinsin.

2. "Milliy g'oya va ma'naviyat asoslari" kafedrasida katta o'qituvchisi s.f.n X.Jumaniyozov va U.Musaevlar tomonidan "Geosiyosat asoslari" fanidan tayyorlangan o'quv-uslubiy majmua nashrga tavsiya etilsin.

2. Ushbu qarorni qo'llab-quvvatlash universitet Kengashidan so'ralsin.

Tarix fakulteti kengashi

raisi, t.f.n., dots.

Kotiba, t.f.n., dots.

V.T. Ishqvatov
G.S.Fuzailova

NIZOMIY NOMIDAGI TDPU “MILLIY G‘OYA VA MA’NAVIYAT ASOSLARI” KAFEDRASI KATTA O‘QITUVCHILARI, SIYOSIY FANLAR NOMZODI X.S. JUMANIYOZOV VA U.MUSAYEVLAR TOMONIDAN “GEOSIYOSAT ASOSLARI” FANIDAN TAYYORLANGAN O‘QUV-USLUBIY MAJMUAGA

TAQRIZ

Ushbu majmua mutaxassislar tayyorlash boyicha qabul qilingan yangi Davlat ta’lim standartining o‘quv rejasiga muvofiq tayyorlangan. Pedagogika oliy o‘quv yurtlarida keng ixtisosdagi pedagog-mutaxasislarni tayyorlash uchun zarur bo‘lgan fanlar orasida “Geosiyosat asoslari” fani muhim o‘rin egallaydi. Pedagog-mutaxassis Milliy istiqloq g‘oyasining metodologik masalalarini hal qilish yo‘llarini mukammal egallagandagina o‘z faoliyatida amaliy va nazariy masalalarni hal qilishga qodir bo‘ladi. Prezidentimiz I.Karimov “Yuksak ma’naviyat – engilmas kuch” asarida yoshlardan ogohlik, dahldorlik, atrofda bo‘layotgan voqea-hodisalarga nisbatan mustaqil fikr bildira oladigan yoshlarni tarbiyalash vazifasiga alohida e’tibor qaratadi.

«Geosiyosat asoslari» o‘quv fani xalqaro miqyosda sodir bo‘layotgan geosiyosiy jarayonlarni kompleks taxlil qilishga qaratilgan. Geosiyosiy jarayonlar bo‘yicha ma’ruzalar kursida asosiy e’tibor sotsial fenomenga kompleks xolda, iqtisodiy, siyosiy, geografik, mafkuraviy tavsiflar birligidan kelib chiqib yondashishga qaratiladi. O‘quv majmuaning asosiy maqsadi - geosiyosiy jarayonlarni spetsifik sotsial fenomen sifatida kompleks taxlil qilishdan iborat ekani ko‘rsatilgan. O‘quv fanining asosiy vazifalari quyidagilarni o‘z ichiga oladi: geosiyosat asoslarining mazmun-mohiyati, uslublari, vazifalarini tahlil etish; geosiyosiy jarayonlarning mohiyati, tarkibi, umumiy qonuniyatlarini ochib berish; geografik makon ustidan nazorat o‘rnatishning asosiy tiplarini, uni amalga oshirish resurslarini belgilab olish; geosiyosiy jarayonlar va geosiyosiy bilimlarning rivojlanib borish davrlarini taxlil etish; jahonning bugungi geosiyosiy manzarasini qarab chiqishda turli mintaqa mamlakatlarining geosiyosiy xususiyatlarini taxlil qilish; mafkuraviy jarayonlarning globallashuvi jarayonida O‘zbekistonning geosiyosiy manfaatlarini belgilab olish. Fanning mazmun-mohiyatini muvaffaqiyatli o‘zlashtirib olishlari uchun talabaga bir qator talablar qo‘yiladi. Fan yuzasidan tegishli texnologiyalar, texnologik xaritalar, slaydlar, ma’ruza matnlari keltirilgan.

Milliy g‘oya va ma’naviyat asoslari” kafedrası katta o‘qituvchisi s.f.n X.Jumaniyozov va U.Musaevlar tomonidan “Geosiyosat asoslari” fanidan tayyorlangan o‘quv-uslubiy majmuani ijobiy baholayman. Ushbu majmua belgilangan talablarga javob beradi va uni nashrga tavsiya qilaman.

TKTI “Falsafa va ma’naviyat asoslari”
kafedrası dotsenti s.f.n.

X.Yorqulov

NIZOMIY NOMIDAGI TDPU "MILLIY G'OYA VA MA'NAVIYAT ASOSLARI" KAFEDRASI KATTA O'QITUVCHILARI, SIYOSIY FANLAR NOMZODI X.S. JUMANIYOZOV VA U.MUSAYEVLAR TOMONIDAN "GEOSIYOSAT ASOSLARI" FANIDAN TAYYORLANGAN O'QUV-USLUBIY MAJMUAGA

TAQRIZ

Milliy g'oya va ma'naviyat asoslari" kafedrasida katta o'qituvchisi s.f.n X.Jumaniyozov va U.Musaevlar tomonidan "Geosiyosat asoslari" fanidan tayyorlangan o'quv-uslubiy majmua mutaxassislar tayyorlash bo'yicha qabul qilingan yangi Davlat ta'lim standartining o'quv rejasiga muvofiq tayyorlangan. Pedagogika oliy o'quv yurtlarida keng ixtisosdagi pedagog-mutaxassislarni tayyorlash uchun zarur bo'lgan fanlar orasida "Geosiyosat asoslari" fani muhim o'rin egallaydi. Pedagog-mutaxassis Milliy istiqlol g'oyasining metodologik masalalarini hal qilish yo'llarini mukammal egallagandagina, ularda jahon maydonlarida sodir bo'layotgan mafkuraviy hodisalarga mustaqil fikr bildira olishsa, uning ortida turgan kuchlarning maqsad-manfaatlarini chuqur bilishsagina o'z faoliyatida amaliy va nazariy masalalarni hal qilishga qodir bo'ladi.

«Geosiyosat asoslari» o'quv fani xalqaro miqyosda sodir bo'layotgan geosiyosiy jarayonlarni kompleks taxlil qilishga qaratilgan. Geosiyosiy jarayonlar bo'yicha ma'ruzalar kursida asosiy e'tibor sotsial fenomenga kompleks xolda, iqtisodiy, siyosiy, geografik, mafkuraviy tavsiflar birligidan kelib chiqib yondashishga qaratiladi. O'quv kursidan dasturlar va ma'ruzalarni tayyorlashda vatanimiz va chet el olimlarining asarlaridan keng foydalaniladi.

O'quv majmuaning asosiy maqsadi - geosiyosiy jarayonlarni spetsifik sotsial fenomen sifatida kompleks taxlil qilishdan iborat. O'quv majmuaning asosiy vazifalari quyidagilarni o'z ichiga oladi: geosiyosat asoslarining mazmun-mohiyati, uslublari, vazifalarini tahlil etish; geosiyosiy jarayonlarning mohiyati, tarkibi, umumiy qonuniyatlarini ochib berish; geografik makon ustidan nazorat o'rnatishning asosiy tiplarini, uni amalga oshirish resurslarini belgilab olish; geosiyosiy jarayonlar va geosiyosiy bilimlarning rivojlanib borish davrlarini taxlil etish; jahonning bugungi geosiyosiy manzarasini qarab chiqishda turli mintaqa mamlakatlarining geosiyosiy xususiyatlarini taxlil qilish; mafkuraviy jarayonlarning globallashuvi jarayonida O'zbekistonning geosiyosiy manfaatlarini belgilab olish va shu kabilar. Fan yuzasidan tegishli texnologiyalar, texnologik xaritalar, slaydlar, ma'ruza matnlari keltirilgan.

Milliy g'oya va ma'naviyat asoslari" kafedrasida katta o'qituvchisi s.f.n X.Jumaniyozov va U.Musaevlar tomonidan "Geosiyosat asoslari" fanidan tayyorlangan o'quv-uslubiy majmuani ijobiy baholayman. Ushbu majmua belgilangan talablarga javob beradi va uni nashrga tavsiya qilaman.

TDPU "Milliy g'oya va ma'naviyat asoslari" kafedrasida katta o'qituvchisi t.f.n. S.Tilaboyev

USLUBIY MAJMUA MUNDARIJASI

1. “Geosiyosat asoslari” fani bo‘yicha o‘quv dasturi.....
2. “Geosiyosat asoslari” fani bo‘yicha ishchi dastur.....
3. Ta’lim texnologiyalar ishlanmasi.....
- 3.1. Ma’ruza mashg‘ulot mavzulari bo‘yicha.....
- 3.2. Seminar mashg‘uloti mavzulari bo‘yicha.....
4. Kompakt disk.....

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI**

Ro'yxatga olindi
50511600-205 raqami
2014-yil "10" "11"

Vazirlikning 2014-yil "13"
11 dagi "430"-sonli
buyrug'i bilan tasdiqlangan

GEOSIYOSAT ASOSLARI

FAN DASTURI

Bilim sohasi: 100000 – Gumanitar

Ta'lim sohasi: 110000 –Pedagogika

Ta'lim yo'nalishi: 5111600 – Milliy g'oya, ma'naviyat asoslari va huquq ta'limi

Toshkent – 2014

Fan dasturi Oliy va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi o'quv-uslubiy birlashmalari faoliyatini Muvofiqlashtiruvchi kengashning 2014-yil "10" 11 dagi "5" -son majlis bayoni bilan ma'qullangan.

Fan dasturi Nizomiy nomidagi Toshkent Davlat Pedagogika Universitetida ishlab chiqildi.

Tuzuvchi:

Jumaniyozov X.S – Nizomiy nomidagi TDPU “Milliy g‘oya va ma’naviyat asoslari” kafedrasi dotsenti, siyosiy fanlar nomzodi.

Taqrizchilar:

Bayriyeva A.K. – Berdaq nomidagi QDU “Milliy g‘oya, ma’naviyat asoslari va huquq ta’limi” kafedrasi mudiri, falsafa fanlari nomzodi, dotsent.

Mamatqulov D.M. – Toshkent viloyati pedagog kadrlarni Qayta tayyorlash va malakasini oshirish Istituti, “Ijtimoiy fanlar va ma’naviyat asoslari” kafedrasi katta o‘qituvchisi

Fan dasturi Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti o'quv-uslubiy kengashida tavsiya qilingan (2014-yil «2» 11 5 -sonli majlis bayoni).

KIRISH

«Geosiyosat asoslari» o‘quv fani xalqaro miqyosda sodir bo‘layotgan geosiyosiy jarayonlarni kompleks taxlil qilishga qaratilgan. Geosiyosiy jarayonlar bo‘yicha ma‘ruzalar kursida asosiy e‘tibor sotsial fenomenga kompleks xolda, iqtisodiy, siyosiy, geografik, mafkuraviy tavsiflar birligidan kelib chiqib yondashishga qaratiladi. O‘quv kursidan dasturlar va ma‘ruzalarni tayyorlashda vatanimiz va chet el olimlarining asarlaridan keng foydalaniladi.

Fanning maqsadi va vazifalari

O‘quv fanining asosiy maqsadi - geosiyosiy jarayonlarni spetsifik sotsial fenomen sifatida kompleks taxlil qilishdan iborat.

O‘quv fanining asosiy vazifalari quyidagilarni o‘z ichiga oladi:

- geosiyosat asoslarining mazmun-mohiyati, uslublari, vazifalarini tahlil etish;
- geosiyosiy jarayonlarning mohiyati, tarkibi, umumiy qonuniyatlarini ochib berish;
- geografik makon ustidan nazorat o‘rnatishning asosiy tiplarini, uni amalga oshirish resurslarini belgilab olish;
- geosiyosiy jarayonlar va geosiyosiy bilimlarning rivojlanib borish davrlarini taxlil etish;
- jahonning bugungi geosiyosiy manzarasini qarab chiqishda turli mintaqa mamlakatlarning geosiyosiy xususiyatlarini taxlil qilish;
- mafkuraviy jarayonlarning globallashuvi jarayonida O‘zbekistonning geosiyosiy manfaatlarini belgilab olish.
- dunyoning siyosiy-mafkuraviy manzarasini, unda kechayotgan g‘oyaviy kurashlardan ko‘zlangan tub maqsad-manfaatlarning asl qiyofasini ochib berish.

Fan boyicha talabalarning bilimi, ko‘nikma va malakalariga qoyiladigan talablar

Fanning mazmun-mohiyatini muvaffaqiyatli o‘zlashtirib olishlari uchun talabaga bir qator talablar qo‘yiladi. Ular jumlasiga quyidagilar kiradi:

- talabada rus va ingliz tilida o‘qish-gapirish ko‘nikmalarining zarurligi. Fanga doir asosiy manbalarning chet tilida ekanligidan kelib chiqiladi. Bu holat esa geopolitik jarayonlarni birinchi bo‘lib G‘arbiy Evropa va AQShlik olimlarning taxlil etishgani, ularda juda katta ham nazariy, ham amaliy tajriba mavjudligi bilan izohlanadi.
- talabada internet bilan muloqada bo‘la olish ko‘nikmasining zarurligi. Chunki eng oxirgi ma‘lumotlarga internet nihoyatda boy, undagi tegishli bazalarga kirish, ma‘lumot olishga ehtiyojning yuqoriligi bilan belgilanadi.
- talabaning zamonaviy politologiya fanining mazmun-mohiyati bilan, uning uslub va vositalari bilan chuqur tanish bo‘lishi talab etiladi. Negaki geosiyosiy bilimlar tarixiy bilimlarning, siyosatning «geografik aqli» sifatida rivojlanib kelgan.
- falsafa va umumnazariy fanlarda keng qo‘llaniladigan ilmiy bilishning qator metodlarini chuqur o‘zlashtirgan va ulardan amaliyotdan keng foydalana oladigan bo‘lishi lozim: makon va zamon, analiz va sintez, tarixiylik va mantiqiylik, kuzatish, qiyosiy taqqoslash, umumiylik va xususiylik, mavhumlashtirish va umumlashtirish va boshqalar.

Fan bo‘yicha talabalarning bilimi, ko‘nikma va malakalariga qo‘yiladigan talablar

Bakalavr:

- Geosiyosat asoslari” fanining predmeti, obykti, maqsad va vazifalari;
- geosiyosatning kategoriyalari, qonunlari, metodlari va funksiyalari;
- mumtoz geosiyosatning asosiy g‘oyalari va tamoyillari;
- hozirgi zamon geosiyosatining asosiy xususiyatldari to‘g‘risida **tasavvurga ega bo‘lishi;**

- “Geosiyosat asoslari” fani amaliyot sifatidagi xarakteri;
- geosiyosatning metodlari va amal qilish funksiyalari;
- geosiyosatning asosiy g‘oyalari va harakatlantiruvchi omillari;
- geosiyosiy oqimlar va maktablari faoliyati;
- yangi davr geosiyosiy nazariyalari va maktablari;
- Turkiston hududida vujudga kelgan dastlabki geosiyosiy bilimlar va harakatlar;
- geosiyosiy bilimlar rivojida “Temur tuzuklari” asarining o‘rni;
- XVI-XIX asrlarda vujudga kelgan geosiyosiy bilimlar va harakatlar;
- «Katta o‘yin» konsepsiyasi va uning geosiyosiy mohiyati;
- geosiyosiy qarashlar rivojida I.A. Karimovning «O‘zbekiston XXI asr bo‘sag‘asida: xavfsizlikka tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari» asarining nazariy-metodologik ahamiyati;
- yangi ming yillikda Rossiya-AQSH-Xitoy munosabatlari rivoji va istiqbollari.
- Markaziy Osiyo regionidagi geosiyosiy jarayonlar;
- O‘zbekiston va SHHT geosiyosiy istiqbollari;
- yangi ming yillikda Markaziy Osiyoda xavfsizlikni ta‘minlash vazifalarini

bilishi, malaka hosil qilishi;

- Geosiyosiy harakatlardan ko‘zlangan maqsadlarni anglab yetish;
- dunyoning mafkuraviy manzarasi yoritib berish;
- turli mazmundagi geosiyosiy ta‘sirlarni anglab yetishi;
- yoshlarda turli tahdidlarga nisbatan ogohlik va dahldorlik tuyg‘ularini tarbiyalab borish;

-yoshlarga vatanimiz geosiyosiy manfaatlarini tushuntirib bera olish **ko‘nikmasiga ega bo‘lishi lozim.**

Fanning o‘quv rejadagi boshqa fanlar bilan o‘zaro bog‘liqligi, uslubiy jihatidan uzviyligi va ketma-ketligi

«Geosiyosat asoslari» fani eng avvalo o‘quv rejasidagi siyosiy va ijtimoiy-iqtisodiy fanlar bilan uzviy aloqada. U yangi o‘quv kursi sifatida o‘z maqsadi, vazifalari, ob‘ekti, uslubiyati, uslubii vositalariga suyanib ish ko‘rish bilan birga Falsafa, Politologiya, Davlat va huquq asoslari, Iqtisodiyot nazariyasi, O‘zbekiston tarixi, Siyosiy geografiya kabi fanlar va kurslar bilan chambarchas bog‘liq. Mazkur fanlar inson ma‘naviy-intelektual o‘shida, Vatandarparvarlik tuyg‘ularini shakllantirish, umummilliy manfaatlarini anglab etishida, siyosiy ongi, mafkuraviy immunitetini oshirishda, ijtimoiy munosabatlarning siyosiy-axloqiy, hodisaviy asoslari kabi

masalalarda uslubiyat, uslubiy va mazmunan bir-birini to'ldirib kelishida ko'rish mumkin.

Fanning ta'limdagi o'rni

Ushbu fan milliy g'oya, huquq va ma'naviyat asoslari yo'nalishlari bo'yicha pedagog kadrlar tayyorlashda, shuningdek ma'naviyat va ma'xriyat markazlariga mutaxassislar tayyorlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Fanni o'qitishda pedagogik va axborot texnologiyalaridan foydalanish

Yangi pedagogik texnologiyalar «Geosiyosat asoslari» fanini milliy manfaat, milliy xavfsizlik, milliy g'oya, milliy mafkura, mafkuraviy tahdid, mafkuraviy immunitet, mafkuraviy xavfsizlik, yoshlar tarbiyasi kabi masalalarini qamrab olishi zarur. Mazkur fan mustaqil fikrga ega ma'naviy barkamol, komil inson shakllanishi, rivojlanishini ta'minlashda uning ma'naviy mafkuraviy bilimlarini oshirishga har jihatdan yaqindan yordam bermog'i lozim. Fanni o'qitishda yangicha fikrlaydigan, yangicha tafakkur tarziga ega bo'lgan shaxsni tarbiyalab voyaga etkazishga yordam berish nazarda tutiladi. Mana shu vazifalarni bajarishda bilimni talabalar ongiga singdirish, ularning amaliy faoliyatiga aylantirishda o'qituvchi qanday pedagogik texnologiyalardan ijodiy foydalanishi katta o'rin tutadi. Bunda avvalo fan bo'yicha o'kitiladigan ma'ruzalarning sifatiga e'tibor berish bilan birgalikda, amaliy mashg'ulot darslarida talabalarning mustaqil o'qib-o'rgangan mavzulari bo'yicha o'qituvchi nazorati ostida suhbat, o'zaro bahslashuv, savol-javoblar o'tkazishga keng o'rin, erkinlik berish maqsadga muvofiq bo'ladi.

Ikkinchidan, darslarda ko'rgazmalilikka – turli chizmalarni kadaskop yordamida qo'rsatishga e'tibor berish.

Asosiy qism

Fanning nazariy mashg'ulotlari mazmuni

“GEOSIYOSAT ASOSLARI” FANINING PREDMETI, OBYEKTI, MAQSAD VA VAZIFALARI

«Geosiyosat asoslari» fan va siyosiy amliyot sifatida. «Geosiyosat asoslari» ning fan sifatida shakllanishi. «Geosiyosat asoslari» tushunchasi va uning asosiy aspektlari. Fanning predmeti va tadqiqot doirasi. Geosiyosat asoslari siyosiy jarayonlar va erga bo'lgan munosabatlar haqidagi, siyosatning «geografik aqli» sifatidagi fan. Geosiyosat asoslarining vujulga kelishiga bo'lgan ob'ektiv ehtiyoj. Gelpolitikaning fan sifatida o'rganila boshlanishi. R.Chillen va F.Ratsel ta'limotlari.

«Geosiyosat asoslari» ning asosiy manbalari. Geosiyosat asoslarining shakllanishidagi ilmiy yondashuvlar: tsivilizatsion (N.Danilevchkiy, K.Leontev, O.Shpengler va boshqalar), harbiy-strategik (N.Makiavelli, K. fon Klauzevits, X.Moltke va boshqalar) va geografik diterminizm (Arastu, J.Voden, Sh.Monteske va boshqalar). «Geosiyosat asoslari» va politologik fanlarning o'zaro aloqasi va o'ziga xos xususiyatlari.

«GEOSIYOSAT ASOSLARI» NING KATEGORIYALARI, QONUNLARI, METODLARI VA FUNKTSIYALARI

Geosiyosat asoslarining asosiy tushunchalari: geografik makon, endemik maydon, chegaraoldi maydon, chorraha maydon, total maydon, metapole. Geosiy munosabatlar va kuchlar balansi. Siyosiy maydon davlat mavjudligining muhim belgisi. Geosiyosat asoslarining asosiy qonunlari. Siyosiy, iqtisodiy, sotsial, geografik tizimlar rivoji, amal qilishi bilan bogʻliq qonuniyatlar.

Geosiyosat asoslarining asosiy metodlari: sistemalik, taqqoslash, tarixiylik, aksiologik-normativ, funktsional, institutsional, antropologik, va boshqalar. Geosiyosatning asosiy funktsiyalari: gnoseologik funktsiya; prognoz qilish funktsiyasi; boshqaruv funktsiyasi; mafkuraviy funktsiya.

MUMTOZ GEOSIYOSATNING ASOSIY GʻOYALARI VA TAMOYILLARI

F.Ratselning «Siyosiy geografiya» asarida davlat va borliq masalalari. R.Chellen «Geosiyosat asoslari» atamasining asoschisi. Davlatning asosiy fizik-geografik belgilari. X.Makinder tomonidan jahon siyosiy tarixining original va inqilobiy gʻoyasining ishlab chiqilishi– «Tarixning geografik oʻzagi». Xartlend nazariyasi va «Katta oʻyin» kontseptsiyasining ishlab chiqilishi. K.Xausxofer – hayotiy borliq. F.Naumann kontseptsiyalari. A.Mexen tomonidan dengiz kuchlarining qudrati (ishlab chiqarish, savdo, mustamlakalar bosib olish) maxsus taʼlimot sifatida ishlab chiqilishi. Spikmen tomonidan davlat qudratini aniqlab beruvchi omillar belgilab beriladi: davlat maydonining ustki qismi; davlat chegaralarining tabiati; davlat aholisining miqdori; davlatda kerakli xom-ashyo zahiralarning borligi yoki ularga ega boʻlmasligi va boshqalar.

GEOSIYOSIY OQIMLAR VA MAKTABLAR

Rossiyadagi geopolitik maktablar va oqimlar. Evrosiyo harakatining shakllanishi va tarqalishi: N.S. Trubetskoy, P.N. Savitskiy, G.V. Florovski va P.P. Suvchinskiy. XX asrning 60-yillarida L.N.Gumelev tomonidan evrosiyo harakatining qayta tiklanishi.

Evrosiyo harakatining tarixiy ildizlari. Rus provaslav va Vizantiya madaniyatining himochisi sifatida-Uchinchi Rim.

Evrosiyo harakati va slavyan madaniyati. N. Danilevskiy taʼlimotida evrotsentrizm va politsentrizm gʻoyalari. Geopolitik nazariyada «rivojlanish joyi» tushunchasi-Rossiya Evropa ham, Osiyo ham emas naqli sifatida. P.Savitskiy qarashlarida geografik makon tushunchasi. Evrosiyo oʻziga xos geografik dunyo sifatida.

Rus davlatchiligi tarixshunosligining asosiy kontseptsiyalari: Kiev Rusi va Oltin Oʻrda. Petr I islohotlari va uning evrosiyo anʼanalariga ziddligi.

YANGI DAVR GEOSIYOSIY NAZARIYALARI VA MAKTABLARI

Ikkinchi jahon urushi yakunlarini Evropa davlatlari mavqeiga taʼsiri. Evropani birlashtirish gʻoyasining obʻektiv zaruriyatga aylanishi. Sh. de Gol va Gollizm. Atlantizm. Rimland va Xartlend nazariyasidan regional geopolitikaga oʻtishda I.Lakostom taʼlimoti. Evropada geopolitik nazariyalar rivojining asosiy yoʻnalishlari: atlantizm, mondializm, amaliy geopolitika, «yangi oʻnglar» oqimi. Atlantizm va mondializm gʻoyalari.

TURKISTON HUDUDIDA VUJUDGA KELGAN DASTLABKI GEOSIY BILIMLAR VA HARAKATLAR

O'zbekiston hududidagi qadimiy davlatlar. Sharq va G'arb o'rtasidagi iqtisodiy munosabatlar. Dovon-Xitoy munosabatlari. Buyuk ipak yo'li. Kushon. Qang'-Shimoliy savdo yo'li.

Farobiy «Fozil odamlar shahri» asari. Beruniyning «Hindiston» asarida geografik dterminizm masalalari. «Shohnoma» va unda Turon-Eron munosabatlari. «Dastur ul-muluk», «Sad'iy Iskandariy» asarlaridagi siyosiy qarashlar.

Geosiyosiy bilimlar rivojida «Temur tuzuklari» asari.

XVI-XIX ASRLARDA VUJUDGA KELGAN GEOSIYOSIY BILIMLAR VA HARAKATLAR

Shayboniylar davlatining tashkil topishi. Xalqaro munosabatlar tizimida Xuroson muammosi. Shayboniylar-Safaviylar, Shayboniylar-Boburiylar, Qo'qon-Xitoy munosabatlari. Markaziy Osiyoning jahon bozoridan uzilib qolishi va uning oqibatlari.

Xonliklar va Rossiya o'rtasidagi elchilik munosabatlari. Cherkasskiy, Buxgolts, Beneveni, Xoxlov elchiliklari va ulardan ko'zlangan geosiyosiy maqsadlar.

Ma'rifatparvarlik harakati. Ogohiy «Qasidai nasihat» asari. A.Donishning «Tarixiy risola» asari. Rus istildosi. Jadidchilik harakatining g'oyaviy-siyosiy yo'li.

«KATTA O'YIN» KONTSEPTSIYASI VA UNING GEOSIYOSIY MOHIYATI (1-BOSQICH)

O'rta Osiyoda Angliya va Rossiya manfaatlari doirasining to'qnashuvi va uning asosiy sabblari.

Ingliz ekspeditsiyalari: Murkford va A.Byorns elchiligi. 1839 yilgi Angliya-Afg'oniston urushi. Ruslarning 1839 yilgi Xivaga yurishi. Rossiya tomonidan Raim va Kopal qal'alarining barpo etilishi. Hirotda inglizlar qarorgohi tashkil etilishi. Roulson elchiligi. O'rta Osiyodagi manfaatlar doirasini belgilashda Angliya-Rossiya bitimi.

GEOSIY BILIMLAR RIVOJIDA I.KARIMOVNING «O'ZBEKISTON XXI ASR BO'SAG'ASIDA: XAVFSIZLIKKA TAHDID, BARQARORLIK SHARTLARI VA TARAQQIYOT KAFOLATLARI» ASARINING NAZARIY-METODOLOGIK AHAMIYATI

Ikki qutbli dunyoning barham topishi, «sovuq urush» ning tugashi. Dknyoning yangi siyosiy xaritasi. Yangi ming yillik arafasida o'z echimini topmayotgan muammolar. Endilikda xavfsizlikni qanday saqlab qolish mumkin? Barqarorlikni qanday ta'minlash darkor? Taraqqiyot yo'lidan rivojlanishga nimalar xisobiga erishish mumkin. Muammoga yondashuv uslublari: tarixiylik va mantiqiylik, izchillik, makon va zamon va boshqalar.

Insoniyatga xavf solayotgan tahdidlar. Mintaqaviy mojaro mohiyati va O'zbekistonning geosiy manfaatiga zidligi. Geosiy va etnik asosdagi tahdidlar va ularning echimi bilan bog'liq taklif va xulosalar.

Barqarorlik shartlari: ma'naviy qadriyatlar va milliy o'zlikni anglashni tiklanishi, davlatning mudofaa qobiliyatining mustahkamlanishi, institutsional o'zgarishlar.

Taraqqiyot kafolatlari: mamlakatning geografik imkoniyatlari, inson salohiyati, jahon hamjamiyati bilan xamkorlikning yo'lga quyilishi.

YANGI MING YILLIKDA ROSSIYA-AQSH-XITOIY MUNOSABATLARI RIVOJI VA ISTIQBOLLARI

SSSR parchalanishining dunyoning siyosiy xaritasiga va kuchlar balansiga keskin ta'siri. Mustabit tizimdan yangi mustaqil davlatlarga qolgan og'ir meros. Rossiya-AQSH munosabatlari. Strategik manfaat va geosiyosiy yondashuvlar zidligi. O'zaro munosabatlarni belgilab beruvchi omillar. Yadro qurollarini cheklash bo'yicha 1972 yilgi bitimdan chekinish. Sharqiy Evropa, Kavkaz, Yaqin Sharq masalasidagi kelishmovchiliklar. Rossiya va Shimoliy Atlantika regionini bilan munosabatlar yangi bosqichda. Regionning tashqi savdo, ishlab chiqarish va harbiy strategik jihatdan ahamiyati. ShaR bilan munosabatlarni muvofiqlashtirishda AQSH va Boltiqbo'yi mamlakatlari omili.

Rossiya va NATO munosabatlari. G'arbning manfaatlari tizimida AQSH va Sharq Evropa masalasi. NATOning Sharqqa tomon kengayishi. Potsdam konferentsiyasi bitimlarining barbod bo'lishi. Kaliningrad masalasi. Kosovo va Abxaziya masalasi – Rossiya –Evrosiyo ekanligi ishora. Rossiya tashqi munosabatlari tizimida Osiyo tomon burilish. Rossiya-Xitoy munosabatlari ob'ektiv zaruriyat sifatida.

GEOSIYOSIY MUNOSABATLAR TIZIMIDA AQSHNING ROLI

AQSH tashqi munosabatlarining rivojlanish tarixi. Jahon siyosatida etakchilik uchun kurash: Monro doktrinasi, Xey doktrinasi, Vilsonning tinchilik dasturi, Daues va Yung rejaliri, Lend-Liz haqidagi hujjat, Malshal rejasi, Trumen doktrinasi, NATO, SEATO. Kuch ishlatish siyosati va uning barbod bo'lishi. «N500-75» dasturining mohiyati. Evrosiyo geostrategiyasi. AQSH geosiyosatida Rossiya. NATO –sirtmoq (Evropaga nisbatan), qapqon (Rossiya-EI munosabatlari uchun) va qalqon (AQSH manfaatlari uchun) sifatida.

Yaqin Sharq masalasi. Kemp-Devid bitimi. Arab mamlakatlarining milliy birligiga qarshi kurash vositasi. AQSH ning O'rta Osiyo, Kavkaz va Hinddagi manfaatlari. AQSH ning Xitoydagi geosiyosiy manfaatlari. AQSH-Yaponiya munosabatlari.

XITOIYNING GEOSTRATEGIK SIYOSATI VA UNING MOHIYATI

Xitoy-Rossiya, Xitoy-G'arbiy Evropa, Xitoy-AQSh munosabatlarining rivojlanish tarixi. Xitoy iqtisodiy taraqqiyotining spetsifik xususiyatlari. Xitoy-SSSR-G'arbiy munosabatlarilagi mafkuraviy kelishmovchilik. Xitoyning hal etilmagan hududiy muammolari. Demografik vaziyat. Mamlakatning tashqi iqtisodiy aloqalari. «Katta Xitoy» integratsiyasi - Xitoy, Tayvan, Syangan, Aomen (Makao), Singapur). Xitoy geosiyosatining mohiyati. Mamlakatdagi milliy muammolar.

GEOSIYOSAT VA YAPONIYANING IJTIMOIIY TARAQQIYOTI

Yaponiyaning jahon iqtisodiyoti va siyosiy maydonidagi tutgan mavqeidagi nomutanosibliklar. Tashqi siyosatda AQSh mavqeining ortishi. Rossiya-Yaponiya munosabatlarining rivojlanish tarixidan-Kuril muammosi. Rossiya-Yaponiya munosabatlarida «Uchinchi kuch» omili-Portsmut, Potsdam, Yalta bitimlari.

Yaponiya iqtisodiyotida Kuril zahiralari bo'lgan talab. Orollarning Rossiya iqtisodiyoti va harbiy –geosiyosiy manfaatlarida tutgan o'rni. Yaponiya-Rossiya munosabatlarining yangi bosqichda rivojlanishi: 1) Shimoliy hudud masalasi; 2) iqtisodiy masalalar; 3) siyosiy, harbiy-geosiyosiy. Yaponiya- MDH mamlakatlari o'rtasida iqtisodiy munosabatlar.

MARKAZIY OSIYO REGIONIDAGI GEOSIYOSIY JARAYONLAR

Ikki qutbli tizimning barham topishi va kuchlar nisbatidagi o'zgarishlar: EI, AQSh, Xitoy va Rossiya. Mustaqillikdan keyingi davrdagi iqtisodiy, ijtimoiy, demografik, transport-kommunikatsiyaviy, etnik, mavkuraviy muammolar. MO hududining tabiiy-geografik, ijtimoiy-iqtisodiy ahvoli va imkoniyatlari. MDH, EI, GUAM faoliyatidagi ziddiyatlar. Atlantizm g'oyalarini amalga oshishida Kollingz dasturi.

O'zbekiston geosiyosiy manfaatlarini tizimida MOH ning tutgan o'rni.

YANGI KATTA O'YIN» KONSEPSIYASI VA UNING GEOSIYOSIY MOHIYATI

Markaziy Osiyo yangi siyosiy munosabatlar tizimida. Regionning tabiiy-geografik imkoniyatlari.

Rossiya-Eron munosabatlari yangi bosqichda. Kaspiy muammosi. Kaspiy-Fors qo'ltig'i. Rossiya-Turkiya munosabatlari. O'rta Sharqda o'z ta'sir doirasini belgilashda tomonlarning imkoniyatlari. Iroq –Rossiya munosabatlari. Afg'oniston fojeasi. Barak Obama-«Yangi katta o'yin» kontseptsiyasining yangi ishtirokchisi.

O'ZBEKISTON VA SHHT GEOSIYOSIY ISTIQBOLLARI

ShhT ning tashkil etilishi ob'ektiv zaruriyat sifatida. Tashkilotning mintaqa va jahon siyosatini belgilashdagi ahamiyati. ShhT ning iqtisodiy munosabatlarni rivojlantirishdagi ahamiyati. ShhT ning mintaqa xavfsizligini ta'minlashdagi ahamiyati. ShhT va Osiyo integratsiyasi masalalari. O'zbekistonning bu tizimdagi iqtisodiy va xavfsizlikni ta'min etish bobidagi manfaatlarini.

ShhT va AQSh ning geosiyosiy manfaatlarini. «Katta Markaziy Osiyo» -ShhT. ShhT ning kelgusidagi maqomi bilan bog'liq muammolar.

YANGI MING YILLIKDA MARKAZIY OSIYODA XAVFSIZLIKNI TA'MINLASH VAZIFALARI

Markaziy Osiyo davlatlariga xavf solayotgan asosiy tahdidlar: suv resurslaridan foydalanish; atrof-muhit degradatsiyasi, millatlararo to'qnashuvlar, narkobiznes, uyushgan jinoyatchilik, xalqaro terrorizm, diniy ekstremizm i demografiya.

Markaziy Osiyoda ekologik vaziyatning namoyon bo'lish xususiyatlari. Suvning tanqisligi va sho'rlanganligi. Suv muammosining siyosiy tus olishi.

Ittifoqdan qolgan og‘ir meros. Milliy-hududiy chegaralash va uning okibatlari: Farg‘ona va O‘sh voqealari. O‘zbekistonda milliy siyosatning asosiy tamoyillari.

Afg‘oniston - MO xavfsizligiga asosiy tahdid. MO xavfsizlikning ta‘minlashda ODKB ning tutgan o‘rni. Integratsiya –muammolarning echimining asosiy omili sifatida.

SEMINAR MASHG‘ULOTLARNI TASHKIL ETISH BO‘YICHA KO‘RSATMALAR

«Geosiyosat asoslari» fan va siyosiy amaliyot sifatida. «Geosiyosat asoslari» ning fan sifatida shakllanishi. «Geosiyosat asoslari» tushunchasi va uning asosiy aspektlari. «Geosiyosat asoslari» ning asosiy manbalari. Geosiyosatning shakllanishidagi ilmiy yondashuvlar. Geosiyosatning asosiy tushunchalari. Geosiyosatning asosiy qonuniyatlari. Geosiyosatning asosiy metodlari. Geosiyosatning asosiy funktsiyalari: gnoseologik funktsiya; prognoz qilish funktsiyasi; boshqaruv funktsiyasi; mafkuraviy funktsiya. F.Ratselning «Siyosiy geografiya» asarida davlat va borliq masalalari. R.Chellen ta‘limotida davlatning asosiy fizik-geografik belgilari. Xartlend nazariyasi va «Katta o‘yin» kontseptsiyasining ishlab chiqilishi. K.Xausxofer va F.Naumann kontseptsiyalari. A.Mexen tomonidan dengiz kuchlarining qudrati (ishlab chiqarish, savdo, mustamlakalar bosib olish) maxsus ta‘limot sifatida ishlab chiqilishi. Spikmen ta‘limoti va unda davlat qudratini aniqlab beruvchi omillar. Rossiyadagi geopolitik maktablar va oqimlar. Evrosiyo harakatining tarixiy ildizlari. Rus provaslav va Vizantiya madaniyatining himochisi sifatida-Uchinchi Rim. N. Danilevskiy ta‘limotida evrotsentrizm va politsentrizm g‘oyalari. Geopolitik nazariyada «rivojlanish joyi» tushunchasi-Rossiya Evropa ham, Osiyo ham emas naqli sifatida. P.Savitskiy qarashlarida geografik makon tushunchasi. Evrosiyo o‘ziga xos geografik dunyo sifatida. Rus davlatchiligi tarixshunosligining asosiy kontseptsiyalari. Ikkinchi jahon urushi yakunlari va undan keyingi geosiyosif vaziyat. G‘arb va Sharq munosabatlarida Markaziy Osiyo mintaqasi. Buyuk ipak yo‘li. Kushon. Qang‘-Shimoliy savdo yo‘li. Beruniyning «Hindiston» asarida geografik omillar. Yangi ming yillik arafasida o‘z echimini topmayotgan muammolar. Muammoga yondashuv uslublari: tarixiylik va mantiqiylik, izchillik, makon va zamon va boshqalar. Insoniyatga xavf solayotgan tahdidlar. Mintaqaviy mojaro mohiyati va O‘zbekistonning geosiy manfaatiga zidligi. Geosiy va etnik asosdagi tahdidlar va ularning echimi bilan bog‘liq taklif va xulosalar. Barqarorlik shartlari: ma‘naviy qadriyatlar va milliy o‘zlikni anglashni tiklanishi, davlatning mudofaa qobiliyatining mustahkamlanishi, institutsional o‘zgarishlar. Taraqqiyot kafolatlari: mamlakatning geografik imkoniyatlari, inson salohiyati, jahon hamjamiyati bilan xamkorlikning yo‘lga quyilishi. Dunyoning siyosiy xaritasidagi o‘zgarishlar. Ko‘p qutbli dunyoning tashkil topish jarayonlari. Rossiya-AQSh munosabatlari. Strategik manfaat va geosiyosiy yondashuvlar zidligi. O‘zaro munosabatlarni belgilab beruvchi omillar. Sharqiy Evropa, Kavkaz, Yaqin Sharq masalasidagi kelishmovchiliklar. Rossiya va NATO munosabatlari. Rossiya tashqi munosabatlari tizimida Osiyo tomon burilish. Rossiya-Xitoy munosabatlari ob‘ektiv zaruriyat sifatida. AQSh ning jahon siyosatida etakchilik uchun kurashi: Monro doktrinasi, Xey doktrinasi, Vilsonning tinchilik dasturi, Daues va Yung rejaliri, Lend-Liz haqidagi hujjat. Malshal rejasi, Trumen doktrinasi, NATO, SEATO. Kuch ishlatish

siyosati va uning barbod bo'lishi. «N500-75» dasturining mohiyati. Evrosiyo geostrategiyasi. AQSh geosiyosatida Rossiya. Yaqin Sharq masalasi. Kemp-Devid bitimi. AQSh ning O'rta Osiyo, Kavkaz va Hinddagi manfaatlari. AQSh ning Xitoydagi geosiyosiy manfaatlari. Xitoy-Rossiya, Xitoy-G'arbiy Evropa, Xitoy-AQSh munosabatlarining rivojlanish tarixi. Xitoy iqtisodiy taraqqiyotining spetsifik xususiyatlari. Mamlakatning tashqi iqtisodiy aloqalari. «Katta Xitoy» integratsiyasi - Xitoy, Tayvan, Syangan, Aomen (Makao), Singapur). Xitoy geosiyosatining mohiyati. Mamlakatdagi milliy muammolar. Yaponiyaning jahon iqtisodiyoti va siyosiy maydonidagi tutgan mavqeidagi nomutanosibliklar. Tashqi siyosatda AQSh mavqeining ortishi. Rossiya-Yaponiya munosabatlarining rivojlanish tarixidan-Kuril muammosi. Rossiya-Yaponiya munosabatlarida «Uchinchi kuch» omili-Portsmut, Potsdam, Yalta bitimlari. Yaponiya-Rossiya munosabatlarining yangi bosqichda rivojlanishi: 1) Shimoliy hudud masalasi; 2) iqtisodiy masalalar; 3) siyosiy, harbiy-geosiyosiy. Yaponiya- MDH mamlakatlari o'rtasida iqtisodiy munosabatlar. Ikki qutbli tizimning barham topishi va kuchlar nisbatidagi o'zgarishlar. Mustaqillikdan keyingi davrdagi iqtisodiy, ijtimoiy, demografik, transport-kommunikatsiyaviy, etnik, mavkuraviy muammolar. MO hududining tabiiy-geografik, ijtimoiy-iqtisodiy ahvoli va imkoniyatlari. MDH, EIH, GUAM faoliyatidagi ziddiyatlar. Atlantizm g'oyalarini amalga oshishida Kollingz dasturi. Markaziy Osiyo davlatlariga xavf solayotgan asosiy tahdidlar. Markaziy Osiyoda ekologik vaziyatning namoyon bo'lish xususiyatlari. Suvning tanqisligi va sho'rlanganligi. Suv muammosining siyosiy tus olishi. Ittifoqdan qolgan og'ir meros: Milliy-hududiy chegaralash va uning okibatlari. O'zbekistonda milliy siyosatning asosiy tamoyillari. Afg'oniston - MO xavfsizligiga asosiy tahdid. Integratsiya –muammolarning echimining asosiy omili sifatida. Markaziy Osiyo joylashgan o'rni, tabiati, geografik va demografik imkoniyatlari. Tabiiy resurslari va transport kommunikatsiya tizimidagi tutgan o'rni. Rangli metallar. Qishloq ho'jaligi tizimi, imkoniyatlari. Markaziy Osiyo davlatlari o'rtasidagi savdo va iqtisodiy aloqalarning rivojlanishi. ShhT ning tashkil etilishi ob'ektiv zaruriyat sifatida. Tashkilotning mintqa va jahon siyosatini belgilashdagi ahamiyati. ShhT ning iqtisodiy munosabatlarni rivojlantirishdagi ahamiyati. ShhT ning mintqa xavfsizligini ta'minlashdagi ahamiyati. ShhT va Osiyo integratsiyasi masalalari. O'zbekistonning ShhT dagi iqtisodiy va xavfsizlikni ta'min etish bobidagi manfaatlari. ShhT va AQSh ning geosiyosiy manfaatlari. «Katta Markaziy Osiyo» -ShhT. ShhT ning kelgusidagi maqomi bilan bog'liq muammolar.

MUSTAQIL TA'LIMNI TASHKIL ETISHNING SHAKLI VA MAZMUNI

Darslik va o'quv qo'llanmalarining (ularning to'la ta'minlanganligi taqdirda) boblari va mavzularini o'rganish. Tarqatma materiallar bo'yicha ma'ruza qismlarini o'zlashtirish. O'qitish va nazorat qilishning avtomatlashtirilgan tizimlari bilan ishlash. Fanning boblari va mavzulari ustida ishlash.

Geosiyosat asoslari fanidan nazariy va amaliy mashg'ulotlar o'tish davomida talabalarni ijodiy jarayonga yo'naltirish, ularni tahlil qilish, mustaqil ishlashga

o‘rgatish, mashqlar bajarish. Siyosiy asarlarni tahlil qilish, klassik asarlar matni ustida ishlash, siyosiy jarayonni kuzatib borish. Malakaviy amaliyotni o‘tish chog‘ida yangi texnika, jihozlar, keng ko‘lamli ilmiy ish olib borishga qulay jarayonlar va texnologiyalarni o‘rganish. Talabalarning ilmiy-tadqiqot ishlarini bajarish bilan bog‘liq holda fanning muayyan boblari va mavzularini chuqur o‘rganish.

Foydalaniladigan asosiy darsliklar va o‘quv qo‘llanmalar ro‘yxati

Rahbariyat adabiyotlari:

1. Каримов И. А. Ўзбекистон: миллий истиқлол, иқтисод, сиёсат, мафкура. Асарлар, 1-жилд. –Т.: «Ўзбекистон», 1996
2. Каримов И. А. Янгича фикрлаш ва ишлаш давр талаби. Асарлар, 5-жилд. –Т.: «Ўзбекистон», 1997.
3. Каримов И. А. Ҳавфсизлик ва барқарор тараққиёт йўлида. Асарлар, 6-жилд. – Т.: «Ўзбекистон», 1998.
4. Каримов И. А. Биз келажагимизни ўз қўлимиз билан қурамыз. Асарлар, 7-жилд. –Т.: «Ўзбекистон», 1999.
5. Каримов И. А. Озод ва обод Ватан, эркин ва фаровон ҳаёт – пировард мақсадимиз. Асарлар, 8-жилд. –Т.: «Ўзбекистон», 2000.
6. Каримов И. А. Ҳавфсизлик ва тинчлик учун курашмоқ керак. Асарлар, 10-жилд. –Т.: «Ўзбекистон», 2002.
7. Каримов И. А. Биз танлаган йўл – демократик тараққиёт ва маърифий дунё билан ҳамкорлик йўли. Асарлар, 11-жилд. –Т.:«Ўзбекистон», 2003.
8. Каримов И. А. Тинчлик ва ҳавфсизлигимиз ўз куч-қудратимизга, ҳамжиҳатлигимиз ва қатъий иродамызга боғлиқ.. Асарлар, 12-жилд. – Т.:«Ўзбекистон», 2004
9. Каримов И. А. Ўзбек халқи ҳеч қачон, ҳеч кимга қарам бўлмайди. Асарлар, 13-жилд. –Т.:«Ўзбекистон», 2005.
10. Каримов И. А.Парламент – жамият ҳаётининг кўзгуси. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатасининг биринчи йиғилишида сўзланган нутқ. 2005 йил 27 январь. Асарлар, 13-жилд. –Т.: «Ўзбекистон», 2005.
11. Каримов И. А.Бизнинг бош мақсадимиз – жамиятни демократлаштириш ва янгилаш, мамлакатни модернизация ва ислоҳ этишдир. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатаси ва Сенатининг қўшма мажлисидаги маъруза. 2005 йил 28 январь. Асарлар, 13-жилд. –Т.: «Ўзбекистон», 2005.
12. Каримов И. А.Инсон, унинг ҳуқуқ ва эркинликлари – олий қадрият. 14-жилд. – Т.: «Ўзбекистон», 2006.
13. Каримов И. А.Мамлакатимиз тараққиётининг қонуний асосларини мустаҳкамлаш фаолиятимиз мезони бўлиши даркор. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Сенатининг бешинчи ялпи мажлисидаги нутқ. 2006 йил 24 февраль. Асарлар, 15-жилд. –Т.: «Ўзбекистон», 2006.
14. Каримов И. А.Юксак маънавият -енгилмас куч. –Т.:«Маънавият», 2008.
- 15.Каримов И.А. Ўзбекистон мустақилликка эришиш остонасида. Т.: “Ўзбекистон” нашриёти, 2011 йил.

16. Каримов И.А. Ўзбек халқига тинчлик ва омонлик керак. – Т.: Ўзбекистон, 2013 йил.

Asosiy adabiyotlar:

1. Каримов И. Ноосфера, геосиёсат ва мафкура. – Т.: “Iqtisod – moliya”, 2007 йил.
2. Отамуротов С. Глобаллашув ва миллат – Т.: Янги аср авлоди, 2008 йил.
3. Нартов Н.А. Геополитика. М.: YУНИТИ, 2000 г.
4. Гаджиев К.С. Введение в геополитику. Москва Логос, 2000 г.

Qo‘shimcha adabiyotlar:

1. Гаджиев К.Е. Геополитика. М.: Международные отношения, 1997
2. Герман К. Политические перемены при движении к глобальному информационному обществу // Социологические исследования. 1998. 2. С. 12-25.
3. Гумилев Л.Н. Этногенез и BIOSфера Земли. Фонд «Мир Л.Н. Гумилева». — М.: Изд-во «Институт ДИДИК», 1997.
4. Гумилев Л.Н. Ритмы Евразии. — М.: ЭКОПРОС, 1993
5. Давыдова Р.И., Кочкина В.Г. Основы геополитики. Н.Новгород, 2001г
6. Данилевский Н. Россия и Европа. // «Классика геополитики, XIX век». — М.: ООО «Издательство АСТ», 2003.
7. Данилевский Н.Я. Россия и Европа. — Спб.: Глаголь, 1995.
8. Дугин А. Основы геополитики. — М.: «Арктогея», 2000.
9. Хўжанов Б.А. Геосиёсат ва мафкуравий жараёнлар. Т.: СТИБОМ, 2002.

Elektron ta’lim resurslari:

1. ww.tdpu.uz
2. www.Ziyonet.uz
3. www.edu.uz
4. www.ma’naviyat.uz
5. www.bilim.uz.

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O‘RTA MAXSUS TA‘LIM
VAZIRLIGI

NIZOMIY NOMIDAGI TOSHKENT DAVLAT PEDAGOGIKA
UNIVERSITETI

Ro‘yxatga olindi
№ T-4.03
“24” 08 2015-y

“TASDIQLAYMAN”
O‘quv ishlari bo‘yicha prorektor
D.U. Ergashev 2086
“24” 08 2015-y

GEOSIYOSAT ASOSLARI
FANINING ISHCHI O‘QUV DASTURI

Bilim sohasi: 100000 – Gumanitar soha
Ta‘lim sohasi: 110000 – Pedagogika

Ta‘lim yo‘nalishi: 5111600 – Milliy g‘oya, ma‘naviyat asoslari va huquq ta‘limi

Toshkent 2015

Fanning ishchi o'quv dasturi o'quv, ishchi o'quv reja va o'quv dasturiga muvofiq ishlab chiqildi.

Tuzuvchi: X.Jumaniyozov - s.f.n. dotsent.
U.B. Nigmanova. -o'qituvchi
U.Musaiyev -o'qituvchi

Taqrizchilar: Xoliqov I. - t.f.d., professor
Mo'minova A. - katta o'qituvchi

Fanning ishchi o'quv dasturi O'zbekiston standartlashtirish, metrologiya va sertifikatlashtirish agentligidan ("O'zstandart" Agentligi) 2014 yil "18"09 da 36.1365:2014-raqami bilan ro'yxatdan o'tgan 5111600 "Milliy g'oya: ma'naviyat asoslari va huquq ta'limi" ta'lim yo'nalishining DTS hamda Oliy va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi o'quv-metodik birlashmalari faoliyatini muvofiqashtiruvchi kengashning 2014 -yil "10" 11 da БД 5111600 – 4.02. raqami bilan tasdiqlangan "Geosiyosat asoslari" fani dasturi asosida ishlab chiqildi.

Fanning ishchi o'quv dasturi "Milliy g'oya va ma'naviyat asoslari" kafedrasining 2015 yil 24 iyundagi 18-sonli yig'ilishida muhokamadan o'tgan va fakul'tet kengashida muhokama qilish uchun tavsiya etilgan.

Kafedra mudiri f.f.n. M.A.Sobirova

Fanning ishchi o'quv dasturi "Tarix" fakul'teti kengashida muhokama etilgan va foydalanishga tavsiya qilingan (2015 yil ___ iyundagi __-sonli bayonnoma).

Fakul'tet kengashi raisi V.T.Ishqov

Kelishildi: O'quv uslubiy boshqarma boshlig'i _____

Fanning ishchi o'quv dasturi Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti kengashida ko'rib chiqilgan va tasdiqlangan.

2015-yil "28" 08 dagi 1-sonli majlis bayoni.

I. KIRISH

«Geosiyosat asoslari» o‘quv fani xalqaro miqyosda sodir bo‘layotgan geosiyosiy jarayonlarni kompleks taxlil qilishga qaratilgan. Geosiyosiy jarayonlar bo‘yicha ma‘ruzalar kursida asosiy e‘tibor sotsial fenomenga kompleks xolda, iqtisodiy, siyosiy, geografik, mafkuraviy tavsiflar birligidan kelib chiqib yondashishga qaratiladi. O‘quv kursidan dasturlar va ma‘ruzalarni tayyorlashda vatanimiz va chet el olimlarining asarlaridan keng foydalaniladi.

1.1.Fanni o‘qitish maqsadi va vazifalari. O‘quv fanining asosiy maqsadi-geosiyosiy jarayonlarni spetsifik sotsial fenomen sifatida kompleks taxlil qilishdan iborat.

O‘quv fanining asosiy vazifalari quyidagilarni o‘z ichiga oladi:

- geosiyosat asoslarining mazmun-mohiyati, uslublari, vazifalarini tahlil etish;
- geosiyosiy jarayonlarning mohiyati, tarkibi, umumiy qonuniyatlarini ochib berish;
- geografik makon ustidan nazorat o‘rnatishning asosiy tiplarini, uni amalga oshirish resurslarini belgilab olish;
- geosiyosiy jarayonlar va geosiyosiy bilimlarning rivojlanib borish davrlarini taxlil etish;
- jahonning bugungi geosiyosiy manzarasini qarab chiqishda turli mintaqa mamlakatlarning geosiyosiy xususiyatlarini taxlil qilish;
- mafkuraviy jarayonlarni globallasuvi jarayonida O‘zbekistonning geosiyosiy manfaatlarini belgilab olish.
- dunyoning siyosiy-mafkuraviy manzarasini, unda kechayotgan g‘oyaviy kurashlardan ko‘zlangan tub maqsad-manfaatlarning asl qiyofasini ochib berish.

1.2. Fanni o‘zlashtirishga qo‘yiladigan talablar. Fanning mazmun-mohiyatini muvaffaqiyatli o‘zlashtirib olishlari uchun talabaga bir qator talablar qo‘yiladi. Ular jumlasiga quyidagilar kiradi:

- talabada rus va ingliz tilida o‘qish-gapirish ko‘nikmalarining zarurligi. Fanga doir asosiy manbalarning chet tilida ekanligidan kelib chiqiladi. Bu holat esa geopolitik jarayonlarni birinchi bo‘lib G‘arbiy Yevropa va AQSh lik olimlarning taxlil etishgani, ularda juda katta ham nazariy, ham amaliy tajriba mavjudligi bilan izohlanadi.
- talabada internet bilan muloqada bo‘la olish ko‘nikmasining zarurligi. Chunki eng oxirgi ma‘lumotlarga internet nihoyatda boy, undagi tegishli bazalarga kirish, ma‘lumot olishga ehtiyojning yuqoriligi bilan belgilanadi.
- talabaning zamonaviy politologiya fanining mazmun-mohiyati bilan, uning uslub va vositalari bilan chuqur tanish bo‘lishi talab etiladi. Negaki geosiyosiy bilimlar tarixiy bilimlarning, siyosatning «geografik aqli» sifatida rivojlanib kelgan.
- falsafa va umumnazariy fanlarda keng qo‘llaniladigan ilmiy bilishning qator metodlarini chuqur o‘zlashtirgan va ulardan amaliyotdan keng foydalana oladigan

bo'lishi lozim: makon va zamon, analiz va sintez, tarixiylik va mantiqiylik, kuzatish, qiyosiy taqqoslash, umumiylik va xususiylik, mavhumlashtirish va umumlashtirish va boshqalar.

1.3. Fanning o'quv rejasidagi boshqa fanlar bilan aloqasi:

«Geosiyosat asoslari» fani eng avvalo o'quv rejasidagi siyosiy va ijtimoiy-iqtisodiy fanlar bilan uzviy aloqada. U yangi o'quv kursi sifatida o'z maqsadi, vazifalari, ob'yekti, uslubiyati, uslubi vositalariga suyanib ish ko'rish bilan birga Falsafa, Politologiya, Davlat va huquq asoslari, Iqtisodiyot nazariyasi, O'zbekiston tarixi, Siyosiy geografiya kabi fanlar va kurslar bilan chambarchas bog'liq. Mazkur fanlar inson ma'naviy-intelektual o'sishida, Vatanparvarlik tuyg'ularini shakllantirish, umummilliy manfaatlarni anglab etishida, siyosiy ongi, mafkuraviy immunitetini oshirishda, ijtimoiy munosabatlarning siyosiy-axloqiy, hodisaviy asoslari kabi masalalarda uslubiyat, uslubiy va mazmunan bir-birini to'ldirib kelishida ko'rish mumkin.

1.4. Fanning hajmi.

№	Mashg'ulot turi	Ajratilgan soat	Semestr
1	Nazariy	38	4
2	Amaliy (laboratoriya)	-	
3	Seminar	38	4
4	Kurs ishi (loyixalash)	-	
5	Mustaqil ta'lim	76	7
	Jami:	152	

II. Asosiy qism

2.1. Nazariy mashg'ulotlarning mavzulari, maqsadi va ularga ajratilgan soat

№	Nazariy mashg'ulotlar mavzusi	Mavzular maqsadi	A/S
1.	« Geosiyosat asoslari» fani fredmati, ob'yekti va manbalari	«Geosiyosat asoslari» fan va siyosiy amliyat sifatida. «Geosiyosat asoslari» ning fan sifatida shakllanishi. «Geosiyosat asoslari» tushunchasi va uning asosiy aspektlari. Fanning predmeti va tadqiqot doirasi. Geosiyosat asoslari siyosiy jarayonlar va erga bo'lgan munosabatlar haqidagi, siyosatning «geografik aqli» sifatidagi fan. Geosiyosat asoslarining vujulga kelishiga bo'lgan ob'yektiv ehtiyojlarni tlabalarga tushuntirish.	2
2.	« Geosiyosat asoslari »	Geosiyosat asoslarining asosiy	2

	ning kategoriyalari, qonunlari, metodlari va funksiyalari	tushunchalari: geografik makon, endemik maydon, chegaraoldi maydon, chorraha maydon, total maydon, metapole. Geosiy munosabatlar va kuchlar balansi. Siyosiy maydon davlat mavjudligining muhim belgisi. Geosiyosat asoslarining asosiy qonunlari. Siyosiy, iqtisodiy, sotsial, geografik tizimlar rivoji, amal kilishi bilan bog'liq qonuniyatlar.	
3.	Klassik geosiyosatning asosiy g'oyalari va tamoyillari	F.Ratselning «Siyosiy geografiya» asarida davlat va borliq masalalari. R.Chellen «Geosiyosat asoslari» atamasining asoschisi. Davlatning asosiy fizik-geografik belgilari. X.Makinder tomonidan jahon siyosiy tarixining original va inqilobiy g'oyasining ishlab chiqilishi– «Tarixning geografik o'zagi». Xartlend nazariyasi va «Katta o'yin» kontseptsiyasining ishlab chiqilishi. K.Xausxofer – hayotiy borliq. F.Naumann kontseptsiyalari. A.Mexen tomonidan dengiz kuchlarining qudrati (ishlab chiqarish, savdo, mustamlakalar bosib olish) maxsus ta'limot sifatida ishlab chiqilishi. Spikmen tomonidan davlat qudratini aniqlab beruvchi omillar belgilab beriladi. Quyidagi keltirilganlarni talaba yoshlarga tushuntirish.	2
4.	Rossiyadagi geosiyosiy oqimlar va maktablar	Rossiyadagi geopolitik maktablarva oqimlar. Evrosiyo harakatining shakllanishi va tarqalishi: N.S. Trubetskoy, P.N. Savitskiy, G.V. Florovski va P.P. Suvchinskiy. Evropa ham, Osiyo ham emas naqli sifatida. P.Savitskiy qarashlarida geografik makon tushunchasi. Evrosiyo o'ziga xos geografik dunyo sifatida. Rus davlatchiligi tarixshunosligining asosiy kontseptsiyalari: Kiev Rusi va Oltin O'rda. Petr I islohotlari va uning evrosiyo an'analari ziddligi. XX asrning 60-yillarida L.N.Gumelev tomonidan evrosiyo harakatining qayta tiklanishi haqida talaba yoshlarga ma'lumot berish.	2
5.	Yangi davr geosiyosiy	Ikkinchi jahon urushi yakunlarini Evropa	2

	nazariyalari va maktablari	davlatlari mavqeiga ta'siri. Evropani birlashtirish g'oyasining ob'yektiv zaruriyatga aylanishi. Sh. de Gol va Gollizm. Atlantizm. Rimland va Xartlend nazariyasidan regional geopolitikaga o'tishda I.Lakostom ta'limoti. Evropada geopolitik nazariyalar rivojining asosiy yo'nalishlari: atlantizm, mondializm, amaliy geopolitika, «yangi o'nglar» oqimi. Atlantizm va mondializm g'oyalari. Ushbu ma'lumotlarni talaba yoshlarga tushntirish.	
6.	Turkiston hududida vujudga kelgan dastlabki geosiyosiy bilimlar va harakatlar	Turkiston hududida vujudga kelgan dastlabki geosiyosiy bilimlar va harakatlar O'zbekiston hududidagi qadimiy davlatlar, Sharq va G'arb o'rtasidagi iqtisodiy munosabatlar, Dovon-Xitoy munosabatlari. Buyuk ipak yo'li, Kushon, Qang'-Shimoliy savdo yo'li, shuningdek, Farobiy «Fozil odamlar shahri» asari, Beruniyning «Hindiston» asarida geografik dterminizm masalalari, «Shohnoma» va unda Turon-Eron munosabatlari, «Dastur ul-muluk», «Sad'iy Iskandariy» asarlaridagi siyosiy qarashlar haqida ma'lumot berish.	2
7.	XVI-XIX asrlarda vujudga kelgan geosiyosiy bilimlar va harakatlar	Talaba yoshlarga Shayboniylar davlatining tashkil topishi, Xalqaro munosabatlar tizimida Xuroson muammosi, Shayboniylar-Safaviylar, Shayboniylar-Boburiylar, Qo'qon-Xitoy munosabatlari, Markaziy Osiyoning jahon bozoridan uzilib qolishi va uning oqibatlari, shuningdek, xonliklar va Rossiya o'rtasidagi elchilik munosabatlari, Cherkasskiy, Buxgolts, Beneveni, Xoxlov elchiliklari va ulardan ko'zlangan geosiyosiy maqsadlar haqida ma'lumotlar berish.	2
8	«Katta o'yin» kontsepsiyasi va uning geosiyosiy mohiyati (1-bosqich)	O'rta Osiyoda Angliya va Rossiya manfaatlari doirasining to'qnashuvi va uning asosiy sabbalari, Ingliz ekspeditsiyalari: Murkford va A.Byorns elchiligi. 1839 yilgi Angliya-Afg'oniston urushi, Ruslarning 1839 yilgi Xivaga yurishi, Rossiya tomonidan Raim va Kopal qal'alarining barpo etilishi, Hirotda inglizlar qarorgohi tashkil etilishi,	2

		Roulson elchiligi, O'rtasiyodagi manfaatlar doirasini belgilashda Angliya-Rossiya bitimi haqida ma'lumotlar berish.	
9	Geosiyosiy bilimlar rivojida I.Karimovning "O'zbekiston XXI asr bo'sag'asida: xavfsizlikka tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari" asarining nazariy-metodologik ahamiyati	Ikki qutbli dunyoning barham topishi, «sovuq urush» ning tugashi. Dknyoning yangi siyosiy xaritasi. Yangi ming yillik arafasida o'z echimini topmayotgan muammolar. Endilikda xavfsizlikni qanday saqlab qolish mumkin? Barqarorlikni qanday ta'minlash darkor? Taraqqiyot yo'lidan rivojlanishga nimalar xisobiga erishish mumkin. Muammoga yondashuv uslublari: tarixiylik va mantiqiylik, izchillik, makon va zamon va boshqalar haqida ma'lumot berish.	4
10	Yangi ming yillikda Rossiya	Rossiya va NATO munosabatlari. G'arbning manfaatlar tizimida AKSh va Sharq Evropa masalasi. NATO ning Sharqqa tomon kengayishi. Potsdam konferentsiyasi bitimlarining barbod bo'lishi. Kaliningrad masalasi. Kosovo va Abxaziya masalasi – Rossiya –Evrosiyo ekanligi ishora. Rossiya tashqi munosabatlari tizimida Osiyo tomon burilish. Rossiya-Xitoy munosabatlari ob'ektiv zaruriyat sifatida.SSSR parchalanishining dunyoning siyosiy xaritasiga va kuchlar balansiga keskin ta'siri, Mustabit tizimdan yangi mustaqil davlatlarga qolgan og'ir meros, Rossiya-AQSh munosabatlari, Strategik manfaat va geosiyosiy yondashuvlar zidligi, O'zaro munosabatlarni belgilab beruvchi omillar haqida tanishtirish.	2
11	Geosiyosiy munosabatlar tizimida AQSH ning roli.	AQSh tashqi munosabatlarining rivojlanish tarixi, Jahon siyosatida etakchilik uchun kurash: Monro doktrinasi, Xey doktrinasi, Vilsonning tinchilik dasturi, Daues va Yung rejaliri, Lend-Liz haqidagi hujjat, Malshal rejasi, Trumen doktrinasi, NATO, SEATO. Kuch ishlatish siyosati va uning barbod bo'lishi, «N500-75» dasturining mohiyati, Evrosiyo geostrategiyasi, AQSh geosiyosatida Rossiya, NATO –sirtmoq (Evropaga nisbatan), qapqon (Rossiya-EI munosabatlari uchun) va qalqon (AQSh	2

		manfaatlari uchun) sifatida, shuningdek, Yaqin Sharq masalasi, Kemp-Devid bitimi. Arab mamlakatlarining milliy birligiga qarshi kurash vositasi, AQSh ning O'rta Osiyo, Kavkaz va Hinddagi manfaatlari, AQSh ning Xitoydagi geosiyosiy manfaatlari, AQSh-Yaponiya munosabatlari haqida tanishtirish.	
12	Xitoyning geostrategic siyosati va uning mohiyati	Xitoy-Rossiya, Xitoy-G'arbiy Evropa, Xitoy-AQSh munosabatlarining rivojlanish tarixi. Xitoy iqtisodiy taraqqiyotining spetsifik xususiyatlari, Xitoy-SSSR-G'arbiy munosabatlarilagi mafkuraviy kelishmovchilik, Xitoyning hal etilmagan hududiy muammolari, Demografik vaziyat, Mamlakatning tashqi iqtisodiy aloqalari, «Katta Xitoy» integratsiyasi - Xitoy, Tayvan, Syangan, Aomen (Makao), Singapur) Xitoy geosiyosatining mohiyati, Mamlakatdagi milliy muammolar haqida talabalarni tanishtirish.	2
13	Geopolitika va yaponiyaning ijtimoiy taraqqiyoti	Yaponiyaning jahon iqtisodiyoti va siyosiy maydonidagi tutgan mavqeidagi nomutanosibliklar, tashqi siyosatda AQSh mavqeining ortishi, Rossiya-Yaponiya munosabatlarining rivojlanish tarixidan-Kuril muammosi, Rossiya-Yaponiya munosabatlarida «Uchinchi kuch» omili-Portsmut, Potsdam, Yalta bitimlari haqida talabalarni tanishtirish.	2
14	Markaziy Osiyo regionidagi geosiyosiy jarayonlar	Ikki qutbli tizimning barham topishi va kuchlar nisbatidagi o'zgarishlar: EI, AQSh, Xitoy va Rossiya. Mustaqillikdan keyingi davrdagi iqtisodiy, ijtimoiy, demografik, transport-kommunikatsiyaviy, etnik, mavkuraviy muammolar, MO hududining tabiiy-geografik, ijtimoiy-iqtisodiy ahvoli va imkoniyatlari, MDH, EIH, GUAM faoliyatidagi ziddiyatlar, Atlantizm g'oyalari amalga oshishida Kollingz dasturi, shuningdek, O'zbekiston geosiyosiy manfaatlari tizimida MOH ning tutgan o'rnini haqida tushuntirish.	2
15	Yangi ming yillikda Markaziy Osiyoda	Markaziy Osiyo davlatlariga xavf solayotgan asosiy tahdidlar: suv resurslaridan	2

	xavfsizlikni ta'minlash muammolari	foydalanish; atrof-muhit degradatsiyasi, millatlararo to'qnashuvlar, narkobiznes, uyushgan jinoyatchilik, xalqaro terrorizm, diniy ekstremizm i demografiya, Markaziy Osiyoda ekologik vaziyatning namoyon bo'lish xususiyatlari, Suvning tanqisligi va sho'rlanganligi, Suv muammosining siyosiy tus olishi haqida ma'lumot berish.	
16	O'zbekiston va ShHT geosiyosiy istiqbollari	ShHT ning tashkil etilishi ob'ektiv zaruriyat sifatida, Tashkilotning mintaq va jahon siyosatini belgilashdagi ahamiyati, ShHT ning iqtisodiy munosabatlarni rivojlantirishdagi ahamiyati, ShHT ning mintaq xavfsizligini ta'minlashdagi ahamiyati, ShHT va Osiyo integratsiyasi masalalar haqida ma'lumot berish.	4
17	«Yangi katta o'yin» kontsepsiyasi va uning geosiyosiy mohiyati	Markaziy Osiyo yangi siyosiy munosabatlar tizimida, Regionning tabiiy-geografik imkoniyatlari, Rossiya-Eron munosabatlari yangi bosqichda, Kaspiy muammosi, Kaspiy-Fors qo'ltig'i. Rossiya-Turkiya munosabatlari, O'rta Sharqda o'z ta'sir doirasini belgilashda tomonlarning imkoniyatlari, Iroq –Rossiya munosabatlari, Afg'oniston fojeasi, Barak Obama-«Yangi katta o'yin» kontsepsiyasining yangi ishtirokchisi haqida talabalarni tanishtirish.	2
	Jami:	Jami:	38

2.2. Seminar mashg'ulotlarining mavzulari, mazmuni va ularga ajratilgan soat

№	Seminar mashg'ulotlari mavzusi	Seminar mashg'ulotlar maqsadi	a/s
1.	« Geosiyosat asoslari» fani fredmati, ob'yekti va manbalari	Quyidagi reja asosida darsni tashkil etib, mavzuni mustahkamlash: 1. «Geosiyosat asoslari» fan va siyosiy amliyot sifatida. 2. «Geosiyosat asoslari» ning fan sifatida shakllanishi. 3. «Geosiyosat asoslari» tushunchasi va uning asosiy aspektlari. 4.«Geosiyosat asoslari» ning asosiy manbalari.	2

2.	« Geosiyosat asoslari » ning kategoriyalari, qonunlari, metodlari va funktsiyalari	Quyidagi reja asosida darsni tashkil etib, mavzuni mustahkamlash: 1. Geosiyosat asoslarining asosiy tushunchalari: geografik makon, endemik maydon, chegaraoldi maydon, chorraha maydon, total maydon, metapole. 2. Geosiyosiy munosabatlar va kuchlar balansi 3. Geosiyosat asoslarining asosiy qonunlari. 4. Geosiyosat asoslarining asosiy metodlari: sistemalik, taqqoslash, tarixiylik, aksiologik-normativ, funktsional, institutsional, antropologik, va boshqalar. 5. Geosiyosatning asosiy funktsiyalari	2
3.	Klassik geosiyosatning asosiy g'oyalari va tamoyillari	Quyidagi reja asosida darsni tashkil etib, mavzuni mustahkamlash: 1. F.Ratselning «Siyosiy geografiya» asarida davlat va borliq masalalari. 2. R.Chellen «Geosiyosat asoslari» atamasining asoschisi 3. Davlatning asosiy fizik-geografik belgilari. 4. X.Makinder tomonidan jahon siyosiy tarixining original va inqilobiy g'oyasining ishlab chiqilishi– «Tarixning geografik o'zagi».	2
4.	Rossiyadagi geosiyosiy oqimlar va maktablar	Quyidagi reja asosida darsni tashkil etib, mavzuni mustahkamlash: 1. Rossiyadagi geopolitik maktablarva oqimlar. 2. Evrosiyo harakatining shakllanishi va tarqalishi. 3. XX asrning 60-yillarida L.N.Gumelev tomonidan evrosiyo harakatining qayta tiklanishi. 4. Yevrosiyo harakatining tarixiy ildizlari. 5. Yevrosiyo harakati va slavyan madaniyati.	2
5.	Yangi davr geosiyosiy nazariyalari va maktablari	Quyidagi reja asosida darsni tashkil etib, mavzuni mustahkamlash: 1. Ikkinchi jahon urushi yakunlarini Evropa davlatlari mavqeiga ta'siri. 2. Yevropani birlashtirish g'oyasining ob'yektiv zaruriyatga aylanishi. 3. Sh. de Gol va Gollizm. Atlantizm. Rimland va Xartlend nazariyasidan regional geopolitikaga o'tishda I.Lakostom ta'limoti. 4. Atlantizm va mondializm g'oyalari.	2

6.	Turkiston hududida vujudga kelgan dastlabki geosiyosiy bilimlar va harakatlar	Quyidagi reja asosida darsni tashkil etib, mavzuni mustahkamlash: 1. O‘zbekiston hududidagi qadimiy davlatlar. 2. Sharq va G‘arb o‘rtasidagi iqtisodiy munosabatlar. 3. Dovon-Xitoy munosabatlari. 4. Qang‘-Shimoliy savdo yo‘li. 5. Farobiy «Fozil odamlar shahri» asari.	2
7.	XVI-XIX asrlarda vujudga kelgan geosiyosiy bilimlar va harakatlar	Quyidagi reja asosida darsni tashkil etib, mavzuni mustahkamlash: 1. Shayboniylar davlatining tashkil topishi. 2. Xalqaro munosabatlar tizimida Xuroson muammosi. 3. Shayboniylar-Safaviylar, Shayboniylar-Boburiylar, Qo‘qon-Xitoy munosabatlari. 4. Markaziy Osiyoning jahon bozoridan uzilib qolishi va uning oqibatlarini.	2
8.	«Katta o‘yin» kontsepsiyasi va uning geosiyosiy mohiyati (1-bosqich)	Quyidagi reja asosida darsni tashkil etib, mavzuni mustahkamlash: 1. O‘rta Osiyoda Angliya va Rossiya manfaatlar doirasining to‘qnashuvi va uning asosiy sabablari. 2. Ingliz ekspeditsiyalari: Murkford va A.Byorns elchiligi. 3. 1839 yilgi Angliya-Afg‘oniston urushi. 4. O‘rta Osiyodagi manfaatlar doirasini belgilashda Angliya-Rossiya bitimi.	2
9	Geosiyosiy bilimlar rivojida I.Karimovning “O‘zbekiston XXI asr bo‘sag‘asida: xavfsizlikka tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari” asarining nazariy-metodologik ahamiyati	Quyidagi reja asosida darsni tashkil etib, mavzuni mustahkamlash: 1. Ikki qutbli dunyoning barham topishi, «sovuq urush» ning tugashi. 2. Dknyoning yangi siyosiy xaritasi. 3. Yangi ming yillik arafasida o‘z echimini topmayotgan muammolar. 4. Taraqqiyot yo‘lidan rivojlanishga nimalar xisobiga erishish mumkin.	4
10	Yangi ming yillikda Rossiya	Quyidagi reja asosida darsni tashkil etib, mavzuni mustahkamlash: 1. SSSR parchalanishining dunyoning siyosiy xaritasiga va kuchlar balansiga keskin ta’siri. 2. Mustabit tizimdan yangi mustaqil davlatlarga qolgan og‘ir meros. 3. Rossiya-AQSh munosabatlari.	2

		4. Strategik manfaat va geosiyosiy yondashuvlar zidligi.	
11	Geosiyosiy munosabatlar tizimida AQSH ning roli.	Quyidagi reja asosida darsni tashkil etib, mavzuni mustahkamlash: 1. AQSh tashqi munosabatlarining rivojlanish tarixi. 2. «N500-75» dasturining mohiyati. 3. Evrosiyo geostrategiyasi. 4. Yaqin Sharq masalasi.	2
12	Xitoyning geostrategic siyosati va uning mohiyati	Quyidagi reja asosida darsni tashkil etib, mavzuni mustahkamlash: 1. Xitoy-Rossiya, Xitoy-Gʻarbiy Evropa, Xitoy-AQSh munosabatlarining rivojlanish tarixi. 2. Xitoy iqtisodiy taraqqiyotining spetsifik xususiyatlari. 3. Xitoy-SSSR-Gʻarbiy munosabatlari lagif mafkuraviy kelishmovchilik. 4. Xitoyning hal etilmagan hududiy muammolari. 5. Xitoy geosiyosatining mohiyati.	2
13	Geopolitika va yaponiyaning ijtimoiy taraqqiyoti	Quyidagi reja asosida darsni tashkil etib, mavzuni mustahkamlash: 1. Yaponiyaning jahon iqtisodiyoti va siyosiy maydonidagi tutgan mavqeidagi nomutanosibliklar. 2. Tashqi siyosatda AQSh mavqeining ortishi. 3. Rossiya-Yaponiya munosabatlarining rivojlanish tarixidan-Kuril muammosi. 4. «Uchinchi kuch» omili-Portsmut, Potsdam, Yalta bitimlari.	2
14	Markaziy Osiyo regionidagi geosiyosiy jarayonlar	Quyidagi reja asosida darsni tashkil etib, mavzuni mustahkamlash: 1. Ikki qutbli tizimning barham topishi va kuchlar nisbatidagi oʻzgarishlar. 2. MO hududining tabiiy-geografik, ijtimoiy-iqtisodiy ahvoli va imkoniyatlari. 3. MDH, EIH, GUAM faoliyatidagi ziddiyatlar. 4. Oʻzbekiston geosiyosiy manfaatlari tizimida MOH ning tutgan oʻrni.	2
15	Yangi ming yillikda Markaziy Osiyoda xavfsizlikni taʼminlash	Quyidagi reja asosida darsni tashkil etib, mavzuni mustahkamlash: 1. Markaziy Osiyo davlatlariga xavf solayotgan	2

	muammolari	asosiy tahdidlar. 2. Markaziy Osiyoda ekologik vaziyatning namoyon bo'lish xususiyatlari.. 3. Ittifoqdan qolgan og'ir meros. 4. Afg'oniston - MO xavfsizligiga asosiy tahdid.	
16	O'zbekiston va SHHT geosiyosiy istiqbollari	Quyidagi reja asosida darsni tashkil etib, mavzuni mustahkamlash: 1. ShHT ning tashkil etilishi ob'yektiv zaruriyat sifatida. 2. Tashkilotning mintqa va jahon siyosatini belgilashdagi ahamiyati. 3. ShHT ning iqtisodiy munosabatlarni rivojlantirishdagi ahamiyati. 4. ShHT va Osiyo integratsiyasi masalalari 5. ShHT va AQSh ning geosiyosiy manfaatlari.	4
17	«Yangi katta o'yin» kontsepsiyasi va uning geosiyosiy mohiyati	Quyidagi reja asosida darsni tashkil etib, mavzuni mustahkamlash: 1. Markaziy Osiyo yangi siyosiy munosabatlar tizimida. Regionning tabiiy-geografik imkoniyatlari. 2. Rossiya-Eron munosabatlari yangi bosqichda. Kaspiy muammosi. 3. Rossiya-Turkiya munosabatlari. 4. O'rta Sharqda o'z ta'sir doirasini belgilashda tomonlarning imkoniyatlari. 5. Iroq –Rossiya munosabatlari.	2
	Jami:		38

2.3. Kurs ishi (loyihasi) tarkibi, ularga qo'yilgan talablar

O'quv rejaga ko'ra fandan kurs ishi rejalashtirilmagan.

2.4. MUSTAQIL TA'LIM TOPSHIRIQLARI BO'YICHA TAVSIYALAR

Darslik va o'quv qo'llanmalarining (ularning to'la ta'minlanganligi taqdirda) boblari va mavzularini o'rganish. Tarqatma materiallar bo'yicha ma'ruza qismlarini o'zlashtirish. O'qitish va nazorat qilishning avtomatlashtirilgan tizimlari bilan ishlash. Fanning boblari va mavzulari ustida ishlash.

Geosiyosat asoslari fanidan nazariy va amaliy mashg'ulotlar o'tish davomida talabalarni ijodiy jarayonga yo'naltirish, ularni tahlil qilish, mustaqil ishlashga o'rgatish, mashqlar bajarish. Siyosiy asarlarni tahlil qilish, klassik asarlar matni ustida ishlash, siyosiy jarayonni kuzatib borish. Malakaviy amaliyotni o'tish chog'ida yangi texnika, jihozlar, keng ko'lamlil ilmiy ish olib borishga qulay jarayonlar va

texnologiyalarni o‘rganish. Talabalarning ilmiy-tadqiqot ishlarini bajarish bilan bog‘liq holda fanning muayyan boblari va mavzularini chuqur o‘rganish.

2.5. Fanni o‘qitish jarayonini tashkil etish va o‘tkazish bo‘yicha tavsiyalar

Mazkur fanni o‘qitish jarayonida ta’limning zamonaviy metodlari, pedagogik va axborot-kommunikatsiya texnologiyalari qo‘llanilishi nazarda tutilgan.

Geosiyosat faniga tegishli ma’ruza darslarida zamonaviy komp’yuter texnologiyalari yordamida prezentatsion va elektron-didaktik texnologiyalardan hamda mazkur kurs bo‘yicha o‘tkaziladigan amaliy mashg‘ulotlarda aqliy xujum, guruhli fikrlash singari pedagogik texnologiyalaridan va turli didaktik metodlardan foydalaniladi.

2.6. Tavqim-mavzuiy reja

№	Mavzu	Ajratilgan soat	Mashg‘ulot turi	Fanlararo va fan ichidagi bog‘liqlik	Ta’lim metodlari	Ta’lim vositalari	Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati	Mustaqil ta’lim topshiriqlari	JN bali
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1.	« Geosiyosat asoslari» fani firdmati, ob’yekti va manbalari	2	Ma’ruza	Mazkur mavzu «Tarix», , Politologiya, Davlat va huquq asoslari, Iqtisodiyot nazariyasi, O‘zbekiston tarixi, Siyosiy geografiya kabi fanlar bilan bog‘liqlikda o‘rganiladi	Kirish ma’ruzasi , aqliy hujum, : “B-B-B” chizmasi	Kompyuter texnik vositalar, slaydlar, elektron majmua	1-8,12, 14	1-2	

2.	« Geosiyosat asoslari » ning kategoriyalari, qonunlari, metodlari va funktsiyalari	2		Ma'ruza	Mazkur mavzu «Tarix», , Politologiya, Davlat va huquq asoslari, Iqtisodiyot nazariyasi, O'zbekiston tarixi, Siyosiy geografiya kabi fanlar bilan bog'liqlikda o'rganiladi	Ma'lumotli ma'ruza, "Klaster" grafik organayz eri	Kompyuter texnik vositalar, slaydlar, elektron majmua	1-8,12, 14	3-4	
3.	Klassik geosiyosatning asosiy g'oyalari va tamoyillari	2		Ma'ruza	Mazkur mavzu «Tarix», , Politologiya, Davlat va huquq asoslari, Iqtisodiyot nazariyasi, O'zbekiston tarixi, Siyosiy geografiya kabi fanlar bilan bog'liqlikda o'rganiladi	Ma'lumotli ma'ruza, "Baliq skeleti" grafik organayz eri	Kompyuter texnik vositalar, slaydlar, elektron majmua	1-8,12, 14	4-5	
4.	Rossiyadagi geosiyosiy oqimlar va maktablar	2		Ma'ruza	Mazkur mavzu «Tarix», , Politologiya, Davlat va huquq asoslari, Iqtisodiyot nazariyasi, O'zbekiston tarixi, Siyosiy geografiya kabi fanlar bilan bog'liqlikda o'rganiladi	Ma'lumotli ma'ruza, "Aqliy hujum" metodi	Kompyuter texnik vositalar, slaydlar, elektron majmua	1-8,9, 12,	5-6	

5.	Yangi davr geosiyosiy nazariyalari va maktablari	2		Ma'ruza	Mazkur mavzu «Tarix», , Politologiya, Davlat va huquq asoslari, Iqtisodiyot nazariyasi, O'zbekiston tarixi, Siyosiy geografiya kabi fanlar bilan bog'liqlikda o'rganiladi	Muammo li ma'ruza, guruhli fikrlash	Kompyuter texnik vositalar, slaydlar, elektron majmua	1-8, 12,14	6-7	
6.	Turkiston hududida vujudga kelgan dastlabki geosiyosiy bilimlar va harakatlar	2		Ma'ruza	Mazkur mavzu «Tarix», , Politologiya, Davlat va huquq asoslari, Iqtisodiyot nazariyasi, O'zbekiston tarixi, Siyosiy geografiya kabi fanlar bilan bog'liqlikda o'rganiladi	Ma'lumot li ma'ruza, "zinamazin" texnologiyasi	Kompyuter texnik vositalar, slaydlar, elektron majmua	1-8,9 12, 14	7-8	
7.	XVI-XIX asrlarda vujudga kelgan geosiyosiy bilimlar va harakatlar	2		Ma'ruza	Mazkur mavzu «Tarix», , Politologiya, Davlat va huquq asoslari, Iqtisodiyot nazariyasi, O'zbekiston tarixi, Siyosiy geografiya kabi fanlar bilan bog'liqlikda o'rganiladi	Ma'lumot li ma'ruza, "Bahslashuv" texnologiyasi	Kompyuter texnik vositalar, slaydlar, elektron majmua	1-8,9 12,14	8-9	

8.	«Katta o‘yin» kontsepsiyasi va uning geosiyosiy mohiyati (1-bosqich)	2		Ma’ruza	Mazkur mavzu «Tarix», , Politologiya, Davlat va huquq asoslari, Iqtisodiyot nazariyasi, O‘zbekiston tarixi, Siyosiy geografiya kabi fanlar bilan bog‘liqlikda o‘rganiladi	Ma’lumotli ma’ruza, “Muloqot” texnologiyasi	Kompyuter texnik vositalar, slaydlar, elektron majmua	1-8,9, 12,14	9-10	
9	Geosiyosiy bilimlar rivojida I.Karimovning “O‘zbekiston XXI asr bo‘sag‘asida: xavfsizlikka tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari” asarining nazariy-metodologik ahamiyati	2		Ma’ruza	Mazkur mavzu «Tarix», , Politologiya, Davlat va huquq asoslari, Iqtisodiyot nazariyasi, O‘zbekiston tarixi, Siyosiy geografiya kabi fanlar bilan bog‘liqlikda o‘rganiladi	Kirish ma’ruzasi , aqliy hujum,: “B-B-B” chizmasi	Kompyuter texnik vositalar, slaydlar, elektron majmua	1-8,9, 12,14, 15	11-12	
10	Geosiyosiy bilimlar rivojida I.Karimovning “O‘zbekiston XXI asr bo‘sag‘asida: xavfsizlikka tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari” asarining nazariy-metodologik ahamiyati	2		Ma’ruza	Mazkur mavzu «Tarix», , Politologiya, Davlat va huquq asoslari, Iqtisodiyot nazariyasi, O‘zbekiston tarixi, Siyosiy geografiya kabi fanlar bilan bog‘liqlikda o‘rganiladi	Ma’lumotli ma’ruza, “Klaster” grafik organayzeri	Kompyuter texnik vositalar, slaydlar, elektron majmua	1-8,12,14,15	13-14	

11	Yangi ming yillikda Rossiya	2		Ma'ruza	Mazkur mavzu «Tarix», , Politologiya, Davlat va huquq asoslari, Iqtisodiyot nazariyasi, O'zbekiston tarixi, Siyosiy geografiya kabi fanlar bilan bog'liqlikda o'rganiladi	Ma'lumotli ma'ruza, "Baliq skeleti" grafik organayz eri	Kompyuter texnik vositalar, slaydlar, elektron majmua	1-8,12,14,	15-16	
12	Geosiyosiy munosabatlar tizimida AQSH ning roli.	2		Ma'ruza	Mazkur mavzu «Tarix», , Politologiya, Davlat va huquq asoslari, Iqtisodiyot nazariyasi, O'zbekiston tarixi, Siyosiy geografiya kabi fanlar bilan bog'liqlikda o'rganiladi	Ma'lumotli ma'ruza, "Aqliy hujum" metodi	Kompyuter texnik vositalar, slaydlar, elektron majmua	1-8,9,12,13	17-18	
13	Xitoyning geostrategic siyosati va uning mohiyati	2		Ma'ruza	Mazkur mavzu «Tarix», , Politologiya, Davlat va huquq asoslari, Iqtisodiyot nazariyasi, O'zbekiston tarixi, Siyosiy geografiya kabi fanlar bilan bog'liqlikda o'rganiladi	Muammo li ma'ruza, guruhli fikrlash	Kompyuter texnik vositalar, slaydlar, elektron majmua	1-8,12,13,14	19-20	

14	Geopolitika va yaponiyaning ijtimoiy taraqqiyoti	2		Ma'ruza	Mazkur mavzu «Tarix», , Politologiya, Davlat va huquq asoslari, Iqtisodiyot nazariyasi, O'zbekiston tarixi, Siyosiy geografiya kabi fanlar bilan bog'liqlikda o'rganiladi	Ma'lumotli ma'ruza, "zinamazin" texnologiyasi	Kompyuter texnik vositalar, slaydlar, elektron majmua	1-8,9,12,13,14	21-22	
15	Markaziy Osiyo regionidagi geosiyosiy jarayonlar	2		Ma'ruza	Mazkur mavzu «Tarix», , Politologiya, Davlat va huquq asoslari, Iqtisodiyot nazariyasi, O'zbekiston tarixi, Siyosiy geografiya kabi fanlar bilan bog'liqlikda o'rganiladi	Ma'lumotli ma'ruza, "Bahslashuv" texnologiyasi	Kompyuter texnik vositalar, slaydlar, elektron majmua	1-8,12,14,15	23-24	
16	Yangi ming yillikda Markaziy Osiyoda xavfsizlikni ta'minlash muammolari	2		Ma'ruza	Mazkur mavzu «Tarix», , Politologiya, Davlat va huquq asoslari, Iqtisodiyot nazariyasi, O'zbekiston tarixi, Siyosiy geografiya kabi fanlar bilan bog'liqlikda o'rganiladi	Ma'lumotli ma'ruza, "Muloqot" texnologiyasi	Kompyuter texnik vositalar, slaydlar, elektron majmua	1-8,12,14,15	24-25	

17	O'zbekiston va SHHT geosiyosiy istiqbollari	2		Ma'ruza	Mazkur mavzu «Tarix», , Politologiya, Davlat va huquq asoslari, Iqtisodiyot nazariyasi, O'zbekiston tarixi, Siyosiy geografiya kabi fanlar bilan bog'liqlikda o'rganiladi	Kirish ma'ruzasi , aqliy hujum,: "B-B-B" chizmasi	Kompyuter texnik vositalar, slaydlar, elektron majmua	1-8,9,12, 14,15	26-27	
18	O'zbekiston va SHHT geosiyosiy istiqbollari	2		Ma'ruza	Mazkur mavzu «Tarix», , Politologiya, Davlat va huquq asoslari, Iqtisodiyot nazariyasi, O'zbekiston tarixi, Siyosiy geografiya kabi fanlar bilan bog'liqlikda o'rganiladi	Ma'lumotli ma'ruza, "Klaster" grafik organayz eri	Kompyuter texnik vositalar, slaydlar, elektron majmua	1-8,12,13,14	28-29	
19	«Yangi katta o'yin» kontsepsiyasi va uning geosiyosiy mohiyati	2		Ma'ruza	Mazkur mavzu «Tarix», , Politologiya, Davlat va huquq asoslari, Iqtisodiyot nazariyasi, O'zbekiston tarixi, Siyosiy geografiya kabi fanlar bilan bog'liqlikda o'rganiladi	Ma'lumotli ma'ruza, "Baliq skeleti" grafik organayz eri	Kompyuter texnik vositalar, slaydlar, elektron majmua	1-8, 12,13, 14	30	

20.	« Geosiyosat asoslari» fani fredmati, ob'yekti va manbalari	2		Seminar	Mazkur mavzu «Tarix», , Politologiya, Davlat va huquq asoslari, Iqtisodiyot nazariyasi, O'zbekiston tarixi, Siyosiy geografiya kabi fanlar bilan bog'liqlikda o'rganiladi	Guruhlar da ishlash, "Zinama-zina" texnologiyasi	Kompyuter texnik vositalar, slaydlar, elektron majmua	1-8,12, 14	1-2	2
21.	« Geosiyosat asoslari » ning kategoriyalari, qonunlari, metodlari va funktsiyalari	2		Seminar	Mazkur mavzu «Tarix», , Politologiya, Davlat va huquq asoslari, Iqtisodiyot nazariyasi, O'zbekiston tarixi, Siyosiy geografiya kabi fanlar bilan bog'liqlikda o'rganiladi	Guruhlar da ishlash, "Tayanch iboralar" texnologiyasi	Kompyuter texnik vositalar, slaydlar, elektron majmua	1-8,12, 14	3-4	2
22.	Klassik geosiyosatning asosiy g'oyalari va tamoyillari	2		Seminar	Mazkur mavzu «Tarix», , Politologiya, Davlat va huquq asoslari, Iqtisodiyot nazariyasi, O'zbekiston tarixi, Siyosiy geografiya kabi fanlar bilan bog'liqlikda o'rganiladi	Guruhlar ga bo'lish, FSMU texnologiyasi	Kompyuter texnik vositalar, slaydlar, elektron majmua	1-8,12, 14	4-5	2

23.	Rossiyadagi geosiyosiy oqimlar va maktablar	2		Seminar	Mazkur mavzu «Tarix», , Politologiya, Davlat va huquq asoslari, Iqtisodiyot nazariyasi, O‘zbekiston tarixi, Siyosiy geografiya kabi fanlar bilan bog‘liqlikda o‘rganiladi	Guruhlar da ishlash, “Elpig‘ich” texnologiyasi	Kompyuter texnik vositalar, slaydlar, elektron majmua	1-8,9, 12,	5-6	2
24.	Yangi davr geosiyosiy nazariyalari va maktablari	2		Seminar	Mazkur mavzu «Tarix», , Politologiya, Davlat va huquq asoslari, Iqtisodiyot nazariyasi, O‘zbekiston tarixi, Siyosiy geografiya kabi fanlar bilan bog‘liqlikda o‘rganiladi	Guruhlar da ishlash, “Ajrli arra” texnologiyasi	Kompyuter texnik vositalar, slaydlar, elektron majmua	1-8, 12,14	6-7	2
25.	Turkiston hududida vujudga kelgan dastlabki geosiyosiy bilimlar va harakatlar	2		Seminar	Mazkur mavzu «Tarix», , Politologiya, Davlat va huquq asoslari, Iqtisodiyot nazariyasi, O‘zbekiston tarixi, Siyosiy geografiya kabi fanlar bilan bog‘liqlikda o‘rganiladi	Guruhlar da ishlash, “Muammo” texnologiyasi	Kompyuter texnik vositalar, slaydlar, elektron majmua	1-8,9 12, 14	7-8	2

26.	XVI-XIX asrlarda vujudga kelgan geosiyosiy bilimlar va harakatlar	2		Seminar	Mazkur mavzu «Tarix», , Politologiya, Davlat va huquq asoslari, Iqtisodiyot nazariyasi, O‘zbekiston tarixi, Siyosiy geografiya kabi fanlar bilan bog‘liqlikda o‘rganiladi	Guruhlar ga bo‘lish, “3x4” texnologiyasi	Kompyuter texnik vositalar, slaydlar, elektron majmua	1-8,9 12,14	8-9	2
27.	«Katta o‘yin» kontsepsiyasi va uning geosiyosiy mohiyati (1-bosqich)	2		Seminar	Mazkur mavzu «Tarix», , Politologiya, Davlat va huquq asoslari, Iqtisodiyot nazariyasi, O‘zbekiston tarixi, Siyosiy geografiya kabi fanlar bilan bog‘liqlikda o‘rganiladi	Guruhlar da ishlash, “Zinamazina” texnologiyasi	Kompyuter texnik vositalar, slaydlar, elektron majmua	1-8,9, 12,14	9-10	2
28.	Geosiyosiy bilimlar rivojida I.Karimovning “O‘zbekiston XXI asr bo‘ sag‘asida: xavfsizlikka tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari” asarining nazariy-metodologik ahamiyati	2		Seminar	Mazkur mavzu «Tarix», , Politologiya, Davlat va huquq asoslari, Iqtisodiyot nazariyasi, O‘zbekiston tarixi, Siyosiy geografiya kabi fanlar bilan bog‘liqlikda o‘rganiladi	Guruhlar da ishlash, “Zinamazina” texnologiyasi	Kompyuter texnik vositalar, slaydlar, elektron majmua	1-8,9, 12,14, 15	11-12	2

29.	Geosiyosiy bilimlar rivojida I.Karimovning “O‘zbekiston XXI asr bo‘lag‘asida: xavfsizlikka tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari” asarining nazariy-metodologik ahamiyati	2		Seminar	Mazkur mavzu «Tarix», , Politologiya, Davlat va huquq asoslari, Iqtisodiyot nazariyasi, O‘zbekiston tarixi, Siyosiy geografiya kabi fanlar bilan bog‘liqlikda o‘rganiladi	Guruhlar da ishlash, “Tayanch iboralar” texnologiyasi	Kompyuter texnik vositalar, slaydlar, elektron majmua	1-8,12,14,15	13-14	2
30.	Yangi ming yillikda Rossiya	2		Seminar	Mazkur mavzu «Tarix», , Politologiya, Davlat va huquq asoslari, Iqtisodiyot nazariyasi, O‘zbekiston tarixi, Siyosiy geografiya kabi fanlar bilan bog‘liqlikda o‘rganiladi	Guruhlar ga bo‘lish, FSMU texnologiyasi	Kompyuter texnik vositalar, slaydlar, elektron majmua	1-8,12,14,	15-16	2
31.	Geosiyosiy munosabatlar tizimida AQSH ning roli.	2		Seminar	Mazkur mavzu «Tarix», , Politologiya, Davlat va huquq asoslari, Iqtisodiyot nazariyasi, O‘zbekiston tarixi, Siyosiy geografiya kabi fanlar bilan bog‘liqlikda o‘rganiladi	Guruhlar da ishlash, “Elpig‘ich” texnologiyasi	Kompyuter texnik vositalar, slaydlar, elektron majmua	1-8,9,12,13	17-18	2

32.	Xitoyning geostrategic siyosati va uning mohiyati	2		Seminar	Mazkur mavzu «Tarix», , Politologiya, Davlat va huquq asoslari, Iqtisodiyot nazariyasi, O‘zbekiston tarixi, Siyosiy geografiya kabi fanlar bilan bog‘liqlikda o‘rganiladi	Guruhlar da ishlash, “Ajurli arra” texnologiyasi	Kompyuter texnik vositalar, slaydlar, elektron majmua	1-8,12, 13,14	19-20	2
33.	Geopolitika va yaponiyaning ijtimoiy taraqqiyoti	2		Seminar	Mazkur mavzu «Tarix», , Politologiya, Davlat va huquq asoslari, Iqtisodiyot nazariyasi, O‘zbekiston tarixi, Siyosiy geografiya kabi fanlar bilan bog‘liqlikda o‘rganiladi	Guruhlar da ishlash, “Muammo” texnologiyasi	Kompyuter texnik vositalar, slaydlar, elektron majmua	1-8,9,12, 13,14	21-22	2
34.	Markaziy Osiyo regionidagi geosiyosiy jarayonlar	2		Seminar	Mazkur mavzu «Tarix», , Politologiya, Davlat va huquq asoslari, Iqtisodiyot nazariyasi, O‘zbekiston tarixi, Siyosiy geografiya kabi fanlar bilan bog‘liqlikda o‘rganiladi	Guruhlar ga bo‘lish, “3x4” texnologiyasi	Kompyuter texnik vositalar, slaydlar, elektron majmua	1-8,12,14,15	23-24	2

35	Yangi ming yillikda Markaziy Osiyoda xavfsizlikni ta'minlash muammolari	2		Seminar	Mazkur mavzu «Tarix», , Politologiya, Davlat va huquq asoslari, Iqtisodiyot nazariyasi, O'zbekiston tarixi, Siyosiy geografiya kabi fanlar bilan bog'liqlikda o'rganiladi	Guruhlar da ishlash, "Zinamazinga" texnologiyasi	Kompyuter texnik vositalar, slaydlar, elektron majmua	1-8,12,14,15	24-25	2
36.	O'zbekiston va SHHT geosiyosiy istiqbollari	2		Seminar	Mazkur mavzu «Tarix», , Politologiya, Davlat va huquq asoslari, Iqtisodiyot nazariyasi, O'zbekiston tarixi, Siyosiy geografiya kabi fanlar bilan bog'liqlikda o'rganiladi	Guruhlar da ishlash, "Zinamazinga" texnologiyasi	Kompyuter texnik vositalar, slaydlar, elektron majmua	1-8,9,12,14,15	26-27	2
37.	O'zbekiston va SHHT geosiyosiy istiqbollari	2		Seminar	Mazkur mavzu «Tarix», , Politologiya, Davlat va huquq asoslari, Iqtisodiyot nazariyasi, O'zbekiston tarixi, Siyosiy geografiya kabi fanlar bilan bog'liqlikda o'rganiladi	Guruhlar da ishlash, "Tayanch iboralar" texnologiyasi	Kompyuter texnik vositalar, slaydlar, elektron majmua	1-8,12,13,14	28-29	3

38	«Yangi katta o‘yin» kontsepsiyasi va uning geosiyosiy mohiyati	2		Seminar	Mazkur mavzu «Tarix», , Politologiya, Davlat va huquq asoslari, Iqtisodiyot nazariyasi, O‘zbekiston tarixi, Siyosiy geografiya kabi fanlar bilan bog‘liqlikda o‘rganiladi	Guruhlar ga bo‘lish, FSMU texnologiyasi	Kompyuter texnik vositalar, slaydlar, elektron majmua	1-8, 12,13, 14	30	3
	Jami:	76								40

2.7. Didaktik vositalarning qo‘llanilishi

1. Jihozlar va uskunalar, moslamalar: elektron doska-Hitachi, LCD-monitor, elektron ko‘rsatgich (ukazka).

2. Video-audio uskunalar: video va audiomagnitofon, mikrofon, kolonkalar.

3. Komp’yuter va multimediali vositalar: kompyuter, Dell tipidagi proektor, DVD-diskovod, Web-kamera, video-ko‘z (glazok).

2.8. Oraliq va yakuniy nazorat savollari

1. «Geosiyosat asoslari» fan va siyosiy amliyat sifatida.
2. «Geosiyosat asoslari» ning fan sifatida shakllanishi.
3. «Geosiyosat asoslari» tushunchasi va uning asosiy aspektlari.
4. «Geosiyosat asoslari» ning asosiy manbalari. Markaziy Osiyo xalqlari etnografiyasi tarixi.
5. Geosiyosat asoslarining asosiy tushunchalari: geografik makon, endemik maydon, chegaraoldi maydon, chorraha maydon, total maydon, metapole.
6. Geosiyosiy munosabatlar va kuchlar balansi
7. Geosiyosat asoslarining asosiy qonunlari.
8. Geosiyosat asoslarining asosiy metodlari: sistemalik, taqqoslash, tarixiylik, aksiologik-normativ, funktsional, institutsional, antropologik, va boshqalar.
9. Geosiyosatning asosiy funktsiyalari
10. F.Ratselning «Siyosiy geografiya» asarida davlat va borliq masalalari.
11. R.Chellen «Geosiyosat asoslari» atamasining asoschisi
12. Davlatning asosiy fizik-geografik belgilari.
13. X.Makinder tomonidan jahon siyosiy tarixining original va inqilobiy g‘oyasining ishlab chiqilishi– «Tarixning geografik o‘zagi».
14. Rossiyadagi geopolitik maktablarda oqimlar.
15. Evrosiyo harakatining shakllanishi va tarqalishi.
16. XX asrning 60-yillarida L.N.Gumelev tomonidan evrosiyo harakatining qayta tiklanishi.
17. Evrosiyo harakatining tarixiy ildizlari.
18. Evrosiyo harakati va slavyan madaniyati.
19. Ikkinchi jahon urushi yakunlarini Evropa davlatlari mavqeiga ta’siri.

20. Evropani birlashtirish g'oyasining ob'yektiv zaruriyatga aylanishi.
21. Sh. de Gol va Gollizm. Atlantizm. Rimland va Xartlend nazariyasidan regional geopolitikaga o'tishda I.Lakostom ta'limoti.
22. Atlantizm va mondializm g'oyalari.
23. O'zbekiston hududidagi qadimiy davlatlar.
24. Sharq va G'arb o'rtasidagi iqtisodiy munosabatlar.
25. Dovon-Xitoy munosabatlari.
26. Qang'-Shimoliy savdo yo'li.
27. Farobiy «Fozil odamlar shahri» asari.
28. O'zbekiston hududidagi qadimiy davlatlar.
29. Sharq va G'arb o'rtasidagi iqtisodiy munosabatlar.
30. Dovon-Xitoy munosabatlari.
31. Qang'-Shimoliy savdo yo'li.
32. Farobiy «Fozil odamlar shahri» asari.
33. O'rta Osiyoda Angliya va Rossiya manfaatlari doirasining to'qnashuvi va uning asosiy sabbalari.
34. Ingliz ekspeditsiyalari: Murkford va A.Byorns elchiligi.
35. 1839 yilgi Angliya-Afg'oniston urushi.
36. O'rta Osiyodagi manfaatlar doirasini belgilashda Angliya-Rossiya bitimi.
37. Ikki qutbli dunyoning barham topishi, «sovuq urush» ning tugashi.
38. Dknyoning yangi siyosiy xaritasi.
39. Yangi ming yillik arafasida o'z echimini topmayotgan muammolar.
40. Taraqqiyot yo'lidan rivojlanishga nimalar xisobiga erishish mumkin.

2.9. Yakuniy nazorat savollari

1. «Geosiyosat asoslari» fan va siyosiy amliyot sifatida.
2. «Geosiyosat asoslari» ning fan sifatida shakllanishi.
3. «Geosiyosat asoslari» tushunchasi va uning asosiy aspektlari.
4. «Geosiyosat asoslari» ning asosiy manbalari. Markaziy Osiyo xalqlari etnografiyasi tarixi.
5. Geosiyosat asoslarining asosiy tushunchalari: geografik makon, endemik maydon, chegaraoldi maydon, chorraha maydon, total maydon, metapole.
6. Geosiyosiy munosabatlar va kuchlar balansi
7. Geosiyosat asoslarining asosiy qonunlari.
8. Geosiyosat asoslarining asosiy metodlari: sistemalik, taqqoslash, tarixiylik, aksiologik-normativ, funktsional, institutsional, antropologik, va boshqalar.
9. Geosiyosatning asosiy funktsiyalari
10. F.Ratselning «Siyosiy geografiya» asarida davlat va borliq masalalari.
11. R.Chellen «Geosiyosat asoslari» atamasining asoschisi
12. Davlatning asosiy fizik-geografik belgilari.
13. X.Makinder tomonidan jahon siyosiy tarixining original va inqilobiy g'oyasining ishlab chiqilishi– «Tarixning geografik o'zagi».
14. Rossiyadagi geopolitik maktablarva oqimlar.
15. Evrosiyo harakatining shakllanishi va tarqalishi.
16. XX asrning 60-yillarida L.N.Gumelev tomonidan evrosiyo harakatining qayta tiklanishi.
17. Evrosiyo harakatining tarixiy ildizlari.
18. Evrosiyo harakati va slavyan madaniyati.
19. Ikkinchi jahon urushi yakunlarini Evropa davlatlari mavqeiga ta'siri.
20. Evropani birlashtirish g'oyasining ob'yektiv zaruriyatga aylanishi.
21. Sh. de Gol va Gollizm. Atlantizm. Rimland va Xartlend nazariyasidan regional geopolitikaga o'tishda I.Lakostom ta'limoti.

22. Atlantizm va mondializm g'oyalari.
23. O'zbekiston hududidagi qadimiy davlatlar.
24. Sharq va G'arb o'rtasidagi iqtisodiy munosabatlar.
25. Dovon-Xitoy munosabatlari.
26. Qang'-Shimoliy savdo yo'li.
27. Farobiy «Fozil odamlar shahri» asari.
28. O'zbekiston hududidagi qadimiy davlatlar.
29. Sharq va G'arb o'rtasidagi iqtisodiy munosabatlar.
30. Dovon-Xitoy munosabatlari.
31. Qang'-Shimoliy savdo yo'li.
32. Farobiy «Fozil odamlar shahri» asari.
33. O'rta Osiyoda Angliya va Rossiya manfaatlari doirasining to'qnashuvi va uning asosiy sabblari.
34. Ingliz ekspeditsiyalari: Murkford va A.Byorns elchiligi.
35. 1839 yilgi Angliya-Afg'oniston urushi.
36. O'rta Osiyodagi manfaatlar doirasini belgilashda Angliya-Rossiya bitimi.
37. Ikki qutbli dunyoning barham topishi, «sovuq urush» ning tugashi.
38. Dknyoning yangi siyosiy xaritasi.
39. Yangi ming yillik arafasida o'z echimini topmayotgan muammolar.
40. Taraqqiyot yo'lidan rivojlanishga nimalar xisobiga erishish mumkin.
41. SSSR parchalanishining dunyoning siyosiy xaritasiga va kuchlar balansiga keskin ta'siri.
42. Mustabit tizimdan yangi mustaqil davlatlarga qolgan og'ir meros.
43. Rossiya-AQSh munosabatlari.
44. Strategik manfaat va geosiyosiy yondashuvlar zidligi.
45. AQSh tashqi munosabatlarining rivojlanish tarixi.
46. «N500-75» dasturining mohiyati.
47. Evrosiyo geostrategiyasi.
48. Yaqin Sharq masalasi.
49. Xitoy-Rossiya, Xitoy-G'arbiy Evropa, Xitoy-AQSh munosabatlarining rivojlanish tarixi.
50. Xitoy iqtisodiy taraqqiyotining spetsifik xususiyatlari.
51. Xitoy-SSSR-G'arbiy munosabatlarilagi mafkuraviy kelishmovchilik.
52. Xitoyning hal etilmagan hududiy muammolari.
53. Xitoy geosiyosatining mohiyati.
54. Yaponiyaning jahon iqtisodiyoti va siyosiy maydonidagi tutgan mavqeidagi nomutanosibliklar.
55. Tashqi siyosatda AQSh mavqeining ortishi.
56. Rossiya-Yaponiya munosabatlarining rivojlanish tarixidan-Kuril muammosi.
57. «Uchinchi kuch» omili-Portsmut, Potsdam, Yalta bitimlari.
58. Ikki qutbli tizimning barham topishi va kuchlar nisbatidagi o'zgarishlar.
59. MO hududining tabiiy-geografik, ijtimoiy-iqtisodiy ahvoli va imkoniyatlari.
60. MDH, EIH, GUAM faoliyatidagi ziddiyatlar.
61. O'zbekiston geosiyosiy manfaatlari tizimida MOH ning tutgan o'rni.
62. Markaziy Osiyo davlatlariga xavf solayotgan asosiy tahdidlar.
63. Markaziy Osiyoda ekologik vaziyatning namoyon bo'lish xususiyatlari..
64. Ittifoqdan qolgan og'ir meros.
65. Afg'oniston - MO xavfsizligiga asosiy tahdid.
66. ShHT ning tashkil etilishi ob'yektiv zaruriyat sifatida.
67. Tashkilotning mintaqa va jahon siyosatini belgilashdagi ahamiyati.
68. ShHT ning iqtisodiy munosabatlarni rivojlantirishdagi ahamiyati.
69. ShHT va Osiyo integratsiyasi masalalari
70. ShHT va AQSh ning geosiyosiy manfaatlari.

71. Markaziy Osiyo yangi siyosiy munosabatlar tizimida. Regionning tabiiy-geografik imkoniyatlari.
72. Rossiya-Eron munosabatlari yangi bosqichda. Kaspiy muammosi.
73. Rossiya-Turkiya munosabatlari.
74. O'rta Sharqda o'z ta'sir doirasini belgilashda tomonlarning imkoniyatlari.
75. Iroq –Rossiya munosabatlari.

2.10. Baholash mezonlari

Talabanning "Geosiyosat asoslari" fani bo'yicha bilim, ko'nikma va malakalarini baholashda quyidagi mezonlarga asoslaniladi:

a) 86-100 ball uchun talabanning bilim darajasi quyidagilarga javob berishi lozim:

Geosiyosat fanining predmeti, maqsad va vazifalari, «Geosiyosat asoslari» fan va siyosiy amliyot sifatida qo'llay bilsa, «Geosiyosat asoslari» ning fan sifatida shakllanishini «Geosiyosat asoslari» tushunchasi va uning asosiy aspektlari, fanning predmeti va tadqiqot doirasini, geosiyosat asoslari siyosiy jarayonlar va erga bo'lgan munosabatlar haqidagi ta'limotlarini mukammal bilsa, ularga mustaqil munosabat bildira olsa, amaliyotda ularni qo'llay bilsa

b) 71-85 ball uchun talabanning bilim darajasi quyidagilarga javob berishi lozim:

1) Geosiyosat fanining paydo bo'lishi va rivojlanishi; pedagogika fanining asosiy kategoriyalari; Kadrlar tayyorlash milliy modeli va uning tarkibiy qismlari; shaxs rivojlanishining umumiy qonuniyatlari; yaxlit pedagogik jarayon va uning tuzilishi; didaktikaning ob'ekti, predmeti, asosiy kategoriyalari; ta'lim jarayoni va uning o'ziga xosliklari; ta'lim mazmuni va uni tanlab olish mezonlari; ta'limning shakl, metod va vositalari, ta'lim olganlikni tashxis etish; tarbiya jarayoni, uning mazmuni; tarbiyaning umumiy metodlari; tarbiya turlari; ta'lim muassasasi menejmenti; korreksion pedagogikaning umumiy asoslariga doir bilimlarga ega bo'lishi; 2) pedagogik jarayonni tashkil etish va boshqarish; ta'lim mazmunini belgilovchi me'yoriy hujjatlar bilan ishlash; ta'lim-tarbiyaning metod, shakl va vositalarini qo'llay olish; o'quvchilarining BKMLarini nazorat qilish ko'nikmalariga ega bo'lishi; 3) pedagogik tafakkur yuritish; mustaqil mushohada yuritish; ijodiy fikr yurita olish malakalari ega bo'lishi lozim.

v) 55-70 ball uchun talabanning bilim darajasi quyidagilarga javob berishi lozim:

Geosiyosat fanining predmeti, maqsad va vazifalari, geosiyosatning shakllanishida ilmiy yondashuvlar: tsivilizatsion (N.Danilevchkiy, K.Leontev, O.Shpengler va boshqalar), harbiy-strategik (N.Makiavelli, K. fon Klauzevits, X.Moltke va boshqalar) va geografik diterminizm (Arastu, J.Voden, Sh.Monteske va boshqalar). «Geosiyosat asoslari» va politologik fanlarning o'zaro aloqasi va o'ziga xos xususiyatlarini bilsa, ularni yortib bera olsa.

g) Geosiyosatning shakllanishida ilmiy yondashuvlar, «Geosiyosat asoslari» ning fan sifatida shakllanishini «Geosiyosat asoslari» tushunchasi va uning asosiy aspektlari, fanning predmeti va tadqiqot doirasini, geosiyosat asoslari siyosiy jarayonlar va erga bo'lgan munosabatlar haqidagi ta'limotlar to'g'risida umumiy tushuncha ega bo'lmasa talabaga 54 va undan past ball qo'yiladi.

Reyting jadvali

Maksimal ball – 100 b.

JN (joriy nazorat) – max. 40 b.

ON (oraliq nazorat) – max. 30 b.

YN (yakuniy nazorat) – max. 30 b.

Saralash ball – 55 b.

86-100 ball – "5" baho.

71-85 ball – "4" baho.

55-70 ball – "3" baho.

0-54 ball – "2" baho

Nazorat turi	Nazorat shakllari	Har bir nazorat uchun belgilangan maksimal ball	Nazorat soni	Nazorat shakllari bo'yicha belgilangan maksimal ball
Joriy nazorat	Og'zaki, yozma	2-3	19	40
Jami:		40	19	40
Oraliq nazorat	Og'zaki	30	1	30
Jami:		30	1	30
Yakuniy nazorat	1. Yozma ish. (Yakuniy nazorat shakli fakul'tet kengashi bilan kelishib, rektor buyrug'I bilan tasdiqlanadi)	30	1	30
Jami:		100	21	100

III. O'quv qo'llanma adabiyotlar va elektron ta'lim resurslari ro'yxati:

Asosiy adabiyotlar

Qo‘shimcha adabiyotlar

1. Baburin S.N. Rossiyskiy put: stanovlenie rossiyskoy geopolitiki nakanune XXI v. — M.: ANKO, 1995.

№	Muallif	Adabiyot nomi	Adabiyot turi	Nashr yili	ARMdagi soni	Adabiyotning ARMdagi shifri	Adabiyotning ARMdagi inventar raqami
1	Karimov I	Noosfera, geosiyosat va mafkura	O‘quv qo‘llanma	T.: STIBO M, 2008.	10	66.3(5 uz) K-21	U-6841
2	Otamurotov S.	Globalashuv va millat.	O‘quv qo‘llanma	T-2008		Elektron variant	Elektron variant
3	Nartov I.A.	Geopolitika.	O‘quv qo‘llanma	M.: Mejdunarodnie otnosheniya, 2004	10	66.4 YA 73	918725
4	Karimov, I	Noosfera: Geosiyosat va mafkura	O‘quv qo‘llanma	O‘zbekiston Respublikasi Fanlar Akademiyasi "Fan" nashriyoti 2007	10	66.3(5 o‘z)	K 25

2. Bjezinskiy 3. Velikaya shaxmatnaya doska. — M.: Mejdunarodnye otnosheniya, 1998

3. Gadjiev K.S. Vvedenie v geopolitiku. Moskva Logos, 1998g

4. Gadjiev K.E. Geopolitika. M.: Mejdunarodnie otnosheniya, 1997

5. German K. Politicheskie pereruptuya pri dvijenii k globalnomu informatsionnomu obshchestvu // Sotsiologicheskie issledovaniya. 1998. 2. S. 12-25.

5. Gumilev L.N. Etnogenez i biosfera Zemli. Fond «Mir L.N. Gumileva». — M.: Izd-vo «Institut DIDIK», 1997.

6. Gumilev L.N. Ritmy Yevrazii. — M.: EKOPROS, 1993

7. Davidova R.I., Kochkina V.G. Osnovi geopolitiki. N. Novgorod, 2001g

8. Danilevskiy N. Rossiya i Yevropa. // «Klassika geopolitiki, XIX vek». — M.: OOO «Izdatelstvo AST», 2003.

9. Danilevskiy N.Ya. Rossiya i. Yevropa. — Spb.: Glagol, 1995.

10. Dugin A. Osnovy geopolitiki. — M.: «Arktogeya», 2000.
11. Yevropa i globalnye problemy sovremennosti Po materialam 44 sessii Generalnoy assamblei OON. M. RAN INION, 1992. 207 str
12. Zyuganov G.A. Geografiya pobedy. Osnovy rossiyskoy geopolitiki. — M., 1998 (bez ukaz. izd.).
13. Ivanov N. Globalizatsiya i problema optimalnoy strategii razvitiya. //Mirovaya ekonomika i mejdunarodnye otnosheniya. 2000g. 2 str. 15- 3 str.12-18.
14. Kolosov V. A., Mironenko N. S. Geopolitika i politicheskaya geografiya: uchebnik dlya studentov vuzov. — M.: «Aspekt-Press», 2001.
15. Nartov N.A. Geopolitika. Uchebnik. M.: YuNITI, 2000
16. Otamurotov S. Globallashuv va millat. T-2008
17. Pozdnyakov Ye.A. Geopolitika. — M.: Progress. Kul'tura, 1995.
18. Savitskiy L.N. Kontinent Yevraziya. — M.: Agraf, 1997.
19. Sorokin K.E. Geopolitika sovremennosti i geostrategiya Rossii. — M.: Rossien, 1996.
20. Trevogi mira. Sotsialnye posledstviya globalizatsii mirovyykh protsessov. YuNRISD. Jeneva, 1995. C. 10-11.
21. Xo'janov B.A. Geosiyosat va mafkuraviy jarayonlar. T.: STIBOM, 2002.

Elektron ta'lim resurslari:

1. www.tdpu.uz
2. www.Ziyonet.uz
3. www.edu.uz
4. www.ma'naviyat.uz
5. www.bilim.uz

Kafedra mudiri:

f.f.n. M.A. Sobirova.

Ma'ruza
mashg'ulotlari uchun
ta'lim texnologiyalari
ishlanmasi

mavzu

« GEOSIYOSAT ASOSLARI » FANI PREDMETI,
OB'EKTI VA MANBALARI
MANBALARI

1.1. Ta'lim berish texnologiyasining modeli

<i>Mashg'ulot vaqti-2 soat</i>	Talabalar soni: 25 – 65 gacha
<i>Mashg'ulot shakli</i>	Ma'ruza
<i>Ma'ruza rejasi</i>	• «Geosiyosat asoslari» fan va siyosiy amaliyot sifatida. • «Geosiyosat» tushunchasi va uning asosiy aspektlari. «Geosiyosat asoslari» fanning predmeti va tadqiqot doirasi. • «Geosiyosat asoslari» ning asosiy manbalair.
<i>O'quv mashg'ulotining maqsadi:</i> Talabalarga dunyoning geosiyosiy manzarasi, geosiyosatni mazmun-mohiyati, fan sifatida shakllanishi, uning manbalari, tadqiqot doirasi, yoshlar tafakkurini shakllantirishdagi ahamiyati, jamiyat hayotida bajaridigan vazifalari xususida ma'lumot berish.	
<i>Pedagogik vazifalar:</i> • Talabalarga geopolitikani mazmun-mohiyati, fan sifatida shakllanishi, uning manbalari haqida tushuncha berish • tadqiqot doirasi, uning vazifalari haqida ma'lumot berish	<i>O'quv faoliyati natijalari:</i> • Talabalar geosiyosatni mazmun-mohiyati, fan sifatida shakllanishi, uning manbalari, tadqiqot doirasi xususida ma'lumotga ega bo'lishadi. • Talabalar dunyoning geosiyosiy manzarasi hzusida, geosiyosiy manfaatlar to'g'risida tushunchaga ega bo'lishadi.
<i>Ta'lim berish usullari</i>	“Tarmoqlash”, “Qanday”, “FSMU”, “Insert” texnologiyalarni qo'llagan holda gurux bilan ishlash, suhbat, aqliy hujum, munozara, namoyish qilish
<i>Ta'lim berish shakllari</i>	Jamoaviy, guruxlarda
<i>Ta'lim berish vositalari</i>	Ma'ruza matni, o'quv materiallari, slaydlar, tarqatma materiallar.
<i>Ta'lim berish sharoiti</i>	Auditoriya
<i>Monitoring va baholash</i>	Og'zaki nazorat: savol-javob

**«GEOSIYOSAT ASOSLARI» TUSHUNCHASI, PREDMETI, OB’EKTI VA MANBALARI»
MA’RUZA MASHG’ULOTINING TEXNOLOGIK XARITASI**

<i>Ish jarayonlari vaqti</i>	<i>Faoliyat mazmuni</i>	
	<i>O’qituvchi</i>	<i>Talaba</i>
1 bosqich. Kirish (10 daqiqa)	1.1. Ma’ruzaning mavzusi, rejasini e’lon qiladi, o’quv mashg’ulotining maqsadi va o’quv faoliyat natijalarini tushuntiradi (1-ilova)	Tinglaydi, mavzu nomini yozib oladi
	1.2. Mashg’ulotni o’tkazish shaklini e’lon qiladi	Yozib oladi
2 bosqich. Asosiy jarayon (60 daqiqa)	2.1. Mavzu rejasining birinchi punkti rejasini bo’yicha ma’ruza qiladi (2-ilova) Ma’ruza bo’yicha “Tarmoqlash” usulidan foydalangan holda talabalarga quyidagi savol bilan murojaat qiladi: Nega Mustaqillik yillari geosiyosiy jarayonlar rivojini o’rganish zaruriyati va ahamiyatini oshirib yubordi?(3-ilova)	Yozadi, savolga javob beradi.
	2.2. Mavzu rejasining ikkinchi punkti bo’yicha ma’ruza qiladi (4-ilova). Ma’ruza bo’yicha «Qanday» usulidan foydalangan holda talabalarga quyidagi savol bilan murojaat qiladi: Mustaqillikni mustahkamlashda geosiyosiy munosabatlarni namoyon bo’lish jarayoni qanday xususiyatlariga ega? (5-ilova)	Yozadi, savolga javob beradi.
	2.2. Geosiyosiy munosabatlar xususiyatlarini aniqlashni «Kichik guruhlarda ishlash» orqali amalga oshirilishini e’lon qiladi. “FSMU” texnikasidan foydalangan holda guruhlariga topshiriqlar beradi (6-ilova). Guruhlarda ishlashga yordam beradi. Qo’shimcha ma’lumotlardan foydalanishga imkon yaratadi. Diqqatlarini kutiladigan natijaga jalb qiladi. Har bir guruh topshiriqlarini - qog’ozlarga tushirib, taqdimotini o’tkazishga yordam beradi, bilimlarini umumlashtiradi, xulosalarga alohida e’tibor beradi. Topshiriqlarning bajarilishini qay darajada to’g’ri ekanligini diqqat bilan tinglaydi. Fikrlarini tinglab, umumlashtiradi.	Savollarga javob beradilar, erkin bahs-munozara yuritadilar. Guruhlarda ishlaydilar.
3 bosqich. Yakuniy bosqich (10 daqiqa)	3.1 Mavzu bo’yicha umumiy xulosa qilinadi.	Tinglaydilar
	3.2. Talabalarning olgan baholarini e’lon qilinadi	Yozib oladi
	3.3. O’z-o’zini nazorat qilish uchun savollar beradi (7-ilova)	Javob yozadi
	3.4.Navbatdagi mashg’ulotda ko’riladigan mavzuni e’lon qiladi va “Insert” usulidan foydalanib jadvalga mustaqil ta’limga tayyorgarlik ko’rishlarini so’raydi (8-ilova)	“Insert” usulida jadvalni to’ldiradilar

MAVZU: «« Geosiyosat asoslari» tushunchasi, predmeti, ob'ekti va manbalari»

Reja.

1. « Geosiyosat asoslari» tushunchasi, predmeti
2. « Geosiyosat asoslari» ob'ekti, vazifalari va manbalari .

O'quv mashg'ulotining maqsadi: Talabalarga dunyoning geosiyosiy manzarasi, Geosiyosatni mazmun-mohiyati, fan sifatida shakllanishi, uning manbalari, tadqiqot doirasi xususida ma'lumot berish

O'quv faoliyatining natijasi: Talabalar dunyoning geosiyosiy manzarasi, geosiyosatni mazmun-mohiyati, fan sifatida shakllanishi, uning manbalari, tadqiqot doirasi xususida ma'lumotga ega bo'lishadi

2-ilova

MAVZUNING 1-MASALASI. « GEOSIYOSAT ASOSLARI» TUSHUNCHASI, PREDMETI

Geosiyosat asoslari fan sifatida XX asr boshlariga kelib paydo bo'ldi. Uning shakllanish jarayoni jahondagi iqtisodiy, siyosiy jarayonlarning keskin rivojlanishi davriga to'g'ri keldi. Nafaqat ilmiy doirada, balki siyosatshunolar o'rtasida ham «*geosiyosat*» tushunchasiga nisbatan yagona bir ta'rif yo'q. Mavjud ta'riflar u yoki bu darajada bir-birini to'ldirsada, ma'lum jihatdan bir-biriga qarama-qarshi hamdir. O'z navbatida geosiyosatning ob'ekti va sub'ekti haqida ham turlicha qarashlar bor. Albatta, bildirilgan fikrlarga salbiy munosabat bildirish kerak emas, balki ularga geosiyosat ob'ektining murakkabligi bilan izohlanadi. Umuman olganda geopolitika hukmronlik vositalari va ubilan bog'liq bilimlar mohiyati to'g'risida fan sohasi sifatida izohlanadi. Frantso'z geopolitiki Mishel Fushe ingliz va nemis geosiyosati xususida fikr yuritib jahonda iqtisodiy va siyosiy hukmronlikni qo'lga kiritish ustida kurash natijasidagi ehtiyoj natijasida yo'zaga kelganligini ta'kidlaydi. Uning fikricha geopolitika faqatgina uslub hisoblanmasdan, ayni damda tasavvur va amaliyot ham hisoblanadi. Negaki dastlabki geosiyosatchilar sifatida turli davrlarda turli hukmdorlar maydonga chiqishgan. Geosiyosat asoslarini tasavvur sifatida shu ma'noda e'tirof etiladiki qator geosiyosiy maktablar ilgari surgan nazariy muhokamalar dunyo haqidagi tasavvurlarni in'kos ettirgan, u yoki bu davlatning olibborayotgan siyosatini belgilab bergan. Geosiyosat asoslari metod sifatida ilmiy, pedagogik ahamiyatga ega bo'lgan bilimlar mohiyatini ifoda etgan.

To'g'ri, XX asrning 90-yillarigacha kommunistik mafkura geosiyosatni imperialistik ekspansiyani asoslash uchun geografik dalil va omillardan (mamlakatning hududi, joylashuvi va b.) foydalanuvchi siyosiy kontseptsiya deb, uning asosini irqchilik, mal'usushilik, sotsial-darvinizm bilan bog'lab ta'riflash orqali salbiy baholab kelgan. Biroq, keyingi o'n yil ichidagi o'zgarishlar geosiyosatga nisbatan yangicha yondashuvlarni yo'zaga chiqardi va geosiyosat sobiq sovet fani uqtirib kelgan g'oyalarning batamom aksi ekanligini ko'rsatdi.

"*Geosiyosat*" (" *Geosiyosat asoslari*") so'zi garchi yunon tilidagi "*geo*" (er) va "*politicos*" (davlatni boshqarish san'ati) jumalaridan olingan bo'lsada, o'zbek siyosiy lug'atiga nemis tilidagi "*geopolitik*" so'zidan kirib kelgan desak to'g'ri bo'lar. Qolaversa, bahs etayotganimiz geosiyosat nazariyasi ham avvalo nemis geosiyosiy maktabida tugal shakllanganligi barchaga ma'lum.

Geosiyosat asoslari davlatga turg'un, statik xoldagi hodisa sifatida emas, balki dinamik – o'zgaruvchan hodisa sifatida qaraydi. «Geosiyosat» so'zini asarlarida ishlatmasada, geosiyosat fanining «otasi» deb nemis olimi *Fridrix Rattselni* aytish mumkin. Olim siyosiy geografiyadan bahs etadi va o'zining 1897 yilda chop etilgan asosiy ishini ham «Siyosiy geografiya» («*Politische Geographie*») deb nomlagan. Garchi F.Rattsel siyosiy geografiya haqida sub'ektiv fikrlarini o'rta tashlasada, uning mulohazalari bevosita geosiyosiy ahamiyatga molik edi. Jumladan, olim davlatda geografik omillarning ustuvorligini va ularning o'zgarimasligi borasidagi fikrlarni yoqlamaydi. Uningcha, davlat doimo jo'shqinlikda hayot kechiruvchi «tirik organizmdir». F.Rattsel fikricha,

geosiyosat siyosiy geografiyadan farqli tarzda, davlatning joylashishi, uning iqlimi va shakllari bilan birlamchi darajada qiziqmaydi.

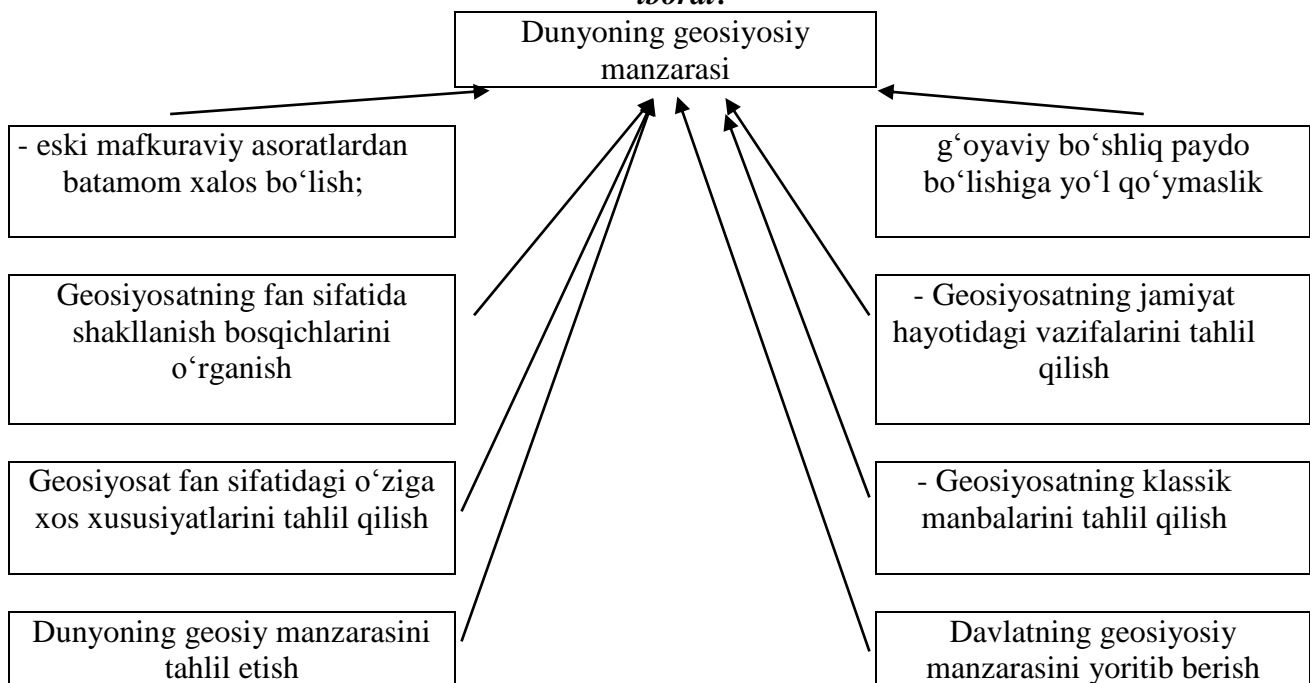
Ilmiy doirada birinchi bo'lib "geosiyosat" atamasini shved olimi *Rudolf CHellen* (1864-1922) o'zining «Davlat hayotning bir shakli sifatida» («*Der Staat als Lebensform*», 1916) nomli asarida qo'llagan. Olim geosiyosatga quyidagicha ta'rif beradi, ya'ni «geosiyosat – bu borliqdagi davlatlarni geografik organizm, yoki makondagi fenomen sifatida o'rganuvchi fandır». Shuningdek, geosiyosat "... makonni fundamental asosda tadqiq qilish bo'lib, tadqiqot Er va undagi foydali qazilmalar bilan bog'liq. Bu esa o'z navbatida imperiyalarning tashkil topishini, mamlakatlarning yo'zaga kelishini va davlatlar hududlarini o'rganish demakdir".

Geosiyosatga o'ziga xos ta'rif o'z vaqtida «*Zeitschrift fuer Geopolitik*» nomli nemischa jurnalda berilgan: Geosiyosat er va siyosiy jarayonlar o'rtasidagi munosabatlarni o'rganuvchi fandır. U geografik fundamentga ega. Shuningdek, geosiyosat borliqdagi siyosiy organizmlar va ularning to'zilishini o'rganuvchi fan – siyosiy geografiyaga asoslanadi. Geosiyosatning maqsadi siyosiy harakatlarni kerakli vositalar bilan ta'minlash va umuman siyosiy hayotga yo'nalishni ko'rsatadi. Bu jihatdan geosiyosatni amaliy siyosatni boshqarish haqidagi fan deyish mumkin. Geosiyosat – davlatning geografik aqlidir. Rus geosiyosatchisi N.Nartov fikricha geopolitika oraliq fan bo'lib maxsus o'ziga xos tadqiqot maydoniga emas. Siyosatga, siyosiy hodisalarga ko'proq e'tiborini qaratsada, ularni geografik omillar, aspektlar asosida umumlashtiradi.

3-ilova

“Tarmoqlash” texnologiyasi

SAVOL: Dunyoning geosiyosiy manzarasi o'rganish *zaruriyati va ahamiyati nimalardan iborat?*

MAVZUNING 2-MASALASI. Geosiyosat fan sifatida jamiyat bilan bevosita bog‘langandir. U real hayotdagi voqea-hodisalar va jarayonlarning o‘zaro aloqadorligini va ularning bir-biriga bog‘liqligini ifodalovchi qonuniyatlarni o‘ziga qamrab olgan. Biroq, geosiyosat borliqdagi jarayonlarni o‘zida aks ettiribgina qolmay, ularga bog‘liqli tarzda jamiyatda muayyan funktsiyalarni ham bajaradi.

Geosiyosatning asosiy funktsiyalari:

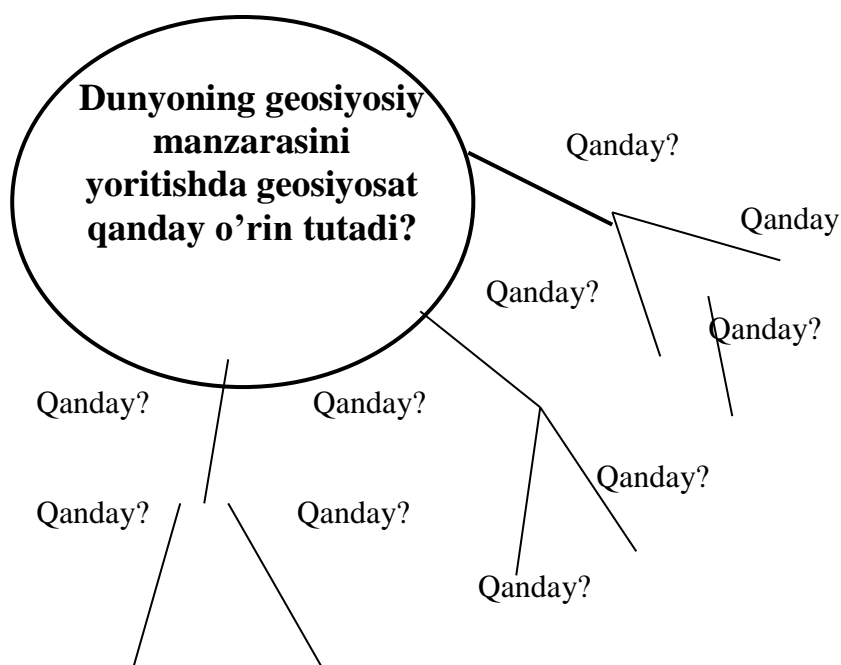
- gnoseologik funktsiya;
- prognoz qilish funktsiyasi;
- boshqaruv funktsiyasi;
- mafkuraviy funktsiya.

To‘g‘ri, qayd qilingan funktsiyalar boshqa ijtimoiy-siyosiy fanlarga ham xos bo‘lishi mumkin. Biroq mazkur funktsiyalar geosiyosat fanida o‘ziga xos afzalliklarga ega.

1-o‘quv topshiriq

«Qanday» organayzerini to‘ldiring

Muhim muammoning echimini topishga yordam beradi va “Qanday” savoli orqali muammo hal qilinadi.

2-o'quv topshiriq
FSMU texnologiyasi

Ushbu texnologiya munozarali masalalarni hal etishda xamda o'quv jarayonini baxs-munozarali o'tkazishda qo'llaniladi, chunki bu texnologiya talabalarni o'z fikrini ximoya qilishga, erkin fikrlash va o'z fikrini boshqalarga o'tkazishga, ochiq xolda baxslashishga xamda shu bilan birga baxslashish madaniyatini o'ratadi. Tinglovchilarga tarqatilgan oddiy qog'ozga o'z fikrlarini aniq va qisqa xolatda ifoda etib, tasdiqlovchi dalillar yoki inkor etuvchi fikrlarni bayon etishga yordam beradi.

F – fikringizni bayon eting

S – fikringiz bayoniga sabab ko'rsating

M – ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring

U – fikringizni umumlashtiring

Jadvalni to'ldiring

Savol	Dunyoning geosiyosiy manzarasini yoritishda geosiyosat fanining tutgan o'rni
(F) Fikringizni bayon eting	
(S) Fikringiz bayoniga sabab ko'rsating	
(M) Ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring	
(U) Fikringizni umumlashtiring	

7-ilova

Umumlashtiruvchi savollar:

1. «Geosiyosat asoslari» tushunchasi, predmeti, ob'ekti va manbalari.
2. «Geosiyosat asoslari» fan va siyosiy amaliyot sifatida.
3. «Geosiyosat asoslari» ning fan sifatida shakllanishi.
4. «Geosiyosat asoslari» tushunchasi va uning asosiy aspektlari.
5. Fanning predmeti va tadqiqot doirasi.

8-ilova

Insert usulidan foydalanib ishlash qoidasi

1. Ma'ruza matnini o'qib, matnning chetiga quyidagi belgilarni qo'yib chiqing:

V – bilaman

+ - men uchun yangi ma'lumot

- - men bilgan ma'lumotni inkor qiladi

? – noaniq (aniqlashtirish talab qiladigan) qo'shimcha ma'lumot.

2. Olingan natijalarni jadval shaklida rasmiylashtiring.

Mavzu savollari	V	-	+	?
1.				
2.				
3.				
4.				

MAVZU: “« Geosiyosat asoslari» tushunchasi, predmeti, ob’ekti va manbalari”

Reja.

1. « Geosiyosat asoslari» tushunchasi, predmeti
2. « Geosiyosat asoslari» ob’ekti, vazifalari va manbalari.

Keyingi o‘n yilliklarda « Geosiyosat asoslari» atamasi ommabop atamaga aylandi. Frantso‘z olimi Iv Lakostning e’tirof etishicha geopolitika tamasi 1980-yillardan boshlab, ayniqsa «sovuq urush» davri tugaganidan keyin nixoyatda keng qo‘llanila boshlandi. Bugungi kunda bu atama barcha davlatlarning OAV larida jurnalistlar nafaqat Evropa davlatlari o‘rtasidagi hududiy raqobatchilikni, ayni damda unga qarshi jamoatchilik fikridagi e’tirozlarni ham ko‘tarib chiqishmoqda. Ba’zan esa geopolitika atamasi turli hodisalarga, jumladan hech qanday aloqapsi yo‘q hodisalarga nisbatan ham ishlatilmoqda. «The Economist» jurnalida e’tirof etilishicha geopolitika tamasi fundamental hodisa hisoblansada, uni shunday bir yorliqqa qiyoslash mumkinki, bu yorliqni istalgan hodisaga ilib quyish mumkin. 2-jahon urushi va uning asoratlarini tugatish davrida geopolitika doirasidagi izlanishlar bir oz susaysada butunlay to‘xtab qolmadi va mumkin ham emas edi. Negaki davlatlar bor ekan, ular o‘rtasida munosabatlar bor ekan, ularning manfaatlari mavjud ekan geopolitika ham mavjud bo‘ladi. Mustamlakachilik tizimi, jahon urushlari va undan keyingi «sovuq urush» davri salbiy jihatlariga ba’zan geopolitik jarayonlar sabab qilib ko‘rsatildi. XX asr oxiri – XXI asr boshlariga kelib geopolitika o‘tib ketgan «patologiya» dan xalos bo‘ldi. O‘z navbatida tabiiy savol tug‘iladi: tarix va geografiya o‘rtasida siqilib qolgan geopolitika yashash huquqiga ega bo‘ladimi?

O‘zida iqtisodiy va siyosiy geografiyani umumlashtirgan geopolitika harbiy yoki diplomatik tarixga shunchaki qo‘shilgan oddiy hodisa emas. Geosiyosiy uslub ularni o‘zlashtirgan xolda namoyon bo‘ladi.

Alohida tadqiqot, mashg‘ulot sohasi sohasi sifatida, dunyoga nazar tashlash uslubi sifatida geopolitikaning prespektivlari quyidagi holatlar bilan o‘z dolzarbligini namoyon qiladi:

Birinchidan, jamiyatning demokratik siyosiy madaniyatini shakllantirishda, aholi tafakkurini imperiyaga xos tafakkur tarzidan xalos bo‘lishlarida, radikal geosiyosiy hatti-harakatlar mohiyatini anglab etishda geopolitikaning asoslarini o‘rganish muhim ahamiyat kasb etadi;

Ikkinchidan, geosiyosiy paradigmalar, alohida faoliyat turi sifatidagi geopolitika shakllanayotgan ko‘p qutbli dunyoda, jahon hamjamiyatida munosb o‘rin egallashida muhim ahamiyat kasb etadi;

Uchinchidan, endigina shakllanayotgan geopolitika fani oldida G‘arb geopolitikasi erishgan yutuqlarni o‘zlashtirish, uning asosiy tendentsiyalarini, hozirgi zamon geosiyosiy jarayonlarining rivojlanish xusiyatlarini o‘rganish kabi masalalar turibdiki ularning echimi O‘zbekistonning Markaziy Osiyoda, jahon hamjamiyatida tutgan maqomini belgilab olishda o‘ziga xos ahamiyat kasb etadi.

Geosiyosat asoslari fan sifatida XX asr boshlariga kelib paydo bo‘ldi. Uning shakllanish jarayoni jahondagi iqtisodiy, siyosiy jarayonlarning keskin rivojlanishi davriga to‘g‘ri keldi. Nafaqat ilmiy doirada, balki siyosatshunolar o‘rtasida ham «*geosiyosat*» tushunchasiga nisbatan yagona bir ta’rif yo‘q. Mavjud ta’riflar u yoki bu darajada bir-birini to‘ldirsada, ma’lum jihatdan bir-biriga qarama-qarshi hamdir. O‘z navbatida geosiyosatning ob’ekti va sub’ekti haqida ham turlicha qarashlar bor. Albatta, bildirilgan fikrlarga salbiy munosabat bildirish kerak emas, balki ularga geosiyosat ob’ekti murakkabligi bilan izohlanadi. Umuman olganda geopolitika hukmronlik vositalari va ubilan bog‘liq bilimlar mohiyati to‘g‘risida fan sohasi sifatida izohlanadi. Frantso‘z geopolitiki Mishel Fushe ingliz va nemis geosiyosati xususida fikr yuritib jahonda iqtisodiy va siyosiy hukmronlikni qo‘lga kiritish ustida kurash natijasidagi ehtiyoj natijasida yo‘zaga kelganligini ta’kidlaydi. Uning fikricha geopolitika faqatgina uslub hisoblanmasdan, ayni damda tasavvur va amaliyot ham hisoblanadi. Negaki dastlabki geosiyosatchilar sifatida turli davrlarda turli hukmdorlar maydonga chiqishgan. Geosiyosat asoslarini tasavvur sifatida shu ma’noda e’tirof etiladiki qator geosiyosiy maktablar ilgari surgan nazariy muhokamalar dunyo haqidagi tasavvurlarni in’kos ettirgan, u yoki bu davlatning olibborayotgan siyosatini belgilab bergan. Geosiyosat asoslari metod sifatida ilmiy, pedagogik ahamiyatga ega bo‘lgan bilimlar mohiyatini ifoda etgan.

To'g'ri, XX asrning 90-yillarigacha kommunistik mafkura geosiyosatni imperialistik ekspansiyani asoslash uchun geografik dalil va omillardan (mamlakatning hududi, joylashuvi va b.) foydalanuvchi siyosiy kontseptsiya deb, uning asosini irqchilik, mal'tuschilik, sotsial-darvinizm bilan bog'lab ta'riflash orqali salbiy baholab kelgan. Biroq, keyingi o'n yil ichidagi o'zgarishlar geosiyosatga nisbatan yangicha yondashuvlarni yo'zaga chiqardi va geosiyosat sobiq sovet fani uqtirib kelgan g'oyalarning batamom aksi ekanligini ko'rsatdi.

"Geosiyosat" (" *Geosiyosat asoslari*") so'zi garchi yunon tilidagi "geo" (er) va "politicos" (davlatni boshqarish san'ati) jumlaridan olingan bo'lsada, o'zbek siyosiy lug'atiga nemis tilidagi "geopolitik" so'zidan kirib kelgan desak to'g'ri bo'lar. Qolaversa, bahs etayotganimiz geosiyosat nazariyasi ham avvalo nemis geosiyosiy maktabida tugal shakllanganligi barchaga ma'lum.

Geosiyosat asoslari davlatga turg'un, statik xoldagi hodisa sifatida emas, balki dinamik – o'zgaruvchan hodisa sifatida qaraydi. «Geosiyosat» so'zini asarlarida ishlatmasada, geosiyosat fanining «otasi» deb nemis olimi *Fridrix Rattselni* aytish mumkin. Olim siyosiy geografiyadan bahs etadi va o'zining 1897 yilda chop etilgan asosiy ishini ham «Siyosiy geografiya» («Politische Geographie») deb nomlagan. Garchi F.Rattsel'siyosiy geografiya haqida sub'ektiv fikrlarini o'rta tashlasada, uning mulohazalari bevosita geosiyosiy ahamiyatga molik edi. Jumladan, olim davlatda geografik omillarning ustuvorligini va ularning o'zgaruvchanligi borasidagi fikrlarni yoqlamaydi. Uningcha, davlat doimo jo'shqinlikda hayot kechiruvchi «tirik organizmdir». F.Rattsel's fikricha, geosiyosat siyosiy geografiyadan farqli tarzda, davlatning joylashishi, uning iqlimi va shakllari bilan birlamchi darajada qiziqmaydi.

Ilmiy doirada birinchi bo'lib "geosiyosat" atamasini shved olimi *Rudolf CHellen* (1864-1922) o'zining «Davlat hayotning bir shakli sifatida» («*Der Staat als Lebensform*», 1916) nomli asarida qo'llagan. Olim geosiyosatga quyidagicha ta'rif beradi, ya'ni «geosiyosat – bu borliqdagi davlatlarni geografik organizm, yoki makondagi fenomen sifatida o'rganuvchi fandır». Shuningdek, geosiyosat "... makonni fundamental asosda tadqiq qilish bo'lib, tadqiqot Er va undagi foydali qazilmalar bilan bog'liq. Bu esa o'z navbatida imperiyalarning tashkil topishini, mamlakatlarning yo'zaga kelishini va davlatlar hududlarini o'rganish demakdir".¹

Geosiyosatga o'ziga xos ta'rif o'z vaqtida «*Zeitschrift fuer Geopolitik*» nomli nemischa jurnalda berilgan: Geosiyosat er va siyosiy jarayonlar o'rtasidagi munosabatlarni o'rganuvchi fandır. U geografik fundamentga ega. Shuningdek, geosiyosat borliqdagi siyosiy organizmlar va ularning to'zilishini o'rganuvchi fan – siyosiy geografiyaga asoslanadi. Geosiyosatning maqsadi siyosiy harakatlarni kerakli vositalar bilan ta'minlash va umuman siyosiy hayotga yo'nalishni ko'rsatadi. Bu jihatdan geosiyosatni amaliy siyosatni boshqarish haqidagi fan deyish mumkin. Geosiyosat – davlatning geografik aqlidir.² Rus geosiyosatchisi N.Nartov fikricha geopolitika oraliq fan bo'lib maxsus o'ziga xos tadqiqot maydoniga emas. Siyosatga, siyosiy hodisalarga ko'proq e'tiborini qaratsada, ularni geografik omillar, aspektlar asosida umumlashtiradi. O'z navbatida geopolitika davlatning ichki, tashqi siyosatini tushuntirishda, asoslab berishda bir qator geografik omillardan keng foydalanadi: chegara tafsili, tabiiy va qazilmalar resurslarga boyligi, u joylashgan orol yoki quruqlikning qulayligi, iqlimi, re'lyefi va boshqalar. O'zoq yillar davomida geopolitikada hal etuvchi omil metropoliyaning geografik makonda kengayib borishi asosiy ahamiyat kasb etib kelgan edi. Vaqt o'tishi bilan bu omil o'z ahamiyatini davlatlar o'rtasidagi hamkorlikka, tenglikka asoslangan o'zaro hamkorlikka asoslangan munosabatlarga bo'shatib bera boshladi.

¹ Геополитические тетради // Элементы – 1993. №3. с.17

² Нартов Н.А. Геополитика (учебник). ЮНИТИ. М., с.9

mavzu	« GEOSIYOSAT ASOSLARI » NING KATEGORIYALARI, QONUNLARI, METODLARI VA FUNKTSIYALARI

1.1. Ta'lim berish texnologiyasining modeli

<i>Mashg'ulot vaqti-2 soat</i>	Talabalar soni: 25 – 65 gacha
<i>Mashg'ulot shakli</i>	Ma'ruza
<i>Ma'ruza rejasi</i>	1. Geosiyosat asoslarining asosiy tushunchalari. 2. Geosiyosat asoslarining asosiy metodlari. 3. Geosiyosatning asosiy funktsiyalari.
<i>O'quv mashg'ulotining maqsadi:</i> Talabalarga Geosiyosat asoslarining asosiy tushunchalari, Geosiyosat asoslarining asosiy metodlari, Geosiyosatning asosiy funktsiyalari xususida ma'lumot berish.	
<i>Pedagogik vazifalar:</i> Talabalarga Geosiyosat asoslarining asosiy tushunchalari, Geosiyosat asoslarining asosiy metodlari, Geosiyosatning asosiy funktsiyalari haqida tushuncha berish	<i>O'quv faoliyati natijalari:</i> • Talabalar Geosiyosat asoslarining asosiy tushunchalari, Geosiyosat asoslarining asosiy metodlari, Geosiyosatning asosiy funktsiyalari xususida ma'lumotga ega bo'lishadi.
<i>Ta'lim berish usullari</i>	“Tarmoqlash”, “Qanday”, “FSMU”, “Insert” texnologiyalarni qo'llagan holda gurux bilan ishlash, suhbat, aqliy hujum, munozara, namoyish qilish
<i>Ta'lim berish shakllari</i>	Jamoaviy, guruxlarda
<i>Ta'lim berish vositalari</i>	Ma'ruza matni, o'quv materiallari, slaydlar, tarqatma materiallar.
<i>Ta'lim berish sharoiti</i>	Auditoriya
<i>Monitoring va baholash</i>	Og'zaki nazorat: savol-javob

**“GEOSIYOSAT ASOSLARI” NING KATEGORIYALARI, QONUNLARI, METODLARI VA
FUNKTSIYALARI
MA’RUZA MASHG‘ULOTINING TEXNOLOGIK XARITASI**

<i>Ish jarayonlari vaqti</i>	<i>Faoliyat mazmuni</i>	
	<i>O‘qituvchi</i>	<i>Talaba</i>
1 bosqich. Kirish (10 daqiqa)	1.1. Ma’ruzaning mavzusi, rejasini e’lon qiladi, o’quv mashg’ulotining maqsadi va o’quv faoliyat natijalarini tushuntiradi (1-ilova)	Tinglaydi, mavzu nomini yozib oladi
	1.2. Mashg’ulotni o’tkazish shaklini e’lon qiladi	Yozib oladi
2 bosqich. Asosiy jarayon (60 daqiqa)	2.1. Mavzu rejasining birinchi punkti rejasini bo’yicha ma’ruza qiladi Ma’ruza bo’yicha “Tarmoqlash” usulidan foydalangan holda talabalarga savol bilan murojaat qiladi(2-ilova) 2.2. Mavzu rejasining ikkinchi punkti bo’yicha ma’ruza qiladi Ma’ruza bo’yicha «Qanday» usulidan foydalangan holda talabalarga savol bilan murojaat qiladi (3-ilova)	Yozadi, savolga javob beradi. Yozadi, savolga javob beradi.
	2.2. Galdagi vazifa «Kichik guruhlarda ishlash» orqali amalga oshirilishini e’lon qiladi. “FSMU” texnikasidan foydalangan holda guruhlariga topshiriqlar beradi (4-ilova). Guruhlarda ishlashga yordam beradi Qo’shimcha ma’lumotlardan foydalanishga imkon yaratadi. Diqqatlarini kutiladigan natijaga jalb qiladi. Har bir guruh topshiriqlarini - qog’ozlarga tushirib, taqdimotini o’tkazishga yordam beradi, bilimlarini umumlashtiradi, xulosalarga alohida e’tibor beradi. Topshiriqlarning bajarilishini qay darajada to’g’ri ekanligini diqqat bilan tinglaydi fikrlarini tinglab, umumlashtiradi.	Savollarga javob beradilar, erkin bahs- munozara yuritadilar. Guruhlarda ishlaydilar.
3 bosqich. Yakuniy bosqich (10 daqiqa)	3.1 Mavzu bo’yicha umumiy xulosa qilinadi.	Tinglaydilar
	3.2. Talabalarning olgan baholarini e’lon qilinadi	Yozib oladi
	3.3.Navbatdagi mashg’ulotda ko’riladigan mavzuni e’lon qiladi va “Insert” usulidan foydalanib jadvalga mustaqil ta’limga tayyorgarlik ko’rishlarini so’raydi (8-ilova)	“Insert” usulida jadvalni to’ldiradilar

MAVZU: GEOSIYOSAT ASOSLARI » NING KATEGORIYALARI, QONUNLARI, METODLARI VA FUNKTSIYALARI

Reja.

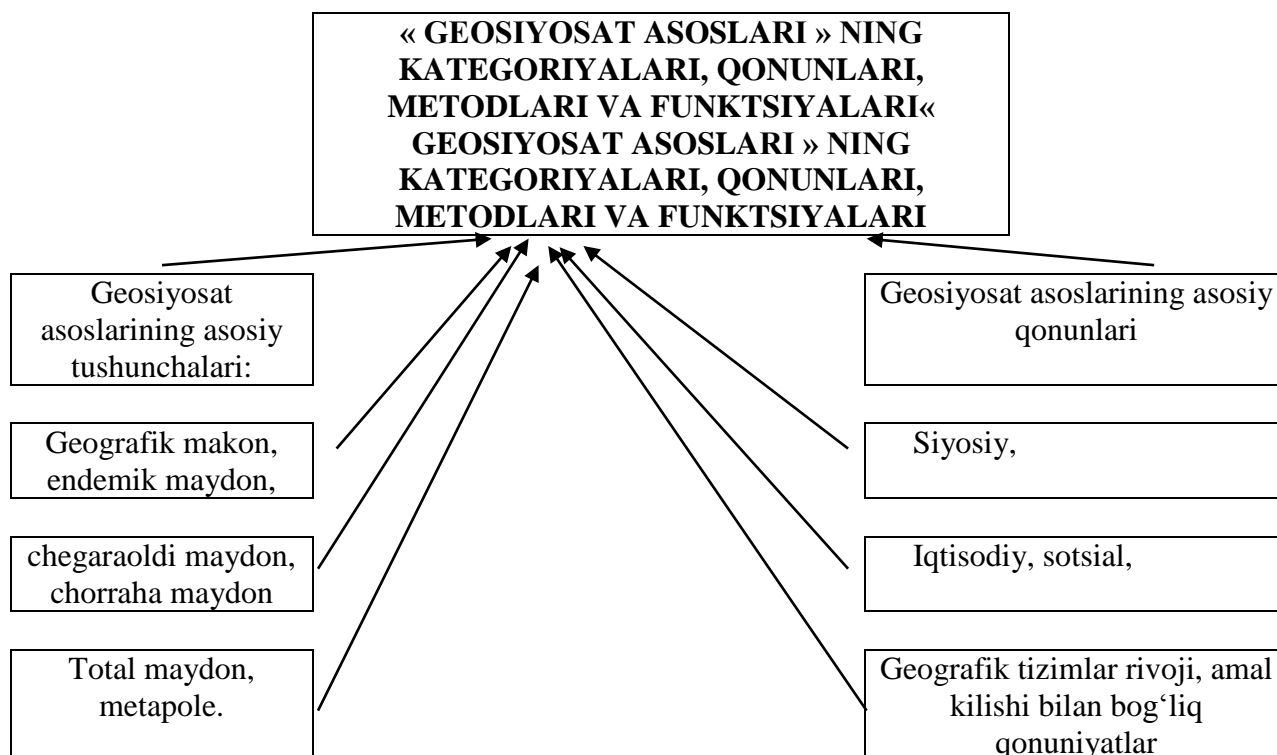
1. Geosiyosat asoslarining asosiy tushunchalari.
2. Geosiyosat asoslarining asosiy metodlari.
3. Geosiyosatning asosiy funktsiyalari.

O'quv mashg'ulotining maqsadi: Talabalarga Geosiyosat asoslarining asosiy tushunchalari, Geosiyosat asoslarining asosiy metodlari, Geosiyosatning asosiy funktsiyalari xususida ma'lumot berish.

O'quv faoliyatining natijasi: Talabalar Geosiyosat asoslarining asosiy tushunchalari, Geosiyosat asoslarining asosiy metodlari, Geosiyosatning asosiy funktsiyalari xususida ma'lumotga ega bo'lishadi

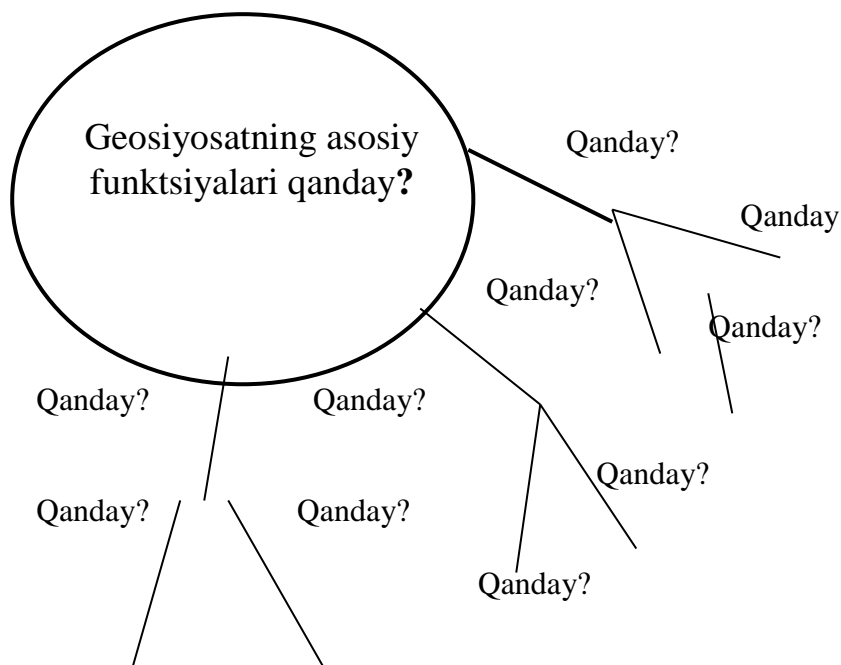
“Tarmoqlash” texnologiyasi

SAVOL: « GEOSIYOSAT ASOSLARI » NING KATEGORIYALARI, QONUNLARI, METODLARI VA FUNKTSIYALARI nimalardan iborat?

1-o'quv topshiriq**«Qanday» organayzerini to'ldiring**

Muhim muammoning echimini topishga yordam beradi va “Qanday” savoli orqali muammo hal qilinadi.

4-ilova

2-o'quv topshiriq
FSMU texnologiyasi

Ushbu texnologiya munozarali masalalarni hal etishda xamda o'quv jarayonini baxs-munozarali o'tkazishda qo'llaniladi, chunki bu texnologiya talabalarni o'z fikrini ximoya qilishga, erkin fikrlash va o'z fikrini boshqalarga o'tkazishga, ochiq xolda baxslashishga xamda shu bilan birga baxslashish madaniyatini o'ratadi. Tinglovchilarga tarqatilgan oddiy qog'ozga o'z fikrlarini aniq va qisqa xolatda ifoda etib, tasdiqlovchi dalillar yoki inkor etuvchi fikrlarni bayon etishga yordam beradi.

F – fikringizni bayon eting

S – fikringiz bayoniga sabab ko'rsating

M – ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring

U – fikringizni umumlashtiring

Jadvalni to'ldiring

Savol	Geografik tizimlar rivoji, amal kilishi bilan bog'liq qonuniyatlar
(F) Fikringizni bayon eting	
(S) Fikringiz bayoniga sabab ko'rsating	
(M) Ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring	
(U) Fikringizni umumlashtiring	

5-ilova

Insert usulidan foydalanib ishlash qoidasi

1. Ma'ruza matnini o'qib, matnning chetiga quyidagi belgilarni qo'yib chiqing:

V – bilaman

+ - men uchun yangi ma'lumot

- - men bilgan ma'lumotni inkor qiladi

? – noaniq (aniqlashtirish talab qiladigan) qo'shimcha ma'lumot.

2. Olingan natijalarni jadval shaklida rasmiylashtiring.

Mavzu savollari	V	-	+	?
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				

MAVZU: GEOSIYOSAT ASOSLARI » NING KATEGORIYALARI, QONUNLARI, METODLARI VA FUNKTSIYALARI

Reja.

1. Geosiyosat asoslarining asosiy tushunchalari.

2. Geosiyosat asoslarining asosiy metodlari.

3. Geosiyosatning asosiy funktsiyalari.

Ko'plab tadqiqotchilar geosiyosatga davlatning geostrategik qudratiga ta'sir o'tkazuvchi geografik, tarixiy, siyosiy, madaniy va boshqa omillarni o'rganuvchi fan sifatida qarashadi. Rus geosiyosatchisi V.Dergachev geopolitika va siyosiy geografiyani o'zaro taqqoslar ekan siyosiy geografiya atrof-muhim, makondagi imkoniyatlar, xususiyatlarni siyosiy jarayonlar rivojiga ta'sirini o'rganuvchi fan sifatida olib qaraydi. K.Gadjiev fikricha geopolitika jahon hamjamiyatining hozirgi holati, evolyutsiyasi, faoliyati, kundalk turmush tarzi tamoyillari va qonuniyatlari, global va strategik yo'nalishlari, ob'ekti va tarkibini o'rganuvchi fan hisoblanadi. E.Pozdnyakov fikricha geopolitikaning asosiy e'tiborini davlat o'zining siyosiy, harbiy, iqtisodiy manfaatlarini hal etishda, shunga qaratilgan siyosatida geografik omillarga tayanib ish yuritishiga qaratishi lozim. Yu.Tixonravov fikricha geopolitikani siyosatni geografik muhit tomonidan yaratilgan – joylashgan atrof-makon, iqlim, landshaft, foydali qazilmalar, ekologiya, demografiya, va sh.k siyosiy bo'lmagan tizim o'zaro ta'siri qonuniyatlarini o'rganuvchi fan sohasi sifatida olib qaraydi. Ba'zilari esa

geosiyosatning jamiyatdagi, ma'lum bir mintaqa yoki davlatlardagi harbiy-siyosiy, madaniy va iqtisodiy omillarni tadqiq etuvchi fan ekanligini isbotlashga urinishadi.

Yuqorida qayd etib o'tilganidek SSSR da 80-yillarning oxirlarigacha geopolitikaga reaksion, g'ayriilmiy, imperalistik davlatlarning mustamlakchilik siyosatini oqlaydigan, ularning turli geografik makonlar ustidan hukmronligini ta'min etishga xizmat qiladigan fan sifatida qaralgan. Sovet hukumatining ushbu fanga bunday munosabatda bo'lish sabablari nimada: birinchidan, geopolitikaning asosiy g'oyalari, nazariyalari, qoidalari marksizm-leninizm g'oyalari, jamiyat rivojiga sinfiylik nuqtai-nazaridan qarash kabi nazariyalarga mutlaqo zid edi; ikkinchidan, fashistlar agreessiyasi natijasida million-million insonlar qirilib ketgan. «Buyuk Germaniya», «fashistlar uchun hududiy kenglik» kabi g'oyalarni da'vo qilgan fashizm mafkurasini oqlagan nemis geosiyosati badnom etilgan edi; uchinchidan, Sovet davlatining ichki va tashqi zo'rvonlik siyosati mohiyati fosh bo'lib qolish ehtimolining yuqoriligi; to'rtinchidan, Sovet davlati tashqi siyosat olib borishda har bir mintaqadagi iqtisodiy, geografik, demografik omillardan kelib chiqib emas, balki ideologik omillardan kelib chiqib yondashgan edi. Ushbu xolatlar ayniqsa «sovuq urush» davrida geopolitikaga, uning ob'ektiga xolisona murojat etish imkonini bermadi. Natijada qator xatolarga yo'l qo'yildi. Shulardan oxirgisi Afg'onistonning ichki ishlariga aralashish bo'ldi. Lekin Sovet davlatining amaliyotida, maxsus ilmiy tekshirish institutlarda geosiyosat bilan bog'liq jarayonlar ko'zatildi. Sovet davlati hukm surgan butun davrda geopolitika uning ajralmas atributi bo'lib qoldi. I.Stalin tarixga XX asrning eng yirik geosiyosatchisi bo'lib kirdi. Shuningdek sovet davlatining keyingi davrlardagi tashqi siyosatida quyidagi hatti-harakatlar geosiyosiy nuqtai nazardan turib amalga oshirilgan: birinchidan, 2-jahon urushidan keyin SSSR chegaralarida ittifoqdosh, mute davlatlarning vujudga keltirilishi; ikkinchidan, tashqi siyosatda sovet siyosatini kuch ishlatish yo'li orqali amalga oshirishni tamin etuvchi «Brejnev doktrinasini» ning vujudga kelishi; uchinchidan, Varshava shartnomasi ishtirokchilaridan to'zilgan ittifoqchi qo'shinoarning 1968 yilda CHexoslovakiyaga akslinqilobni bostirish shiori ostida kiritilishi.

Umuman geosiyosatga nisbatan berilgan ta'riflarni shartli ravishda uchta asosiy qismga ajratish mumkin. Bular:

1 - yo'nalish: geografiya va siyosat o'rtasidagi munosabatlarga katta e'tibor beriladi. Bu yo'nalishdagilar geografiyaga birlamchi omil sifatida qarab, uning siyosatga ko'proq ta'sir etishini uqtirishadi;

2 - yo'nalish: muayyan mintaqa yoki jahonda hokimiyat uchun siyosiy kuch markazlarining o'zaro kurashlariga kengroq e'tibor beriladi. Bu yo'nalishdagilar asosan davlatlararo raqobatga urg'u berib, fanning umumbashariy xususiyatlaridan bahs etadi;

3 - yo'nalish: xalqaro maydonda hokimiyat uchun kurashni geografik asosda tadqiq qilgan va qilayotgan geosiyosatchilarning tadqiqotchilar fikrlari. Bu yo'nalishdagilar geosiyosiy kontseptsiyalarni davlatlar tashqi siyosatining ko'rinishi sifatida qabul qilishadi. Shu o'rinda aytish mumkinki, ikkinchi yo'nalishdagi tadqiqotchilar fikrlari uchun ushbu yo'nalishga oid olimlarning fikrlari genetik asos bo'lishi mumkin.

Qayd qilingan umumiy qarashlardan ko'rinib turibdiki, geosiyosat uslubiy va o'z ob'ekti jihatidan siyosiy geografiyadan farq qilsa-da, uning amaliyoti jamiyatdagi geografik omillar va siyosat bilan bevosita bog'langan. Aniqrog'i, geosiyosat o'z amaliyotida quyidagi ikki ko'rinishdagi geografik holatlarni, ya'ni *doimiy* va *o'zgaruvchan* geografik omillarni hisobga oladi.

Doimiy geografik omillarga davlat yoki mintaqaning hududiy joylashuvi, chegarasining shakli va ko'lami (nisbatan), iqlimi, reliefi, flora va faunasi va shu kabilar kiradi. O'zgaruvchan geografik omillar esa mintaqa yoki davlatning aholisi, foydali qazilmalari, siyosiy madaniyati va ijtimoiy to'zilishlarini nazarda tutadi.

Umuman borliqdagi asosiy geosiyosiy omillar quyidagi ko'rinishlarda namoyon bo'ladi:

- siyosiy (davlatning siyosiy to'zilishi va uning o'ziga xos xususiyatlari, davlatdagi ijtimoiy qatlamlar, davlatning chegaralari va h.);
- geografik (borliqda joylashuv holati, tabiiy resurslari, fauna va flora dunyosi va h.);
- iqtisodiy (aholining turmush darajasi, ishlab chiqaruvchi kuchlar qudrati va to'zilishi va h.);
- madaniy (milliy an'analar, madaniy qadriyatlar, fan va ta'lim taraqqiyoti darajasi va h.);
- demografik (aholi tarkibi va joylashuvi, aholi o'sish darajasi va h.);

- harbiy (qurolli kuchlarining qudrati va harbiy tayyorgarligi, harbiy mutaxassislarni tayyorlash darajasi va b.);
- ekologik (aholining davlatlar va mintaqalar tabiiy resurslarining chegaralanganligiga munosabati, xom-ashyo zahiralarning kamayishi va h.);

Geosiyosat o'z qamrovi jihatidan ko'pqirrali va juda kengdir. Zamonaviy geosiyosat mundarijasi jahon siyosati, hokimiyat muammosi va jamiyatdagi ustuvor mafkuralar omillari bilan bilvosita va bevosita bog'liq. Bu jihatdan geosiyosatga - *geosiyosat jamiyatdagi boshqaruv muammolarini tadqiq etadigan fan* deb ta'rif berish mumkin. Bundan tashqari, geosiyosat fan sifatida bir qator mustaqil fan va fan sohalarining xususiyatlarini o'zida mujassamlashtirgan. Bular – geografiya, siyosatshunoslik, tarix, etnografiya, dinshunoslik, ekologiya, mafkuralar tarixi, sotsiologiya, harbiy bilimlar nazariyasi va amaliyoti, demografiya va h. Ko'rinib turibdiki, geosiyosat shunchaki bir fan emas, balki ko'plab fanlarga xos xususiyatlarni o'zida mujassamlashtirgan tarmoqlararo fan tizimidir.

Qayd qilingan mulohazalar asosida geosiyosatga quyidagi ta'rifni berish mumkin:

geosiyosat - *davlatning strategik qudratiga ta'sir etuvchi geografik, tarixiy, siyosiy va boshqa o'zaro bog'liq bo'lgan omillarni birgalikda ko'ruvchi va tadqiq etuvchi tarmoqlararo fandır.*

2. Geosiyosat ob'ekti va predmeti. Bugungi xalqaro munosabatlarda kechayotgan jarayonlarni o'rganish va ularni tahlil etishdagi nazariy-uslubiy yondashuvlar o'tgan davrlardagi yondashuvlardan ma'lum darajada farq qiladi. Negaki, zamonaviy ilmiy muhit jahon taraqqiyotining murakkab muammolarini o'zida jo qilgan "o'tish davri" bilan ro'baro' kelib turibdi. Uning ustiga "sovuq urush"dan keyin jahon siyosatiga ta'sirini ko'rsatayotgan geosiyosiy o'zgarishlar to'lqini yangi bir bosqichga ko'tarildi. Bir qator davlatlarda siyosiy to'zumlar tubdan o'zgardi; davlatlarning va ittifoqdosh davlatlarning geografik chegaralari yangidan shakllanib bu jarayon ma'lum ma'noda yana davom etmoqda; integratsiya jarayonlarini dezintegratsiya aloqalari qamrab olmoqda yoki aksincha. Umuman, xalqaro munosabatlar tizimi tez-tez o'zgarib turibdi.

Xalqaro munosabatlarda kechayotgan va yangidan shakllanayotgan bunday jarayonlarni tahlil etishda zamonaviy xalqaro huquq va xalqaro munosabatlar nazariyasidagi nazariy-tahliliy yondashuvlar ham o'zgarib qilmog'ida. Bu jihatdan mavjud muammolarni o'rganish va ularni bartaraf etish yo'llarini topish uchun tabiiy ravishda geosiyosatga zarurat tug'ilmoqda. Chunki yuqorida qayd qilingan siyosiy jarayonlar va shu singari boshqa muammolar bevosita geosiyosat fanining ob'ekti va predmeti hisoblanadi.

Geosiyosat ob'ektida jahonning geosiyosiy xaritasi turishi birinchi navbatda, dunyoning ko'pqtubli dunyoga aylanishi bilan va xalqaro munosabatlarning yangi bir transformatsiya – davlatlarning o'z ta'sir doiralari uchun kurash bosqichiga ko'tarilishi bilan bog'liq bo'lsa, ikkinchidan, jamiyatda ko'pqirrali global dunyoviy siyosat tushunchasining shakllanishi bilan ham bog'liqdir. Mazkur masalalar geosiyosat ob'ektida yaxlit holatda turishi mumkin, biroq geosiyosat ularni tahliliy jihatdan o'rganishni bir qator bosqichlarda ko'radi. Masalan, zamonaviy geosiyosat dunyoning siyosiy xaritasida kechayotgan jarayonlarni umumbashariy, mintaqaviy va ma'lum bir davlatning o'zigagina daxldorligidan kelib chiqib tahlil etadi va tegishli xulosalarni chiqaradi.

MAVZU:	KLASSIK GEOSIYOSATNING ASOSIY G`OYALARI VA TAMOYILLARI

1.1. Ta`lim berish texnologiyasining modeli

<i>Mashg`ulot vaqti - 2 soat</i>	Talabalar soni: 25 – 65 gacha
<i>Mashg`ulot shakli</i>	Ma`ruza
<i>Ma`ruza rejasi</i>	1. Ratselning «Siyosiy geografiya» asarida davlat va borliq masalalari. 2. R.CHellen ta`limotida Davlatning asosiy fizik-geografik belgilari.
<i>O`quv mashg`ulotining maqsadi:</i> Talaba Talabalarga geosiyosatni rivojida katta rol o`ynagan olimlarning asarlari, ularda keltirilgan asosiy tamoyillar xususida tushuncha berish.	
<i>Pedagogik vazifalar:</i> • F.Ratselning «Siyosiy geografiya» asarida davlat va borliq masalalarini tahlil etib berish? • Davlatning asosiy fizik-geografik belgilari. X.Makinder tomonidan jahon siyosiy tarixining original va inqilobiy g`oyasining ishlab chiqilishi– «Tarixning geografik o`zagi ekanligini asoslab berish?	<p><i>O`quv faoliyati natijalari:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Davlatning asosiy fizik-geografik belgilari xususida bilim va ko`nikmalarga ega bo`lishadi. • X.Makinder tomonidan jahon siyosiy tarixining original va inqilobiy g`oyasining ishlab chiqilishi, «Tarixning geografik o`zagi» sifatida geosiyosatning xusiyatlarini o`rganishadi.
<i>Ta`lim berish usullari</i>	“Archa”, “Nega”, “FSMU”, “Insert” texnologiyalarni qo`llagan holda gurux bilan ishlash, suhbat, aqliy hujum, munozara, namoyish qilish
<i>Ta`lim berish shakllari</i>	Jamoaviy, guruxlarda
<i>Ta`lim berish vositalari</i>	Ma`ruza matni, o`quv materiallari, slaydlar, tarqatma materiallar.
<i>Ta`lim berish sharoiti</i>	Auditoriya
<i>Monitoring va baholash</i>	Og`zaki nazorat: savol-javob

**“Klassik geosiyosatning asosiy g‘oyalari va tamoyillari” ma’ruza mashg‘ulotining
 TEXNOLOGIK XARITASI.**

<i>Ish jarayonlari vaqti</i>	<i>Faoliyat mazmuni</i>	
	<i>O‘qituvchi</i>	<i>Talaba</i>
1 bosqich. Kirish (10 daqiqa)	1.1. Ma’ruzaning mavzusi, rejasini e’lon qiladi, o’quv mashg‘ulotining maqsadi va o’quv faoliyat natijalarini tushuntiradi (1-ilova)	Tinglaydi, mavzu nomini yozib oladi
	1.2. Mashg‘ulotni o’tkazish shaklini e’lon qiladi.	Yozib oladi
2 bosqich. Asosiy jarayon (60 daqiqa)	2.1. Mavzu rejasining birinchi punkti rejasi bo’yicha ma’ruza qiladi (2-ilova) Ma’ruza bo’yicha “Archa” texnologiyasidan foydalangan holda talabalarga quyidagi savol bilan murojaat qiladi: klassik geosiyosatning asosiy tamoyillari nimaldardan iborat? (3-ilova)	Yozadi, savolga javob beradi.
	2.2. Mavzu rejasining ikkinchi punkti bo’yicha ma’ruza qiladi (4-ilova). Ma’ruza bo’yicha «NEGA» usulidan foydalangan xolda talabalarga quyidagi savol bilan murojaat qiladi: klassik geosiyosat vakillari ta’limotlaridagi asosiy masalalar nimalardan iborat bo’lgan? (5-ilova)	Yozadi, savolga javob beradi.
	2.2. Klassik geosiyosatning asosiy tamoyillari nimaldardan iborat ekanini aniqlashni «Kichik guruhlarda ishlash» orqali amalga oshirilishini e’lon qiladi. “FSMU” texnikasidan foydalangan holda guruhlariga topshiriqlar beradi (6-ilova). Guruhlarda ishlashga yordam beradi Qo’shimcha ma’lumotlardan foydalanishga imkon yaratadi. Diqqatlarini kutiladigan natijaga jalb qiladi. Har bir guruh topshiriqlarini - qog’ozlarga tushirib, taqdimotini o’tkazishga yordam beradi, bilimlarini umumlashtiradi, xulosalarga alohida e’tibor beradi. Topshiriqlarning bajarilishini qay darajada to’g’ri ekanligini diqqat bilan tinglaydi Fikrlarini tinglab, umumlashtiradi.	Savollarga javob beradilar, erkin bahs-munozara yuritadilar. Guruhlarda ishlaydilar.
3 bosqich. Yakuniy bosqich (10 daqiqa)	3.1 Mavzu bo’yicha umumiy xulosa qilinadi.	Tinglaydilar
	3.2. Talabalarning olgan baholarini e’lon qilinadi	Yozib oladi
	3.3. O’z-o’zini nazorat qilish uchun savollar beradi (7-ilova)	Javob yozadi
	3.4.Navbatdagi mashg‘ulotda ko’riladigan mavzuni e’lon qiladi va “Insert” usulidan foydalanib jadvalga mustaqil ta’limga tayyorgarlik ko’rishlarini so’raydi (8-ilova)	“Insert” usulida jadvalni to’ldiradilar

MAVZU: “Klassik geosiyosatning asosiy g‘oyalari va tamoyillari”*Reja.*

1. Ratselning «Siyosiy geografiya» asarida davlat va borliq masalalari.
2. R.Chellen ta’limotida Davlatning asosiy fizik-geografik belgilari. G‘oya va mafkuralarning inson va jamiyat hayotiga ta’siri.

O‘quv mashg‘ulotining maqsadi: Talabalarga geopolitikani rivojida katta rol o‘ynagan olimlarning asarlari, ularda keltirilgan asosiy tamoyillar xususida tushuncha berish.

O‘quv faoliyatining natijasi: Talabalar Talabalarga geopolitikani rivojida katta rol o‘ynagan olimlarning asarlari, ularda keltirilgan asosiy tamoyillar xususida tushunchaga ega bo‘lishadi.

Mavzuning 1-masalasi. Ratselning «Siyosiy geografiya» asarida davlat va borliq masalalari.

Ratsel bir qator xorijiy davlatlarda bo‘lib, ular turmush tarzini zimdan o‘rganadi. Bu esa uning ilmiy dunyoqarashida etnologiyaga bo‘lgan qiziqishni orttiradi. Agar olim 1876 yildan boshlab Myunxen texnika institutida geografiyadan dars bergan bo‘lsa, 1886 yildan boshlab Layptsig universitetida talabalarga o‘z fanining sirlarini o‘rgatgan. F.Rattsel o‘zining shoh asari bo‘lmish – «Siyosiy geografiya» («Politische Geographie»)ni aynan Layptsig universitetida ishlab yurgan kezlari 1897 yilda chop etgan. F.Rattsel to umrining oxirigacha (1904) Layptsig universitetida ishlagan.

Mashhur asarlari: «Davlatlarning makoniy o‘rish qonunlari» (1896); «Siyosiy geografiya» (1896); «Dengiz xalqlar qudratining omili sifatida» (1900).

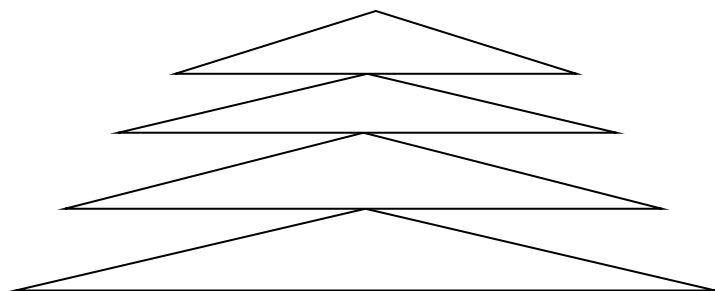
Fridrix Rattselni garchi "geosiyosat" atamasini asarlarida ishlatmasa ham, birinchilardan bo‘lib geosiyosiy uslubda fikr yuritganligi uchun geosiyosat fanining otasi desa bo‘ladi. U o‘z asarlarida siyosiy geografiyadan bahs etadi va bu boradagi asosiy ilmiy ishi ham "Politische Geographie" (1897) deb nomlanadi. Uning ta’kidlashicha, har qanday xalqning manfaatlari zamin ustida kechadi. Shu bois zaminda joylashgan ma’lum bir hududlar tarix harakatini ko‘rsatuvchi bosh vosita sanaladi. Davlatlar muayyan hududlar ko‘rinishida zaminda aks etadi. Zamin abadiy bo‘lishi mumkin, hududlar (davlatlarning) o‘zgarib turadi. "Davlatlar misoli tirik organizm" bo‘lib ularning o‘zagi "zamin asos"da bir - biri bilan tutashadi.³

Davlatlarning zaminda paydo bo‘lishi uchta asosiy omil bilan bog‘liq. Bular - hududiy relʼef, hududiy masshtab va muayyan turmush tarzga ega xalqlar. Shu asosda, ya’ni ob’ektiv geografik makon va sub’ektiv umuminsoniy qadriyatlarni o‘zida aks ettirgan davlat siyosati shakllanadi. "Me’yoriy asosdagi" davlat bo‘lish uchun, - deydi F.Rattsel, - avvalo davlatda geografik, demografik va etnomadaniy parametrlar o‘zaro uyg‘unlashmog‘i kerak".

³ Ratzel F. Politische Geographie. 1887. "Einleitung"

“ARCHA” texnologiyasi

SAVOL: 1. Klassik geosiyosatning asosiy tamoyillari xaqida nima *bilasiz?*
2, *Ratsel ta'limotida davlat va borliq masalalari qanday ifodalangan?*

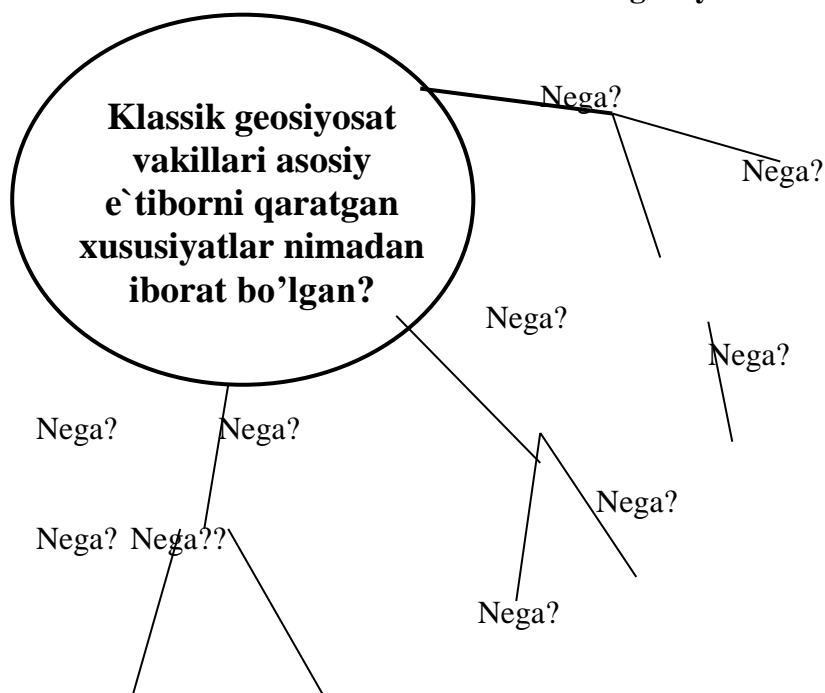
MAVZUNING 2-MASALASI. R.CHellen ta'limotida Davlatning asosiy fizik-geografik belgilari.G'oya va mafkuralarning inson va jamiyat hayotiga ta'siri.

R.CHellen davlatning qudratini unda mavjud bo'lgan beshta jihat bilan bog'laydi, bular: hudud, xo'jalik, xalq, jamiyat va hokimiyat. Shundan kelib chiqib davlat haqidagi fanlar ham beshta bo'lishi kerak (5 ta neologizm - "neo"-yangi, "logos"-so'z (yunoncha), yangi so'z yoki ibora). Uningcha, bu atamalar bir vaqtning o'zida siyosatshunoslikning ham muhim bo'limlaridan sanaladi, ya'ni:

- **geosiyosat** ("davlatni kuch va borliqdagi geografik organizm sifatida o'rganish");
- **ekosiyosat** ("davlatlarni iqtisodiy kuch markazi sifatida o'rganish");
- **demosiyosat** ("davlatlarda istiqomat qiluvchi xalqlarni, ularning turmush tarzini tadqiq qilish; F.Rattselning "Antropogeografiya" siga o'xshash);
- **sotsiosiyosat** ("davlatning ijtimoiy jihatlarini o'rganish");
- **kratosiyosat** ("davlatlarning hokimiyat va boshqaruv shakllarini va ularning davlatdagi huquqiy, ijtimoiy-iqtisodiy omillar bilan munosabati muammolarini o'rganish").

Olim ushbu yo'nalishlarni ham o'z tadqiqotlarida geosiyosatga parallel ravishda davom ettirsada, keng ilmiy doirada bu yo'nalishlar geosiyosat singari unchalik tan olinmadi. Shu bois uning mazkur yo'nalishlar bo'yicha qarashlari keyinchalik "borliqda geografik organizm sifatida mujassamlashgan davlatlar haqidagi fan" - geosiyosatga qo'shilib ketdi, desak ham bo'ladi.

1-o'quv topshiriq
«NEGA» organayzerini to'ldiring

2-o'quv topshiriq
FSMU texnologiyasi

Ushbu texnologiya munozarali masalalarni hal etishda xamda o'quv jarayonini baxs-munozarali o'tkazishda qo'llaniladi, chunki bu texnologiya talabalarni o'z fikrini ximoya qilishga, erkin fikrlash va o'z fikrini boshqalarga o'tkazishga, ochiq xolda baxslashishga xamda shu bilan birga baxslashish madaniyatini o'ratadi. Tinglovchilarga tarqatilgan oddiy qog'ozga o'z fikrlarini aniq va qisqa xolatda ifoda etib, tasdiqlovchi dalillar yoki inkor etuvchi fikrlarni bayon etishga yordam beradi.

F – fikringizni bayon eting

S – fikringiz bayoniga sabab ko'rsating

M – ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring

U – fikringizni umumlashtiring

Jadvalni to'ldiring

Savol	Klassik geosiyosatning asosiy tamoyillari qaysi masalalarni o'ziga olgan?
(F) Fikringizni bayon eting	
(S) Fikringiz bayoniga sabab ko'rsating	
(M) Ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring	
(U) Fikringizni umumlashtiring	

Умумлаштирувчи саволлар:

1. F.Ratselning «Siyosiy geografiya» asarida davlat va borliq masalalari қанадй таҳлил этилган?
2. R.Chellen «Geopolitika» atamasining asoschisi дейилишига сабаб?
3. Davlatning asosiy fizik-geografik belgilari нималардан иборат?
4. X.Makinder tomonidan ишлаб чиқилган jahon siyosiy tarixining original va inqilobiy g'oyasi?

Insert usulidan foydalanib ishlash qoidasi

1. Ma'ruza matnini o'qib, matnning chetiga quyidagi belgilarni qo'yib chiqing:

V – bilaman

+ - men uchun yangi ma'lumot

- - men bilgan ma'lumotni inkor qiladi

? – noaniq (aniqlashtirish talab qiladigan) qo'shimcha ma'lumot.

2. Olingan natijalarni jadval shaklida rasmiylashtiring.

Mavzu savollari	V	-	+	?
1.				
2.				
3.				

MAVZU: “Klassik geosiyosatning asosiy g'oyalari va tamoyillari”*Reja.*

1. Ratselning «Siyosiy geografiya» asarida davlat va borliq masalalari.
2. R.Chellen ta'limotida Davlatning asosiy fizik-geografik belgilari. G'oya va mafkuralarning inson va jamiyat hayotiga ta'siri.

Ma'lumki, ulkan geografik makondagi siyosiy tashkilotlar (davlatlar) borasida bildirilgan fikrlar tarixi qadimgi davrlarga borib taqaladi (Gerodot, Fukidid, Strabon, Polibiy). Yangi davr geografik (kontinental, orol yoki qirg'oq bo'yida davlatlarning joylashishi, ularning hududi, qirg'oqbo'yi chegaralarining o'zunligi, davlatda kommunikatsiya imkoniyatlari, landshaft va iqlimi) va demografik omillarning xalqlar ijtimoiy-siyosiy hayotiga nechog'li ta'sir ko'rsatishining daliliiy misollarini ko'rsatdi (G.Gerder, E.Reklyu, F.Rattsel' va b). Shunday tadqiqotlar samarasi o'laroq, XIX asr II-yarmi – XX asr boshlariga kelib keng qamrovli ijtimoiy-siyosiy fanlar qa'ridan geosiyosat alohida fan sifatida ajralib chiqdi. Aytish joyizki, klassik geosiyosat deganimizda ana shu davrdan boshlab ijod qilgan va geosiyosatning tadrijiy rivojiga u yoki bu darajada ta'sir etgan tadqiqotchilar qarashlari nazarda tutilmoqda. Jumladan, nemis olimi **F.Rattsel'** (1844-1904), shved davlatshunosi **R.Chellen** (1864-1922), amerikalik admiral **A.Mexen** (1840-1914), ingliz geograf nazariyotchisi **X.Makkinder** (1861-1947), nemis olimi **K.Xausxofer** (1869-1946), amerikalik (asli golondiyalik) **N.Spikmen** (1893-1943) va rus iqtisodchi olimi **P.N.Savitskiy** (1895-1968)lar eng mashhur klassik geosiyosatshunoslar hisoblanishadi.

Ular bugungi geosiyosatda ham nazariy, ham amaliy jihatdan o'ziga xos munozaralarga sabab bo'layotgan quyidagi kontseptsiyalar va nazariy kategoriyalarni o'z vaqtida o'rta tashlaganlar:

- quruqlik va dengiz «hukmdor»lari o'rtasida doimiy qarama-qarshilik bo'lishi g'oyasi;

- «Buyuk quruqlik» nazariyasi (Evropa, Osiyo va Afrika mintaqalarining birgalikdagi maydoni nazarda tutilmoqda);
- insoniyat tarixiga daxldor makonlarga ega bo'lgan markaz – Heartland muammosi;
- jahon siyosatida strategik ahamiyatga ega bo'lgan yo'nalish – rimland masalasi;
- etakchi xorijiy davlatlarning geosiyosiy ittifoqchiligini nazariy asoslash;
- davlatlarning strategik xom-ashyo resurslariga egaligi, uning davlat, mintaq va global geosiyosiy munosabatlardagi o'rni va b.

1. **Fridrix Rattselb – davlat va borliq.** F.Rattselb 1844 yil Karlsrueda tug'ilgan. Yoshligidanoq unda tabiiy fanlarga qiziqish katta bo'lgan. Shuning uchun u o'qish uchun Karlsruedagi politexnika universitetini tanlagan. Mazkur universitetda bo'lajak olim geologiya, paleontologiya va zoologiya fanlarini o'rganishga alohida e'tibor bergan.

F.Rattselb Haydelberg shahrida ta'lim olib yurgan kezlari professor Ernest Gekkel («ekologiya») atamasini birinchi bor ilmiy doirada qo'llagan olim)ga shogird bo'ladi. Olimning dunyoqarashi evolyutsionizm (evolyutsion rivojlanish haqidagi ta'limot) va darvinizmga asoslangan bo'lib, uning biologiyaga bo'lgan qiziqishlari bilan ham sug'orilgan edi.

1876 yil F.Rattselb «Xitoydagi emigratsion jarayonlar» mavzusida ilmiy ishini yoqlaydi. 1882 yil esa Shtuttgart shahrida o'zining asosiy g'oyalari – xalqlar va demografik evolyutsiyaning geografik omillar bilan bog'liqligi, mahalliy rel'efning xalqlar madaniy va siyosiy yuksalishiga ta'sir etishi va shu kabi boshqa mulohazalarini o'z ichiga olgan dastlabki fundamental tadqiqotlari majmuasi bo'lmish «Antropogeografiya» («Antropogeographie») asarini nashrdan chiqaradi.

Tadqiqotchi bir qator xorijiy davlatlarda bo'lib, ular turmush tarzini zimdan o'rganadi. Bu esa uning ilmiy dunyoqarashida etnologiyaga bo'lgan qiziqishni orttiradi. Agar olim 1876 yildan boshlab Myunxen texnika institutida geografiyadan dars bergan bo'lsa, 1886 yildan boshlab Layptsig universitetida talabalarga o'z fanining sirlarini o'rgatgan. F.Rattselb o'zining shoh asari bo'lmish – «Siyosiy geografiya» («Politische Geographie»)ni aynan Layptsig universitetida ishlab yurgan kezlari 1897 yilda chop etgan. F.Rattselb to umrining oxirigacha (1904) Layptsig universitetida ishlagan.

Mashhur asarlari: «Davlatlarning makoniy o'sish qonunlari» (1896); «Siyosiy geografiya» (1896); «Dengiz xalqlar qudratining omili sifatida» (1900).

Fridrix Rattselni garchi "geosiyosat" atamasini asarlarida ishlatmasa ham, birinchilardan bo'lib geosiyosiy uslubda fikr yuritganligi uchun geosiyosat fanining otasi desa bo'ladi. U o'z asarlarida siyosiy geografiyadan bahs etadi va bu boradagi asosiy ilmiy ishi ham "Politische Geographie" (1897) deb nomlanadi. Uning ta'kidlashicha, har qanday xalqning manfaatlari zamin ustida kechadi. Shu bois zaminda joylashgan ma'lum bir hududlar tarix harakatini ko'rsatuvchi bosh vosita sanaladi. Davlatlar muayyan hududlar ko'rinishida zaminda aks etadi. Zamin abadiy bo'lishi mumkin, hududlar (davlatlarning) o'zgarib turadi. "Davlatlar misoli tirik organizm" bo'lib ularning o'zagi "zamin asos"da bir - biri bilan tutashadi.

Davlatlarning zaminda paydo bo'lishi uchta asosiy omil bilan bog'liq. Bular - hududiy rel'ef, hududiy masshtab va muayyan turmush tarzga ega xalqlar. Shu asosda, ya'ni ob'ektiv geografik makon va sub'ektiv umuminsoniy qadriyatlarni o'zida aks ettirgan davlat siyosati shakllanadi. "Me'yoriy asosdagi" davlat bo'lish uchun, - deydi F.Rattselb, - avvalo davlatda geografik, demografik va etnomadaniy parametrlar o'zaro uyg'unlashmog'i kerak".

MAVZU:**ROSSIYADAGI GEOSIYOSIY OQIMLAR VA
MAKTABLAR****1.1. Ta'lim berish texnologiyasining modeli**

<i>Mashg'ulot vaqti - 2 soat</i>	Talabalar soni: 25 – 65 gacha
<i>Mashg'ulot shakli</i>	Ma'ruza
<i>Ma'ruza rejasi</i>	1.Rossiyadagi geopolitik maktablarva oqimlar. 2.Evrosiyo harakatining tarixiy ildizlari.
<i>O'quv mashg'ulotining maqsadi:</i> Talabalarga Rossiyadagi geosiyosiy oqimlar va maktablar xususida tushuncha berish.	
<i>Pedagogik vazifalar:</i>	<i>O'quv faoliyati natijalari:</i>
• Rossiyadagi geopolitik maktablarva oqimlarni tahlil etib berish. • Evrosiyo harakatining tarixiy ildizlarini asoslab berish.	• Rossiyadagi geopolitik maktablarva oqimlar xususida bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishadi. • Evrosiyo harakatining tarixiy ildizlarining xusiyatlarini o'rganishadi. •
<i>Ta'lim berish usullari</i>	“Archa”, “Nega”, “FSMU”, “Insert” texnologiyalarni qo'llagan holda gurux bilan ishlash, suhbat, aqliy hujum, munozara, namoyish qilish
<i>Ta'lim berish shakllari</i>	Jamoaviy, guruxlarda
<i>Ta'lim berish vositalari</i>	Ma'ruza matni, o'quv materiallari, slaydlar, tarqatma materiallar.
<i>Ta'lim berish sharoiti</i>	Auditoriya
<i>Monitoring va baholash</i>	Og'zaki nazorat: savol-javob

ROSSIYADAGI GEOSIYOSIY OQIMLAR VA MAKTABLAR
ma'ruza mashg'ulotining
TEXNOLOGIK XARITASI.

<i>Ish jarayonlari vaqti</i>	<i>Faoliyat mazmuni</i>	
	<i>O'qituvchi</i>	<i>Talaba</i>
1 bosqich. Kirish (10 daqiqa)	1.1. Ma'ruzaning mavzusi, rejasini e'lon qiladi, o'quv mashg'ulotining maqsadi va o'quv faoliyat natijalarini tushuntiradi (1-ilova)	Tinglaydi, mavzu nomini yozib oladi
	1.2. Mashg'ulotni o'tkazish shaklini e'lon qiladi.	Yozib oladi
2 bosqich. Asosiy jarayon (60 daqiqa)	2.1. Mavzu rejasining birinchi punkti rejasi bo'yicha ma'ruza qiladi. Ma'ruza bo'yicha "Archa" texnologiyasidan foydalangan holda talabalarga savol bilan murojaat qiladi. (2-ilova) 2.2. Mavzu rejasining ikkinchi punkti bo'yicha ma'ruza qiladi. Ma'ruza bo'yicha «NEGA» usulidan foydalangan xolda talabalarga savol bilan murojaat qiladi. (3-ilova)	Yozadi, savolga javob beradi. Yozadi, savolga javob beradi.
	2.2. Klassik geosiyosatning asosiy tamoyillari nimaldardan iborat ekanini aniqlashni «Kichik guruhlarda ishlash» orqali amalga oshirilishini e'lon qiladi. "FSMU" texnikasidan foydalangan holda guruhlarga topshiriqlar beradi (4-ilova). Guruhlarda ishlashga yordam beradi. Qo'shimcha ma'lumotlardan foydalanishga imkon yaratadi. Diqqatlarini kutiladigan natijaga jalb qiladi. Har bir guruh topshiriqlarini - qog'ozlarga tushirib, taqdimotini o'tkazishga yordam beradi, bilimlarini umumlashtiradi, xulosalarga alohida e'tibor beradi. Topshiriqlarning bajarilishini qay darajada to'g'ri ekanligini diqqat bilan tinglaydi. Fikrlarini tinglab, umumlashtiradi.	Savollarga javob beradilar, erkin bahs-munozara yuritadilar. Guruhlarda ishlaydilar.
3 bosqich. Yakuniy bosqich (10 daqiqa)	3.1 Mavzu bo'yicha umumiy xulosa qilinadi.	Tinglaydilar
	3.2. Talabalarning olgan baholarini e'lon qilinadi	Yozib oladi
	3.3. Navbatdagi mashg'ulotda ko'riladigan mavzuni e'lon qiladi va "Insert" usulidan foydalanib jadvalga mustaqil ta'limga tayyorgarlik ko'rishlarini so'raydi (5-ilova)	"Insert" usulida jadvalni to'ldiradilar

2-o'quv topshiriq

FSMU texnologiyasi

Ushbu texnologiya munozarali masalalarni hal etishda xamda o'quv jarayonini baxs-munozarali o'tkazishda qo'llaniladi, chunki bu texnologiya talabalarni o'z fikrini ximoya qilishga, erkin fikrlash va o'z fikrini boshqalarga o'tkazishga, ochiq xolda baxslashishga xamda shu bilan birga baxslashish madaniyatini o'ratadi. Tinglovchilarga tarqatilgan oddiy qog'ozga o'z fikrlarini aniq va qisqa xolatda ifoda etib, tasdiqlovchi dalillar yoki inkor etuvchi fikrlarni bayon etishga yordam beradi.

F – fikringizni bayon eting

S – fikringiz bayoniga sabab ko'rsating

M – ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring

U – fikringizni umumlashtiring

Jadvalni to'ldiring

Savol	Klassik geosiyosatning asosiy tamoyillari qaysi masalalarni o'ziga olgan?
(F) Fikringizni bayon eting	
(S) Fikringiz bayoniga sabab ko'rsating	
(M) Ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring	
(U) Fikringizni umumlashtiring	

Insert usulidan foydalanib ishlash qoidasi

1. Ma'ruza matnini o'qib, matnning chetiga quyidagi belgilarni qo'yib chiqing:

V – bilaman

+ - men uchun yangi ma'lumot

- - men bilgan ma'lumotni inkor qiladi

? – noaniq (aniqlashtirish talab qiladigan) qo'shimcha ma'lumot.

2. Olingan natijalarni jadval shaklida rasmiylashtiring.

Mavzu savollari	V	-	+	?
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				

MAVZU: ROSSIYADAGI GEOSIYOSIY OQIMLAR VA MAKTABLAR

Reja.

1. Rossiyadagi geopolitik maktablarga va oqimlar xususida bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishadi.
2. Evrosiyo harakatining tarixiy ildizlarining xusiyatlarini o'rganishadi.

Yuqorida ta'kidlaganimizdek, "geosiyosat" atamasi ilmiy doirada birinchi bulib shved olimi Rudol'f Chellen tomonidan ishlatilgan. R.Chellen professional geograf bo'lmagan va geosiyosatga siyosatshunoslikning muhim bir yo'nalishi sifatida qaragan. U geosiyosatga "borliqda geografik organizm sifatida mujassamlashgan davlatlar haqidagi fan" tarzida ta'rif bergan.

R.Chellen davlatning qudratini unda mavjud bo'lgan beshta jihat bilan bog'laydi, bular: hudud, xo'jalik, xalq, jamiyat va hokimiyat. Shundan kelib chiqib davlat haqidagi fanlar ham beshta bo'lishi kerak (5 ta neologizm - "neo"-yangi, "logos"-so'z (yunoncha), yangi so'z yoki ibora). Uningcha, bu atamalar bir vaqtning o'zida siyosatshunoslikning ham muhim bo'limlaridan sanaladi, ya'ni:

- **geosiyosat** ("davlatni kuch va borliqdagi geografik organizm sifatida o'rganish");
- **ekosiyosat** ("davlatlarni iqtisodiy kuch markazi sifatida o'rganish");
- **demosiyosat** ("davlatlarda istiqomat qiluvchi xalqlarni, ularning turmush tarzini tadqiq qilish; F.Rattselning "Antropogeografiya" siga o'xshash);
- **sotsiosiyosat** ("davlatning ijtimoiy jihatlarini o'rganish");
- **kratosiyosat** ("davlatlarning hokimiyat va boshqaruv shakllarini va ularning davlatdagi huquqiy, ijtimoiy-iqtisodiy omillar bilan munosabati muammolarini o'rganish").

Olim ushbu yo'nalishlarni ham o'z tadqiqotlarida geosiyosatga parallel ravishda davom ettirsada, keng ilmiy doirada bu yo'nalishlar geosiyosat singari unchalik tan olinmadi. Shu bois uning mazkur yo'nalishlar bo'yicha qarashlari keyinchalik "borliqda geografik organizm sifatida mujassamlashgan davlatlar haqidagi fan" - geosiyosatga qo'shib ketdi, desak ham bo'ladi.

Shuningdek, R.Chellen geosiyosat fanining quyidagi bo'limlardan iboratligini aytadi:

▪ **toposiyosat** - davlatning siyosiy jihatdan qanday muhit bilan qurshalganligini o'rganadi. Topopolitikada davlat uchun tashqi dunyodan bo'ladigan kuchlarning ta'sir etish yoki etmaslik masalasi muhimdir. Bunday omillar davlatga atrofdan ittifoqdoshlar qidirish va davlatlararo kelishuvlarning boshqa variantlarini yo'zaga keltirish uchun muqobil siyosatlarni ishlab chiqish masalasini yo'zaga chiqaradi. Bu jihatdan R.Chellen davlatning geografik joylashuvini «davlat siyosatining kalitidir», - deydi.

▪ **morfosiyosat** - davlatning hududiy shakllarini o'rganuvchi bilimlar majmuasi. Morfopolitika uchun davlat hududlari qanday boylklarga egaligi muhim emas. Bunda davlat hududan qanday ko'rinishga ega, yoysimon, dumaloq yoki o'zunchoq holatda joylashganligi, davlatda markaz bilan joylar o'rtasidagi aloqalarning geografik tizimi va davlatning tashqi dunyoga geografik jihatdan chiqish imkoniyatlari masalasiga e'tibor beriladi. Masalan, Norvegiya, Italiya davlatlarining geografik joylashuvi. R.Chellen fikricha, davlatning katta-kichikligi uning qudratiga poydevor bo'lishi mumkin.

▪ **fiziosiyosat** - davlat hududlarining markazga qanday pozitsiyada ekanligini, ular munosabatlari ko'lamini tadqiq etuvchi bilimlar. R.Chellen fiziopolitikani davlatning, davlatga qarashli boshqa hududlarning qay darajada jismoniy kuchga egaligi yoki ega emasligi bilan bog'laydi. Joylarning (davlat hududlarining) davlat siyosatiga ta'sir etuvchi jismoniy-geografik xususiyatlarini o'rganish va tahlil etish fiziopolitikaning tarkibiy qismini tashkil etadi.

Shved olimi davlatning qudratini quyidagi formula bilan izohlaydi:

Davlat kuch-qudrati $q = f$ (tabiiy-geografik xususiyatlari Q xo'jalik Q xalq Q davlat boshqaruv shakli)

Tabiiy-geografik xususiyatlar - davlatning qanday geografik makonda joylashganligi, xalqaro savdo tarmoqlariga chiqish imkoniyatlari, davlatning fauna va flora dunyosi, iqlimi va b.

Davlat xo'jaligi deganda R.Chellen davlatning mavjud imkoniyatlaridan kelib chiqib o'zini boqa olishiga asos bo'ladigan omillar - tabiiy resurs manbalariga, bozor to'zilmalariga va shu kabi

boshqa omillarga egaligini va ularning dunyo xo'jalik tarmoqlari bilan qanday darajada bog'langanligini nazarda tutadi. Iqtisodiy munosabatlarda R.Chellen avtarkiyani – davlatning zarur narsalarni chetdan olmasdan mamlakat aholisiga o'zi etkazib berishga asoslangan milliy xo'jalik tizimiga erishishni yoqlaydi.

Xalq - bu mamlakatda istiqomat qiluvchi milliy-etnik guruhlar. Biroq R.Chellen davlatda yashayotgan xalqni madaniy, etnik va demografik munosabatlardan kelib baholaydi. Olim ularni tadqiq etishda «biosiyosat» atamasini qo'llagan. Uningcha, biopolitika «jamiyat mezon: aql, yurak va tartibot»ni yo'zaga keltiruvchi xalqlar turmush tarzini o'rganadi.

Davlat boshqaruv shakli deganda R.Chellen davlatning boshqaruv tizimini nazarda tutmaydi. U davlat boshqaruv shakli deganda bir tomondan, davlatdagi vijdon erkinligi, hurfikrlilik, yig'ilishlar o'tkazish erkinligi va shu kabilarni, ikkinchi tomondan, davlatga soliq to'lashning majburiyligi, harbiy xizmat majburiyatlari, maktabda o'qish va boshqa shu kabi masalalarni nazarda tutadi. Chunki ushbu omillarning amaliyotda o'z aksini topishi o'sha davlat boshqaruv shaklining nechog'li kuch-qudratga egaligini namoyon etadi.

R.Chellen o'zining «Zamonaviy buyuk kuchlar» asarida geosiyosatda birinchi bo'lib buyuk davlat (kuch) to'zish nazariyasini o'rta tashlagan. Uningcha, buyuk davlat (kuch)lar geosiyosiy jarayonlarning sub'ekti bo'lish bilan bir vaqtda, mantiqiy tomondan ham geosiyosat predmetining asosini tashkil etishi kerak. Tadqiqotchi buyuk davlat (kuch)larni ikkiga bo'ladi, ya'ni xalqaro kuchlar va buyuk kuchlar. U I-jahon urushiga qadar xalqaro kuchlar qatoriga Buyuk Britaniya, AQSh, Rossiya va Germaniya davlatlarini kiritgan. Buyuk kuchlar sifatida esa Yaponiya, Frantsiya, Italiya va Avstro-Vengriya imperiyasini ko'rishgan.

Xullas, R.Chellenning ilgari surgan va nazariy isbotlashga uringan geosiyosiy kontseptsiyalari F.Rattsel qarashlarini mundarijaviy jihatdan to'ldirdi. U o'zining asosiy ishi - "Davlat hayotning muhim shakli sifatida" (1916) nomli asarida davlat va jamiyatga nisbatan "orginitistik" qarashlarini bayon qilgan. Agar F.Rattsel Evropa mintaqasidagi siyosiy kuch markazi muammosiga umumiyroq tasnif etgan bo'lsa, R.Chellen uning geosiyosiy printsiplarini rivojlantirib Evropada "mintaqaviy davlat" - kuch markazi sifatida Germaniyani aniq ko'rsatadi.

Uningcha, Germaniya Evropa mintaqasida boshqa davlatlarga nisbatan markaziy geografik kengliknigina tashkil etmasdan, balki Evropadagi siyosiy kuch markazligiga da'vogar davlatlardan dinamik (jo'shqin) xususiyatga ega davlatligi bilan ajralib turadi. Bunga misol tariqasida u, I-jahon urushi davridagi tabiiy geosiyosiy konflikt orqasida yo'zaga kelgan Germaniyaning ("markaz davlat") dinamik ekspansion siyosati va unga qarshi harakat qilayotgan pereferiy (atroidagi) Evropa mintaqasiga oid (undan tashqari ham) davlatlarni (Antanta davlatlari) nazarda tutadi.

Agar F.Rattsel Evropada Germaniyaga qarshi boshqa mintaqaviy siyosiy kuch markazlari bor deb va aniq bir davlatlarni ko'rsatmagan bo'lsa, R.Chellen Germaniyaning manfaatlariga Farbiy Evropa davlatlaridan qaysi davlatlar manfaati qarama-qarshi bo'lishini aniq ko'rsatib, ularning Frantsiya va Angliya bo'lishidan bahs etadi. Uning nazarida, Germaniya "yosh" (Junge) davlat, nemis xalqi esa - "yosh xalq" (Junge Volk). "Markaziy Evropa borlig'i"da "yosh"lar "qadimgi xalqlar" (frantso'zlar va inglizlar) bir vaqtlar nazorat qilgan hududlar hisobiga yoki u erlarga intilib sayyoraviy kenglik sari harakat qilmog'i lozim. Ko'rinib turibdiki, R.Chellen bunday qarashlari bilan Evropa mintaqasida geosiyosiy qarama-qarshilikning mafkuraviy jihatlarini birlamchi o'ringa qo'yadi.

R.Chellen shved bo'lganligi bois Shvetsiya siyosatini nemislar siyosati bilan yaqinligini aytadi. Va bu ikki xalq yashayotgan kengliklar Evropada markaziy makonni tashkil etadi, deydi. Bu jihatdan uning qarashlari Fridrix Naumannning "Markaziy Evropa" (Mitteleuropa) nazariyasiga mos keladi.

MAVZU:

**YANGI DAVR GEOSIYOSIY NAZARIYALARI VA
MAKTABLARI**

1.1. Ta`lim berish texnologiyasining modeli

<i>Mashg`ulot vaqti-2 soat</i>	Talabalar soni: 25 – 65 gacha
<i>Mashg`ulot shakli</i>	Ma`ruza
<i>Ma`ruza rejasi</i>	Rossiyada geosiyosiy munosabatlar rivoji tarixi Rossiya-AQSh-Xitoy munosabatlari ahamiyati
<i>O`quv mashg`ulotining maqsadi</i> Talabalarga geosiyosiy munosabatlar tizimida Rossiyaning tutgan o`rni masalasi, sobiq ittifoqning qulashi, uning davlat manfaatiga ta`siri, shuningdek Rossiya –AQSh va Xitoy munosabatlarining rivoji xususida tushuncha berish, geosiyosiy tasavvurlar haqida ko`nikmalar shakllantirish	
<i>Pedagogik vazifalar:</i> Geosiyosiy munosabatlar tizimida Rossiyaning tutgan o`rni masalasi, sobiq ittifoqning qulashi, uning davlat manfaatiga ta`siri va tavsifi to`g`risida ma`lumotlar berish; Rossiya –AQSh va Xitoy munosabatlarining rivoji xususida tushuncha berish	<p><i>O`quv faoliyati natijalari:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> Talabalar geosiyosiy munosabatlar tizimida Rossiyaning tutgan o`rni masalasi, sobiq ittifoqning qulashi, uning davlat manfaatiga ta`siri va tavsifi haqida bilib oladilar; Rossiya –AQSh va Xitoy munosabatlarining rivoji xususida tushuncha berish, geosiyosiy tasavvurlar haqida milliy taraqqiyot va yuksalishga erishishda geosiyosiy ko`nikmalar ahamiyatini tushunadilar;
<i>Ta`lim berish usullari</i>	“Piramida”, “O`rgimchak”, “FSMU”, “Insert” texnologiyalaridan foydalanib gurux bilan ishlash, suhbat, aqliy hujum, munozara, namoyish qilish
<i>Ta`lim berish shakllari</i>	Jamoaviy, guruxlarda
<i>Ta`lim berish vositalari</i>	Ma`ruza matni, o`quv materiallari, slaydlar, tarqatma materiallar.
<i>Ta`lim berish sharoiti</i>	Auditoriya
<i>Monitoring va baholash</i>	Og`zaki nazorat: savol-javob

YANGI DAVR GEOSIYOSIY NAZARIYALARI VA MAKTABLARI
ma'ruza mashg'ulotining
TEXNOLOGIK XARITASI.

<i>Ish jarayonlari vaqti</i>	<i>Faoliyat mazmuni</i>	
	<i>O'qituvchi</i>	<i>Talaba</i>
1 bosqich. Kirish (10 daqiqa)	1.1. Ma'ruzaning mavzusi, rejasini e'lon qiladi, o'quv mashg'ulotining maqsadi va o'quv faoliyat natijalarini tushuntiradi (1-ilova)	Tinglaydi, mavzuni yozib oladi
	1.2. Mashg'ulotni o'tkazish shaklini e'lon qiladi	Yozib oladi
2 bosqich. Asosiy jarayon (60 daqiqa)	2.1. Mavzu rejasining birinchi punkti rejasini bo'yicha ma'ruza qiladi (2-ilova) Ma'ruza bo'yicha "Piramida" usulidan foydalangan holda talabalarga quyidagi savol bilan murojaat qiladi: Rossiyada geosiyosiy munosabatlar tizimi qanday rivojlanib kelgan? (3-ilova).	Yozadi, savolga javob beradi.
	2.2. Mavzu rejasining ikkinchi punkti bo'yicha ma'ruza qiladi (4-ilova). Ma'ruza bo'yicha "O'rgimchak" usulidan foydalangan holda talabalarga quyidagi savol bilan murojaat qiladi: Rossiyani ittifoq parchalanishidan keyin yo'qotishlari uning AQSh va Xitoy bilan munosabatlariga qanday ta'sir qildi? (5-ilova)	Yozadi, savolga javob beradi.
	2.2. Rossiyaning jahon geosiyosiy munosabatlari tizimidagi tutgan o'rni masalasini «Kichik guruhlarda ishlash» orqali amalga oshirilishini e'lon qiladi. "FSMU" texnikasidan foydalangan holda guruhlariga topshiriqlar beradi (6-ilova). Guruhlarda ishlashga yordam beradi. Qo'shimcha ma'lumotlardan foydalanishga imkon yaratadi. Diqqatlarini kutiladigan natijaga jalb qiladi. Har bir guruh topshiriqlarini - qog'ozlarga tushirib, taqdimotini o'tkazishga yordam beradi, bilimlarini umumlashtiradi, xulosalarga alohida e'tibor beradi. Topshiriqlarning bajarilishini qay darajada to'g'ri ekanligini diqqat bilan tinglaydi. Fikrlarini tinglab, umumlashtiradi.	Savollarga javob beradilar, erkin bahs-munozara yuritadilar. Guruhlarda ishlaydilar.
3 bosqich. Yakuniy bosqich (10 daqiqa)	3.1 Mavzu bo'yicha umumiy xulosa qilinadi.	Tinglaydilar
	3.2. Talabalarning baholash mezonlarini e'lon qilindi	Yozib oladi
	3.3. O'z-o'zini nazorat qilish uchun savollar beradi (7-ilova)	Javob yozadi
	3.4 Navbatdagi mashg'ulotda ko'riladigan mavzuni e'lon qiladi va "Aqliy xujum" usulida jadvalga mustaqil ta'limga tayyorgarlik ko'rishlarini so'raydi (8-ilova).	"Insert" usulida jadvalni to'ldiradi.

MAVZU: “YANGI DAVR GEOSIYOSIY NAZARIYALARI VA MAKTABLARI**Reja.**

- Rossiyada geosiyosiy munosabatlar rivoji tarixi
- Rossiya-AQSh-Xitoy munosabatlari ahamiyati

O‘quv mashg‘ulotining maqsadi: Talabalarga geosiyosiy munosabatlar tizimida Rossiyaning tutgan o‘rni masalasi, sobiq ittifoqning qulashi, uning davlat manfaatiga ta’siri, shuningdek Rossiya – AQSh va Xitoy munosabatlarining rivoji xususida tushuncha berish, geosiyosiy tasavvurlar haqida ko‘nikmalar shakllantirishga erishish.

• **O‘quv faoliyatining natijasi:** Talabalar geosiyosiy munosabatlar tizimida Rossiyaning tutgan o‘rni masalasi, sobiq ittifoqning qulashi, uning davlat manfaatiga ta’siri va tavsifi haqida bilib oladilar, Rossiya –AQSh va Xitoy munosabatlarining rivoji xususida tushuncha berish, geosiyosiy tasavvurlar haqida milliy taraqqiyot va yuksalishga erishishda geosiyosiy ko‘nikmalar ahamiyatini tushunadilar

- *Mavzuning 1-masalasi* Rossiyada geosiyosiy munosabatlar rivoji tarixi

Rossiyaning MDH davlatlari manfaatlariga mos ravishda tashqi siyosat olib borishiga ta’sir qiluvchi ikki xil omil mavjud. Biri sobiq sho‘rolar tizimidan qolgan va Eltsin davrida yanada murakkablashgan ijtimoiy-iqtisodiy xarakterdagi ichki muammolar bo‘lsa, ikkinchisi G‘arbning Rossiyani parchalab tashlashni ko‘zda tutgan intilishlari bilan bog‘liq. Ichki va tashqi muammolarni quyidagicha tavsiflash mumkin.

Ichki muammolar:

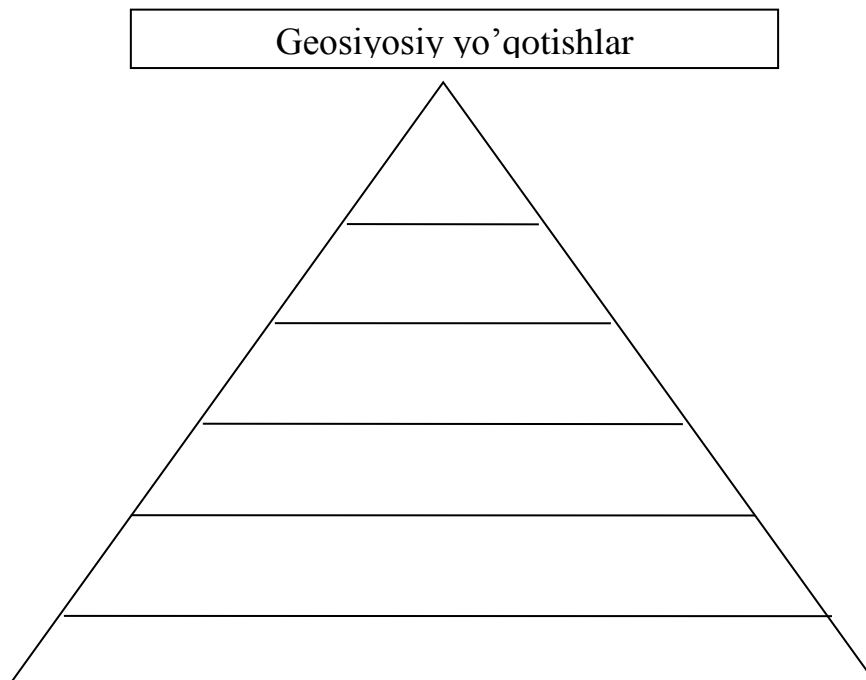
- davlat boshqaruv tizimini to‘liq egallab olgan korrupsiya;
- iqtisodiy jinoyatlar;
- eski to‘zumdan qolgan va hozirgacha bartaraf etish imkoni bo‘lmagan ijtimoiy-iqtisodiy muammolar;

Tashqi omillar:

- Rossiyaning ta’sir doirasini toraytirishga qaratilgan NATOning Sharqqa kengaytirilishi, “rangli inqiloblar”ni amalga oshirish orqali G‘arb ta’siridagi “bufer” davlatlarni shakllantirish;
- xalqaro terroristik guruhlarni qo‘llab-quvvatlash orqali ayirmachilik kayfiyatlarini kuchaytirish;
- Transmilliy korporatsiyalar vositasida Rossiyaning xom ashyo zaxiralariga egalik qilish;
- Rossiyada demokratik islohotlarni, fuqarolik jamiyati tamoyillarini joriy etish mamlakat milliy yaxlitligiga xorijiy nodavlat notijorat vakolatxonalarini ochish yoki shunday tashkilotlarni tashkil etish va qo‘llab-quvvatlash.

1-o'quv topshiriq
«Piramida» organayzerini to'ldiring

Savol. Rossiyada geosiyosiy munosabatlari tizimiga salbiy ta'sir etgan voqealarni qanday tushunasiz?

4-ilova

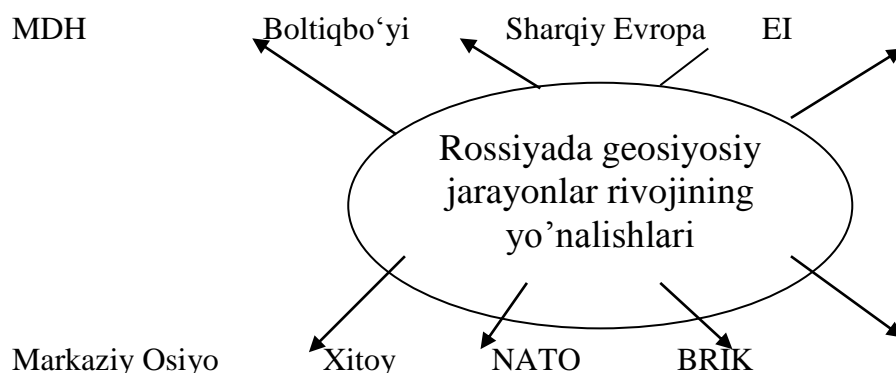
• *Mavzuning 2-masalasi* Rossiya-AQSh-Xitoy munosabatlari ahamiyati
 Rossiya bilan O'zbekiston o'rtasidagi savdo-iqtisodiy va investitsiyaviy aloqalarning kengayishi Markaziy Osiyoning boshqa davlatlariga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Bu esa O'zbekiston Prezidenti Islom Karimov ilgari surayotgan Markaziy Osiyoda umumiy bozorni yaratish tashabbusi va bunyodkorlik yo'lidagi jiddiy qadam bo'lib, u o'z navbatida jahon iqtisodiyotida mintaqaning investitsiyaviy jozibadorligi va raqobatbardoshligini oshiradi.

Rossiyaning Markaziy Osiyodagi manfaatlari haqida gapirganda shuni e'tirof etish kerakki, u nafaqat geosiyosiy, balki jiddiy iqtisodiy asosga ham ega. O'zbekiston va Rossiya o'rtasidagi munosabatlarga kelganda shuni alohida ta'kidlash joizki, munosabatlarning yangi bosqichga ko'tarilishi ikkala mamlakat uchun ham hamkorlikni rivojlantirishning yangi imkoniyatlarini ochib beradi.

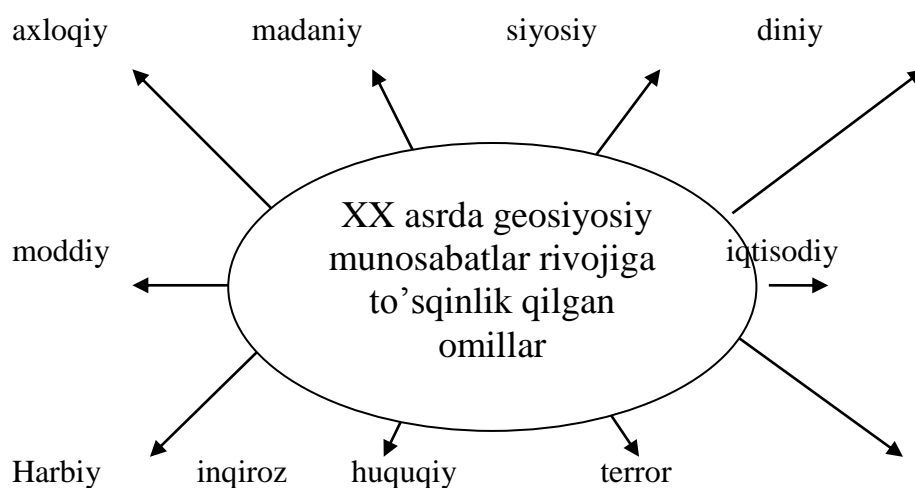
1-o'quv topshiriq

«O'rgimchak» texnologiyasi orqali quyidagi masalalarni yoriting

1 – guruhga.

2 – guruhga.

6-ilova

2-o'quv topshiriq

FSMU texnologiyasi

Ushbu texnologiya munozarali masalalarni hal etishda xamda o'quv jarayonini baxs-munozarali o'tkazishda qo'llaniladi, chunki bu texnologiya talabalarni o'z fikrini ximoya qilishga, erkin fikrlash va o'z fikrini boshqalarga o'tkazishga, ochiq xolda baxslashishga xamda shu bilan birga baxslashish madaniyatini o'ratadi. Tinglovchilarga tarqatilgan oddiy qog'ozga o'z fikrlarini aniq va qisqa xolatda ifoda etib, tasdiqlovchi dalillar yoki inkor etuvchi fikrlarni bayon etishga yordam beradi.

F – fikringizni bayon eting

S – fikringiz bayoniga sabab ko'rsating

M – ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring

U – fikringizni umumlashtiring

Jadvalni to'ldiring
1-guruh

Savol	Milliy g'oya tarkibini nimalar tashkil etadi
(F) Fikringizni bayon eting	
(S) Fikringiz bayoniga sabab ko'rsating	
(M) Ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring	
(U) Fikringizni umumlashtiring	

2-guruh

Savol	Geosiyosiy omillarni qanday tushunasiz?
(F) Fikringizni bayon eting	
(S) Fikringiz bayoniga sabab ko'rsating	
(M) Ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring	
(U) Fikringizni umumlashtiring	

7-ilova

Умумлаштирувчи саволлар

1. SSSR parchalanishining dunyoning siyosiy xaritasiga va kuchlar balansiga keskin ta'siri нимада?.
2. Rossiya-AQSh munosa-batlari қандай ривожланди?
3. Rossiya va Shimoliy Atlantika regioni bilan munosabatlar yangi bosqichda хусусиятлари?
4. Rossiya-Xitoy munosabatlari ob'ektiv zaruriyat эканини изохланг?

8-ilova

Insert usulidan foydalanib ishlash qoidasi

1. Ma'ruza matnini o'qib, matnning chetiga quyidagi belgilarni qo'yib chiqing:
V – bilaman
+ - men uchun yangi ma'lumot
- - men bilgan ma'lumotni inkor qiladi
? – noaniq (aniqlashtirish talab qiladigan) qo'shimcha ma'lumot.
2. Olingan natijalarni jadval shaklida rasmiylashtiring.

Mavzu savollari	V	-	+	?
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				

MAVZU: “YANGI DAVR GEOSIYOSIY NAZARIYALARI VA MAKTABLARI

Reja.

1. Rossiyada geosiyosiy munosabatlar rivoji tarixi
2. Rossiya-AQSh-Xitoy munosabatlari ahamiyati

Petr Nikolaevich Savitskiy 1895 yilda dunyoga kelgan. Birinchi rus geosiyosatchisi. To‘g‘ri, uning mutaxassisligi iqtisodchi. Mashhur olimlar V.Vernadskiy va P.Struvelarning o‘quvchisi bo‘lgan. Biroq uning ilmiy va amaliy mushohadalari geosiyosiy mohiyatga ega.

Urushga qadar siyosiy tomondan kadetlarga yaqin bo‘lib, revolyutsiyadan keyin Bolgariyaga ketishga majbur bo‘lgan. Keyin esa u erdan CHexoslovakiyaga kelgan. 1921 yildan boshlab N.S.Trubetskiy bilan birgalikda geosiyosiy masalalar diqqat markazida bo‘lgan evrosiyochilar harakatini boshqargan. Aynan shu vaqtlarda P.Savitskiy qarashlari geosiyosat olamiga kirib bo‘lgan edi.

P.Savitskiy dunyoqarashining takomillashib borishida slavyanchilik (A.S.Xomyakov, aka-uka Kireevskiylar, Aksakovlar, Yu.F.Samarin) harakati vakillarining ta‘siri katta bo‘lgan.

1945 yil sovet qo‘shinlari Pragani egallagach, P.Savitskiy ham shu erda hibsga olinib 10 yilga ozodlikdan mahrum etiladi. P.Savitskiy qamoqxonada N.Gumilevning o‘g‘li Lev Gumilev bilan tanishadi. Ular o‘rtasida nafaqat do‘stona munosabat, balki ijodiy almashinuv ham bo‘lgan. Kichik Gumilev P.Savitskiyga shogird bo‘ladi. Bilamizki, keyinchalik L.Gumilev taniqli rus etnografi va tarixchisi bo‘lib etishadi.

1956 yil P.Savitskiy oqlanadi. U SSSRdan Pragaga qaytadi va o‘sha erda umrining qolgan o‘n ikki yilini yashaydi. 1968 yil esa olamdan o‘tadi.

Mashhur asarlari: «Dasht va o‘troqlik» (1922), «Rossiya-Evrosiyoning geografik tahlili» (1926), «Evrosiyoning geografik va geosiyosiy asoslari» (1933).

P.Savitskiy geosiyosiy qarashlarida Rossiyaning geografik joylashuviga katta e‘tibor berilgan. Tadqiqotchining fikricha, Rossiya jahon siyosiy xaritasida joylashuvi jihatidan tsivilizatsion shaklga ega. Davlat nafaqat geografik qulay makonda joylashgan, balki uning hududlari jahon geosiyosiy maydonida «o‘rtaliq» makonni tashkil etadi.

P.Savitskiy 1933 yilda yozgan «Evrosiyoning geografik va geosiyosiy asoslari» nomli maqolasini quyidagicha boshlagan, ya‘ni «Evrosiyoda Rossiya Xitoyga nisbatan keng imkoniyatlarga ega. CHunki Rossiya «O‘rtaliq Davlat»dir»

To‘g‘ri, klassik geosiyosatda «o‘rtaliq» davlat sifatida Germaniya qayd qilingan. Biroq, P.Savitskiy Germaniyani Evrosiyoga nisbatan «o‘rtaliq» davlat sifatida tan olmaydi. Faqat u Germaniyani Evropa mintaqasining markazi deb biladi. CHunki Evropa Evrosiyoga emas, balki Evropa Evrosiyoning «g‘arbiy burni» xolos. Rossiya esa Evrosiyoga borlig‘ining butun markaziy va tarkibiy qismini tashkil etadi.

P.Savitskiy Rossiyaga milliy davlat sifatida qaramaydi. U Rossiyaga geosiyosiy omillardan kelib chiqib munosabat bildiradi va uni birinchi navbatda geosiyosiy kuch deb biladi. Rossiya oriy-slavyan madaniyati, turk ko‘chmanchilik va pravoslav an‘analarini mujassamlashtirgan o‘ziga xos tsivilizatsiya ekanligini va mazkur madaniyatlar «o‘rtaliq» makonda jahon tarixining sintezi sifatida shakllanganligini ta‘kidlaydi.

P.Savitskiy tarixan rus madaniyatining takomillashishi va rivojlanishini «imperiya aylangan sharqiy slavyanlar»ning harakatlari bilangina bog‘lamaydi. Uningcha, rus davlatchilik madaniyatining rivoji slavyan va turk madaniyatining o‘zaro munosabatga kirishuvi davriga bog‘liq (XIII-XV asrlar). Bu jihatdan uning Turon kontseptsiyasiga to‘xtalmoq o‘rinlidir.

To‘g‘ri, Turonga geosiyosiy makon sifatida va ijobiy jihatdan yondashgan ko‘plab tadqiqotchilar rus millatchilarining tanqidiga duch kelishgan. CHunki aynan Turon geosiyosiy makoni orqali mug‘ul-tatarlar Rossiyaga unutilib bo‘lmaydigan darajada zulm berishgan. P.Savitskiy mug‘ul-tatarlarning o‘z davlatini bo‘ysindirganligini mohirona ma‘qullaydi va unchalik tanqidchilar nigohiga tushmaydi. Chunki «Rossiya mug‘ul-tatarlarning kelishi bilan kelajakdagi geosiyosiy erkinligini va ruhiy mustaqilligini roman-german agressorlaridan saqlab qolish imkoniyatiga ega bo‘ldi». Bundan xulosa qilish mumkinki, agar mug‘ul-tatarlar

Rossiya erlarini bosib olmaganda vaqti kelib ham Rossiya buyuk imperiyaga aylana olmas edi. Ya'ni P.Savitskiy tatarlar bosqinchiligining davriyligi oldindan ma'lum bo'lganligiga ishora qilmoqda. Turk dunyosiga nisbatan bunday munosabat tadqiqotchiga Rossiyaning Evropa makoniga mansub emasligi va ruslarning o'ziga xos etnik tarkib ekanligini ilmiy doiraga olib chiqishga imkon berdi. Shuning uchun ham P.Savitskiy chiqishlarida makonga nisbatan umumiy Evrosiyo deb emas (garchi u evrosiyochilar oqimiga mansub bo'lsada), balki Rossiya-Evrosiyo qabilida mulohazalarini bildirgan.

P.Savitskiy o'zining «Dasht va o'troqlik» nomli mashhur maqolasida evrosiyochilar uchun nazariy asos bo'lgan «Evrosiyoda tatarlarsiz (turklarsiz) buyuk Rossiya davlati bo'lmas edi»,- degan geosiyosiy formulasini o'rta tashlagan.

Mazkur maqolada yana quyidagi jumlar ham bor, ya'ni: «Rossiya Osiyoni birlashtirishga erishgan CHingizxondan to Temurgacha bo'lgan Buyuk Xonlar vorisidir... Bunda bir vaqtning o'zida tarixiy «o'troqlik» va «dashtlar» munosabatlari mujassamlashgan».

Turon (forscha so'z, ya'ni turkiylar demakdir) – turkiy qavmga mansub xalqlar yashaydigan geografik makonni bildiradigan ijtimoiy, tarixiy-etnik atama.

Turon hududan faqat geografik emas, geografik-tarixiy talqinga ega. Turon hududi Tinch okeanidan O'rta er dengizidagi Egey-Adreatikagacha, Shimoliy mo'z okeanidan Tibet, Himoloy tog'larigacha, shimoliy Hindistondan Onado'ligacha (Turkiya) bo'lgan kengliklarni, u erlarda yashovchi turkiy xalqlarni birlashtiradi.

O'zbekiston Turonning markaziy qismida joylashgan.

Agar slavyanofillar rus landshaftini geografik jihatdan o'rmon va dashtga bo'lishgan bo'lsa, P.Savitskiy Rossiya-Evrosiyoning geosiyosiy mohiyatidan kelib chiqib makonni Evropa o'rmonlari va Osiyo dashtlariga bo'ladi. Rossiyaga esa o'sha geosiyosiy makonlarning sintezi sifatida qaraydi.

Albatta, geografik jihatdan Turon Rossiya-Evrosiyoga mos kelmaydi. Rossiya-Evrosiyoning ko'lami keng. Biroq P.Savitskiy ana shu kenglik Turon orqali yo'zaga kelganligini ta'kidlaydi, xolos. Bu tomondan Rossiyaga Evropada ba'zan «mug'ul ruhini tashuvchi» «varvarlar» sifatida qarashadi. Vaholanki, bunday qarashlar «Evrosiyoni o'z izmiga ololmay kelayotgan» /arbning – talassokratiya kuchlarining o'z manfaatlarini yo'lida bildirgan sub'ektiv qarashlaridan boshqa narsa emas.

P.Savitskiy ijodining tarkibiy qismi yana bir kontseptsiya – «rivojlanish o'chog'i» kontseptsiyasi bilan bog'liq. «Rivojlanish o'chog'i» F.Rattselb «siyosiy geografiyasi»da sharhlangan «Raum»-«borliq» tushunchasi bilan mohiyatan to'g'ri keladi. Bunda nemis «organitsistik» maktabiga mos keluvchi hamda aglosakson geosiyosatchilarining voqealarni faqat tashqi bog'lanish va izchilligiga qarab tasvirlovchi qarashlari-pragmatizmiga zid bo'lgan evrosiyochilarning «organitsistik» kayfiyatlari o'z ifodasini topgan.

«Rivojlanish o'chog'i» - bu Rossiya-Evrosiyo. Makonda ijtimoiy-siyosiy muhit va uning hududidagi geografik geografik individuuum (landshaftlar) o'zaro uyg'unlashgan. «Rivojlanish o'chog'i»ning yuksalishiga nafaqat geografik, balki u bilan barobarida etnik, tarixiy, xo'jalikka va boshqa ko'rinishlarga ega bo'lgan asoslar mavjud. Bu jihatdan «Rivojlanish o'chog'i»ni yaxlit «Grossraum» sifatida emas, ko'plab mayda «raum»lardan tashkil topganligini aytmq lozim.

P.Savitskiy geosiyosiy qarashlarida «Evrosiyo», «Turon», «Rivojlanish o'chog'i» nazariyalaridan tashqari, «ideokratiya» printsiplari ham alohida o'ringa ega. Ideokratiya ham boshqa geosiyosiy dasturlar singari «kuch» tushunchasini o'zida mujassam etadi. Masalan, geosiyosatda davlat yoki xalqaro tashkilotlarni umumiy qilib «kuch» deb atashimiz mumkin. Ideokratiya bunga qarama-qarshi qo'yilgan emas.

P.Savitskiyning ideokratiya nazariyasi kuch-davlatdagi siyosiy to'zilikka bag'ishlangan. Ideokratiya shunday printsiplari, unda davlat boshqaruvida pragmatik yondashuv yoki moddiy va tijorat omillari asosiy o'rin egallamasligi kerak. CHunki har bir davlatda «geografik shaxs»lar mavjud. «Geografik shaxslar» - bu o'sha davlat fuqarolari, davlatning tabiiy resurslari, davlatdagi ishlab chiqarish korxonasi va xo'jaliklari va b. Geografik makondagi «geografik shaxslar» jamiyat moddiy ehtiyojlarini ta'minlab beradi.

MAVZU:	TURKISTON HUDUDIDA VUJUDGA KELGAN DASTLABKI GEOSIY BILIMLAR VA HARAKATLAR

1.1. Ta`lim berish texnologiyasining modeli

Mashg`ulot vaqti-2 soat	Talabalar soni: 25 – 65 gacha
Mashg`ulot shakli	Ma`ruza
Ma`ruza rejasi	1.«O`zbekiston hududidagi qadimiy davlatlar. Sharq va G`arb o`rtasidagi iqtisodiy munosabatlar. 2.Farobiyning «Fozil odamlar shahri» asari. Geosiyosiy bilimlar rivojida «Temur tuzuklari» asari
O`quv mashg`ulotining maqsadi: Talabalarga Turkiston hududida vujudga kelgan dastlabki geosiy bilimlar va harakatlar xususida ma`lumot berish.	
Pedagogik vazifalar: • Talabalarga O`zbekiston hududidagi qadimiy davlatlar. Sharq va G`arb o`rtasidagi iqtisodiy munosabatlar haqida tushuncha berish • Farobiyning «Fozil odamlar shahri» asari. Geosiyosiy bilimlar rivojida «Temur tuzuklari» asari haqida ma`lumot berish	<p>O`quv faoliyati natijalari:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Talabalar O`zbekiston hududidagi qadimiy davlatlar. Sharq va G`arb o`rtasidagi iqtisodiy munosabatlar xususida ma`lumotga ega bo`lishadi. • Talabalar Farobiyning «Fozil odamlar shahri» asari. Geosiyosiy bilimlar rivojida «Temur tuzuklari» asari to`g`risida tushunchaga ega bo`lishadi.
Ta`lim berish usullari	“Tarmoqlash”, “Qanday”, “FSMU”, “Insert” texnologiyalarni qo`llagan holda gurux bilan ishlash, suhbat, aqliy hujum, munozara, namoyish qilish
Ta`lim berish shakllari	Jamoaviy, guruxlarda
Ta`lim berish vositalari	Ma`ruza matni, o`quv materiallari, slaydlar, tarqatma materiallar.
Ta`lim berish sharoiti	Auditoriya
Monitoring va baholash	Og`zaki nazorat: savol-javob

**TURKISTON HUDUDIDA VUJUDGA KELGAN DASTLABKI GEOSIY BILIMLAR VA HARAKATLAR
MA'RUZA MASHG'ULOTINING TEXNOLOGIK XARITASI**

<i>Ish jarayonlari vaqti</i>	<i>Faoliyat mazmuni</i>	
	<i>O'qituvchi</i>	<i>Talaba</i>
1 bosqich. Kirish (10 daqiqa)	1.1. Ma'ruzaning mavzusi, rejasini e'lon qiladi, o'quv mashg'ulotining maqsadi va o'quv faoliyat natijalarini tushuntiradi (1-ilova)	Tinglaydi, mavzu nomini yozib oladi
	1.2. Mashg'ulotni o'tkazish shaklini e'lon qiladi	Yozib oladi
2 bosqich. Asosiy jarayon (60 daqiqa)	2.1. Mavzu rejasining birinchi punkti rejasini bo'yicha ma'ruza qiladi Ma'ruza bo'yicha "Tarmoqlash" usulidan foydalangan holda talabalarga savol bilan murojaat qiladi.(2-ilova)	Yozadi, savolga javob beradi.
	2.2. Mavzu rejasining ikkinchi punkti bo'yicha ma'ruza qiladi Ma'ruza bo'yicha «Qanday» usulidan foydalangan holda talabalarga savol bilan murojaat qiladi. (3-ilova)	Yozadi, savolga javob beradi.
	2.2. Geosiyosiy munosabatlar xususiyatlarini aniqlashni «Kichik guruhlarda ishlash» orqali amalga oshirilishini e'lon qiladi. "FSMU" texnikasidan foydalangan holda guruhlar topshiriqlar beradi (4-ilova). Guruhlarda ishlashga yordam beradi. Qo'shimcha ma'lumotlardan foydalanishga imkon yaratadi. Diqqatlarini kutiladigan natijaga jalb qiladi. Har bir guruh topshiriqlarini - qog'ozlarga tushirib, taqdimotini o'tkazishga yordam beradi, bilimlarini umumlashtiradi, xulosalarga alohida e'tibor beradi. Topshiriqlarning bajarilishini qay darajada to'g'ri ekanligini diqqat bilan tinglaydi. Fikrlarini tinglab, umumlashtiradi.	Savollarga javob beradilar, erkin bahs-munozara yuritadilar. Guruhlarda ishlaydilar.
3 bosqich. Yakuniy bosqich (10 daqiqa)	3.1 Mavzu bo'yicha umumiy xulosa qilinadi.	Tinglaydilar
	3.2. Talabalar olgan baholarini e'lon qilinadi	Yozib oladi
	3.3.Navbatdagi mashg'ulotda ko'riladigan mavzuni e'lon qiladi va "Insert" usulidan foydalanib jadvalga mustaqil ta'limga tayyorgarlik ko'rishlarini so'raydi (8-ilova)	"Insert" usulida jadvalni to'ldiradilar

1-ilova

MAVZU: TURKISTON HUDUDIDA VUJUDGA KELGAN DASTLABKI GEOSIY BILIMLAR VA HARAKATLAR

Reja.

1. «O'zbekiston hududidagi qadimiy davlatlar. Sharq va G'arb o'rtasidagi iqtisodiy munosabatlar.
2. Farobiyning «fozil odamlar shahri» asari. geosiyosiy bilimlar rivojida «Temur tuzuklari» asari.

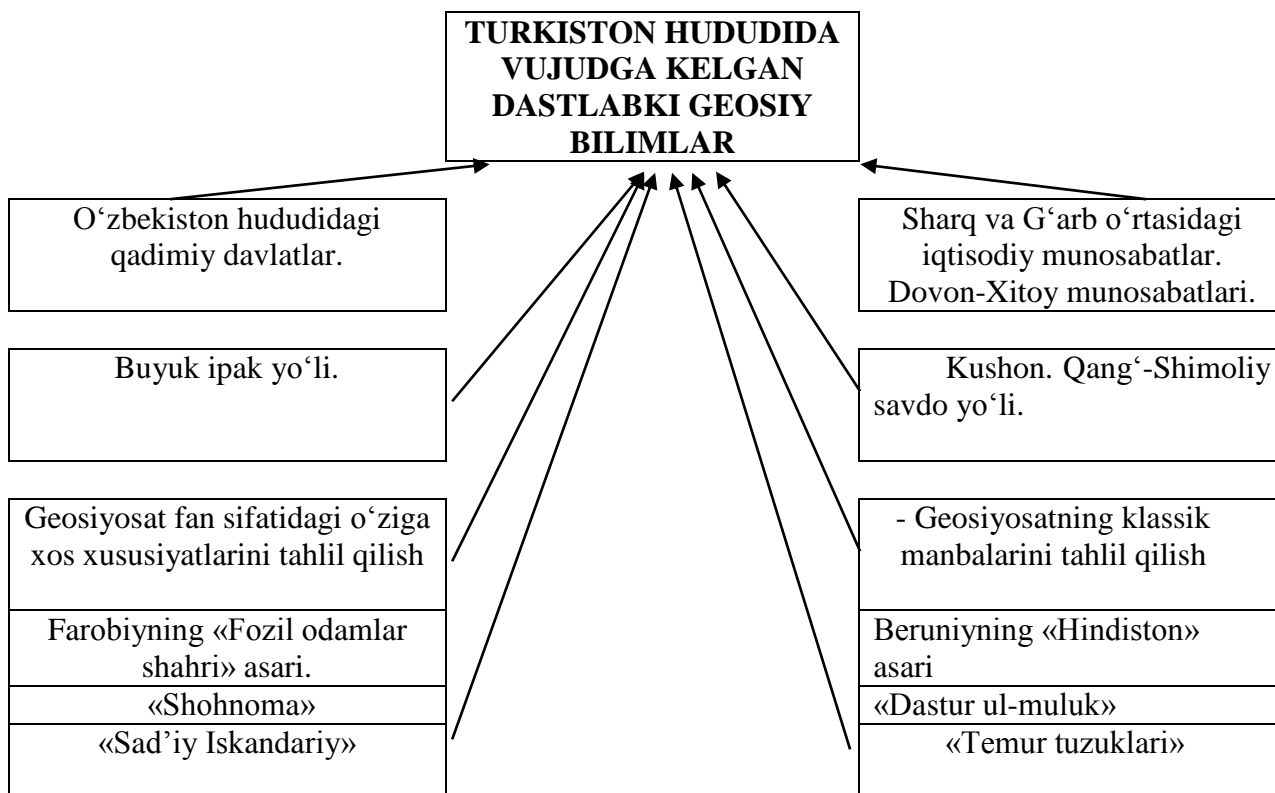
O'quv mashg'ulotining maqsadi: Talabalarga Turkiston hududida vujudga kelgan dastlabki geosiy bilimlar va harakatlar xususida ma'lumot berish.

O'quv faoliyatining natijasi: Talabalar Turkiston hududida vujudga kelgan dastlabki geosiy bilimlar va harakatlar xususida ma'lumotga ega bo'lishadi

2-ilova

“Tarmoqlash” texnologiyasi

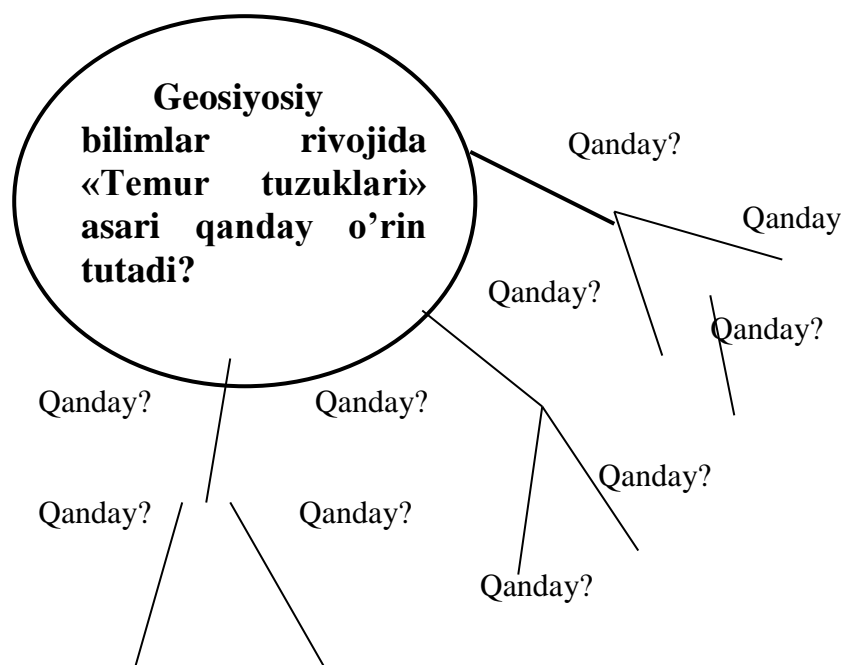
SAVOL: Turkiston hududida vujudga kelgan dastlabki geosiy bilimlar haqida nimalarni bilasiz?

1-o'quv topshiriq

«Qanday» organayzerini to'ldiring

Muhim muammoning echimini topishga yordam beradi va “Qanday” savoli orqali muammo hal qilinadi.

4-ilova

2-o'quv topshiriq
FSMU texnologiyasi

Ushbu texnologiya munozarali masalalarni hal etishda xamda o'quv jarayonini baxs-munozarali o'tkazishda qo'llaniladi, chunki bu texnologiya talabalarni o'z fikrini ximoya qilishga, erkin fikrlash va o'z fikrini boshqalarga o'tkazishga, ochiq holda bahslashishga xamda shu bilan birga baxslashish madaniyatini o'ratadi. Tinglovchilarga tarqatilgan oddiy qog'ozga o'z fikrlarini aniq va qisqa xolatda ifoda etib, tasdiqlovchi dalillar yoki inkor etuvchi fikrlarni bayon etishga yordam beradi.

F – fikringizni bayon eting

S – fikringiz bayoniga sabab ko'rsating

M – ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring

U – fikringizni umumlashtiring

Jadvalni to'ldiring

Savol	Geosiyosiy bilimlar rivojida Farobiyning «Fozil odamlar shahri» asarining tutgan o'rni
(F) Fikringizni bayon eting	
(S) Fikringiz bayoniga sabab ko'rsating	
(M) Ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring	
(U) Fikringizni umumlashtiring	

Insert usulidan foydalanib ishlash qoidasi

1. Ma'ruza matnini o'qib, matnning chetiga quyidagi belgilarni qo'yib chiqing:

V – bilaman

+ - men uchun yangi ma'lumot

- - men bilgan ma'lumotni inkor qiladi

? – noaniq (aniqlashtirish talab qiladigan) qo'shimcha ma'lumot.

2. Olingan natijalarni jadval shaklida rasmiylashtiring.

Mavzu savollari	V	-	+	?
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				

MAVZU: TURKISTON HUDUDIDA VUJUDGA KELGAN DASTLABKI GEOSIY BILIMLAR VA HARAKATLAR

Reja.

1. «O'zbekiston hududidagi qadimiy davlatlar. Sharq va G'arb o'rtasidagi iqtisodiy munosabatlar.

2. Farobiyning «fozil odamlar shahri» asari. geosiyosiy bilimlar rivojida «Temur tuzuklari» asari.

Tarixni bilish, undan to'g'ri va xolis xulosalar chiqara olish inson ma'naviy kamoloti uchun nixoyatda muhim. Tapix buyuk muallim, o'tmishdan saboq beradigan tarbiyachidir. Gap eng qadimgi davr falsafasi haqida borar ekan, bu masala yanada katta ahamiyat kasb etadi. Ayrimlar «Bizga ming yillar qa'rida yotgan madaniyat va falsafadan nima foyda, yaxshisi, bugunning gapidan gapiring?», «O'tmish qa'ridan tashbex izlagandan ko'ra, bugungi muammolar ustida bosh qotirgan ma'qul emasmi?» degan xayollarga borish mumkin. Bir qarashda ularning gapida ham jon borgan o'xshaydi. Ammo bir narsa aniq: o'tmishni bilmasdan turib, kelajakni to'g'ri tasavvur etish mumkin emas. Zero, o'tmishsiz kelajak yo'q. SHu ma'noda, biz falsafa tarixini azbaroyi o'tmishga qiziqqanimiz uchun o'rganmayapmiz. Biz uni turli zamonlarda ro'y bergan xilma-xil voqea va hodisalarning falsafiy fikr va ongida qanday aks etgani, ularni qanday g'oyalarning tugilishiga sabab bo'lgani, qaysi ta'limotlar insoniyat taraqqiyotiga qanday ta'sir ko'rsatgani, qaysi mafkura odamzodni ko'proq rivojlanish yoki tanazzul tomon yetaklagani kabi haqiqatlarni bilib olish uchun o'rganamiz. Tarixni o'rganmoq va undan saboq olmoq har bir inson uchun zarurdir. Bu falsafa bilan shug'ullanayotgan mutaxassis uchun ham, uni o'rganayotgan talaba uchun ham birdek muhim ahamiyatga ega. Tarixni falsafasiz to'g'ri tushunib bo'lmagani kabi, falsafani ham tarixsiz to'g'ri anglab bo'lmaydi. SHularni nazarda tutib, quyida biz mamlakatimiz tarixida muayyan iz qoldirgan ayrim falsafiy qarashlar va ta'limotlar haqida qisqacha to'xtalib o'tamiz.

Zardushtiylik ta'limoti. Eramizdan avvalgi X asrdan eramizning VII asrlarigacha bo'lgan davr mahsuli bo'lgan diniy-falsafiy ta'limotlardan biri zardushtiylikdir. Bu ta'limotga Zardusht asos solgan bo'lib, SHarq va G'arbda Zaratushtra, Zaroastr nomlari bilan mashhurdir. Manbalarga ko'ra, Zardusht eramizdan avvalgi VI asrning birinchi yarmida yashagan. Lekin uning tarixiy yoki afsonaviy shaxs ekanli haqida aniq bir to'xtamga kelingani yo'q. U o'zini payg'anbar deb e'lon qilgan. Lekin uning payg'anbarligi iloxiy asosga ega emas. Ya'ni bu haqiqat iloxiy kitoblarda o'z tasdig'ini topmagan.

Keyingi yillarda olib borilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatmoqdaki, bu ta'limot Vatanimiz xududida, xususan, Xorazm zaminida paydo bo'lgan. U o'z davrida xalqni ezgulik va adolat g'oyalari da'vat etish, hayotbaxsh an'analarni shakllantirish, dehqonchilik va shahar madaniyatini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega bo'lgan, uning g'oyalari bilan bog'liq qadriyatlar bugungi kungacha yashab kelmoqda va xalqimiz turmush tarzining o'ziga xos xususiyatlarini belgilashda o'lgan himmat kasb etmoqda.

Zardushtiylikning bosh kitobi «Avesto»dir. Unda qadimgi xalqlarning dunyo to'g'risidagi tasavvurlari, o'ziga xos qadriyat va urf-odatlar aks etgan. Unda olamning azaliy qarama-qarshi kuchlari yaxshilik va yomonlik, yorug'lik va zulmat, issiqlik va sovuqlik, hayot va o'lim borasidagi qarashlar o'z ifodasini toptan. «Avesto»da, shuningdek, tabiat falsafasi, tarix, etika, tibbiyotga oid ma'lumotlar ham berilgan.

Falsafa tarixida makedoniyalik Aleksandr istilosi va Grek-Baktriya davri falsafasi ham xalqimizning taraqqiyot tarixida muhim o'rin tutgan. Manbaalarda Aleksandr qo'shini mahalliy xalqlarning qattiq qarshiligiga uchrangani, u «Avesto»ning ko'pgina qismini yondirib yuborgani haqida ma'lumotlar bor. Bugungi kungacha ham ayrim tarixchilar Aleksandr «Avesto»ning tilini bilmagani, uni o'qiy olmagan sababli bu kitobning qadr-qimmatini tushunmagan va uni yoqish to'g'risida ko'rsatma bergan, degan fikrlarni bayon etadilar. Aslida unday emas.

Bu tarixiy haqiqatni, garchand u kimlar uchundir achchiq va kimlar uchundir ibratli bo'lsa-da, xaspushlashga o'rinishdan boshqa narsa emas. Negaki, Aleksandr o'z zamonida fanlarning otasi deb nom olgan falsafani fan darajasiga ko'targan, buyuk donishmand sifatida yetti iqlimda tan olinga Arastudan 20 yil mobaynida muttasil ta'lim olgan edi. Binobarin, Filippning o'g'li Aleksandrni savodsiz, kitobning qadrini tushunmaydigan bir kimsa deb ta'riflash tori, haqiqatiga to'g'ri kelmaydi.

To'g'ri, u «Avesto»ni o'tda qo'ydirgan bo'lishi mumkin. Lekin buni kitobning qadrini tushunmagani uchunmas, balki yerli xalqlarni birlashishga da'vat etib turuvchi, ular e'tiqod qo'ygan milliy, g'oyalar timsoli bo'lgan va o'z saltanatiga qarshi muttasil qurish olib boruvchi vatanparvarlarni tarbiyalaydigan manba ekanini, nazarda to'tib, shu ishni amalga oshirgan. Qolaversa, o'zini dunyodagi eng rivojlangan xudud madaniyatini jahonga yoyish uchun, mas'ul deb bilgan, to'g'rirog'i, o'sha madaniyatdan boshqasini tan olmagan mashxur jahongir uchun zabt etilgan xalqning «Avesto»dek buyuk kitobi bo'lishi kutilmagan xol edi.

U, yuqorida ta'kidlanganidek, maskur kitob omon tursa, u ushbu zamin farzandlari uchun o'zlikni anglash, binobarin, kuch-kudrat manbaai bo'lib qolaverishini nixoyatda yaxshi tushungan. Aleksandrda keyin yashagan Rim imperatorlari ham Misr va Vizantiyaga qarshi urush qilib, yaxudiyarning yerini bosib olganida tub aholining madaniy boyliklarini yo'q qilishi, «Zabur» va «Tavrot»ning qadimgi nushalarini ko'ydirib yuborgani yuqoridagi misolning tasodifiy emasligidan dalolat beradi.

Umuman, har qanday sharoitda ham istilochilarning birinchi ishi xalq va millatlarni zo'rlik bilan bosib olish, boyliklarini talash bo'lsa, keyingi asosiy faoliyati millatni o'z tarixi va an'alaridan uzib qo'yish, madaniy merosini talon taroj qilish, uning ma'naviyatini yo'qotishdan iborat bo'ladi. Tarixning bu achchiq sabog'i mustamlakadan ozod bo'lgan, o'z mustaqilligini saqlab kolish va mustahkamlashga intiladigan hech qanday xalq, taraqqiyoti uchun eng muhim xulosa bo'lib xizmat qiladi.

MAVZU:

**XVI-XIX ASRLARDA VUJUDGA KELGAN
GEOSIYOSIY BILIMLAR VA HARAKATLAR**

1.1. Ta'lim berish texnologiyasining modeli

<i>Mashg'ulot vaqti - 2 soat</i>	Talabalar soni: 25 – 65 gacha
<i>Mashg'ulot shakli</i>	Ma'ruza
<i>Ma'ruza rejasi</i>	1. Shayboniylar davlatining tashkil topishi. 2. Xalqaro munosabatlar tizimida Xuroson muammosi. 3. Xonliklar va Rossiya o'rtasidagi elchilik munosabatlari.
<i>O'quv mashg'ulotining maqsadi:</i> XVI-XIX asrlarda vujudga kelgan geosiyosiy bilimlar va harakatlar xususida tushuncha berish.	
<i>Pedagogik vazifalar:</i> • Shayboniylar davlatining tashkil topishi. Xalqaro munosabatlar tizimida Xuroson muammosini tahlil etib berish.• Xonliklar va Rossiya o'rtasidagi elchilik munosabatlari. Cherkasskiy, Buxgolts, Beneveni, Xoxlov elchiliklari va ulardan ko'zlangan geosiyosiy maqsadlarni asoslab berish.•	<i>O'quv faoliyati natijalari:</i> • Shayboniylar davlatining tashkil topishi. Xalqaro munosabatlar tizimida Xuroson muammosi xususida bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishadi.• Xonliklar va Rossiya o'rtasidagi elchilik munosabatlarining xusiyatlarini o'rganishadi.
<i>Ta'lim berish usullari</i>	“Archa”, “Nega”, “FSMU”, “Insert” texnologiyalarni qo'llagan holda gurux bilan ishlash, suhbat, aqliy hujum, munozara, namoyish qilish
<i>Ta'lim berish shakllari</i>	Jamoaviy, guruxlarda
<i>Ta'lim berish vositalari</i>	Ma'ruza matni, o'quv materiallari, slaydlar, tarqatma materiallar.
<i>Ta'lim berish sharoiti</i>	Auditoriya
<i>Monitoring va baholash</i>	Og'zaki nazorat: savol-javob

**XVI-XIX ASRLARDA VUJUDGA KELGAN GEOSIYOSIY BILIMLAR VA
HARAKATLAR**
ma'ruza mashg'ulotining
TEXNOLOGIK XARITASI.

<i>Ish jarayonlari vaqti</i>	<i>Faoliyat mazmuni</i>	
	<i>O'qituvchi</i>	<i>Talaba</i>
1 bosqich. Kirish (10 daqiqa)	1.1. Ma'ruzaning mavzusi, rejasini e'lon qiladi, o'quv mashg'ulotining maqsadi va o'quv faoliyat natijalarini tushuntiradi (1-ilova)	Tinglaydi, mavzu nomini yozib oladi
	1.2. Mashg'ulotni o'tkazish shaklini e'lon qiladi.	Yozib oladi
2 bosqich. Asosiy jarayon (60 daqiqa)	2.1. Mavzu rejasining birinchi punkti rejasi bo'yicha ma'ruza qiladi. Ma'ruza bo'yicha "Archa" texnologiyasidan foydalangan holda talabalarga savol bilan murojaat qiladi. (2-ilova) 2.2. Mavzu rejasining ikkinchi punkti bo'yicha ma'ruza qiladi. Ma'ruza bo'yicha «NEGA» usulidan foydalangan xolda talabalarga savol bilan murojaat qiladi. (3-ilova)	Yozadi, savolga javob beradi. Yozadi, savolga javob beradi.
	2.2. Klassik geosiyosatning asosiy tamoyillari nimalardan iborat ekanini aniqlashni «Kichik guruhlarda ishlash» orqali amalga oshirilishini e'lon qiladi. "FSMU" texnikasidan foydalangan holda guruhlarga topshiriqlar beradi (4-ilova). Guruhlarda ishlashga yordam beradi. Qo'shimcha ma'lumotlardan foydalanishga imkon yaratadi. Diqqatlarini kutiladigan natijaga jalb qiladi. Har bir guruh topshiriqlarini - qog'ozlarga tushirib, taqdimotini o'tkazishga yordam beradi, bilimlarini umumlashtiradi, xulosalarga alohida e'tibor beradi. Topshiriqlarning bajarilishini qay darajada to'g'ri ekanligini diqqat bilan tinglaydi. Fikrlarini tinglab, umumlashtiradi.	Savollarga javob beradilar, erkin bahs-munozara yuritadilar. Guruhlarda ishlaydilar.
3 bosqich. Yakuniy bosqich (10 daqiqa)	3.1 Mavzu bo'yicha umumiy xulosa qilinadi.	Tinglaydilar
	3.2. Talabalarning olgan baholarini e'lon qilinadi	Yozib oladi
	3.3. Navbatdagi mashg'ulotda ko'riladigan mavzuni e'lon qiladi va "Insert" usulidan foydalanib jadvalga mustaqil ta'limga tayyorgarlik ko'rishlarini so'raydi (5-ilova)	"Insert" usulida jadvalni to'ldiradilar

MAVZU: XVI-XIX ASRLARDA VUJUDGA KELGAN GEOSIYOSIY BILIMLAR VA HARAKATLAR

Reja.

- Shayboniylar davlatining tashkil topishi..
- Xalqaro munosabatlar tizimida Xuroson muammosi xususida bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishadi.

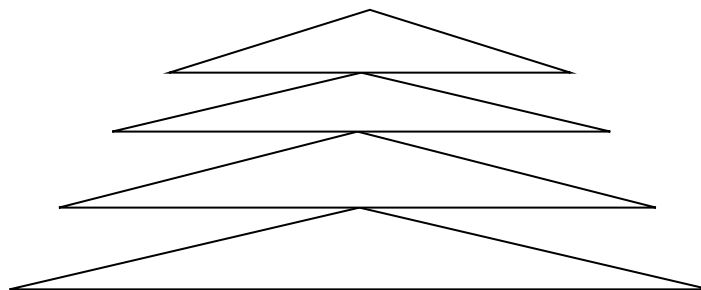
O'quv mashg'ulotining maqsadi: Talabalarga XVI-XIX asrlarda vujudga kelgan geosiyosiy bilimlar va harakatlar xususida tushuncha berish.

O'quv faoliyatining natijasi: Talabalar XVI-XIX asrlarda vujudga kelgan geosiyosiy bilimlar va harakatlar xususida tushunchaga ega bo'lishadi.

2-ilova

“ARCHA” texnologiyasi

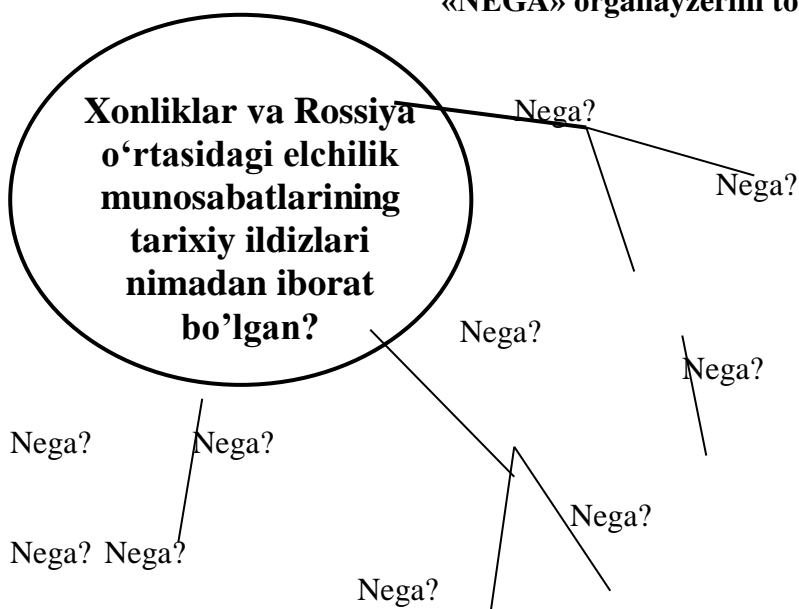
SAVOL Shayboniylar-Safaviylar, Shayboniylar-Boburiylar, Qo'qon-Xitoy munosabatlari *xaqida nimalarni bilasiz?*

3-ilova

1-o'quv topshiriq

«NEGA» organayzerini to'ldiring

2-o'quv topshiriq

FSMU texnologiyasi

Ushbu texnologiya munozarali masalalarni hal etishda xamda o'quv jarayonini baxs-munozarali o'tkazishda qo'llaniladi, chunki bu texnologiya talabalarni o'z fikrini ximoya qilishga, erkin fikrlash va o'z fikrini boshqalarga o'tkazishga, ochiq xolda baxslashishga xamda shu bilan birga baxslashish madaniyatini o'ratadi. Tinglovchilarga tarqatilgan oddiy qog'ozga o'z fikrlarini aniq va qisqa xolatda ifoda etib, tasdiqlovchi dalillar yoki inkor etuvchi fikrlarni bayon etishga yordam beradi.

F – fikringizni bayon eting

S – fikringiz bayoniga sabab ko'rsating

M – ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring

Jadvalni to'ldiring

Savol	Shayboniylar-Safaviylar, Shayboniylar-Boburiylar, Qo'qon-Xitoy munosabatlari?
(F) Fikringizni bayon eting	
(S) Fikringiz bayoniga sabab ko'rsating	
(M) Ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring	
(U) Fikringizni umumlashtiring	

Insert usulidan foydalanib ishlash qoidasi

1. Ma'ruza matnini o'qib, matnning chetiga quyidagi belgilarni qo'yib chiqing:

V – bilaman

+ - men uchun yangi ma'lumot

- - men bilgan ma'lumotni inkor qiladi

? – noaniq (aniqlashtirish talab qiladigan) qo'shimcha ma'lumot.

2. Olingan natijalarni jadval shaklida rasmiylashtiring.

Mavzu savollari	V	-	+	?
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				

MAVZU: XVI-XIX ASRLARDA VUJUDGA KELGAN GEOSIYOSIY BILIMLAR VA HARAKATLAR

Reja.

1. Shayboniyalar davlatining tashkil topishi..

2. Xalqaro munosabatlar tizimida Xuroson muammosi xususida bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishadi.

Xonlikning tashkil topishi: Shayboniyxon halok bo'lgach, uning o'rniga amakisi Ko'chkinchixon taxtga o'tirdi.

Ko'chkinchixonidan so'ng taxtga o'g'li Abu Said (1530-1533) o'tirdi. Undan keyin esa hukmdorlik Shayboniyxonning ukasi Mahmud Sultonning o'g'li Ubaydullaxon (1533–1540) qo'liga o'tdi. Ubaydullaxon poytaxtni Samarqanddan Buxoroga ko'chirtirdi. Ubaydullaxon Buxoroga ota-meros mulk deb qarar edi, chunki Shayboniyxon hayotligidayoq Buxoro hokimligini ukasi Mahmud Sulton Ubaydullaxonning otasiga bergan edi. Shu tariqa, shayboniyxonalarning Movarounnhrda tashkil etgan davlati endilikda rasmiy ravishda Buxoro xonligi deb ataladigan bo'ldi.

Turkiston XIX asrning ikkinchi yarmida Rossiya tomonidan bosib olindi va mustamlakaga aylantirildi. Bu mustamlakachilik mohiyatini Turkiston o'lkasi general-gubernatorlaridan biri A.N. Kuropatkinning o'z kundaliklarida, biz Turkiston xalqlarini yarim asr mobaynida jahon madaniyati va tsivilizatsiyasidan chetda tutib turdik, degan so'zlari yaqqol anglatadi. Lekin, ayni paytda, rus taraqqiyparvar ziyolilari orqali rus va jahon ilm-fani va madaniyati ham chor ma'muriyati to'siqlari orasidan sizib kirar edi. SHu ijobiy ta'sir asta-sekinlik bilan mazlum Turkistonda yangi Uyg'onish davrini boshlab berdi. Mahalliy ziyolilar orasida o'z xalqini ozod ko'rishga va jahonning boshqa millatlari bilan tenglasha oladigan darajaga olib chiqishga intilish natijasida bu Uyg'onish Ovropa ma'rifatchiligiga nisbatan juda shiddatkor hamda miqyosli bo'ldi. SHuningdek, o'rta asrlar o'rtaga tashlagan ma'rifatchilik g'oyalari uchun ham endilikda amaliy shakllarda yangicha ma'rifatchilik tarzida namoyon bo'lish imkoniyati yaratildi. Zero o'sha g'oyalarni yangilangan shakllarda amalga oshira oladigan faoliyatli ziyolilar vujudga kelgan edi. Ularni keyinchalik jadidlar deb atay boshladilar.

Ma'rifatchilik asosan uch soha orqali tezkor tarzda taraqqiy topib bordi. Bular – maorif (yangicha maktablar ochish, ta'lim usulini yangilash), san'at (badiiy adabiyot, teatr) va matbuot. Pirovard maqsad millatni, bir tomondan, ilmi-ma'rifatli qilish bo'lsa, ikkinchi tomondan, uning axloqiy darajasini yuksaltirish va ana shu ikki jihatning uyg'unlashuvi natijasida o'zligini, o'z qadriini anglagan bilimli shaxsni voyaga yetkazish edi. Turkiston ma'rifatchilari tomonidan ana shu maqsadni amalga oshirish yo'lida katta ishlar qilindi.

Turkiston ma'rifatchiligining dastlabki bosqichlarida axloqiy g'oyalar asosan badiiy va didaktik shakllarda o'z aksini topdi. SHu jihatdan o'zbek, va tojik xalqlarining mutafakkirlari Ahmad Donishning (1827-1897) «Navodir ul-vaqoe» asari diqqatga sazovor. Ahmad Donish o'z asarlarida Buxoro amirligi davlat tuzumini Rossiya davlat tuzumi bilan solishtirib, uni isloh qilish lozimligini ta'kidlaydi. Ayni paytda, an'anaviy axloqiy tushunchalar bilan fikr yuritar ekan, u adolatni ham podsho-hukmdor shaxsiga, ham davlat tizimiga xos fazilat sifatida olib qaraydi. Agar hukmdor adolatli siyosat yurgizsa, mamlakat hayotining hamma sohasi uchun adolatni mezon qilib olsa, san'atning gullab yashnashiga yo'l ochib bersa – xalq hayoti farovon bo'ladi, fazilatlar kuchayib, illatlar zaiflashadi. U, hukmdor donishmandlik fazilatiga albatta ega bo'lishi lozim, davlatning mohiyatini aql belgilaydi, degan xulosaga keladi: oqilona boshqarilgan mamlakat aholisigina ma'rifatchilik va yuksak axloq egalari bo'la oladi.

SHuningdek, Ahmad Donish o'z davridagi johillik, riyokorlik, poraxo'rlik singari illatlar jamiyatni tanazzulga olib borishini ta'kidlar ekan, din peshvolarining noto'g'ri yo'lga kirib ketganini, shayxlarning yolg'onchiligini, ulamolarning poraxo'rlikini fosh qiladi.

Qoraqalpoq xalqining buyuk mumtoz shoiri Berdaq (1827-1900) she'rlarida ham o'sha davr axloqiy muhiti o'z aksini topadi; u ham din peshvolarining o'zi oxiratga ishonmasliklarini, tovlamachilik, ochko'zlik, tekinxo'rlik illatlariga muhtalo bo'lganliklarini va bu bilan islom ildiziga bolta urayotganliklarini qattiq tanqid ostiga oladi.

Buyuk o‘zbek mumtoz shoirlari Furqat (1858-1909), Muqimiy (1859-1903), Dilshod-Barno (1800-1906) asarlaridagi axloqiy muammolar taraqqiyparvarlik g‘oyalari bilan chambarchas bog‘lanib ketadi. CHunonchi, Furqat «Ilm hosiyati», «Gimnaziya», «Tarjimai hol» kabi asarlarida ma‘rifatli bo‘lish yuksak axloq egasiga xos xislat ekanini, lekin, nodonlik oxir-oqibat turli xulqiy notavonlikka olib kelishini ta‘kidlaydi.

Muqimiyning hajviy asarlarida esa o‘sha davrda avj olgan firibgarliklar, amaldorlarning noinsofliqi, adolatsizligi qattiq tanqid qilinadi. SHoirning «Voqeari Viktor», «Voqeari ko‘r Ashurboy hoji», «Tanobchilar», «To‘y» singari asarlari Turkiston xalqlari oyog‘idan tobora tubanlikka tortayotgai illatlarni ayovsiz fosh etadi. O‘sha davrdagi boylarning nafsdan boshqa narsani bilmasliklarini, fahshu maishatga yuztuban ketganliklarini, chor atrofda adolatsizlik hukmronlik qilayotganining alam bilan yozadi.

Turkiston xalqlarining axloqiy yuksaklik va ma‘rifat vositasida milliy o‘zligini anglash darajasiga ko‘tarishda qozoq xalqining buyuk farzandi Abay (1845-1908) axloqiy qarashlarining ahamiyati katta.

Abay she‘rlarida, shuningdek, «Iskandar», «Mas‘ud» dostonlarida ezgulik, adolat, mardlik shijoat singari fazilatlar o‘rnini illatlar egallab borayotganidan, xalqning yaxshilik bilan yomonlikni farqlay olmaydigan darajaga tushib qolganidan faryod chekadi:

«Xulqi ketgan», «fe‘li buzilgan», «aldamchi», «suq», «ochko‘z» singari, sirdan qaraganda o‘z xalqiga nisbatan beshafqatlarcha, xatto haqorat darajasiga ko‘tarilgan bu so‘z va iboralar aslini olganda, millatni jondan ortiq sevgan buyuk shoir qalbining alamli yig‘isidir.

Turkiston ma‘rifatparvarlarining yana bir yirik namoyandasi Dilshod Barnoning shogirdi Anbar otindir (1870). Uning axloqiy qarashlari lirik-falsafiy she‘rlarida va «Qarolar falsafasi» (1898) risolasida o‘z aksini topgan. Anbar otin ham inson axloqiy darajasini aql, ilm-ma‘rifat bilan bog‘laydi va ijtimoiy taraqqiyotga aqliy hamda axloqiy yuksaklik orqali erishish mumkin, degan aqidaga amal qiladi. Uning asarlarida axloqsizlik botqog‘iga botib borayotgan jamiyatga nafratni, shariat va tariqat namoyandalari aynib ketganligi, boylardan insof ko‘tarilganligi haqidagi fikrlar mardona ilgari suriladi. «Muqimiyga», «Mingboshi kal Omil hajvi», «Olimjon hoji ta‘rifi» kabi she‘rlarida ana shu yo‘nalishni ko‘rish mumkin. Tanqidiy-badiiy shakldagi bu yo‘nalish «Qarolar falsafasi» risolasida falsafiy-tahliliy shakl kasb etadi.

ShAYBONIYXON TOMONIDAN O‘TKAZILGAN ISLOHOTLAR:

BIRINChIDAN. Boshqaruvda suyrug‘ol tizimini joriy qildi. Hirot- Jonvafobiya, Hisor-Maxdi va Hamza sultonlarga, Marv- Qo‘bizga, Balx- Sultonshohga, Qunduz- Ahmadga, Toshkentga- Suyunho‘jaga, Turkiston- Ko‘chkunchixonga, Buxoro- Maxmud Sultonga, Samarqand va Kesh – Muhammad Temur Sultonga berildi.

IKKINChIDAN. Er-suv qayta taqsimlandi. Ko‘chmanchi zodagonlar egalari tashlab ketgan erlarni o‘zlariniki qilib olishdi.

UCHINChIDAN. Ijtimoiy hayotni tartibga soluvchi islohotlar o‘tkazildi.

TO‘RTINChIDAN. Soliqlar qayta ko‘rib chiqildi. 1507 yilda pul islohoti o‘tkazildi. 5,2 gramm bo‘lgan kumush tangalar muomalaga chiqarildi. Shuningdek Ko‘chkunchixon, Ubaydullaxon va Abdullaxonlar ham pul islohoti o‘tkazgan.

BESHINChIDAN. Ta‘lim islohoti o‘tkazildi. Chunki amaldorlar guruhini vujudga keltirish va ularni jamiyatning asosiy tanchiga aylantirish zarurati sabab bo‘ldi. Ko‘p bosqichli ta‘lim tizimi tashkil etildi. Uning quyi bosqichi ikki yillik maktab bo‘lib 6 yoshdan bolani olgan. Madrasa ta‘limi uch bosqichdan iborat bo‘lib, har bir bosqichi 8 yil edi. O‘qish 21 yil davom etar edi.

XVI-XIX ASRLARDA VUJUDGA KELGAN GEOSIYOSIY BILIMLAR VA HARAKATLAR

1.1. Ta'lim berish texnologiyasining modeli

<i>Mashg'ulot vaqti - 2 soat</i>	Talabalar soni: 25 – 65 gacha
<i>Mashg'ulot shakli</i>	Ma'ruza
<i>Ma'ruza rejasi</i>	• Xonliklar va Rossiya o'rtasidagi elchilik munosabatlari. • Ma'rifatparvarlik harakati..
<i>O'quv mashg'ulotining maqsadi:</i> XVI-XIX asrlarda vujudga kelgan geosiyosiy bilimlar va harakatlar xususida tushuncha berish.	
<i>Pedagogik vazifalar:</i> • Shayboniylar davlatining tashkil topishi. Xalqaro munosabatlar tizimida Xuroson muammosini tahlil etib berish. • Xonliklar va Rossiya o'rtasidagi elchilik munosabatlari. CHERkasskiy, Buxgolts, Beneveni, Xoxlov elchiliklari va ulardan ko'zlangan geosiyosiy maqsadlarni asoslab berish. •	<i>O'quv faoliyati natijalari:</i> • Shayboniylar davlatining tashkil topishi. Xalqaro munosabatlar tizimida Xuroson muammosi xususida bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishadi. • Xonliklar va Rossiya o'rtasidagi elchilik munosabatlarining xususiyatlarini o'rganishadi.
<i>Ta'lim berish usullari</i>	“Archa”, “Nega”, “FSMU”, “Insert” texnologiyalarni qo'llagan holda gurux bilan ishlash, suhbat, aqliy hujum, munozara, namoyish qilish
<i>Ta'lim berish shakllari</i>	Jamoaviy, guruxlarda
<i>Ta'lim berish vositalari</i>	Ma'ruza matni, o'quv materiallari, slaydlar, tarqatma materiallar.
<i>Ta'lim berish sharoiti</i>	Auditoriya
<i>Monitoring va baholash</i>	Og'zaki nazorat: savol-javob

**XVI-XIX ASRLARDA VUJUDGA KELGAN GEOSIYOSIY BILIMLAR VA
HARAKATLAR**
ma'ruza mashg'ulotining
TEXNOLOGIK XARITASI.

<i>Ish jarayonlari vaqti</i>	<i>Faoliyat mazmuni</i>	
	<i>O'qituvchi</i>	<i>Talaba</i>
1 bosqich. Kirish (10 daqiqa)	1.1. Ma'ruzaning mavzusi, rejasini e'lon qiladi, o'quv mashg'ulotining maqsadi va o'quv faoliyat natijalarini tushuntiradi (1-ilova)	Tinglaydi, mavzu nomini yozib oladi
	1.2. Mashg'ulotni o'tkazish shaklini e'lon qiladi.	Yozib oladi
2 bosqich. Asosiy jarayon (60 daqiqa)	2.1. Mavzu rejasining birinchi punkti rejasi bo'yicha ma'ruza qiladi. Ma'ruza bo'yicha "Archa" texnologiyasidan foydalangan holda talabalarga savol bilan murojaat qiladi. (2-ilova)	Yozadi, savolga javob beradi.
	2.2. Mavzu rejasining ikkinchi punkti bo'yicha ma'ruza qiladi. Ma'ruza bo'yicha «NEGA» usulidan foydalangan xolda talabalarga savol bilan murojaat qiladi. (3-ilova)	Yozadi, savolga javob beradi.
	2.2. Xalqaro munosabatlar tizimida Xuroson muammosi nimaldardan iborat ekanini aniqlashni «Kichik guruhlarda ishlash» orqali amalga oshirilishini e'lon qiladi. "FSMU" texnikasidan foydalangan holda guruhlarga topshiriqlar beradi (4-ilova). Guruhlarda ishlashga yordam beradi. Qo'shimcha ma'lumotlardan foydalanishga imkon yaratadi. Diqqatlarini kutiladigan natijaga jalb qiladi. Har bir guruh topshiriqlarini - qog'ozlarga tushirib, taqdimotini o'tkazishga yordam beradi, bilimlarini umumlashtiradi, xulosalarga alohida e'tibor beradi. Topshiriqlarning bajarilishini qay darajada to'g'ri ekanligini diqqat bilan tinglaydi. Fikrlarini tinglab, umumlashtiradi.	Savollarga javob beradilar, erkin bahs-munozara yuritadilar. Guruhlarda ishlaydilar.
3 bosqich. Yakuniy bosqich (10 daqiqa)	3.1 Mavzu bo'yicha umumiy xulosa qilinadi.	Tinglaydilar
	3.2. Talabalarning olgan baholarini e'lon qilinadi	Yozib oladi
	3.3. Navbatdagi mashg'ulotda ko'riladigan mavzuni e'lon qiladi va "Insert" usulidan foydalanib jadvalga mustaqil ta'limga tayyorgarlik ko'rishlarini so'raydi (5-ilova)	"Insert" usulida jadvalni to'ldiradilar

MAVZU: XVI-XIX ASRLARDA VUJUDGA KELGAN GEOSIYOSIY BILIMLAR VA HARAKATLAR

Reja.

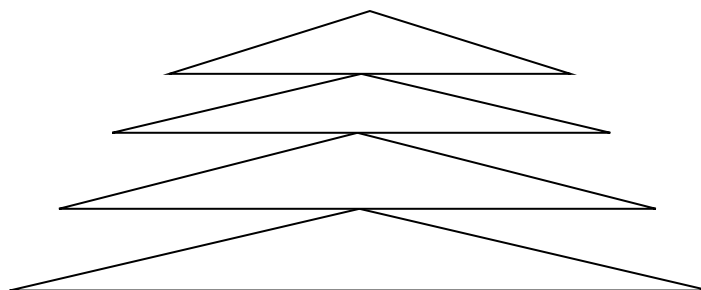
- Xonliklar va Rossiya o'rtasidagi elchilik munosabatlari.
- Ma'rifatparvarlik harakati..

O'quv mashg'ulotining maqsadi: Talabalarga XVI-XIX asrlarda vujudga kelgan geosiyosiy bilimlar va harakatlar xususida tushuncha berish.

O'quv faoliyatining natijasi: Talabalar XVI-XIX asrlarda vujudga kelgan geosiyosiy bilimlar va harakatlar xususida tushunchaga ega bo'lishadi.

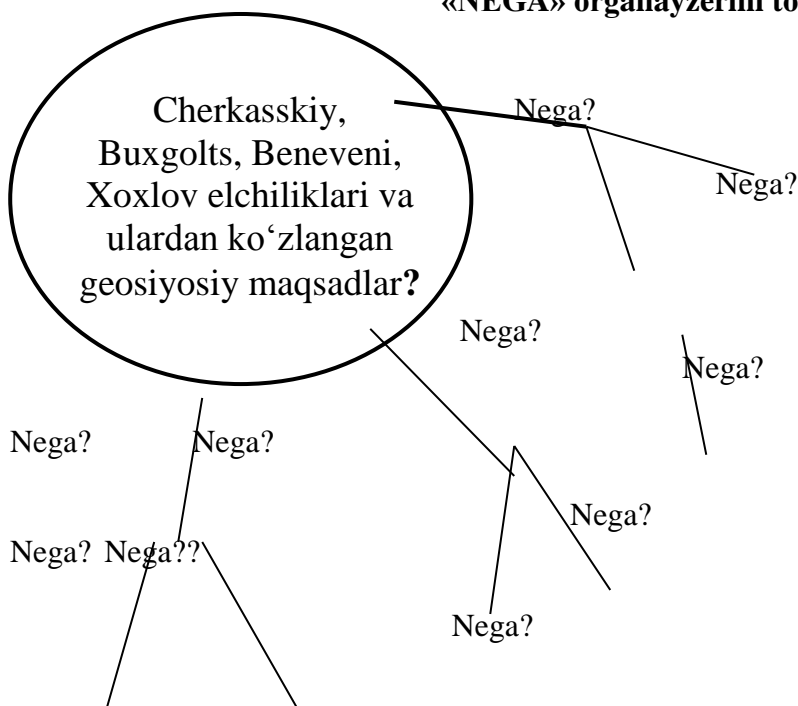
“ARCHA” texnologiyasi

SAVOL: Markaziy Osiyoning jahon bozoridan uzilib qolishi va uning oqibatlari *xaqida nimalarni bilasiz?*

1-o'quv topshiriq

«NEGA» organayzerini to'ldiring

2-o'quv topshiriq
FSMU texnologiyasi

Ushbu texnologiya munozarali masalalarni hal etishda xamda o'quv jarayonini baxs-munozarali o'tkazishda qo'llaniladi, chunki bu texnologiya talabalarni o'z fikrini ximoya qilishga, erkin fikrlash va o'z fikrini boshqalarga o'tkazishga, ochiq xolda baxslashishga xamda shu bilan birga baxslashish madaniyatini o'ratadi. Tinglovchilarga tarqatilgan oddiy qog'ozga o'z fikrlarini aniq va qisqa xolatda ifoda etib, tasdiqlovchi dalillar yoki inkor etuvchi fikrlarni bayon etishga yordam beradi.

F – fikringizni bayon eting

S – fikringiz bayoniga sabab ko'rsating

M – ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring

U – fikringizni umumlashtiring

Jadvalni to'ldiring

Savol	Donishning «Tarixiy risola» asari qaysi masalalarni o'z ichiga olgan?
(F) Fikringizni bayon eting	
(S) Fikringiz bayoniga sabab ko'rsating	
(M) Ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring	
(U) Fikringizni umumlashtiring	

Insert usulidan foydalanib ishlash qoidasi

1. Ma'ruza matnini o'qib, matnning chetiga quyidagi belgilarni qo'yib chiqing:

V – bilaman

+ - men uchun yangi ma'lumot

- - men bilgan ma'lumotni inkor qiladi

? – noaniq (aniqlashtirish talab qiladigan) qo'shimcha ma'lumot.

2. Olingan natijalarni jadval shaklida rasmiylashtiring.

Mavzu savollari	V	-	+	?
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				

MAVZU: XVI-XIX ASRLARDA VUJUDGA KELGAN GEOSIYOSIY BILIMLAR VA HARAKATLAR

Reja.

1. Shayboniylar davlatining tashkil topishi..
2. Xalqaro munosabatlar tizimida Xuroson muammosi xususida bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishadi.

Xonlikning tashkil topishi: Shayboniixon halok bo'lgach, uning o'rniga amakisi Ko'chkinchixon taxtga o'tirdi.

Ko'chkinchixonndan so'ng taxtga o'g'li Abu Said (1530-1533) o'tirdi. Undan keyin esa hukmdorlik Shayboniixonning ukasi Mahmud Sultonning o'g'li Ubaydullaxon (1533–1540) qo'liga o'tdi. Ubaydullaxon poytaxtni Samarqanddan Buxoroga ko'chirtirdi. Ubaydullaxon Buxoroga ota-meros mulk deb qarar edi, chunki Shayboniixon hayotligidayoq Buxoro hokimligini ukasi Mahmud Sulton Ubaydullaxonning otasiga bergan edi. Shu tariqa, shayboniylarning Movarounnhrda tashkil etgan davlati endilikda rasmiy ravishda Buxoro xonligi deb ataladigan bo'ldi.

Turkiston XIX asrning ikkinchi yarmida Rossiya tomonidan bosib olindi va mustamlakaga aylantirildi. Bu mustamlakachilik mohiyatini Turkiston o'lkasi general-gubernatorlaridan biri A.N. Kuropatkinning o'z kundaliklarida, biz Turkiston xalqlarini yarim asr mobaynida jahon madaniyati va tsivilizatsiyasidan chetda tutib turdik, degan so'zlari yaqqol anglatadi. Lekin, ayni paytda, rus taraqqiyparvar ziyolilari orqali rus va jahon ilm-fani va madaniyati ham chor ma'muriyati to'siqlari orasidan sizib kirar edi. SHu ijobiy ta'sir asta-sekinlik bilan mazlum Turkistonda yangi Uyg'onish davrini boshlab berdi. Mahalliy ziyolilar orasida o'z xalqini ozod ko'rishga va jahonning boshqa millatlari bilan tenglasha oladigan darajaga olib chiqishga intilish natijasida bu Uyg'onish Ovro'pa ma'rifatchiligiga nisbatan juda shiddatkor hamda miqyosli bo'ldi. SHuningdek, o'rta asrlar o'rtaga tashlagan ma'rifatparvarlik g'oyalari uchun ham endilikda amaliy shakllarda yangicha-ma'rifatchilik tarzida namoyon bo'lish imkoniyati yaratildi. Zero o'sha g'oyalarni yangilangan shakllarda amalga oshira oladigan faoliyatli ziyolilar vujudga kelgan edi. Ularni keyinchalik jadedlar deb atay boshladilar.

Ma'rifatchilik asosan uch soha orqali tezkor tarzda taraqqiy topib bordi. Bular – maorif (yangicha maktablar ochish, ta'lim usulini yangilash), san'at (badiiy adabiyot, teatr) va matbuot. Pirovard maqsad millatni, bir tomondan, ilmi-ma'rifatli qilish bo'lsa, ikkinchi tomondan, uning axloqiy darajasini yuksaltirish va ana shu ikki jihatning uyg'unlashuvi natijasida o'zligini, o'z qadriini anglagan bilimli shaxsni voyaga yetkazish edi. Turkiston ma'rifatchilari tomonidan ana shu maqsadni amalga oshirish yo'lida katta ishlar qilindi.

Turkiston ma'rifatchiligining dastlabki bosqichlarida axloqiy g'oyalar asosan badiiy va didaktik shakllarda o'z aksini topdi. SHu jihatdan o'zbek, va tojik xalqlarining mutafakkirlari Ahmad Donishning (1827-1897) «Navodir ul-vaqoe» asari diqqatga sazovor. Ahmad Donish o'z asarlarida Buxoro amirligi davlat tuzumini Rossiya davlat tuzumi bilan solishtirib, uni isloh qilish lozimligini ta'kidlaydi. Ayni paytda, an'anaviy axloqiy tushunchalar bilan fikr yuritar ekan, u adolatni ham podsho-hukmdor shaxsiga, ham davlat tizimiga xos fazilat sifatida olib qaraydi. Agar hukmdor adolatli siyosat yurgizsa, mamlakat hayotining hamma sohasi uchun adolatni mezon qilib olsa, san'atning gullab yashnashiga yo'l ochib bersa – xalq hayoti farovon bo'ladi, fazilatlar kuchayib, illatlar zaiflashadi. U, hukmdor donishmandlik fazilatiga albatta ega bo'lishi lozim, davlatning mohiyatini aql belgilaydi, degan xulosaga keladi: oqilona boshqarilgan mamlakat aholisigina ma'rifatli va yuksak axloq egalari bo'la oladi.

SHuningdek, Ahmad Donish o'z davridagi johillik, riyokorlik, poraxo'rlik singari illatlar jamiyatni tanazzulga olib borishini ta'kidlar ekan, din peshvolarining noto'g'ri yo'lga kirib ketganini, shayxlarning yolg'onchiligini, ulamolarning poraxo'rlikini fosh qiladi.

Qoraqalpoq xalqining buyuk mumtoz shoiri Berdaq (1827-1900) she'rlarida ham o'sha davr axloqiy muhiti o'z aksini topadi; u ham din peshvolarining o'zi oxiratga ishonmasliklarini, tovlamachilik, ochko'zlik, tekinxo'rlik illatlariga muhtalo bo'lganliklarini va bu bilan islom ildiziga bolta urayotganliklarini qattiq tanqid ostiga oladi.

Buyuk o‘zbek mumtoz shoirlari Furqat (1858-1909), Muqimiy (1859-1903), Dilshod-Barno (1800-1906) asarlaridagi axloqiy muammolar taraqqiyparvarlik g‘oyalari bilan chambarchas bog‘lanib ketadi. CHunonchi, Furqat «Ilm hosiyati», «Gimnaziya», «Tarjimai hol» kabi asarlarida ma’rifatli bo‘lish yuksak axloq egasiga xos xislat ekanini, lekin, nodonlik oxir-oqibat turli xulqiy notavonlikka olib kelishini ta’kidlaydi.

Muqimiyning hajviy asarlarida esa o‘sha davrda avj olgan firibgarliklar, amaldorlarning noinsofliqi, adolatsizligi qattiq tanqid qilinadi. SHoirning «Voqelai Viktor», «Voqelai ko‘r Ashurboy hoji», «Tanobchilar», «To‘y» singari asarlari Turkiston xalqlari oyog‘idan tobora tubanlikka tortayotgai illatlarni ayovsiz fosh etadi. O‘sha davrdagi boylarning nafsdan boshqa narsani bilmasliklarini, fahshu maishatga yuztuban ketganliklarini, chor atrofda adolatsizlik hukmronlik qilayotganining alam bilan yozadi.

Turkiston xalqlarining axloqiy yuksaklik va ma’rifat vositasida milliy o‘zligini anglash darajasiga ko‘tarishda qozoq xalqining buyuk farzandi Abay (1845-1908) axloqiy qarashlarining ahamiyati katta.

Abay she’rlarida, shuningdek, «Iskandar», «Mas’ud» dostonlarida ezgulik, adolat, mardlik shijoat singari fazilatlar o‘rnini illatlar egallab borayotganidan, xalqning yaxshilik bilan yomonlikni farqlay olmaydigan darajaga tushib qolganidan faryod chekadi:

«Xulqi ketgan», «fe’li buzilgan», «aldamchi», «suq», «ochko‘z» singari, sirdan qaraganda o‘z xalqiga nisbatan beshafqatlarcha, xatto haqorat darajasiga ko‘tarilgan bu so‘z va iboralar aslini olganda, millatni jondan ortiq sevgan buyuk shoir qalbining alamli yig‘isidir.

Turkiston ma’rifatparvarlarining yana bir yirik namoyandasi Dilshod Barnoning shogirdi Anbar otindir (1870). Uning axloqiy qarashlari lirik-falsafiy she’rlarida va «Qarolar falsafasi» (1898) risolasida o‘z aksini topgan. Anbar otin ham inson axloqiy darajasini aql, ilm-ma’rifat bilan bog‘laydi va ijtimoiy taraqqiyotga aqliy hamda axloqiy yuksaklik orqali erishish mumkin, degan aqidaga amal qiladi. Uning asarlarida axloqsizlik botqog‘iga botib borayotgan jamiyatga nafratni, shariat va tariqat namoyandalari aynib ketganligi, boylardan insof ko‘tarilganligi haqidagi fikrlar mardona ilgari suriladi. «Muqimiyga», «Mingboshi kal Omil hajvi», «Olimjon hoji ta’rifi» kabi she’rlarida ana shu yo‘nalishni ko‘rish mumkin. Tanqidiy-badiiy shakldagi bu yo‘nalish «Qarolar falsafasi» risolasida falsafiy-tahliliy shakl kasb etadi.

ShAYBONIYXON TOMONIDAN O‘TKAZILGAN ISLOHOTLAR:

BIRINChIDAN. Boshqaruvda suyurg‘ol tizimini joriy qildi. Hirot- Jonvafobiya, Hisor-Maxdi va Hamza sultonlarga, Marv- Qo‘bizga, Balx- Sultonshohga, Qunduz- Ahmadga, Toshkentga- Suyunho‘jaga, Turkiston- Ko‘chkunchixonga, Buxoro- Maxmud Sultonga, Samarqand va Kesh – Muhammad Temur Sultonga berildi.

IKKINChIDAN. Er-suv qayta taqsimlandi. Ko‘chmanchi zodagonlar egalari tashlab ketgan erlarni o‘zlariniki qilib olishdi.

UCHINChIDAN. Ijtimoiy hayotni tartibga soluvchi islohotlar o‘tkazildi.

TO‘RTINChIDAN. Soliqlar qayta ko‘rib chiqildi. 1507 yilda pul islohоти o‘tkazildi. 5,2 gramm bo‘lgan kumush tangalar muomalaga chiqarildi. Shuningdek Ko‘chkunchixon, Ubaydullaxon va Abdullaxonlar ham pul islohоти o‘tkazgan.

BESHINChIDAN. Ta’lim islohotti o‘tkazildi. Chunki amaldorlar guruhini vujudga keltirish va ularni jamiyatning asosiy tanchiga aylantirish zarurati sabab bo‘ldi. Ko‘p bosqichli ta’lim tizimi tashkil etildi. Uning quyi bosqichi ikki yillik maktab bo‘lib 6 yoshdan bolani olgan. Madrasa ta’limi uch bosqichdan iborat bo‘lib, har bir bosqichi 8 yil edi. O‘qish 21 yil davom etar edi.

MAVZU:

«KATTA O‘YIN» KONTSEPTSIYASI VA UNING
GEOSIYOSIY MOHIYATI (1-BOSQICH)

1.1. Ta’lim berish texnologiyasining modeli

<i>Mashg‘ulot vaqti-2 soat</i>	Talabalar soni: 25 – 65 gacha
<i>Mashg‘ulot shakli</i>	Ma’ruza
<i>Ma’ruza rejasi</i>	1.O‘rta Osiyoda Angliya va Rossiya manfaatlar doirasining to‘qnashuvi va uning asosiy sabblari. 2.Rossiya tomonidan Raim va Kopal qal’alarining barpo etilishi.
<i>O‘quv mashg‘ulotining maqsadi</i> Talabalarga katta o‘yin» kontseptsiyasi va uning geosiyosiy mohiyati xususida tushuncha berish va mavzu haqida ko‘nikmalarni shakllantirish	
<i>Pedagogik vazifalar:</i> • Geosiyosiy munosabatlar tizimida Rossiyaning tutgan o‘rni masalasi, sobiq ittifoqning qulashi, uning davlat manfaatiga ta’siri va tavsifi to‘g‘risida ma’lumotlar berish; • Rossiya –AQSh va Xitoy munosabatlarining rivoji xususida tushuncha berish	<i>O‘quv faoliyati natijalari:</i> • Talabalar geosiyosiy munosabatlar tizimida Rossiyaning tutgan o‘rni masalasi, sobiq ittifoqning qulashi, uning davlat manfaatiga ta’siri va tavsifi haqida bilib oladilar; • Rossiya –AQSh va Xitoy munosabatlarining rivoji xususida tushuncha berish, geosiyosiy tasavvurlar haqida milliy taraqqiyot va yuksalishga erishishda geosiyosiy ko‘nikmalar ahamiyatini tushunadilar;
<i>Ta’lim berish usullari</i>	“Piramida”, “O‘rgimchak”, “FSMU”, “Insert” texnologiyalaridan foydalanib gurux bilan ishlash, suhbat, aqliy hujum, munozara, namoyish qilish
<i>Ta’lim berish shakllari</i>	Jamoaviy, guruxlarda
<i>Ta’lim berish vositalari</i>	Ma’ruza matni, o‘quv materiallari, slaydlar, tarqatma materiallar.
<i>Ta’lim berish sharoiti</i>	Auditoriya
<i>Monitoring va baholash</i>	Og‘zaki nazorat: savol-javob

«KATTA O‘YIN» KONTSEPTSIYASI VA UNING GEOSIYOSIY MOHIYATI
(1-BOSQICH)
ma’ruza mashg‘ulotining
TEXNOLOGIK XARITASI.

<i>Ish jarayonlari vaqti</i>	<i>Faoliyat mazmuni</i>	
	<i>O‘qituvchi</i>	<i>Talaba</i>
1 bosqich. Kirish (10 daqiqa)	1.1. Ma’ruzaning mavzusi, rejasini e’lon qiladi, o’quv mashg‘ulotining maqsadi va o’quv faoliyat natijalarini tushuntiradi (1-ilova)	Tinglaydi, mavzuni yozib oladi
	1.2. Mashg‘ulotni o‘tkazish shaklini e’lon qiladi	Yozib oladi
2 bosqich. Asosiy jarayon (60 daqiqa)	2.1. Mavzu rejasining birinchi punkti rejasi bo‘yicha ma’ruza qiladi. Ma’ruza bo‘yicha “Piramida” usulidan foydalangan holda talabalarga savol bilan murojaat qiladi. (2-ilova). 2.2. Mavzu rejasining ikkinchi punkti bo‘yicha ma’ruza qiladi Ma’ruza bo‘yicha “O‘rgimchak” usulidan foydalangan xolda talabalarga savol bilan murojaat qiladi. (3-ilova)	Yozadi, savolga javob beradi. Yozadi, savolga javob beradi.
	2.2. Navbatdagi masalani «Kichik guruhlarda ishlash» orqali amalga oshirilishini e’lon qiladi. “FSMU” texnikasidan foydalangan holda guruhlarga topshiriqlar beradi (4-ilova). Guruhlarda ishlashga yordam beradi Qo‘shimcha ma’lumotlardan foydalanishga imkon yaratadi. Diqqatlarini kutiladigan natijaga jalb qiladi. Har bir guruh topshiriqlarini - qog‘ozlarga tushirib, taqdimotini o‘tkazishga yordam beradi, bilimlarini umumlashtiradi, xulosalarga alohida e’tibor beradi. Topshiriqlarning bajarilishini qay darajada to‘g‘ri ekanligini diqqat bilan tinglaydi Fikrlarini tinglab, umumlashtiradi.	Savollarga javob beradilar, erkin bahs-munozara yuritadilar. Guruhlarda ishlaydilar.
3 bosqich. Yakuniy bosqich (10 daqiqa)	3.1 Mavzu bo‘yicha umumiy xulosa qilinadi.	Tinglaydilar
	3.2. Talabalarining baholash mezonlarini e’lon qilinadi	Yozib oladi
	3.3 Navbatdagi mashg‘ulotda ko‘riladigan mavzuni e’lon qiladi va “Aqliy xujum” usulida jadvalga mustaqil ta’limga tayyorgarlik ko‘rishlarini so‘raydi (8-Ilova).	”Insert” usulida jadvalni to‘ldiradi.

MAVZU: «KATTA O‘YIN» KONTSEPTSIYASI VA UNING GEOSIYOSIY MOHIYATI (1-BOSQICH)

Reja.

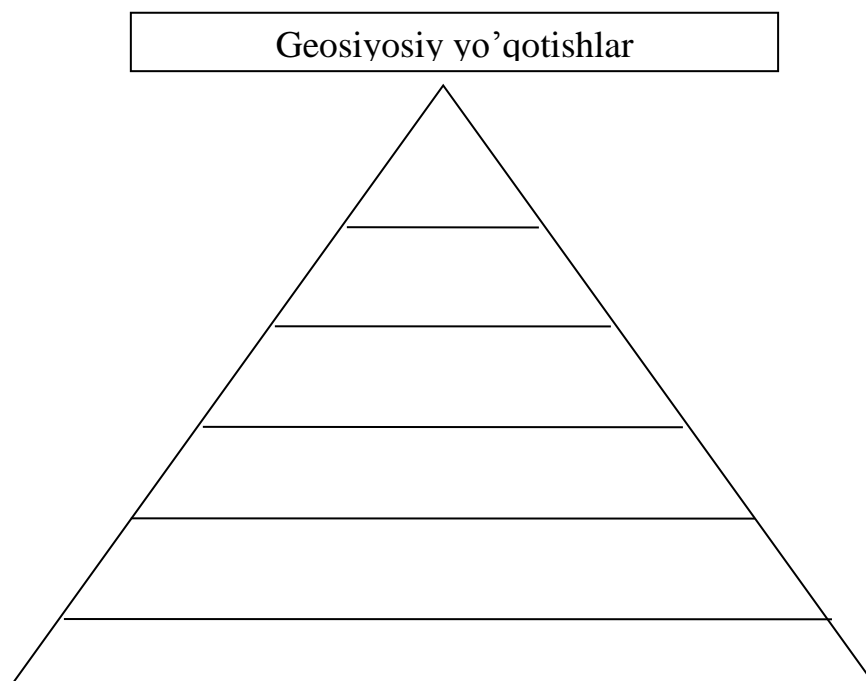
1. O‘rta Osiyoda Angliya va Rossiya manfaatlari doirasining to‘qnashuvi va uning asosiy sabbalari.
2. Rossiya tomonidan Raim va Kopal qal’alarining barpo etilishi.

O‘quv mashg‘ulotining maqsadi: Talabalarga “katta o‘yin” kontseptsiyasi va uning geosiyosiy mohiyati xususida tushuncha berish va mavzu haqida ko‘nikmalarni shakllantirish.

O‘quv faoliyatining natijasi: Talabalar Talabalarga “katta o‘yin” kontseptsiyasi va uning geosiyosiy mohiyati haqida bilib oladilar, ularda mavzu haqida ko‘nikmalar shakllanadi.

**1-o‘quv topshiriq
«Piramida» organayzerini to‘ldiring**

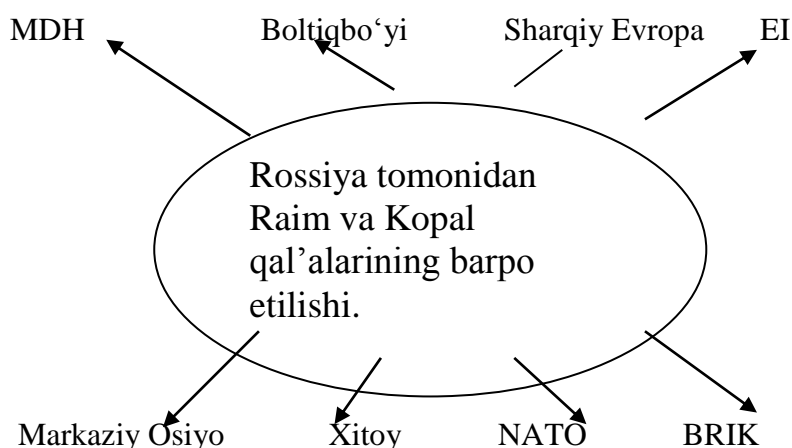
Savol. O‘rta Osiyoda Angliya va Rossiya manfaatlari doirasining to‘qnashuvi va uning asosiy sabablarini qanday tushunasiz?

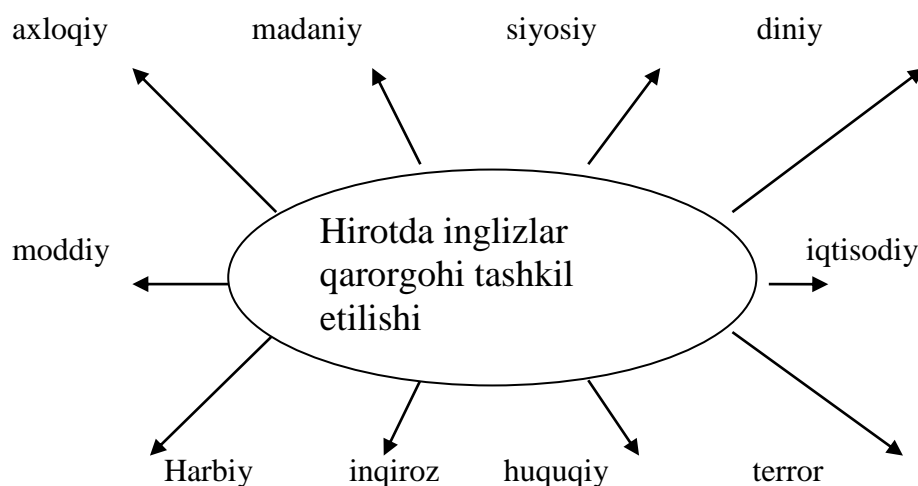
1-o'quv topshiriq

«O'rgimchak» texnologiyasi orqali quyidagi masalalarni yoriting

1 – guruxga.

2 – guruxga.

4-ilova

2-o'quv topshiriq

Ushbu texnologiya munozarali masalalarni hal etishda xamda o'quv jarayonini baxs-munozarali o'tkazishda qo'llaniladi, chunki bu texnologiya talabalarni o'z fikrini ximoya qilishga, erkin fikrlash va o'z fikrini boshqalarga o'tkazishga, ochiq xolda baxslashishga xamda shu bilan birga baxslashish madaniyatini o'ratadi. Tinglovchilarga tarqatilgan oddiy qog'ozga o'z fikrlarini aniq va qisqa xolatda ifoda etib, tasdiqlovchi dalillar yoki inkor etuvchi fikrlarni bayon etishga yordam beradi.

F – fikringizni bayon eting

S – fikringiz bayoniga sabab ko'rsating

M – ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring

.....

1-guruh

Savol	O'рта Osiyoda Angliya va Rossiya manfaatlari doirasining to'qnashuvining asosiy sabablari
(F) Fikringizni bayon eting	
(S) Fikringiz bayoniga sabab ko'rsating	
(M) Ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring	
(U) Fikringizni umumlashtiring	

2-guruh

Savol	Geosiyosiy omillarni qanday tushunasiz?
(F) Fikringizni bayon eting	
(S) Fikringiz bayoniga sabab ko'rsating	
(M) Ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring	
(U) Fikringizni umumlashtiring	

5-ilova

Insert usulidan foydalanib ishlash qoidasi

1. Ma'ruza matnini o'qib, matnning chetiga quyidagi belgilarni qo'yib chiqing:

V – bilaman

+ - men uchun yangi ma'lumot

- - men bilgan ma'lumotni inkor qiladi

? – noaniq (aniqlashtirish talab qiladigan) qo'shimcha ma'lumot.

2. Olingan natijalarni jadval shaklida rasmiylashtiring.

Mavzu savollari	V	-	+	?
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				

MAVZU: «KATTA O‘YIN» KONTSEPTSIYASI VA UNING GEOSIYOSIY MOHIYATI (1-BOSQICH)

Reja.

1. O‘rta Osiyoda Angliya va Rossiya manfaatlari doirasining to‘qnashuvi va uning asosiy sabblari.
2. Rossiya tomonidan Raim va Kopal qal‘alarining barpo etilishi.

Angliya uchala xonlikni Rossiyaga qarshi qo‘yishga urinadi. 1841-42 yillarda Stoddart va Kannolini boshchiligida maxsus missiya yuborildi. Ularning taklifiga Xiva va Qo‘qon xoni ko‘nadi. Buxoro Amiri esa ularni zindonga tashlaydi, keyinchalik esa qatl qildiradi. 1843 yilda Volf Buxoroga yuboriladi. U Stoddart va Kannolini ozod etishi kerak edi. Rossiya bundan foydalanib 1853 yilda Oqmachitni egalladi. Inglizlar to‘p quyuvchi muhandisni «Mustafo» ismli ostida Qo‘qonga qaratilgan edi. Ruslar qavmlar o‘rtasiga nizo og‘dirib olishdi. Afg‘oniston Angliyaga O‘rta Osiyoga yurish paytida ko‘prik vazifasini bajarishi lozim edi. Shu bois Angliya maxsus «Afg‘oniston siyosatini» ishlab chiqdi. Mohiyati: Hirotni egallash va u erda garnizon tashkil etish; Amirning ichki va tashqi siyosati ustidan nazorat o‘rnatish; Hirotni ingliz mulklariga qo‘shib olish va hinddagi temir yo‘l bilan bog‘lash; strategik joylarga josuslarni joylashtirish. 1838-1842 va 1878-1880 yillarda ingliz-afg‘on urushlari bo‘lib o‘tdi.

Turkiston XIX asrning ikkinchi yarmida Rossiya tomonidan bosib olindi va mustamlakaga aylantirildi. Bu mustamlakachilik mohiyatini Turkiston o‘lkasi general-gubernatorlaridan biri A.N. Kuropatkinning o‘z kundaliklarida, biz Turkiston xalqlarini yarim asr mobaynida jahon madaniyati va tsvilizatsiyasidan chetda tutib turdik, degan so‘zlari yaqqol anglatadi. Lekin, ayni paytda, rus taraqqiyparvar ziyolilari orqali rus va jahon ilm-fani va madaniyati ham chor ma‘muriyati to‘siqlari orasidan sizib kirar edi. SHu ijobiy ta‘sir asta-sekinlik bilan mazlum Turkistonda yangi Uyg‘onish davrini boshlab berdi. Mahalliy ziyolilar orasida o‘z xalqini ozod ko‘rishga va jahonning boshqa millatlari bilan tenglasha oladigan darajaga olib chiqishga intilish natijasida bu Uyg‘onish Ovro‘pa ma‘rifatchiligiga nisbatan juda shiddatkor hamda miqyosli bo‘ldi. SHuningdek, o‘rta asrlar o‘rtaga tashlagan ma‘rifatparvarlik g‘oyalari uchun ham endilikda amaliy shakllarda yangicha-ma‘rifatchilik tarzida namoyon bo‘lish imkoniyati yaratildi. Zero o‘sha g‘oyalarni yangilangan shakllarda amalga oshira oladigan faoliyatli ziyolilar vujudga kelgan edi. Ularni keyinchalik jadidlar deb atay boshladilar.

Ma‘rifatchilik asosan uch soha orqali tezkor tarzda taraqqiy topib bordi. Bular – maorif (yangicha maktablar ochish, ta‘lim usulini yangilash), san‘at (badiiy adabiyot, teatr) va matbuot. Pirovard maqsad millatni, bir tomondan, ilmi-ma‘rifatli qilish bo‘lsa, ikkinchi tomondan, uning axloqiy darajasini yuksaltirish va ana shu ikki jihatning uyg‘unlashuvi natijasida o‘zligini, o‘z qadrini anglagan bilimli shaxsni voyaga yetkazish edi. Turkiston ma‘rifatchilari tomonidan ana shu maqsadni amalga oshirish yo‘lida katta ishlar qilindi.

Turkiston ma‘rifatchiligining dastlabki bosqichlarida axloqiy g‘oyalar asosan badiiy va didaktik shakllarda o‘z aksini topdi. SHu jihatdan o‘zbek, va tojik xalqlarining mutafakkirlari Ahmad Donishning (1827-1897) «Navodir ul-vaqoe» asari diqqatga sazovor. Ahmad Donish o‘z asarlarida Buxoro amirligi davlat tuzumini Rossiya davlat tuzumi bilan solishtirib, uni isloh qilish lozimligini ta‘kidlaydi. Ayni paytda, an‘anaviy axloqiy tushunchalar bilan fikr yuritar ekan, u adolatni ham podsho-hukmdor shaxsiga, ham davlat tizimiga xos fazilat sifatida olib qaraydi. Agar hukmdor adolatli siyosat yurgizsa, mamlakat hayotining hamma sohasi uchun adolatni mezon qilib olsa, san‘atning gullab yashnashiga yo‘l ochib bersa – xalq hayoti farovon bo‘ladi, fazilatlar kuchayib, illatlar zaiflashadi. U, hukmdor donishmandlik fazilatiga albatta ega bo‘lishi lozim, davlatning mohiyatini aql belgilaydi, degan xulosaga keladi: oqilona boshqarilgan mamlakat aholisigina ma‘rifatli va yuksak axloq egalari bo‘la oladi.

Abay o‘z millatini nihoyatda sevgan mutafakkir. U hech kimni haqorat qilmoqchi yoki kamsitmoqchi emas; bu achchiq gaplar xalq dardida o‘rtangan mutafakkirning alamli fikrlaridir. Abay odamlarning torlashib, maydalashib ketayotganidan, yerdagi o‘z insoniy vazifasi va ma‘suliyatini bajarmayotganidan g‘azablanadi: «Suqrotga og‘u bergan, Ionna Arkni olovga tashlagan, Isoni dorga osib, payg‘ambarimiz salollohu alayhi va sallamni tuyaning o‘limtigiga ko‘mgan kim? Xalq! SHunday

bo'lgach, xalqda aql yo'q. Yo'lini top-da, xalqqa rahnamolik qil». Ko'rinib turibdiki, buyuk qozoq mutafakkirining axloqiy ideali xalqqa rahnamolik qila biladigan odam. Albatta, u alo odam emas, lekin alo odam vazifasini ma'lum ma'noda bajara oladigan inson. Bunday insonni tarbiyalash voyaga yetkazish, lozim bo'lsa, yaratish (ma'naviy jihatdan) mumkin; «Odam onadan aqlli bo'lib tug'ilmaydi, – deydi Abay,-balki tug'ilganidan keyin, dunyoda nima yaxshi, nima yomon ekanligini eshitib, ko'rib, ushlab, topib, zehn qo'yib aqlli bo'ladi». Boshqa bir o'rinda esa, mutafakkir, mana bunday deydi: «Agar davlat mening qo'limda bo'lganida, inson farzandini tuzatib bo'lmaydi, degan odamning tilini kesib tashlardim...»

SHunday qilib, Abay tug'ma axloqiylikni butunlay inkor etmasa-da, insonning axloqiy darajasi tarbiya bilan bog'liqligini qat'iy ta'kidlaydi. Ayni paytda tarbiyaga va axloqiy darajaga muayyan ijtimoiy muhitning, zamonning ta'sirini asosiy sababchi deb biladi: «Inson bolasini zamona parvarish qiladi, kimda-kim yomon bo'lsa, ayb zamondoshlarida», -deydi faylasuf- shoir. Uning haqligini insonni axloqiy-ma'naviy jihatdan anchagina tubanlashtirib, uni e'tiqodsizdik, yolg'onchilik kasaliga muhtalo qilib qo'ygan mustamlakachilik va, ayniqsa, sho'rolar zamonasining salbiy ta'sirida yaqqol ko'rishimiz mumkin.

Abayning hayo, uyat, insof, oqillik, adolat singari fazilatlar va maqtanchoqlik, oliftagarchilik, kerilish, yolg'onchilik, ochko'zlik kabi illatlar haqidagi fikrlari ham diqqatga sazovor. CHunonchi, u uyat tushunchasini ikki xil ma'noga ega ekanligini aytadi. Birinchisi, odam o'zi uyat bo'larlik ish qilmaydi, lekin o'zganing uyatli ishidan uyaladi. Buning sababini mutafakkir uyatli ish qilgan odamga nisbatan achinish hissi ekanini ta'kidlaydi. «Ikkinchisi shuki, – deydi Abay, – qilgan ishing ham shariatga, ham aqlga, ham obro'-e'tiborga zid bo'ladi: sen bunday ishni bilmasdan, yo g'aflat bosib, yo esa nafs balosida qilib qo'yasan. Mana buni chin ma'nodagi uyat desa bo'ladi». Ana shu ikkinchi ma'nodagi uyatni mutafakkir vijdon bilan bog'laydi, uni vijdon azobining tashqi ko'rinishi tarzida talqin qiladi: «... ba'zan uyatli kishilar uyqudan, ishtahadan qoladi, xatto chidayolmay o'zini-o'zi o'ldiradiganlari ham bo'ladi. Uyat kishining or-nomusi, o'z yaramas fazilatlariga (ya'ni illatlarga) qarshi ichki isyonidir».

Umuman olganda, Akbayning she'riy asarlarida va, ayniqsa, «Nasihatlar» risolasida ko'tarilgan axloqiy muammolar bugungi kunda har jihatdan ilmiy tadqiqqa loyiq. Garchand buyuk Turkiston mutafakkiri ko'pgina illatlar haqida o'z xalqiga nisbat berib, fikr yuritsa-da, ular, ba'zi bir istisnoli – faqat qozoqlarning an'anaviy turmush tarziga taalluqli jihatlarni hisobga olmaganda, umumturkiy ahamiyatga molik axloqiy nuqsonlardir. SHu bois Abayning falsafiy-nazariy hamda amaliy-didaktik fikrlari va talqinlari biz uchun doimo qimmatlidir.

Turkiston ma'rifatparvarlarining yana bir yirik namoyandasi Dilshod Barnoning shogirdi Anbar otindir (1870). Uning axloqiy qarashlari lirik-falsafiy she'rlarida va «Qarolar falsafasi» (1898) risolasida o'z aksini topgan. Anbar otin ham inson axloqiy darajasini aql, ilm-ma'rifat bilan bog'laydi va ijtimoiy taraqqiyotga aqliy hamda axloqiy yuksaklik orqali erishish mumkin, degan aqidaga amal qiladi. Uning asarlarida axloqsizlik botqog'iga botib borayotgan jamiyatga nafratni, shariat va tariqat namoyandalari aynib ketganligi, boylardan insof ko'tarilganligi haqidagi fikrlar mardona ilgari suriladi. «Muqimiyya», «Mingboshi kal Omil hajvi», «Olimjon hoji ta'rifi» kabi she'rlarida ana shu yo'nalishni ko'rish mumkin. Tanqidiy-badiiy shakldagi bu yo'nalish «Qarolar falsafasi» risolasida falsafiy-tahliliy shakl kasb etadi.

MAVZU:	GEOSIY BILIMLAR RIVOJIDA I.KARIMOVNING «O‘ZBEKISTON XXI ASR BO‘SAG‘ASIDA: XAVFSIZLIKKA TAHDID, BARQARORLIK SHARTLARI VA TARAQQIYOT KAFOLATLARI» ASARINING NAZARIY-METODOLOGIK AHAMIYATI

1.1. Ta’lim berish texnologiyasining modeli

<i>Mashg‘ulot vaqti - 2 soat</i>	Talabalar soni: 25 – 65 gacha
<i>Mashg‘ulot shakli</i>	Ma’ruza
<i>Ma’ruza rejasi</i>	1. Ikki qutbli dunyoning barham topishi, «sovuq urush» ning tugashi. Dknyoning yangi siyosiy xaritasi. 2. Insoniyatga xavf solayotgan tahdidlar. Mintaqaviy mojaro mohiyati va O‘zbekistonning geosiy manfaatiga zidligi.
<i>O‘quv mashg‘ulotining maqsadi:</i> Talabalarga geosiy bilimlar rivojida I.Karimovning «O‘zbekiston xxi asr bo‘sag‘asida: xavfsizlikka tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari» asarining nazariy-metodologik ahamiyati xususida tushuncha berish.	
<i>Pedagogik vazifalar:</i> • Ikki qutbli dunyoning barham topishi, «sovuq urush» ning tugashi. Dknyoning yangi siyosiy xaritasi muammosini tahlil etib berish. • Insoniyatga xavf solayotgan tahdidlar. Mintaqaviy mojaro mohiyati va O‘zbekistonning geosiy manfaatiga zidligini asoslab berish.	<i>O‘quv faoliyati natijalari:</i> • Ikki qutbli dunyoning barham topishi, «sovuq urush» ning tugashi. Dknyoning yangi siyosiy xaritasi muammosi xususida bilim va ko‘nikmalarga ega bo‘lishadi. • Insoniyatga xavf solayotgan tahdidlar. Mintaqaviy mojaro mohiyati va O‘zbekistonning geosiy manfaatiga zidligini o‘rganishadi.
<i>Ta’lim berish usullari</i>	“Archa”, “Nega”, “FSMU”, “Insert” texnologiyalarni qo‘llagan holda gurux bilan ishlash, suhbat, aqliy hujum, munozara, namoyish qilish
<i>Ta’lim berish shakllari</i>	Jamoaviy, guruxlarda
<i>Ta’lim berish vositalari</i>	Ma’ruza matni, o‘quv materiallari, slaydlar, tarqatma materiallar.
<i>Ta’lim berish sharoiti</i>	Auditoriya
<i>Monitoring va baholash</i>	Og‘zaki nazorat: savol-javob

**GEOSIY BILIMLAR RIVOJIDA I.KARIMOVNING «O‘ZBEKISTON XXI ASR
BO‘SAG‘ASIDA: XAVFSIZLIKKA TAHDID, BARQARORLIK SHARTLARI VA
TARAQQIYOT KAFOLATLARI» ASARINING NAZARIY-METODOLOGIK AHAMIYATI
ma’ruza mashg‘ulotining
TEXNOLOGIK XARITASI.**

<i>Ish jarayonlari vaqti</i>	<i>Faoliyat mazmuni</i>	
	<i>O‘qituvchi</i>	<i>Talaba</i>
1 bosqich. Kirish (10 daqiqa)	1.1. Ma’ruzaning mavzusi, rejasini e’lon qiladi, o’quv mashg‘ulotining maqsadi va o’quv faoliyat natijalarini tushuntiradi (1-ilova)	Tinglaydi, mavzu nomini yozib oladi
	1.2. Mashg‘ulotni o’tkazish shaklini e’lon qiladi.	Yozib oladi
2 bosqich. Asosiy jarayon (60 daqiqa)	2.1. Mavzu rejasining birinchi punkti rejasi bo’yicha ma’ruza qiladi. Ma’ruza bo’yicha “Archa” texnologiyasidan foydalangan holda talabalarga savol bilan murojaat qiladi. (2-ilova)	Yozadi, savolga javob beradi.
	2.2. Mavzu rejasining ikkinchi punkti bo’yicha ma’ruza qiladi. Ma’ruza bo’yicha «NEGA” usulidan foydalangan xolda talabalarga savol bilan murojaat qiladi. (3-ilova)	Yozadi, savolga javob beradi.
	2.2. Klassik geosiyosatning asosiy tamoyillari nimaldardan iborat ekanini aniqlashni «Kichik guruhlarda ishlash» orqali amalga oshirilishini e’lon qiladi. “FSMU” texnikasidan foydalangan holda guruhlarga topshiriqlar beradi (4-ilova). Guruhlarda ishlashga yordam beradi Qo’shimcha ma’lumotlardan foydalanishga imkon yaratadi. Diqqatlarini kutiladigan natijaga jalb qiladi. Har bir guruh topshiriqlarini - qog’ozlarga tushirib, taqdimotini o’tkazishga yordam beradi, bilimlarini umumlashtiradi, xulosalarga alohida e’tibor beradi. Topshiriqlarning bajarilishini qay darajada to’g’ri ekanligini diqqat bilan tinglaydi Fikrlarini tinglab, umumlashtiradi.	Savollarga javob beradilar, erkin bahs-munozara yuritadilar. Guruhlarda ishlaydilar.
3 bosqich. Yakuniy bosqich (10 daqiqa)	3.1 Mavzu bo’yicha umumiy xulosa qilinadi.	Tinglaydilar
	3.2. Talabalarining olgan baholarini e’lon qilinadi	Yozib oladi
	3.3. Navbatdagi mashg‘ulotda ko’riladigan mavzuni e’lon qiladi va “Insert” usulidan foydalanib jadvalga mustaqil ta’limga tayyorgarlik ko’rishlarini so’raydi (5-ilova)	“Insert” usulida jadvalni to’ldiradilar

MAVZU: GEOSIY BILIMLAR RIVOJIDA I.KARIMOVNING «O‘ZBEKISTON XXI ASR BO‘SAG‘ASIDA: XAVFSIZLIKKA TAHDID, BARQARORLIK SHARTLARI VA TARAQQIYOT KAFOLATLARI» ASARINING NAZARIY-METODOLOGIK AHAMIYATI

Reja.

1. Ikki qutbli dunyoning barham topishi, «sovuq urush» ning tugashi. Dknyoning yangi siyosiy xaritasi.

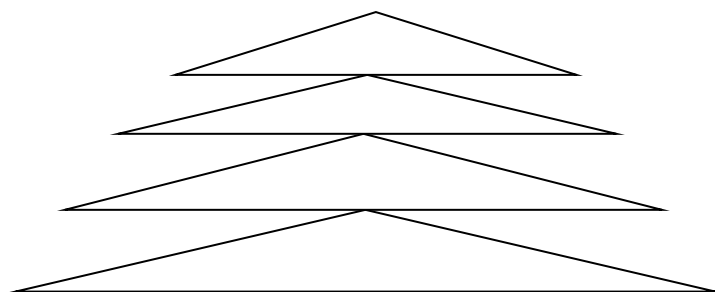
2. Insoniyatga xavf solayotgan tahdidlar. Mintaqaviy mojaro mohiyati va O‘zbekistonning geosiy manfaatiga zidligi.

O‘quv mashg‘ulotining maqsadi: Talabalarga geosiy bilimlar rivojida I.Karimovning «O‘zbekiston xxi asr bo‘sag‘asida: xavfsizlikka tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari» asarining nazariy-metodologik ahamiyati xususida tushuncha berish.

O‘quv faoliyatining natijasi: Talabalar geosiy bilimlar rivojida I.Karimovning «O‘zbekiston xxi asr bo‘sag‘asida: xavfsizlikka tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari» asarining nazariy-metodologik ahamiyati xususida tushunchaga ega bo‘lishadi.

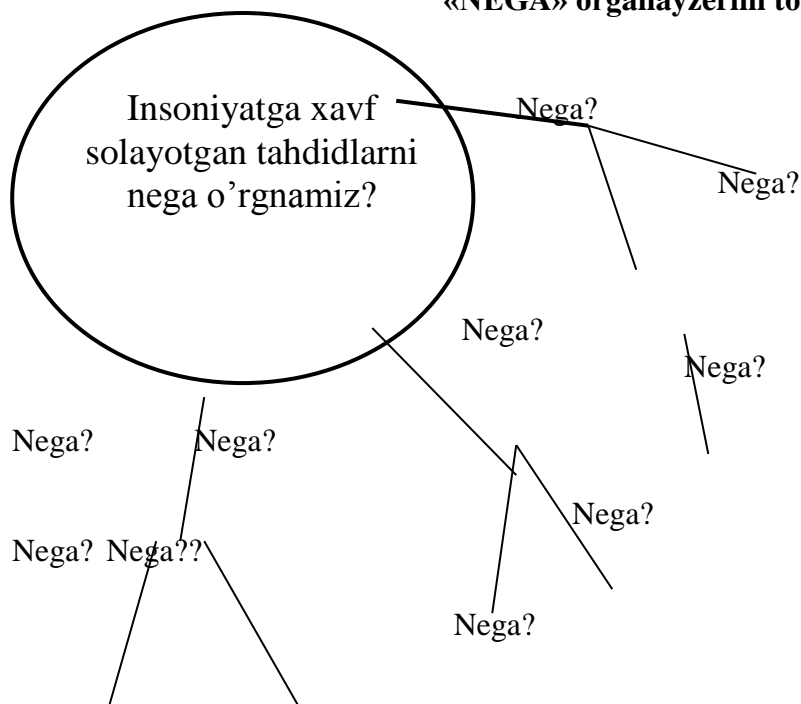
“ARCHA” texnologiyasi

SAVOL: *I.Karimovning «O‘zbekiston xxi asr bo‘sag‘asida: xavfsizlikka tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari» asari xaqida nimalarni bilasiz?*

1-o'quv topshiriq

«NEGA» organayzerini to'ldiring

4-ilova

2-o'quv topshiriq

FSMU texnologiyasi

Ushbu texnologiya munozarali masalalarni hal etishda xamda o'quv jarayonini baxs-munozarali o'tkazishda qo'llaniladi, chunki bu texnologiya talabalarni o'z fikrini ximoya qilishga, erkin fikrlash va o'z fikrini boshqalarga o'tkazishga, ochiq xolda baxslashishga xamda shu bilan birga baxslashish madaniyatini o'ratadi. Tinglovchilarga tarqatilgan oddiy qog'ozga o'z fikrlarini aniq va qisqa xolatda ifoda etib, tasdiqlovchi dalillar yoki inkor etuvchi fikrlarni bayon etishga yordam beradi.

F – fikringizni bayon eting

S – fikringiz bayoniga sabab ko'rsating

M – ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring

U – fikringizni umumlashtiring

Jadvalni to'ldiring

Savol	Geosiy va etnik asosdagi tahdidlar va ularning echimi bilan bilan bog'liq taklif va xulosalar
(F) Fikringizni bayon eting	
(S) Fikringiz bayoniga sabab ko'rsating	
(M) Ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring	
(U) Fikringizni umumlashtiring	

Insert usulidan foydalanib ishlash qoidasi

1. Ma'ruza matnini o'qib, matnning chetiga quyidagi belgilarni qo'yib chiqing:

V – bilaman

+ - men uchun yangi ma'lumot

- - men bilgan ma'lumotni inkor qiladi

? – noaniq (aniqlashtirish talab qiladigan) qo'shimcha ma'lumot.

2. Olingan natijalarni jadval shaklida rasmiylashtiring.

Mavzu savollari	V	-	+	?
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				

MAVZU: GEOSIY BILIMLAR RIVOJIDA I.KARIMOVNING «O'ZBEKISTON XXI ASR BO'SAG'ASIDA: XAVFSIZLIKKA TAHDID, BARQARORLIK SHARTLARI VA TARAQQIYOT KAFOLATLARI» ASARINING NAZARIY-METODOLOGIK AHAMIYATI

Reja.

1. Ikki qutbli dunyoning barham topishi, «sovuq urush» ning tugashi. Dknyoning yangi siyosiy xaritasi.

2. Insoniyatga xavf solayotgan tahdidlar. Mintaqaviy mojaro mohiyati va O'zbekistonning geosiy manfaatiga zidligi.

Insoniyat, mamlakatlar va xalqlar hayotida XX asr poyoniga yetmoqda. Ishonchim komilki, bizni - hozirgi O'zbekistonda istiqomat qiluvchilarning ko'pchiligini tirikchilik tashvishlari - chin voqelik muammolari bilan birga: "Bu yorug' olamda biz kimmiz va ne bir sir-sinoatimiz, qayoqqa qarab ketyapmiz? Insoniyat yangi - XXI asrga qadam qo'yanida bizning o'rnimiz qaerda va qanday bo'ladi?" - degan savollar o'ylantirishi tabiiy.

Biz yashayotgan davr qanday xususiyatlarga ega? So'nggi vaqtlarda jahonda yuz bergan, dunyoning jo'g'rofiy-siyosiy tuzilishini va xaritasini tubdan yangilagan o'zgarishlar hozirgi zamon va kelajak uchun qanday tarixiy ahamiyatga molik? Bular haqida mulohaza yuritish va ularga to'g'ri baho berish juda muhim.

Dunyo xaritasida yangi mustaqil davlatlar paydo bo'ldi. Ular, hozirgi til bilan aytganda, sotsialistik o'tmishga ega bo'lgan, o'z siyosiy mustaqilligini tinch yo'l bilan qo'lga kiritgan davlatlardir. Bu davlatlar mustaqil rivojlanish va ijtimoiy munosabatlarni yangilash yo'liga qadam qo'ydi. Ular dunyodagi boshqa mamlakatlar orasida o'z mavqeini mustahkamlashga intilmoqda. Tenglar orasida teng bo'lishga, jahon maydonining tarkibiy qismiga aylanishga harakat qilmoqda. Bu davlatlar oldida muvaffaqiyatsiz, chippakka chiqqan tarixiy tajribaning fojiali oqibatlarini qisqa davr ichida bartaraf etish vazifasi turibdi. Ular zamonaviy bozor iqtisodiyotiga ega bo'lgan, odamlar munosib turmush kechirishini ta'minlay oladigan, insonning huquq va erkinliklarini himoya qila oladigan chinakam demokratik jamiyat qurishdek murakkab vazifani hal etishi zarur. O'zbekiston ham ana shunday davlatlar jumlasiga kiradi.

XXI asr O'zbekiston aholisi uchun qanday keladi? Kishilar turmushi kechagidan qanchalik yaxshiroq bo'ladi? O'zimiz uchun tanlab olgan islohotlar va yangilanish yo'li o'ta murakkab yo'l ekanligini anglayapmizmi? Bu yo'lda qanday muammolar, qiyinchiliklar, sinovlarga duch kelishimiz mumkinligini yetarli darajada aniq tasavvur qilyapmizmi?

Eng avvalo, odamlarning mana shu boy zaminda munosib hayot kechirishlarini ta'minlashga qaratilgan maqsad va vazifalarni qay darajada ro'yobga chiqara olamiz? Eng murakkab savollardan biri shuki, bizdagi barqarorlik va xavfsizlik yo'lida tahdid bo'lib turgan muammolarni anglab yetyapmizmi?

Xavfsizligimizga tahdid bo'lib turgan muammolarga nimani qarshi qo'ya olamiz? Jamiyatimiz to'xtovsiz va barqaror rivojlanishiga, biz istiqomat qilayotgan mintaqada jo'Qrofiy-siyosiy muvozanat saqlanishiga nimalar kafolat bo'la oladi?

Mamlakatimiz yangi ming yillikda mustahkam, og'ishmay va barqaror rivojlanishni kafolatlaydigan qanday imkoniyatlarga ega? Jahonning barcha mamlakatlari bilan o'zaro manfaatli, har tomonlama keng hamkorlik qilish uchun nimalarni taklif eta olamiz?

Totalitar tuzum yemirilganidan keyin dunyoning qutblarga bo'linishi barham topdi. Lekin shu tufayli u xavfsizroq, barqarorroq, sobitqadamroq bo'lib qoldimi? Keyingi yillarda butun dunyo miqyosida va mintaqalar darajasida vujudga kelayotgan tashqi munosabatlarni tanqidiy tahlil qilish va eng avvalo:

bir qancha mamlakatlarda keskin siyosiy kurash borayotgan bir vaqtda demokratiya asoslarining ba'zan qiyinchilik bilan qaror topish jarayonlarini tahlil qilish;

milliy o'zlikni anglashning faol jonlanishi hamda millatlar va ayrim elatlarning o'z taqdirini o'zi belgilashga intilishi;

etnik va millatlararo ziddiyatlarning saqlanib qolayotganligi;

qotib qolgan mafkuraviy aqidalarning qadrsizlanishi hamda siyosiy va diniy ekstremizmning turli shakllari kuchayib borayotganligi;

dunyoning katta qismida iqtisodi zaif, aholisi qashshoq yashayotgan mamlakatlar saqlanib qolayotganligi;

mamlakatlar, xalqlar o'rtasida, bir mamlakat ichida esa ayrim ijtimoiy guruhlar o'rtasida iqtisodiy va ijtimoiy tabaqalanish kuchayib borayotganligi - bularning barchasi dunyo hali ham avvalgidek mo'rt bo'lib turganligi va avaylab munosabatda bo'lishni talab qilayotganligidan dalolat beradi. Bizni qurshab turgan olam G'oyat murakkab va muammoli bo'lib keldi, shunday bo'lib qolmoqda va yaqin istiqbolda ham shunday bo'lib qolajak.

Hozirgi sharoitda, umumiy xavfsizlikni ta'minlash va muvozanatga erishish manfaatlari nuqtai nazaridan, yangi mustaqil davlatlarning xavfsizligi va barqaror rivojlanish muammolari ulkan ahamiyat kasb etmoqda. Yer yuzida vaziyat va kuchlar nisbati shiddatli o'zgarib bormoqda. Yangi mustaqil davlatlar maydonga chiqmoqda. Bu esa hozirgi kunda davlatlar va xalqlarning barqarorligini ta'minlash uchun yangicha yondashuvlarni izlab topishni, XXI asr arafasida xavfsizlikning yangicha modellarini ishlab chiqishni tobora qattiq talab qilmoqda.

Suveren davlatning har bir rahbari, har bir yetakchisi oddiy kishilar ishonch bildirib uning zimmasiga yuklagan juda katta burch va mas'uliyatni teran anglab, o'y-xayolini hamisha tinchlik, osoyishtalikni saqlash, avaylash va mustahkamlashga qaratmoqi kerak. Ushbu murakkab, voqealarga boy yillarda poydevorini qo'yishga muvaffaq bo'lingan yangi uyni qurish va obod qilish uchun o'rnimizga keladigan avlod oldidagi mas'uliyatimizni bir daqiqa bo'lsin, unutishga haqqimiz yo'q.

O'tgan yillarning mantiqi bizni hozirgi kunda uchta asosiy savolga murojaat qilishga undamoqda. O'zbekistonning kelajagi ana shu savollarga qanday javob berishimizga bo'liq. Bular quyidagilardir: xavfsizlikni qanday saqlab qolish lozim? Barqarorlikni qanday ta'minlash darkor? Taraqqiyot yo'lidan sobitqadam rivojlanishga nimalar hisobiga erishish mumkin?

Bugun O'zbekiston - faqat juda boy tabiiy-xom ashyo zaxiralari, cheksiz bozor va sarmoya sarflanadigan sohagina emas. Ayni choqda mamlakatimiz G'oyat ulkan aql-zakovat, ma'naviy va madaniy imkoniyatlarga ega. Bularning barchasi dunyoda yangi siyosiy va iqtisodiy tartib faol shakllanib borayotgan bir sharoitda, yurtimizning noyob jo'Qrofiy o'rni bilan qo'shilgan holda juda katta jo'Qrofiy-siyosiy va jo'Qrofiy-strategik qiziqish uyg'otadi

MAVZU:

YANGI MING YILLIKDA ROSSIYA

1.1. Ta'lim berish texnologiyasining modeli

<i>Mashg'ulot vaqti-2 soat</i>	Talabalar soni: 25 – 65 gacha
<i>Mashg'ulot shakli</i>	Ma'ruza
<i>Ma'ruza rejasi</i>	1.SSSR parchalanishining dunyoning siyosiy xaritasiga va kuchlar balansiga keskin ta'siri. 2. Rossiya va NATO munosabatlari
<i>O'quv mashg'ulotining maqsadi</i> Talabalarga yangi ming yillikda Rossiyaning geosiyosiy o'rni xususida tushuncha berish va mavzu haqida ko'nikmalarni shakllantirish	
<i>Pedagogik vazifalar:</i> • Geosiyosiy munosabatlar tizimida Rossiyaning tutgan o'rni masalasi, sobiq ittifoqning qulashi, uning davlat manfaatiga ta'siri va tavsifi to'g'risida ma'lumotlar berish; • Rossiya –AQSh va Xitoy munosabatlarining rivoji xususida tushuncha berish	<i>O'quv faoliyati natijalari:</i> • Talabalar geosiyosiy munosabatlar tizimida Rossiyaning tutgan o'rni masalasi, sobiq ittifoqning qulashi, uning davlat manfaatiga ta'siri va tavsifi haqida bilib oladilar; • Rossiya –AQSh va Xitoy munosabatlarining rivoji xususida tushuncha berish, geosiyosiy tasavvurlar haqida milliy taraqqiyot va yuksalishga erishishda geosiyosiy ko'nikmalar ahamiyatini tushunadilar;
<i>Ta'lim berish usullari</i>	“Piramida”, “O'rgimchak”, “FSMU”, “Insert” texnologiyalaridan foydalanib gurux bilan ishlash, suhbat, aqliy hujum, munozara, namoyish qilish
<i>Ta'lim berish shakllari</i>	Jamoaviy, guruxlarda
<i>Ta'lim berish vositalari</i>	Ma'ruza matni, o'quv materiallari, slaydlar, tarqatma materiallar.
<i>Ta'lim berish sharoiti</i>	Auditoriya
<i>Monitoring va baholash</i>	Og'zaki nazorat: savol-javob

YANGI MING YILLIKDA ROSSIYA
ma'ruza mashg'ulotining
TEXNOLOGIK XARITASI.

<i>Ish jarayonlari vaqti</i>	<i>Faoliyat mazmuni</i>	
	<i>O'qituvchi</i>	<i>Talaba</i>
1 bosqich. Kirish (10 daqiqa)	1.1. Ma'ruzaning mavzusi, rejasini e'lon qiladi, o'quv mashg'ulotining maqsadi va o'quv faoliyat natijalarini tushuntiradi (1-ilova)	Tinglaydi, mavzuni yozib oladi
	1.2. Mashg'ulotni o'tkazish shaklini e'lon qiladi	Yozib oladi
2 bosqich. Asosiy jarayon (60 daqiqa)	2.1. Mavzu rejasining birinchi punkti rejasini bo'yicha ma'ruza qiladi. Ma'ruza bo'yicha "Piramida" usulidan foydalangan holda talabalarga savol bilan murojaat qiladi. (2-ilova). 2.2. Mavzu rejasining ikkinchi punkti bo'yicha ma'ruza qiladi. Ma'ruza bo'yicha "O'rgimchak" usulidan foydalangan holda talabalarga savol bilan murojaat qiladi. (3-ilova)	Yozadi, savolga javob beradi. Yozadi, savolga javob beradi.
	2.2. Navbatdagi masalani «Kichik guruhlarda ishlash» orqali amalga oshirilishini e'lon qiladi. "FSMU" texnikasidan foydalangan holda guruhlariga topshiriqlar beradi (4-ilova). Guruhlarda ishlashga yordam beradi. Qo'shimcha ma'lumotlardan foydalanishga imkon yaratadi. Diqqatlarini kutiladigan natijaga jalb qiladi. Har bir guruh topshiriqlarini - qog'ozlarga tushirib, taqdimotini o'tkazishga yordam beradi, bilimlarini umumlashtiradi, xulosalarga alohida e'tibor beradi. Topshiriqlarning bajarilishini qay darajada to'g'ri ekanligini diqqat bilan tinglaydi. Fikrlarini tinglab, umumlashtiradi.	Savollarga javob beradilar, erkin bahs-munozara yuritadilar. Guruhlarda ishlaydilar.
3 bosqich. Yakuniy bosqich (10 daqiqa)	3.1 Mavzu bo'yicha umumiy xulosa qilinadi.	Tinglaydilar
	3.2. Talabalarning baholash mezonlarini e'lon qilindi	Yozib oladi
	3.3 Navbatdagi mashg'ulotda ko'riladigan mavzuni e'lon qiladi va "Aqliy xujum" usulida jadvalga mustaqil ta'limga tayyorgarlik ko'rishlarini so'raydi (8-ilova).	"Insert" usulida jadvalni to'ldiradi.

MAVZU: YANGI MING YILLIKDA ROSSIYA

Reja.

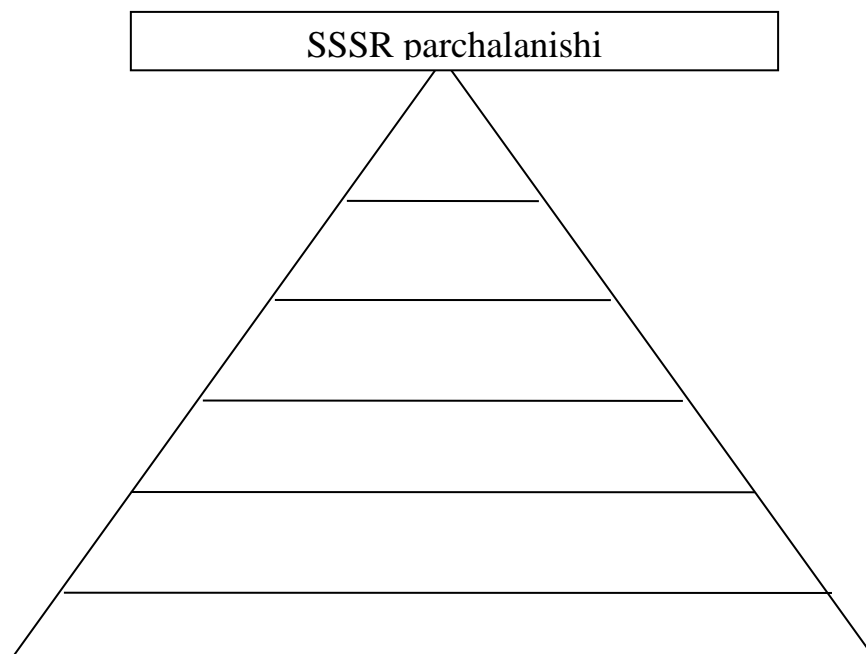
1. SSSR parchalanishining dunyoning siyosiy xaritasiga va kuchlar balansiga keskin ta'siri.
2. Rossiya va NATO munosabatlari

O'quv mashg'ulotining maqsadi: Talabalarga yangi ming yillikda Rossiyaning geosiyosiy o'rni xususida tushuncha berish va mavzu haqida ko'nikmalarni shakllantirish

O'quv faoliyatining natijasi: Talabalar yangi ming yillikda Rossiyaning geosiyosiy o'rni haqida bilib oladilar, ularda mavzu haqida ko'nikmalar shakllanadi.

1-o'quv topshiriq
«Piramida» organayzerini to'ldiring

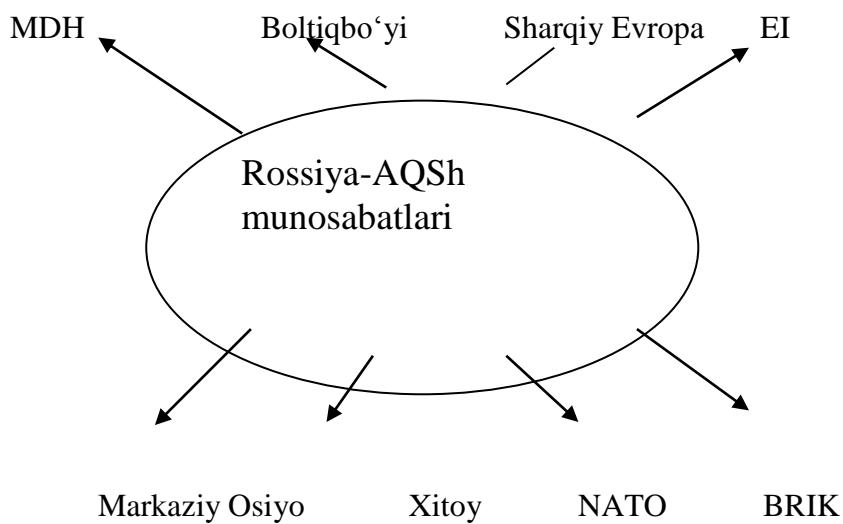
Savol. SSSR parchalanishining dunyoning siyosiy xaritasiga va kuchlar balansiga keskin ta'sirini qanday tushunasiz?

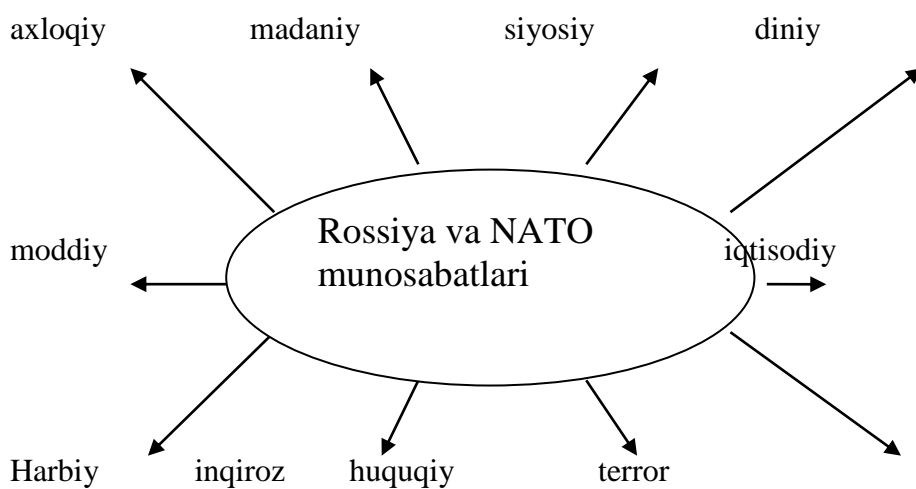
1-o'quv topshiriq

«O'rgimchak» texnologiyasi orqali quyidagi masalalarni yoriting

1 – guruxga.

2 – guruxga.

2-o'quv topshiriq**FSMU texnologivasi**

Ushbu texnologiya munozarali masalalarni hal etishda xamda o'quv jarayonini baxs-munozarali o'tkazishda qo'llaniladi, chunki bu texnologiya talabalarni o'z fikrini ximoya qilishga, erkin fikrlash va o'z fikrini boshqalarga o'tkazishga, ochiq xolda baxslashishga xamda shu bilan birga baxslashish madaniyatini o'ratadi. Tinglovchilarga tarqatilgan oddiy qog'ozga o'z fikrlarini aniq va qisqa xolatda ifoda etib, tasdiqlovchi dalillar yoki inkor etuvchi fikrlarni bayon etishga yordam beradi.

F – fikringizni bayon eting

S – fikringiz bayoniga sabab ko'rsating

M – ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring

U – fikringizni umumlashtiring

Jadvalni to'ldiring**1-guruh**

Savol	G'arbning manfaatlari tizimida AKSh va Sharq Evropa masalasi.
(F) Fikringizni bayon eting	
(S) Fikringiz bayoniga sabab ko'rsating	
(M) Ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring	
(U) Fikringizni umumlashtiring	

2-guruh

Savol	Rossiya tashqi munosabatlari tizimida Osiyo tomon burilish
(F) Fikringizni bayon eting	
(S) Fikringiz bayoniga sabab ko'rsating	
(M) Ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring	
(U) Fikringizni umumlashtiring	

Insert usulidan foydalanib ishlash qoidasi

1. Ma'ruza matnini o'qib, matnning chetiga quyidagi belgilarni qo'yib chiqing:

V – bilaman

+ - men uchun yangi ma'lumot

- - men bilgan ma'lumotni inkor qiladi

? – noaniq (aniqlashtirish talab qiladigan) qo'shimcha ma'lumot.

2. Olingan natijalarni jadval shaklida rasmiylashtiring.

Mavzu savollari	V	-	+	?
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				

MAVZU: YANGI MING YILLIKDA ROSSIYA

Reja.

1. SSSR parchalanishining dunyoning siyosiy xaritasiga va kuchlar balansiga keskin ta'siri.
2. Rossiya va NATO munosabatlari

1945 yil 6 va 9 avgust kunlari AQSh tomonidan Xirosima va Nagasaki shaharlariga atom bombasi tashlandi. Xirosida 90 ming, Nagasakida 75 ming kishi xalok bo'ldi. Bu sovuq urushning amaliy boshlanishi edi. 1946 yilning 5 martida Fulton universitetida (AQSh) so'zlagan nutqida kommunizmga qarshi kurashish uchun ingliz-amerika ittifoqini tuzishga chaqirdi. Bu esa sovuq urushning rasmiy boshlanishi edi. «Sovuq urush»-Sharq va G'arb o'rtasidagi qarama-qarshilik, bir-biriga dushmanlik, ishonchsizlik. U o'z ichiga 1945-1991 yillarni oladi. Biroq sovet xavfi soxta edi. Aholi o'zgarishlarni kutardi. Yadro quroli sovuq urush vositasi bo'ldi. Yadro quroliga SSSR-1949 yilda, Angliya-1952 yilda, Frantsiya-1960 yilda, Xitoy- 1964 yilda, 1999 yilda Xindiston va Pokiston ega bo'ldi. 1953 yilda SSSR vodorod bombasiga ega bo'ldi. 1948 yilda AQShda qitalararo bombardimonchi samolyot- (20 km balandlik, 12 ming km uzoqlik) B-52 yaratildi. 7 yildan keyin shunday samolyot SSSR da ham yaratildi. 1957 yilda SSSRda ballistik raketa yaratildi. Bir vaqtning o'zida ikkala davlatda suv osti atom kemasi ishlab chiqildi. Raketa hujumiga qarshi mudofaa tizimi 1966 yilda SSSRda, 1974 yilda AQShda yaratildi. 70 yillarda 350-400 mld, 80-yillarda esa 600 mld. dollar sarflanardi.

AQSh Potsdam konferentsiyasi qarorlarini buzgan holda G'arbiy Germaniyada hukumat tuzishva unda pul islohoti o'tkazish haqida muzokaralar olib bordi. AQSh va g'arb mamlakatlari SSSRning Germaniya hududidan barcha okkupatsion qo'shinlarni olib chiqishni ko'zda tutuvchi tinchlik shartnomasini tayyorlash, umumgerman boshqaruv organlarini tuzish haqidagi takliflarini rad etdi. Bu hol Sovet qo'shinlari tomonidan Berlinga kirish yo'llarini qurshab olish va 1948 yilda «Berlin inqirozi»ga olib keldi.

1947 yil 12 martida AQSh Kongressida «Trumen doktrinasini» tasdiqlandi. Unga xukumatga «tashqi bosim» ga qarshi kurashayotgan «erkin xalqlar» ga yordam berish mumkin bo'ldi. Doktrina-(lotincha-ta'limot) ichki va tashqi siyosatning yo'nalishini belgilovchi qoidalar tizimi. TRUMEN AQShning 33-prezidenti, demokrat, sovuq urush va NATO tashkilotchisi, atom bombasini tashlashga buyruq bergan. 1947 yil 5 martda AQSh davlat kotibi Jorj Marshall Garvard universitetida so'zlagan nutqida Evropa iqtisodiyotini tiklash rejasini ilgari surdi. «Marshall rejasini» ga asosan Evropaning 16 mamalakati 17 mld.dollar mablag' oladigan bo'ldi.

VARShAVA ShARTNOMASI. GFRning NATOga kirishi xavotir uyg'otdi. SSSR ham xarbiy-siyosiy blok tuzishga kirishdi. VARShAVA ShARTNOMASI-1955 yil 14 mayda tashkil etildi. NATOga qarshi tuzildi. A'zolalo: SSSR, Polsha, Bolgariya, Vengriya, GDR, Ruminiya, Chexoslavakiya, Albaniya. Albaniya 1968 yildan chiqib ketdi. Sharqiy Evropa mamlakatlari o'rtasida iqtisodiy integratsiyani rivojlantirish maqsadida 1949 yili O'YOk tuzildi. A'zolar: SSSR, Albaniya, Bolgariya, Chexoslavakiya, Vengriya, Ruminiya, Polsha. 1991 yilda tugatilgan.

Bipolyar tizim-ikki buyuk davlat qarama-qarshiligiga asoslangan va ular tomonidan yaratilgan xarbiy-siyosiy bloklar tizimi. Bu paytda Evropa davlatlari roli pasayib ketdi. Evropani birlashtirish g'oyasini Viktor Gyugo 1972 yilda tashlagan edi. 1950 yilda Frantsiya tashqi ishlar vaziri Robert Shuman G'arbiy evropada ko'mir va po'latni ishlab chiqarishni birlashtirish taklifi bilan chiqdi. EKPb-Evropa kumir va po'lat birlashmasi, 1951 yilda Frantsiya, GFR, Italiya va Benilyuks (Belgiya, Niderlandiya, Lyuksemburg) mamlakatlari tomonidan tashkil etildi. 1957 yilda Rim protokollari deb nom olgan hujjat imzolandi. Unga asosan Evropa iqtisodiy hamjamiyati (EIH) yoki umumiy bozorga asos solindi. EIH ga 1973 yilda Angliya, Irlandiya, Daniya, 1981 yilda Gretsiya, 1986 yilda Ispaniya, Portugaliya qabul qilindi.

SSSR. Urushda 27 kishi xalok bo'ldi, 1710 shahar, 70 ming kishloq vayron etildi. 32 ming korxonalar, 65 ming km temir yo'l ishdan chiqdi. 1953 yil 5 martda Stalin vafot etdi. U mamlakatni 1922 yildan boshqarib kelayotgan edi. Ma'lum bir payt jamoaviy rahbarlik vujudga keldi. Hokimiyat sekin Xrushchev (1953-1954) qo'lga o'tdi. 1956 yilda Stalin shaxsiga sig'inish qoralandi. Madaniy hayotda ma'lum bir erkinliklarga yo'l berildi. Bu «iliqlik» davri deb nom oldi. Pasternakning «Doktor Jivago» romani Nobel mukofotiga sazovor

bo'ldi. U 1962 yilda Izmaylovsk bog'ida o'z asarlarining ko'rgazmasini o'tkazishga ruxsat oladi. Lekin ko'rgazmani buldozlar vayron qiladi.

Tashqi siyosatda Osiyo va Afrikadagi milliy ozodlik harakatlarini qo'llab quvvatladi. 1964 yilda Xrushchev lavozimidan chetlatildi. O'rnini Brejnev egalladi (1964-1982). 1972 SSSR Bilan AQSh o'rtasida yadro qurolini tarqatmaslik va sinab ko'rmaslik to'g'risida bitim imzolandi. KGB faoliyati kengaytirildi. Siyosiy tizimni demokratlashtirish, inson huquqlariga amal qilish, KGB vakolatini chetlash tarafdorlari yuzaga keldi. Ular dissidentlar deb ataldi. Dissidentlar (lotincha- muvofiq bo'lmagan, boshqacha fikrlovchi)- davlat nuqtai nazarini yoqlamaydigan, hukmron g'oyaga qo'shilmaydigan fuqarolar.

1982 yilda Brejnev vafot etdi. 1984 yilda Andropov, 1985 yilda Chernenko vafot etdi. 1985 yilda xukumat tepasiga Gorbachev keldi. Uning tashabbusi bilan 1985 yil aprelida «qayta qurish» boshlandi. Gorbachev 1990 yilda tinchlik sohasidagi faoliyati uchun Nobel mukofoti oldi.

NATO-Shimoliy Atlantika shartnomasi tashkiloti. 1949 yil 4 aprelda tashkil qilingan. AQSh tarixda birinchi bor tinch davrda Evropa davlatlari Bilan harbiy ittifoqqa kirdi. A'zolar: AQSh, Kanada, Belgiya, Angliya, Daniya, Frantsiya, Islandiya, niderlandiya, Italiya, Norvegiya, Portugaliya, Lyuksemburg. Keyinchalik Gretsiya (1952), Turkiya (1952), GFR (1955), Ispaniya (1986) qo'shildi. SSSRga qarshi harbiy-siyosiy blokning yaratilishi tugallandi. NATO amalda Evropa integratsiyasi yo'lidagi ilk qadam bo'ldi. Milliy suverenitet eskirib qolgan tushuncha deb e'lon qilindi. U «atlantizm» tushunchasi Bilan almashtirildi. Atlantizm-g'arb qadriyatlarini va demokratiyasini muhofaza qilishning umumiy manfaatlarini bo'ysundirilishini anglatadi.

VARShAVA ShARTNOMASI. GFRning NATOga kirishi xavotir uyg'otdi. SSSR ham xarbiy-siyosiy blok tuzishga kirishdi. VARShAVA ShARTNOMASI-1955 yil 14 mayda tashkil etildi. NATOga qarshi tuzildi. A'zolar: SSSR, Polsha, Bolgariya, Vengriya, GDR, Ruminiya, Chexoslovakiya, Albaniya. Albaniya 1968 yildan chiqib ketdi. Sharqiy Evropa mamlakatlari o'rtasida iqtisodiy integratsiyani rivojlantirish maqsadida 1949 yili O'YOK tuzildi. A'zolar: SSSR, Albaniya, Bolgariya, Chexoslovakiya, Vengriya, Ruminiya, Polsha. 1991 yilda tugatilgan

Bipolyar tizim-ikki buyuk davlat qarama-qarshiligiga asoslangan va ular tomonidan yaratilgan xarbiy-siyosiy bloklar tizimi. Bu paytda Evropa davlatlari roli pasayib ketdi. Evropani birlashtirish g'oyasini Viktor Gyugo 1972 yilda tashlagan edi. 1950 yilda Frantsiya tashqi ishlar vaziri Robert Shuman G'arbiy evropada ko'mir va po'latni ishlab chiqarishni birlashtirish taklifi bilan chiqdi. EKPB-Evropa kumir va po'lat birlashmasi, 1951 yilda Frantsiya, GFR, Italiya va Benilyuks (Belgiya, Niderlandiya, Lyuksemburg) mamlakatlari tomonidan tashkil etildi. 1957 yilda Rim protokollari deb nom olgan hujjat imzolandi. Unga asosan Evropa iqtisodiy hamjamiyati (EIH) yoki umumiy bozorga asos solindi. EIH ga 1973 yilda Angliya, Irlandiya, Daniya, 1981 yilda Gretsiya, 1986 yilda Ispaniya, Portugaliya qabul qilindi.

1962 yildan «sovuq urush» holatidan chiqish tendentsiyasi yuz berdi. 1963 yilda Moskva-Vashington telefon liniyasi ishga tushdi. 1969-1979 yillarda munosabatlar ijobiy tomonga o'zgardi, va u «detant»- yumshatish (frantsuzcha) deb nom oldi. Nikson 1972 yilda Moskvaga, Brejnev 1973 yilda AQSh ga tashrif bilan keldi. AQSh prezidentlaridan Nikson, Ford, Bush, Reygan Xitoyga tashrif buyurib uni o'z ittifoqchisiga aylantirishga urinib ko'rdi. 1975 yil 1 avgustda AQSh, Kanada hamda Evropaning 35 davlati ishtirokida Xelsinki bitimi imzolandi. J. Bush 1991 yil yanvarda Kongressga yo'llagan xatida sovuq urush tugaganini e'lon qildi.

Birlashgan millatlar atamasi ilk bor 1942 yil 1 yanvarda vashington deklaratsiyasida paydo bo'ldi. 1945 yil iyunda BMT nizomi qabul qilindi va 24 oktyabrdan kuchga kirdi. Bosh Assambleya Nyu-Yorkda joylashgan. Xavfsizlik kengashi a'zolari: SSSR, AQSh, Xitoy, Angliya, Frantsiya. 1975 yildan buyon «katta ettilik»-AQSh, Kanada, Angliya, Frantsiya, GFR, Italiya, Yaponiya mamlakatlari anjumani o'tkazilmoqda. BMT faoliyati:

1960- Mustamlaka xalqlarga mustaqillik berish to'g'risida Deklaratsiya

1981- Yadro katastrofasini oldini olish to'g'risida

1983- Yadro urushini qoralash to'g'risida

1990-99- BMT va xalqaro huquq o'n yilligi

MAVZU:

**GEOSIYOSIY MUNOSABATLAR TIZIMIDA AQSH
NING ROLI.**

1.1. Ta'lim berish texnologiyasining modeli

<i>Mashg'ulot vaqti-2 soat</i>	Talabalar soni: 25 – 65 gacha
<i>Mashg'ulot shakli</i>	Ma'ruza
<i>Ma'ruza rejasi</i>	1. AQSh tashqi munosabatlarining rivojlanish tarixi. 2. Jahon siyosatida etakchilik uchun kurash
<i>O'quv mashg'ulotining maqsadi:</i> Talabalarga geosiyosiy munosabatlar tizimida AQShning tutgan o'rnini masalasi, uning jahon siyosatiga ta'siri, Markaziy Osiyodagi siyosatining mohiyati xususida talabalarga ma'lumot berish	
<i>Pedagogik vazifalar::</i> • Talabalarga geosiyosiy munosabatlar tizimida AQShning tutgan o'rnini masalasini taxlil etish • AQShning jahon siyosatiga ta'siri, Markaziy Osiyodagi siyosatining mohiyati xususida talabalarga ma'lumot berish o'rnini, bugungi kunning dolzarb masalalari haqida bilimni shakllantirish	<i>O'quv faoliyati natijalari:</i> • Talabalar geosiyosiy munosabatlar tizimida AQShning tutgan o'rnini masalasi, etakchilik uchun kurash tarixidan voqif bo'lishadi. • Talabalar AQSh ning jahon siyosatiga ta'siri, Markaziy Osiyodagi siyosatining mohiyati xususida, tomonlarning o'zaro manfaatlari xususida ma'lumotga ega bo'lishadi.
<i>Ta'lim berish usullari</i>	“Baliq skeleti”, “Zinama-zina”, “FSMU”, “Insert” texnologiyalardan foydalangan holda gurux bilan ishlash, suhbat, aqliy hujum, munozara, namoyish qilish
<i>Ta'lim berish shakllari</i>	Jamoaviy, guruxlarda
<i>Ta'lim berish vositalari</i>	Ma'ruza matni, o'quv materiallari, slaydlar, tarqatma materiallar.
<i>Ta'lim berish sharoiti</i>	Auditoriya
<i>Monitoring va baholash</i>	Og'zaki nazorat: savol-javob

“Geosiyosiy munosabatlar tizimida AQSh ning roli.
” *ma’ruza mashg‘ulotining*
TEXNOLOGIK XARITASI.

<i>Ish jarayonlari vaqti</i>	<i>Faoliyat mazmuni</i>	
	<i>O‘qituvchi</i>	<i>Talaba</i>
1 bosqich. Kirish (10 daqiqa)	1.1. Ma’ruzaning mavzusi, rejasini e’lon qiladi, o’quv mashg‘ulotining maqsadi va o’quv faoliyat natijalarini tushuntiradi (1-ilova)	Tinglaydi, mavzu nomini yozib oladi
	1.4. Mashg‘ulotni o‘tkazish shaklini e’lon qiladi	Yozib oladi
2 bosqich. Asosiy jarayon (60 daqiqa)	2.1. Mavzu rejasining birinchi punkti rejasi bo’yicha ma’ruza qiladi (2-ilova) Ma’ruza bo’yicha “ baliq skeleti ” usulidan foydalangan holda talabalarga quyidagi savol bilan murojaat qiladi: AQSh da geosiyosiy munosabatlar tarixi rivojining davrlarini tahlil qiling? (3-ilova). 2.2. Mavzu rejasining ikkinchi punkti bo’yicha ma’ruza qiladi (5-ilova). Ma’ruza bo’yicha « Zinama-zina ” texnologiyasidan foydalangan xolda talabalarga quyidagi savol bilan murojaat qiladi: AQSh ning jaxon siyosatini belgilashga qaratilgan tashqi siyosatining yo‘nalishlarini izoxlang? (6-ilova)	Yozadi, savolga javob beradi. Yozadi, savolga javob beradi.
	2.2. Geosiyosiy munosabatlar tizimida AQSh ning roli masalasini «Kichik guruhlarda ishlash» orqali amalga oshirilishini e’lon qiladi. “FSMU” texnikasidan foydalangan holda guruhlariga topshiriqlar beradi (7-ilova). Guruhlarda ishlashga yordam beradi Qo‘shimcha ma’lumotlardan foydalanishga imkon yaratadi. Diqqatlarini kutiladigan natijaga jalb qiladi. Har bir guruh topshiriqlarini - qog‘ozlarga tushirib, taqdimotini o‘tkazishga yordam beradi, bilimlarini umumlashtiradi, xulosalarga alohida e’tibor beradi. Topshiriqlarning bajarilishini qay darajada to‘g‘ri ekanligini diqqat bilan tinglaydi Fikrlarini tinglab, umumlashtiradi.	Savollarga javob beradilar, erkin bahs-munozara yuritadilar. Guruhlarda ishlaydilar.
3 bosqich. Yakuniy bosqich (10 daqiqa)	3.1 Mavzu bo’yicha umumiy xulosa qilinadi.	Tinglaydilar
	3.2. Talabalarning baholash mezonlarini e’lon qilinadi	Yozib oladi
	3.3. O‘z-o‘zini nazorat qilish uchun savollar beradi (8-ilova)	Javob yozadi
	3.4 Navbatdagi mashg‘ulotda ko‘riladigan mavzuni e’lon qiladi va “Aqliy xujum” usulida jadvalga mustaqil ta’limga tayyorgarlik ko‘rishlarini so‘raydi (9-Ilova).	”Insert” usulida jadvalni to‘ldiradi.

MAVZU: «Geosiyosiy munosabatlar tizimida AQSh ning roli»**Reja.**

1. AQSh tashqi munosabatlarining rivojlanish tarixi.
2. Jahon siyosatida etakchilik uchun kurash

• **O'quv mashg'ulotining maqsadi:** Talabalarga geosiyosiy munosabatlar tizimida AQShning tutgan o'rnini masalasi, uning jahon siyosatiga ta'siri, Markaziy Osiyodagi siyosatining mohiyati xususida talabalarga ma'lumot berish **O'quv faoliyatining natijasi:** Talabalar geosiyosiy munosabatlar tizimida AQShning tutgan o'rnini masalasi, etakchilik uchun kurash tarixidan voqif bo'lishadi.

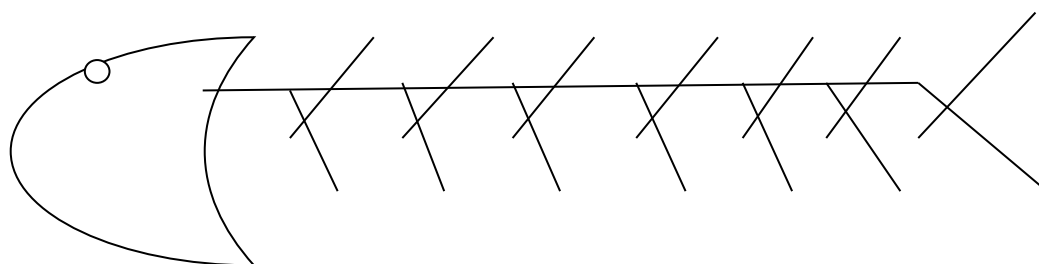
Talabalar AQSh ning jahon siyosatiga ta'siri, Markaziy Osiyodagi siyosatining mohiyati xususida, tomonlarning o'zaro manfaatlari xususida ma'lumotga ega bo'lishadi

Rejaning 1-masalasi bayoni. AQSh tashqi munosabatlarining rivojlanish tarixi.

AQSh ning tashkil topishi. Xududga ko'chib kelgan axolining tarkibi. Mamlakat rivojini belgilab bergan tabiiy-iqtisodiy omillar. Chet el investitsiyalari. AQSh tashqi munosabatlarining rivojlanish tarixi. Jahon siyosatida etakchilik uchun kurash: Monro doktrinasi, Xey doktrinasi, Vilsonning tinchilik dasturi, Daues va Yung rejaliri, Lend-Liz haqidagi hujjat, Malshal rejasi, Trumen doktrinasi, NATO, SEATO. Kuch ishlatish siyosati va uning barbod bo'lishi. «N500-75» dasturining mohiyati. Evrosiyo geostrategiyasi.

o'quv topshiriq

“Baliq skeleti” texnologiyasidan foydalanib AQSh ning geosiyosiy munosabatlar tarixiga murojat qilgan xolda uning jaxon siyosatini belgilashdagi etakchilik mavqei mezonlarini izohlang

Rejaning 2-masalasi: Jahon siyosatida etakchilik uchun kurash

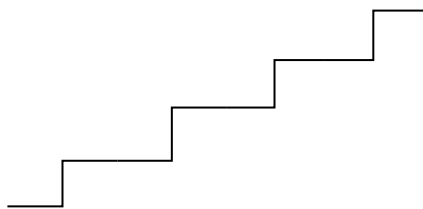
Bugungi kunda, AQSh Markaziy Osiyo mintaqasida kuchli pozitsiyani egallashga intilmoqda. Uning bu harakatlarini amalga oshirishida, avvalo, AQShning katta harbiy-iqtisodiy salohiyati, qolaversa, uning halqaro sahnadagi kuchli siyosiy avtoriteti qo‘l kelishi mumkin. Avval, Rossiya AQShning bu mintaqadagi har qanday hatti-harakatiga qarshilik qilgandi. Ammo, xalqaro terrorchilikka qarshi kurash, Markaziy Osiyo va Kavkaz davlatlarida demokratik islohatlarni olib borish shiori AQSh uchun yangi imkoniyatlarni ochdi. Shu o‘rinda, AQShning pozitsiyasi kuchayishi natijasida Rossiyaning Markaziy Osiyodagi rolini susayishini ham ta’kidlab o‘tish joiz. O‘zining juda qulay jo‘g‘rofiy holatiga qaramasdan, Rossiyada mavjud ichki muammolari tufayli, Kreml Markaziy Osiyoga sarmoya kiritish va mintaqa davlatlari bilan iqtisodiy hamkorlikni rivojlantirish bobida AQShga munosib raqobat ko‘rsata olmayapti.

Umuman olib qaralganda, Jorj Bush ma’muriyatining Markaziy Osiyoda olib borayotgan tashqi siyosati, ayniqsa iqtisodiyot sohasida, nisbatan muvaffaqiyatli deb hisoblash mumkin. Birinchi navbatda, AQShning Markaziy Osiyo davlatlari bilan sezilarli darajada savdo va investitsion aloqalari kuchaydi. Buning sababi, AQSh ma’muriyati, Kongress va Davlat departamenti tomonidan to‘g‘ridan-to‘g‘ri sarmoya kiritish siyosatining puxta ishlab chiqilganligi, Markaziy Osiyo davlatlarida iqtisodiy va ijtimoiy-siyosiy dasturlarni amalga oshirish uchun mablag‘ ajratish va beg‘araz yordam ko‘rsatish siyosati samarasi deb e’tirof etish mumkin. Shuningdek, AQSh Savdo Vazirligi nazorati ostida Amerika va Markaziy Osiyo savdo elitasi o‘rtasida o‘rnatilgan hamkorlik ham ikki tomonlama munosabatlar rivojlanishiga hissa qo‘shdi. Garchi, o‘rta biznes elitalar o‘rtasidagi hamkorlik bobida AQSh raqib davlatlar Rossiya va Xitoyga imkoniyatni boy bersa hamki, Amerika savdo agentliklari Markaziy Osiyo davlatlari bilan iqtisodiy hamkorlikni rivojlantirish bo‘yicha turli xil dasturlarni ishlab chiqqan va ular ko‘lami boshqa davlatlarga qaraganda ko‘p.

Shuni alohida ta’kidlash kerakki, AQSh siyosatshunoslari mamlakat tashqi siyosatini ishlab chiqish jarayonida hamisha faol ishtirok etganlar. AQSh siyosatshunoslari va ilmiy doiralarida Amerikaning Markaziy Osiyoda olib borayotgan siyosati nechog‘li to‘g‘ri ekanligi hususida yakdil fikr mavjud emas. Fukuyama, Xantington, Bjezinskiy, Xomskiy, Byukenen kabi mashhur siyosatshunoslar turli xil pozitsiya va fikrlarni bildirishadi. Ba’zi birlari, AQShning Markaziy Osiyodagi siyosatini “xaos” va “ongli, ratsional ishlab chiqilmagan” deb tanqid kilsa, qolganlari esa J.Bushning Markaziy Osiyoga qaratilgan siyosatiga ijobiy baho beradi.

2-o‘quv topshiriq

“Zinama-zina” texnologiyasidan foydalangan holda AQSh ning geosiyosiy munosabatlar tarixiga murojat qilgan xolda uning jaxon siyosatini belgilashdagi belgilang

o'quv topshiriq

Ushbu texnologiya munozarali masalalarni hal etishda xamda o'quv jarayonini baxs-munozarali o'tkazishda qo'llaniladi, chunki bu texnologiya talabalarni o'z fikrini ximoya qilishga, erkin fikrlash va o'z fikrini boshqalarga o'tkazishga, ochiq xolda baxslashishga xamda shu bilan birga baxslashish madaniyatini o'ratadi. Tinglovchilarga tarqatilgan oddiy qog'ozga o'z fikrlarini aniq va qisqa xolatda ifoda etib, tasdiqlovchi dalillar yoki inkor etuvchi fikrlarni bayon etishga yordam beradi.

F – fikringizni bayon eting

S – fikringiz bayoniga sabab ko'rsating

M – ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring

U – fikringizni umumlashtiring

1-guruh

Savol	AQSh tashqi siyosatida muxim axamiyat kasb etgan doktrinalarning axamiyati
(F) Fikringizni bayon eting	
(S) Fikringiz bayoniga sabab ko'rsating	
(M) Ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring	
(U) Fikringizni umumlashtiring	

2-guruh

Savol	AQSh tashqi siyosatida muxim axamiyat kasb etgan harbiy-siyosiy tashkilotlar
(F) Fikringizni bayon eting	
(S) Fikringiz bayoniga sabab ko'rsating	
(M) Ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring	
(U) Fikringizni umumlashtiring	

7-ilova:

Umumlashtiruvchi savollar:

1. AQSH tashqi munosabatlarining rivojlanish tarixi.
2. Jahon siyosatida etakchilik uchun kurash: Monro doktrinasi, Xey doktrinasi, Vilsonning tinchilik dasturi, Daues va Yung rejali, Lend-Liz haqidagi hujjat, Malshal rejasi, Trumen doktrinasi, NATO, SEATO.
3. Kuch ishlatish siyosati va uning barbod bo'lishi.
4. «N500-75» dasturining mohiyati.
5. Evrosiyo geostrategiyasi

Insert usulidan foydalanib ishlash qoidasi

1. Ma'ruza matnini o'qib, matnning chetiga quyidagi belgilarni qo'yib chiqing:

V – bilaman

+ - men uchun yangi ma'lumot

- - men bilgan ma'lumotni inkor qiladi

? – noaniq (aniqlashtirish talab qiladigan) qo'shimcha ma'lumot.

2. Olingan natijalarni jadval shaklida rasmiylashtiring.

Mavzu savollari	V	-	+	?
1.				
2.				
3.				
4.				

MAVZU: Geosiyosiy munosabatlar tizimida AQSh ning roli***Reja.***

1. AQSh tashqi munosabatlarining rivojlanish tarixi.

2. Jahon siyosatida etakchilik uchun kurash

Shimoliy Amerikadagi ingliz mustamlakalari. XVIII asrning o'rtalaridan boshlab Buyuk Britaniyaning mustamlakasi bo'lgan Shimoliy Amerikada yagona ichki bozor shakllana boshladi, savdo aloqalari rivojlandi. Ayni paytda Amerikaga yevropaliklarning ko'chib kelishi boshlangan davrdan keyingi ikki asr davomida ko'chib kelganlarning yagona tarixiy taqdiri ham yuzaga keldi. Chunonchi, ingliz tili umumiy tilga aylandi. Yevropadan ko'chib kelganlar endi o'zlarini "amerikalik" deb atay boshladilar. Amerikaliklarning o'ziga xos turmush tarzi ham shakllandi. Hududning umumiyliigi, mustamlaka-larning iqtisodiy va xo'jalik manfaatlari, til va dinning yagonaligi yangi millat – amerika millatining shakllanishiga olib keldi.

Mustaqillik uchun kurashning yetilishi. Buyuk Britaniya qirollik hukumati mustamlakalardan olinadigan daromadni tobora ko'paytirishga urindi. Bu esa metropoliya va mustamlaka shtatlar o'rtasidagi nizoni tobora kuchaytira boshladi.

1763-yilda qirol mustamlakalardagi yevropaliklarning Amerika g'arbiga siljishini taqiqlovchi qaror chiqardi. Bu qaror mahalliy hindular bilan urush kelib chiqishining oldini olishi kerak edi. Mamlakat g'arbida juda ko'p yerlar bo'sh yotardi. Ko'chib borgan yevropaliklar qirol hukumatining taqiqlov qarorini o'zlarining haq-huquqlarini nazar-pisand qilmaslik, deb qabul qildilar.

Metropoliyaning mustamlakachilik siyosatiga qarshi kurashish maqsadida 1765-yilda amerikalik inglizlar "Ozodlik farzandlari" deb ataluvchi tashkilot tuzildi. Bu tashkilot metropoliyadan olib kelinayotgan ingliz tovarlarini boykot qilish harakatini boshqarib turdi. Bunga javoban metropoliya hukumati mustamlakalar savdo portlarini yopib tashladi. Bu hol mustamlaka shtatlar iqtisodiy ahvolidan yomonlashuviga olib keldi.

Mustaqillik uchun urushning boshlanishi. 1774-yilda 13 shtat vakillari Filadelfiya shahrida I Kontinental Kongressga yig'ilishdi. Kongress metropoliyaning majburetuvchi qonunlariga itoat etish majburiy emasligi haqida qaror qabul qildi.

Qirol hukumati mustamlaka shtatlar hukumatlari bilan kelishuv yo'lini izlash o'rniga mustamlakalarni taslim etish siyosatini yuritdi va 1775-yilning aprelida qirol qo'shinlari ularga qarshi urush harakatlarini boshladi. Shunday sharoitda Filadelfiya shahrida II Kontinental Kongress chaqirildi. Kongress qatnashchilari urush boshlashga ovoz berdilar va virginiyalik polkovnik Jorj Vashingtonni (1732-1799) Amerika Qurolli Kuchlarining Bosh qo'mondoni etib tayinladilar. Shu tariqa Mustaqillik urushi boshlandi.

Mustaqillik Deklaratsiyasi. 1776-yilning 10-may kuni Kongress Buyuk Britaniyadan ajralishga va mustaqil davlat tuzishga chaqiruvchi qaror qabul qildi. Bu qarorni msman e'lon qiluvchi

Bayonotnoma ham tayyorlandi. 1776-yilning 4-iyulida e'lon qilingan bu hujjat "*Mustaqillik Deklaratsiyasi*" deb ataldi. Deklaratsiya yangi davlat – Amerika Qo'shma Shtatlarining tuzilganligini butun dunyoga ma'lum qildi.

1776-yildan boshlab 4-iyul Amerika Qo'shma Shtatlarining Mustaqillik kuni sifatida nishonlanib kelinmoqda.

Amerika inqilobining xarakteri va o'ziga xos xususiyatlari. Mustaqillik urushi ayni paytda burjua inqilobi ham edi. Bu inqilob, birinchidan, milliy mustaqillikni ta'minladi, ikkinchidan esa bozor munosabatlarining rivojlanishiga xalaqit berayotgan barcha to'siqlarni yo'q qildi. Inqilobga burjuaziya va plantator – quldorlar boshchilik qildi. Xalq ommasi esa uning harakatlantiruvchi kuchi bo'ldi. Amerika burjua inqilobining o'ziga xos xususiyati – bu uning milliy-ozodlik urushi shaklida o'tganligida edi.

Yevropa davlatlarining urushga munosabatlari. Mustaqillik urushi davrida AQSH chet el davlatlari madadiga ham tayandi. 1776-yilda Benjamin Franklin Fransiyaga elchi sifatida jo'natildi. Fransiyaning asosiy maqsadi, o'zining azaliy va xavfli dushmani – Buyuk Britaniyani zaiflashtirish edi. Shu tufayli Fransiya vaqtini boy bermay AQSHga yordam ko'rsata boshladi. Hatto 1778-yilda bu ikki davlat o'rtasida "*Do'stlik va Tijorat Bitimi*", keyinroq esa "*Ittifoq Shartnomasi*" ham imzolandi. Buyuk Britaniyaning zaiflashuvidan Ispaniya va Rossiya ham manfaatdor edi. Shuning uchun ham ular AQSHga nisbatan do'stona yo'l tutishdi. Bu esa AQSHga ham harbiy, ham moddiy, ham ma'naviy madad bo'ldi.

Urushning tugallanishi. 1782-yilda Amerika va Fransiya qo'shinlari inglizlarning asosiy kuchlarini taslim etdi. Natijada qirol hukumati muzokaralar boshlashga majbur bo'ldi. Shu tariqa urush tugadi. Tinchlik muzokaralari Parij shahrida o'tkazildi. Nihoyat, 1783-yilning 3-sentabrida AQSH va Buyuk Britaniya o'rtasida tinchlik shartnomasi imzolandi. Shartnomaga ko'ra, Buyuk Britaniya AQSH davlatining tuzilganligini, uning mustaqilligini, suverenitetini tan oldi.

AQSH Konstitutsiyasining qabul qilinishi. 1787-yili Filadelfiya shahrida mamlakat shtatlari vakillarining Ta'sis Konventi chaqirildi. Uning ishida barcha shtatlardan saylangan 55 nafar vakil qatnashdi. Ular AQSH Konstitutsiyasini tayyorlash ishini nihoyasiga yetkazishlari lozim edi. Shunday bo'ldi ham. Uzoq davom etgan fikr-mulohaza va tortishuvlardan so'ng AQSHning qonun chiqaruvchi hokimiyat organi -Kongressning, federal hukumatning, Oliy Sudning vakolatlari hamda shtatlar bilan markaziy hokimiyat o'rtasidagi munosabatlar xususida yagona kelishuvga erishildi. Va nihoyat, 1787-yilda AQSH Konstitutsiyasi qabul qilindi.

Davlat tuzumi. Konstitutsiya AQSHda respublika tuzumini o'rnatdi. Ijro etuvchi hokimiyatni 4 yil muddatga saylanadigan Prezident boshqaradigan bo'ldi. Prezident keng vakolatlarga (armiya va tlotning Oliy bosh qo'mondoni, xalqaro shartnomalar tuzish, barcha vazirlarni lavozimiga tayinlash va lavozimidan ozod qilish va hokazo) ega bo'ldi. 1789-yilda Jorj Vashington AQSHning birinchi Prezidenti etib saylandi. Oliy Qonun chiqaruvchi hokimiyatning ikki palatali Kongress tomonidan amalga oshirilishi belgilandi. Yuqori palata "Senat", quyi palata esa "Vakillar palatasi" deb ataldi. Senatga har bir shtatdan ikki kishi, Vakillar palatasiga esa deputatlar shtatlar aholisining soniga mos ravishda saylanardi. Oliy Sudga katta vakolatlar berildi. Ulardan biri AQSH qonunlarining va Prezident farmonlarining Konstitutsiyaga mos kelishini nazorat qilib borish ekanligi ham belgilab qo'yildi.

Mamlakatda ishlab chiqarish hajmi o'sdi. Ayrim sohalar — avtomobilsozlik, rezina, kimyo, po'lat quyish sanoatlari, shuningdek, kemasozlik, elektrotexnikada ayniqsa yuqori natijalarga erishildi. Ular AQSh sanoatining o'zagini tashkil qildilar. Olti yil ichida — 1914-yildan 1920-yilgacha mamlakat milliy boyligi 2,5 baravar oshdi. 1920-yilda AQShda butun dunyoda ishlab chiqarilgan yalpi mahsulotning 47%i yaratildi. Boshqa ayrim ko'rsatkichlar bo'yicha AQShning yutuqlari yanada salmoqliroq edi. Mamlakatda dunyodagi jami avtomobillarning 80%i, neftning 67%i ishlab chiqarilardi. Amerika floti urush davomida 10 baravarga o'sdi. AQSh Angliya qatori dunyodagi yetakchi dengiz davlatiga aylandi. Jahon oltin zapasining qariyb 50%i AQShning oltin xazinasi saqlanuvchi Fort-Noksdagi jamlandi. AQSh jahonning moliyaviy markazi, jahon bozorining poydevoriga aylandi.

MAVZU

XIToyNING GEOSTRATEGIK SIYOSATI VA UNING MOHIYATI

1.1. Ta`lim berish texnologiyasining modeli

Mashg`ulot vaqti-2 soat	Talabalar soni: 25 – 65 gacha
Mashg`ulot shakli	Ma`ruza
Nazariy mashg`ulot rejasi	1. Xitoy iqtisodiy taraqqiyotining spetsifik xususiyat-ari. 2. Yaponiyaning jahon iqtisodiyoti va siyosiy maydonidagi tutgan mavqeidagi nomutanosibliklar.
O`quv mashg`ulotining maqsadi: Talabalarga geosiyosiy munosabatlar tizimida Xitoyning tutgan o`rni masalasi, uning jahon siyosatiga ta`siri, Markaziy Osiyodagi siyosatining mohiyati xususida talabalarga ma`lumot berish, shuningdek Xitoy oldida turgan muammolar xususida ma`lumot berish. Rossiya-Yaponiya munosabatlarida «Uchinchi kuch» omili-Portsmut, Potsdam, Yalta bitimlari va uning mamlakat taqdiriga ta`sirini tushuntirib berish.	
Pedagogik vazifalar: • Talabalarga geosiyosiy munosabatlar tizimida Xitoyning tutgan o`rni masalasi, uning jahon siyosatiga ta`siri, Markaziy Osiyodagi siyosatining mohiyati xususida talabalarga ma`lumot berish; • Rossiya-Yaponiya munosabatlarida «Uchinchi kuch» omili-Portsmut, Potsdam, Yalta bitimlari va uning mamlakat taqdiriga ta`sirini tushuntirib berish.	<p>O`quv faoliyati natijalari:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Talabalar geosiyosiy munosabatlar tizimida Xitoyning tutgan o`rni masalasi, uning jahon siyosatiga ta`siri, Markaziy Osiyodagi siyosatining mohiyati xususida ma`lumotga ega bo`lishadi; • Rossiya-Yaponiya munosabatlarida «Uchinchi kuch» omili-Portsmut, Potsdam, Yalta bitimlari va uning mamlakat taqdiriga ta`sirini tushunib etishadi.
Ta`lim berish usullari	“Piramida”, “Qanday”, “FSMU”, “Insert” texnologiyalardan foydalanish, muammoli usul, munozara, suhbat, aqliy hujum, tezkor-so`rov
Ta`lim berish shakllari	Jamoaviy,, guruhlarda ishlash;
Ta`lim berish vositalari	Ma`ruza matni, o`quv materiallari, marker, skotch, qog`oz
Ta`lim berish sharoiti	Texnik ta`minlangan, guruhlarda ishlash uchun mo`ljallangan auditoriya
Monitoring va baholash	Og`zaki nazorat: savol-javob

mavzu **“XITOYNING GEOSTRATEGIK SIYOSATI VA UNING
MOHIYATI** mavzusida nazariy mashg‘ulotning
TEXNOLOGIK XARITASI

<i>Ish jarayonlari vaqti</i>	<i>Faoliyat mazmuni</i>	
	<i>O‘qituvchi</i>	<i>Talaba</i>
1 bosqich. Kirish (10 daqiqa)	1.1. Ma’ruzaning mavzusi, rejasini e’lon qiladi, o‘quv mashg‘ulotining maqsadi va o‘quv faoliyat natijalarini tushuntiradi (1-ilova)	Tinglaydi, mavzu nomini yozib oladi
	1.4. Mashg‘ulotni o‘tkazish shaklini e’lon qiladi	Yozib oladi
2 bosqich. Asosiy jarayon (60 daqiqa)	2.1. Mavzu rejasining birinchi punkti rejasini bo‘yicha ma’ruza qiladi (2-ilova) Ma’ruza bo‘yicha “Piramida” usulidan foydalangan holda talabalarga quyidagi savol bilan murojaat qiladi: Xitoy iqtisodiy taraqqiyotining spetsifik xususiyatlarini nimalar tashkil etadi? (3-ilova)	Yozadi, savolga javob beradi.
	2.2. Mavzu rejasining ikkinchi punkti bo‘yicha ma’ruza qiladi (4-ilova). Ma’ruza bo‘yicha «Qanday» usulidan foydalangan holda talabalarga quyidagi savol bilan murojaat qiladi: Yaponiyaning jahon iqtisodiyoti va siyosiy maydonidagi tutgan mavqeidagi nomutanosibliklar? (5-ilova)	Yozadi, savolga javob beradi.
	2.2. Mavzuda bayon etilgan masalalarni mustahkamlash «Kichik guruhlarda ishlash» orqali amalga oshirilishini e’lon qiladi. “FSMU” texnikasidan foydalangan holda guruhlariga topshiriqlar beradi (6-ilova). Bu texnika guruhlarda ijodiy ishlashga yordam beradi, qo‘shimcha ma’lumotlardan foydalanishga imkon yaratadi. Diqqatlarini kutiladigan natijaga jalb qiladi. Har bir guruh topshiriqlarini - qog‘ozlarga tushirib, taqdimotini o‘tkazishga yordam beradi, bilimlarini umumlashtiradi, xulosalarga alohida e’tibor beradi. Topshiriqlarning bajarilishini qay darajada to‘g‘ri ekanligini diqqat bilan tinglaydi fikrlarini tinglab, umumlashtiradi.	Savollarga javob beradilar, erkin bahs-munozara yuritadilar Guruhlarda ishlaydilar.
3 bosqich. Yakuniy bosqich (10 daqiqa)	3.1 Mavzu bo‘yicha umumiy xulosa qilinadi.	Tinglaydilar
	3.2. Talabalarning baholash mezonlarini e’lon qilinadi	Yozib oladi
	3.3. O‘z-o‘zini nazorat qilish uchun savollar beradi (7-ilova)	Javob yozadi
	3.4 Navbatdagi mashg‘ulotda ko‘riladigan mavzuni e’lon qiladi va “Aqliy xujum” usulida jadvalga mustaqil ta’limga tayyorgarlik ko‘rishlarini so‘raydi (8-ilova).	”Insert” usulida jadvalni to‘ldiradi.

MAVZU XIToyNING GEOSTRATEGIK SIYOSATI VA UNING MOHIYATI

Reja.

1. Xitoy iqtisodiy taraqqiyotining spetsifik xususiyatari.
2. Xitoyning jahon iqtisodiyoti va siyosiy maydonidagi tutgan mavqeidagi nomutanosibliklar.

O'quv mashg'ulotining maqsadi: Talabalarga geosiyosiy munosabatlar tizimida Xitoyning tutgan o'rnini masalasi, uning jahon siyosatiga ta'siri, Markaziy Osiyodagi siyosatining mohiyati xususida talabalarga ma'lumot berish, shuningdek Xitoy oldida turgan muammolar xususida ma'lumot berish. Rossiya-Yaponiya munosabatlarida «Uchinchi kuch» omili-Portsmut, Potsdam, Yalta bitimlari va uning mamlakat taqdiriga ta'sirini tushuntirib berish..

- ***O'quv faoliyatining natijasi:*** Talabalar geosiyosiy munosabatlar tizimida Xitoyning tutgan o'rnini masalasi, uning jahon siyosatiga ta'siri, Markaziy Osiyodagi siyosatining mohiyati xususida ma'lumotga ega bo'lishadi; Rossiya-Yaponiya munosabatlarida «Uchinchi kuch» omili-Portsmut, Potsdam, Yalta bitimlari va uning mamlakat taqdiriga ta'sirini tushunib etishadi.

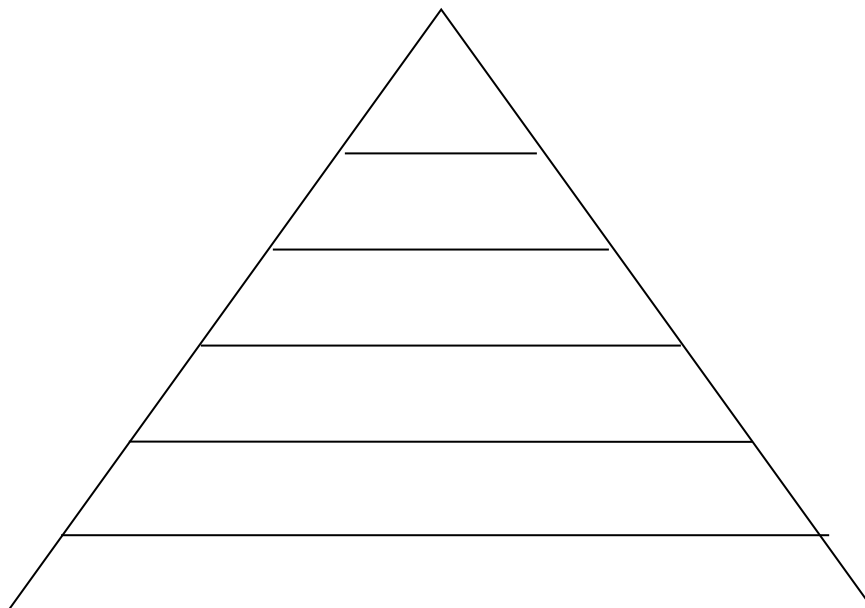
Rejaning 1-masalasi bayoni: Xitoy iqtisodiy taraqqiyotining spetsifik xususiyatari.

XXR tashqi siyosati so'nggi o'tgan ikki o'n yillik taxlili mamlakat raxbariyatining xalqaro maydonda o'z davlati rolini kuchaytirish uchun xarbiy kuch ishlatish usullari yoki biror kuchga qarshi ko'rsatilgan xarbiy-siyosiy alüyanlar orqali erishish xos ekanligini ko'rsatdi. Faqat birgina muxim to'zatish - agar Xitoyni o'zini ig'vo qilmagan xolda, AQSh va boshqa rivojlangan davlatlar bunday yangi mamlakatlarning o'sishiga ko'nikishi kerak bo'lsa. XXRning so'nggi yigirma yil ichida olib borgan tashqi va ichki siyosati, zamonaviy Xitoy raxbariyatining xalqaro muammolarini xal qilishda shubxa yo'q ekanligini tasdiqlamoqda.

XXR tashqi iqtisodiy siyosati taxlili va natijalari o'tayotgan 20 yillikda shuni ko'rsatdiki, Xitoyning erishayotgan muvaffaqiyatlari, «isloxoti», jaxon xo'jaligi «integratsiyasi» va «iqtisodiyot liberalizatsiya»si terminlari o'xshamasligini ko'rsatmoqda. XXR tashqi iqtisodiy va xo'jalik siyosatini taqqoslash jarayonida, olaylik, ikkinchi tarafda Rossiya bilan XXR orasidagi printsipial farqlar aniq ko'zatiladi.

1-o'quv topshiriq
«Piramida» organayzerini to'ldiring

Xitoy taraqqiyotining o'ziga xos xususiyatlarini nimalar tashkil etadi?

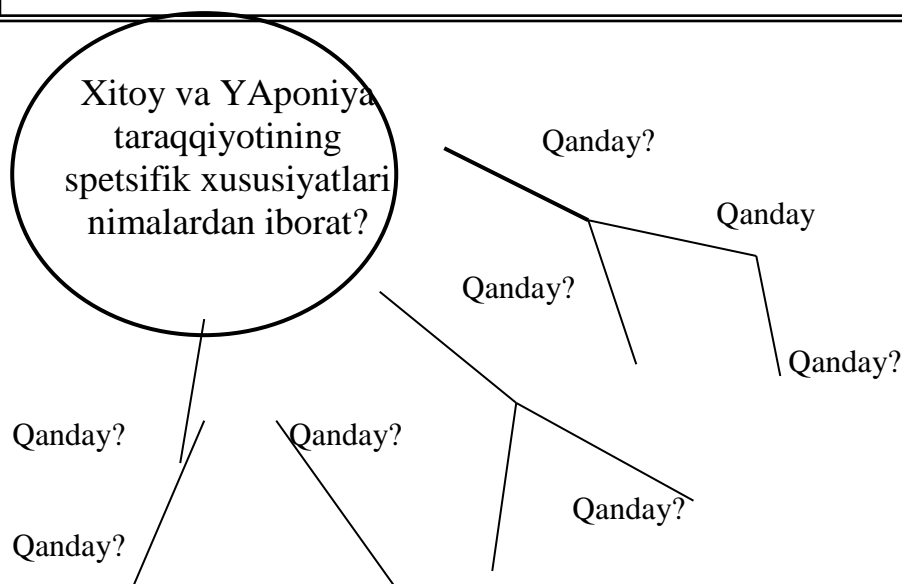
2-masala bayoni. Yaponiyaning jahon iqtisodiyoti va siyosiy maydonidagi tutgan mavqeidagi nomutanosibliklar.

Yaponiya rivojining spetsifik xususiyatlari. Yaponiya geosiyosiy munosabatlarining rivojlanishi: Yaponiya-Xitoy urushi, Rus-Yapon urushi. Yaponiyaning jahonning etakchi mamlakatlaridan biriga aylanishi. Ikkinchi jahon urushining mamlakat rivojiga keskin ta'siri. Yaponiya tashqi siyosatida uchinchi kuch omili. Kurill masalasi. Shimoliy xududlar masalasining xal etilishiga urinishlar va uning natijalari. Mustaqillik keyingi davrda O'zbekiston-Yaponiya munosabatlari. Yaponiyaning Markaziy Osiyodagi geosiyosiy imkoniyatlari.

1-o'quv topshiriq

«Qanday» organayzerini to'ldiring

Muhim muammoning echimini topishga yordam beradi va “Qanday” savoli orqali muammo hal qilinadi.

Qanday? 6-ilova

2-o'quv topshiriq

FSMU texnologiyasi

Ushbu texnologiya munozarali masalalarni hal etishda xamda o'quv jarayonini baxs-munozarali o'tkazishda qo'llaniladi, chunki bu texnologiya talabalarni o'z fikrini ximoya qilishga, erkin fikrlash va o'z fikrini boshqalarga o'tkazishga, ochiq xolda baxslashishga xamda shu bilan birga baxslashish madaniyatini o'ratadi. Tinglovchilarga tarqatilgan oddiy qog'ozga o'z fikrlarini aniq va qisqa xolatda ifoda etib, tasdiqlovchi dalillar yoki inkor etuvchi fikrlarni bayon etishga yordam beradi.

F – fikringizni bayon eting

S – fikringiz bayoniga sabab ko'rsating

M – ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring

U – fikringizni umumlashtiring

Jadvalni to'ldiring

1-guruh

Savol	Xitoy taraqqiyotining spetsifik xususiyatlari nimalardan iborat?
(F) Fikringizni bayon eting	
(S) Fikringiz bayoniga sabab ko'rsating	
(M) Ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring	
(U) Fikringizni umumlashtiring	

2-guruh

Savol	Yaponiyaning etakchi mamlakatga aylanishini ta'minlagan omillar?
(F) Fikringizni bayon eting	
(S) Fikringiz bayoniga sabab ko'rsating	
(M) Ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring	
(U) Fikringizni umumlashtiring	

7-ilova

Umumlashtiruvchi savollar:

1. Xitoy-Rossiya, Xitoy-G'arbiy Evropa, Xitoy-AQSh munosabatlarining rivojlanish tarixi?
2. Xitoy iqtisodiy taraqqiyotining spetsifik xususiyatari?
3. Xitoyning hal etilmagan hududiy muammolari?
4. Yaponiyaning jahon iqtisodiyoti va siyosiy maydonidagi tutgan mavqeidagi nomutanosibliklar ?

8-ilova

Insert usulidan foydalanib ishlash qoidasi

1. Ma'ruza matnini o'qib, matnning chetiga quyidagi belgilarni qo'yib chiqing:

V – bilaman

+ - men uchun yangi ma'lumot

- - men bilgan ma'lumotni inkor qiladi

? – noaniq (aniqlashtirish talab qiladigan) qo'shimcha ma'lumot.

2. Olingan natijalarni jadval shaklida rasmiylashtiring.

Mavzu savollari	V	-	+	?
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				

MAVZU XITOYNING GEOSTRATEGIK SIYOSATI VA UNING MOHIYATI

Reja.

1. Xitoy iqtisodiy taraqqiyotining spetsifik xususiyatari.
2. Xitoyning jahon iqtisodiyoti va siyosiy maydonidagi tutgan mavqeidagi nomutanosibliklar.

Osiyo jahondagi tabiiy qazilmalarga eng boy qit'a hisoblanadi. Unda neftning 60 %, kauchukning 60 %, qalayning 57 % qazib olinadi. XX asr boshlarida ayrim mamlakatlarni hisobga olmaganda barchasi mustamlakachilik girdobiga tortildi. Faqat Yaponiya o'z mustaqilligini saqlab qoldi. Turkiya, Eron va Afg'oniston siyosiy jihatdan mustaqil bo'lsada iqtisodiy jihatdan qaram edi. Hozir qit'ada 48 mamlakat mavjud.

Qit'a milliy, diniy, jihatdan xilma-xil. XITOIY. Urushdan keyin XKP bilan Gomindan o'rtasida kurash boshlandi. 1949 yilda «Umumiy dastur» kabul qilinib 1954 yilgacha mamlakat konstitutsiyasi vazifasini bajardi. 1949 yilda XKR tuzilgani e'lon qilindi. Agrar mamlakat bo'lib chet el kapitali xukmron edi. Qishloq ho'jaligida yarim natural ho'jalik xukmron edi. Xitoy inqilobi uning tashkilotchisi Mao Tzedun nomi bilan «maoistik» inqilob deb yuritila boshlandi. Maoizmning o'ziga xos tomoni shundaki u «kazarma kommunizmi» siyosatini yuritdi. Maoizm iqtisodiy va madaniy taraqqiyotda ma'lum yutuqlarga erishdi. 1950 yilda er islohoti o'tkazildi, 1953 yilda sanoat tiklandi. 694 ta sanoat korxonasi qurildi. 1958 yilda «Uch qizil bayroq» shiori paydo bo'ldi. Iqtisodiy qonunlarga zid ravishda Xitoy dehqonlarini birlashtirishning yangi shaklini yaratishga kirishildi. Dastur «katta sakrash» deb nom oldi. Unga asosan 1958-62 yillarda sanoat 6,5 marta, qishloq ho'jaligi 2,5 marta o'sishi kerak edi. Utopiyani amalga oshirish uchun qishloq ho'jaligi kooperativlari xalq kommunalariga aylantirildi. Barcha narsalar umumiy bulib qoldi. Ikki yil ichida 100 milliard yuan zarar ko'rildi. 1965 yildagina 1957 yilgi darajaga erishildi. Xukumat aybni xalq bo'yniga qo'ydi

1966 yilda XKP madaniy inqilob to'g'risida qaror qabul qildi. Xunveybinlar- turli jamoatchilik tashkilotlarini yanchish, xukumatga yoqmagani shaxslarni jazolash uchun ta'lim olayotgan yoshlardan tuzilgan otryadlar. Xunveybinlar ko'chalarda kishilarni ushlab qayta tarbiyalash uchun maxsus maktablarga jo'natardi. Bu inqilob Xitoy uchun 500 milliard yuanga tushdi. 1966-76 yillar «yo'qotilgan o'n yillik» bo'lib qoldi. 1976 yilda Tzedun vafot etdi. «Madaniy inqilob» faollari ta'qibga olindi. Tzeduning xotini Tszyan Tsini va Siyosiy byuroning yana uchta a'zosi «to'rtlik to'dasi» deb ayblanib qamoqqa olindi. Ikki yil madaniy inqilob oqibatlarini tugatish uchun kurash olib borildi.

Xitoy oldida turgan muammolar ham anchagina edi. Birinchisi milliy muammo hisoblanadi. Mamlakat aholisining 93 % ni xontsilar tashkil qiladi. Undan taqari 16 ta millat vakili yashaydi. 10 millionga yaqin turkiy xalqlar yashaydi. 1959 yilda tibetliklar qo'zg'olon ko'tarishdi. Tibetning diniy va dunyoviy rahbari Dalalaylama Hindistonga qochdi. Yana bir muammo Tayvan. Tayvan oroli 39 ming km.kv, materikdan 142 km uzoqlikda joylashgan. Asosiy shahri Taybey. 1993 yildan XKR raisi Tszyan Tszemin.

Ikkinchi jahon urushi tuga-gandan so'ng Xitoy kommu-nistik partiyasi (XKP) va Gomindan partiyasi o'rtasida kurash boshlandi.

1946-yil yozida Gomindan armiyasi XKP nazo-ratidagi Xitoy rayonlarida hujum operatsiyalarini boshladi. Yangi fuqarolik urushi boshlandi. Ular ma'lum bir hududlarni egallashga muvaffaq bo'ldi. Biroq Xitoy Xalq ozodlik armiyasi (XXOA) yirik mag'lubiyatni chetlab asosiy kuchlarini saqlab qola oldi. 1948-yil avgustdan vaziyat o'zgardi. XXOA qarshi hujumga o'tdi va Gomindan qo'shinlariga qaqshatli zarba berdi.

1949-yil sentabrda "Umumiy dastur" qabul qilindi va u 1954-yilgacha Xitoyda vaqtinchalik konstitutsiya vazifasini o'tadi. Unda xalq demokratiyasi tamoyillari hamda ishchilar sinfi va dehqonlar ittifoqi asosidagi Xitoy Xalq Respublikasi davlati tashkil etilganligi e'lon qilindi. Umumiy dastur Yevropa mamlakatlarining Xitoydagi alohida huquq va imtiyozlarini bekor qildi.

1949-yil sentabr oyida XXOA askarlari Xitoy poytax-ti Pekinga kirib keldi. 1949-yil 11-oktabrda XKR tashkil topganligi rasmiy e'lon qilindi. Inqilob g'alaba qozondi va Xitoyning mustamlakaga aylanishiga chek qo'yildi.

Xitoy o'sha paytda ishlab chiqarishi past agrar mamlakat hisoblanar, asosan xorijiy sarmoya hukmronlik qilar edi. Mamlakatda dunyodagi eng past iste'mol dara-jasi va ulkan ishsizlar armiyasi mavjud bo'lgan. Fabrika zavod korxonalarini umumiy ishlab chiqarishning arziyasi qismini tashkil etib, ko'pgina korxonalar eng oddiy asbob-uskunalar bilan jihozlangan edi. Qishloqlarda esa yarim natural xo'jaligi hukmronlik qilganligi qoloqlik-ning bir sababi bo'lgan.

Inqilob natijalari: Xitoydagi inqilob uning tashkilotchisi va rahbari Mao Tzedun nomiga "maoistik" inqilob deb yuritila boshlandi. Maoizmning o'ziga xos tomoni uning "kazarma kommunizmi" deb ta'riflangan siyosatida edi. Maoizm harbiy-byurokratik partiya guruhlari diktaturasini o'rnatib, barcha iqtisodiy va ijtimoiy qonunlarga teskari tuzumni barpo qildi. Rahbariyat o'zboshimchalik bilan qarorlar qabul qilar, ammo sodda, ommabop shiorlar orqasiga bekinishga usta edi.

Shu bilan birga yangi Xitoy qurilishining boshlan-g'ich bosqichida maoizm iqtisodiy va madaniy taraqqiyotda ma'lum bir yutuqlarga erishdi. 1950-yilda yer islohoti o'tkazilib, 300 million yersiz va kam yerli dehqonlar 47,6 million gektar yerga hamda ishlab chiqarish vositalariga ega bo'ldi. Xitoydagi feodal yer egaligi yo'q qilindi, zamindorlar esa sinf sifatida tugatildi. Bu Osiyodagi eng

keskin agrar islohot bo'ldi. 1953-yilda sanoat tiklandi, 1955-yilda esa xalq xo'jaligi birinchi besh yillik rejasi qabul qilindi. Unga ko'ra 694 ta yirik sanoat ob'ektlari qurilishi mo'ljallangan.

Sobiq xususiy korxonalar ularning egalari va davlat-ning qo'shma mulki bo'lib qoldi. Ular yuqori maosh to'lanadigan mutaxassislar holatiga o'tkazilib, yillik kapi-talning 5 foizi to'lanishi kerak edi. Ayrim korxonalar xususiy mulk sifatida saqlanib, davlat buyurtmalaridan mahrum qilindi, boshqa korxonalar asosida qo'shma korxonalar tashkil qilindi.

Birinchi besh yillik reja bajarilishi bilan sanoat yalpi mahsuloti ikki baravar, qishloq xo'jaligi esa 25 foizga ko'paydi. Xalqning turmush darajasi ko'tarildi. Ishchi va xizmatchilar ish haqi 30 foiz, dehqonlar daromadi 28 foiz oshdi. Xitoy uchun yangi sanoat tarmog'i yuzaga keldi.

Xalq yerga ega bo'ldi, xorijiy kapitalning hukmronli-gi tugatildi. Xitoy ozod va mustaqil mamlakatga aylandi.

1958-yilda yangi jamiyat qurishga qaratilgan yo'nalish o'zgardi. "Uch qizil bayroq" shiori paydo bo'ldi. Bu iqtisodiy qonunlarga xilof ravishda ilgari rejalarini jadallik bilan amalga oshirish, shuningdek, Xitoy dehqonlarini birlashtirishning yangi shaklini yaratishning avantyuristik dasturidan iborat edi. Dastur umumiy holda "katta sakrash" deb nomlandi. Unga ko'ra to'rt yilda (1958— 1962-yillar) sanoat ishlab chiqarishi 6,5 marta, qishloq xo'jaligi esa 2,5 baravar o'sishi lozim edi. Bu amaliy qiy-matdan ko'ra targ'ibotga mo'ljallangan aqlga sig'maydi-gan xayol edi.

Shunga qaramay Xitoy rahbariyati ushbu utopiyani amalga oshirishni boshladi. Qishloqlardagi sobiq qishloq xo'jalik kooperativlari xalq kommunalariga aylantirildi. Ularda ishlab chiqarish qurollari, uy-ro'zg'or anjomlari, chorva, turar-joy, mevali daraxtlar umumiy bo'lib qoldi. Dehqonlardan tomorqalar tortib olindi. Har bir kommu-naga uyda donna pechlar qurish va unda po'lat eritish vazifasi topshirildi. Tez orada "katta sakrash" g'oyasi barbod bo'lgani ma'lum bo'ldi. Ikki yilda (1958—1960) xalq xo'jaligi 100 milliard yuan zarar ko'rdi. Faqat 1965-yildagina xalq xo'jaligini 1957-yil darajasiga ko'tarishga erishildi. Ammo Xitoy rahbariyati bu aybni xalq bo'yniga qo'yishga qaror qildi.

1966-yil avgustda "XKP MK ning ulug' proletar madaniy inqilobi to'g'risidagi qarori" qabul qilinib, unda mamlakatni kapitalistik yo'ldan borishga undovchilar yanchib tashlashga chaqirilgan edi.

"Madaniy inqilob" natijasida 100 millionga yaqin kishi jabr ko'rdi. Shahar ko'chalarida "Inqilob" jangari qo'shinlaridan iborat "xunveybin"larning boshboshdoq-liklari avj oldi. Kishilarni to'g'ridan-to'g'ri ko'chalar, uylardan ushlab qayta tarbiyalash maxsus lagerlariga jo'natildi. Ular orasida tanikli olrmlar, partiya arboblari, davlat muassasalari xizmatchilari, san'at xodimlari ham bor edi. "Xunveybinlar" otryadlari maktab o'quvchilari, talabalar, daydilar va hayotda ishi yurishmagan omadsiz-lardan tashkil topdi.

Tutilgan yo'lning yangitdan o'zgarishi. Mamlakat iqtisodini modernizatsiyalash: 1976-yil sentabrda Mao Szedun vafot etdi. "Madaniy inqilob" faollari ta'qib qilina boshladi. Mao Szedunning xotini Szyan Sin va yana Siyosiy byuroning uch a'zosi ("to'rtlik to'dasi") qamoqqa olindi. Ikki yil davomida "madaniy inqilob" oqibatlarini tugatish uchun kurash olib borildi va faqat 1978-yil dekabrda XKP MKning III plenumida Xitoyni modernizatsiyalash to'g'risida qaror qabul qildi. Islohotlarni amalga oshirish boshlandi. Chet el sarmoyalari oqimini barqarorlashtirish uchun mam-lakatning janubiy chekkalarida bir qator maxsus iqtisodiy zonalar tashkil etish to'g'risida qaror qabul qilindi. Tashqi noiqtisodiy sohada dunyoning rivojlangan mam-lakatlari bilan hamkorlik qilishga mo'ljallangan "ochiq siyosat" olib borildi.

Dehqonlarga tomorqalar qaytarib berildi. Qishloq xo'jaligi dehqonlarga yetishtirgan ortiqcha mahsulotini sotish huquqini beruvchi xo'jalik pudratiga o'tdi.

"Direktiv rejalashtirish" tugatildi, barcha sanoat kor-xonalari "mustaqil xo'jalik tashkilotlari"ga aylantirildi. Mamlakatda xususiy bozor, tovar munosabatlari keng rivojlana boshladi, kichik xususiy va jamoa korxonalar, kustar ustaxonalar, xususiy tadbirkorlar faoliyatiga ruxsat berildi.

MaB3y

**GEOPOLITIKA VA YAPONIYANING IJTIMOIIY
TARAQQIYOTI**

1.1. Ta`lim berish texnologiyasining modeli

Mashg`ulot vaqti-2 soat	Talabalar soni: 25 – 65 gacha
Mashg`ulot shakli	Ma`ruza
Nazariy mashg`ulot rejasi	1. Yaponiya iqtisodiy taraqqiyotining spetsifik xususiyat-ari. 2. Yaponiyaning jahon iqtisodiyoti va siyosiy maydonidagi tutgan mavqeidagi nomutanosibliklar.
O`quv mashg`ulotining maqsadi: Talabalarga geosiyosiy munosabatlar tizimida Yaponiyaning tutgan o`rni masalasi, uning jahon siyosatiga ta`siri, Markaziy Osiyodagi siyosatining mohiyati xususida talabalarga ma`lumot berish, shuningdek Xitoy oldida turgan muammolar xususida ma`lumot berish. Rossiya-Yaponiya munosabatlarida «Uchinchi kuch» omili-Portsmut, Potsdam, Yalta bitimlari va uning mamlakat taqdiriga ta`sirini tushuntirib berish.	
Pedagogik vazifalar: • Talabalarga geosiyosiy munosabatlar tizimida Yaponiyaning tutgan o`rni masalasi, uning jahon siyosatiga ta`siri, Markaziy Osiyodagi siyosatining mohiyati xususida talabalarga ma`lumot berish; • Rossiya-Yaponiya munosabatlarida «Uchinchi kuch» omili-Portsmut, Potsdam, Yalta bitimlari va uning mamlakat taqdiriga ta`sirini tushuntirib berish.	<p>O`quv faoliyati natijalari:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Talabalar geosiyosiy munosabatlar tizimida Yaponiyaning tutgan o`rni masalasi, uning jahon siyosatiga ta`siri, Markaziy Osiyodagi siyosatining mohiyati xususida ma`lumotga ega bo`lishadi; • Rossiya-Yaponiya munosabatlarida «Uchinchi kuch» omili-Portsmut, Potsdam, Yalta bitimlari va uning mamlakat taqdiriga ta`sirini tushunib etishadi.
Ta`lim berish usullari	“Piramida”, “Qanday”, “FSMU”, “Insert” texnologiyalardan foydalanish, muammoli usul, munozara, suhbat, aqliy hujum, tezkor-so`rov
Ta`lim berish shakllari	Jamoaviy,, guruhlarda ishlash;
Ta`lim berish vositalari	Ma`ruza matni, o`quv materiallari, marker, skotch, qog`oz
Ta`lim berish sharoiti	Texnik ta`minlangan, guruhlarda ishlash uchun mo`ljallangan auditoriya
Monitoring va baholash	Og`zaki nazorat: savol-javob

**Mavzu “GEOSIYOSAT VA YAPONIYANING IJTIMOIIY
TARAQQIYOTI** mavzusida nazariy mashg‘ulotning
TEXNOLOGIK XARITASI

<i>Ish jarayonlari vaqti</i>	<i>Faoliyat mazmuni</i>	
	<i>O‘qituvchi</i>	<i>Talaba</i>
1 bosqich. Kirish (10 daqiqa)	1.1. Ma’ruzaning mavzusi, rejasini e’lon qiladi, o’quv mashg‘ulotining maqsadi va o’quv faoliyat natijalarini tushuntiradi (1-ilova)	Tinglaydi, mavzu nomini yozib oladi
	1.4. Mashg‘ulotni o‘tkazish shaklini e’lon qiladi	Yozib oladi
2 bosqich. Asosiy jarayon (60 daqiqa)	2.1. Mavzu rejasining birinchi punkti rejasini bo‘yicha ma’ruza qiladi (2-ilova) Ma’ruza bo‘yicha “Piramida” usulidan foydalangan holda talabalarga quyidagi savol bilan murojaat qiladi: Yaponiya iqtisodiy taraqqiyotining spetsifik xususiyatlarini nimalar tashkil etadi? (3-ilova)	Yozadi, savolga javob beradi.
	2.2. Mavzu rejasining ikkinchi punkti bo‘yicha ma’ruza qiladi (4-ilova). Ma’ruza bo‘yicha «Qanday» usulidan foydalangan holda talabalarga quyidagi savol bilan murojaat qiladi: Yaponiyaning jahon iqtisodiyoti va siyosiy maydonidagi tutgan mavqeidagi nomutanosibliklar? (5-ilova)	Yozadi, savolga javob beradi.
	2.2. Mavzuda bayon etilgan masalalarni mustahkamlash «Kichik guruhlarda ishlash» orqali amalga oshirilishini e’lon qiladi. “FSMU” texnikasidan foydalangan holda guruhlarga topshiriqlar beradi (6-ilova). Bu texnika guruhlarda ijodiy ishlashga yordam beradi, qo‘shimcha ma’lumotlardan foydalanishga imkon yaratadi. Diqqatlarini kutiladigan natijaga jalb qiladi. Har bir guruh topshiriqlarini - qog‘ozlarga tushirib, taqdimotini o‘tkazishga yordam beradi, bilimlarini umumlashtiradi, xulosalarga alohida e’tibor beradi. Topshiriqlarning bajarilishini qay darajada to‘g‘ri ekanligini diqqat bilan tinglaydi Fikrlarini tinglab, umumlashtiradi.	Savollarga javob beradilar, erkin bahs-munozara yuritadilar Guruhlarda ishlaydilar.
3 bosqich. Yakuniy bosqich (10 daqiqa)	3.1 Mavzu bo‘yicha umumiy xulosa qilinadi.	Tinglaydilar
	3.2. Talabalarning baholash mezonlarini e’lon qilinadi	Yozib oladi
	3.3. O‘z-o‘zini nazorat qilish uchun savollar beradi (7-ilova)	Javob yozadi
	3.4 Navbatdagi mashg‘ulotda ko‘riladigan mavzuni e’lon qiladi va “Aqliy xujum” usulida jadvalga mustaqil ta’limga tayyorgarlik ko‘rishlarini so‘raydi (8-ilova).	”Insert” usulida jadvalni to‘ldiradi.

**MAVZU GEOSIYOSAT ASOSLARI VA YAPONIYANING IJTIMOIIY
TARAQQIYOTI**

Reja.

1. Yaponiya iqtisodiy taraqqiyotining spetsifik xususiyatari.
2. Yaponiyaning jahon iqtisodiyoti va siyosiy maydonidagi tutgan mavqeidagi nomutanosibliklar.

O'quv mashg'ulotining maqsadi: Talabalarga geosiyosiy munosabatlar tizimida Yaponiyaing tutgan o'zni masalasi, uning jahon siyosatiga ta'siri, Markaziy Osiyodagi siyosatining mohiyati xususida talabalarga ma'lumot berish, shuningdek Yaponiya oldida turgan muammolar xususida ma'lumot berish. Rossiya-Yaponiya munosabatlarida «Uchinchi kuch» omili-Portsmut, Potsdam, Yalta bitimlari va uning mamlakat taqdiriga ta'sirini tushuntirib berish..

- ***O'quv faoliyatining natijasi:*** Talabalar geosiyosiy munosabatlar tizimida Yaponiyaning tutgan o'zni masalasi, uning jahon siyosatiga ta'siri, Markaziy Osiyodagi siyosatining mohiyati xususida ma'lumotga ega bo'lishadi; Rossiya-Yaponiya munosabatlarida «Uchinchi kuch» omili-Portsmut, Potsdam, Yalta bitimlari va uning mamlakat taqdiriga ta'sirini tushunib etishadi.

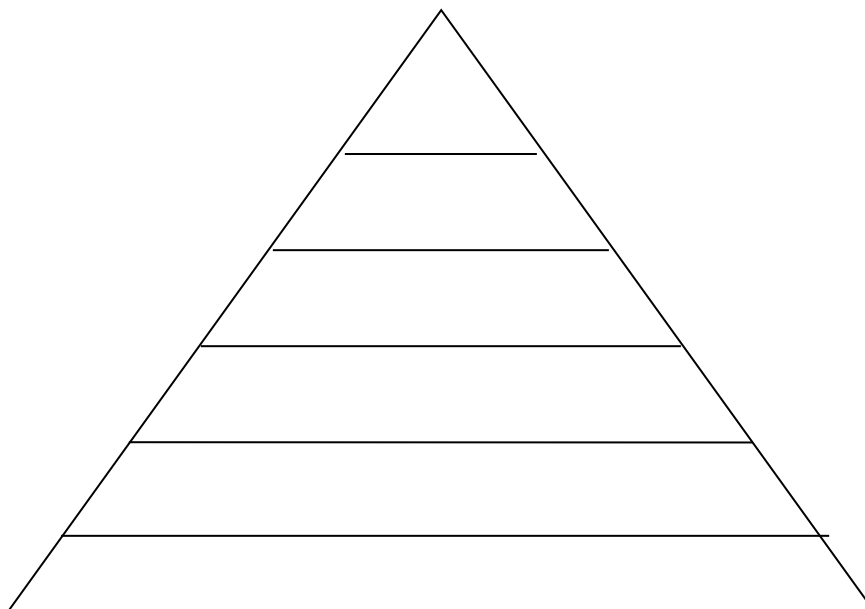
Rejaning 1-masalasi bayoni: Yaponiya iqtisodiy taraqqiyotining spetsifik xususiyatari.

XXR tashqi siyosati so'nggi o'tgan ikki o'n yillik taxlili mamlakat raxbariyatining xalqaro maydonda o'z davlati rolini kuchaytirish uchun xarbiy kuch ishlatish usullari yoki biror kuchga qarshi ko'rsatilgan xarbiy-siyosiy alüyanlar orqali erishish xos ekanligini ko'rsatdi. Faqat birgina muxim to'zatish - agar Xitoyni o'zini ig'vo qilmagan xolda, AQSh va boshqa rivojlangan davlatlar bunday yangi mamlakatlarning o'sishiga ko'nikishi kerak bo'lsa. XXRning so'nggi yigirma yil ichida olib borgan tashqi va ichki siyosati, zamonaviy Xitoy raxbariyatining xalqaro muammolarini xal qilishda shubxa yo'q ekanligini tasdiqlamoqda.

XXR tashqi iqtisodiy siyosati taxlili va natijalari o'tayotgan 20 yillikda shuni ko'rsatdiki, Xitoyning erishayotgan muvaffaqiyatlari, «isloxoti», jaxon xo'jaligi «integratsiyasi» va «iqtisodiyot liberalizatsiya»si terminlari o'xshamasligini ko'rsatmoqda. XXR tashqi iqtisodiy va xo'jalik siyosatini taqqoslash jarayonida, olaylik, ikkinchi tarafda Rossiya bilan XXR orasidagi printsipial farqlar aniq ko'zatiladi.

1-o'quv topshiriq
«Piramida» organayzerini to'ldiring

Yaponiya taraqqiyotining o'ziga xos xususiyatlarini nimalar tashkil etadi?

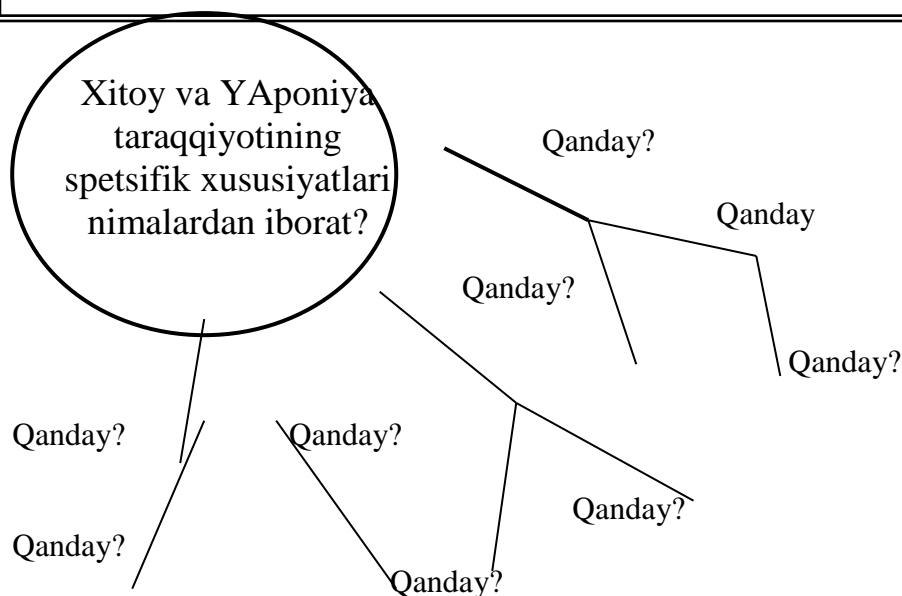

2-masala bayoni. Yaponiyaning jahon iqtisodiyoti va siyosiy maydonidagi tutgan mavqeidagi nomutanosibliklar.

Yaponiya rivojining spetsifik xususiyatlari. Yaponiya geosiyosiy munosabatlarning rivojlanishi: Yaponiya-Xitoy urushi, Rus-Yapon urushi. Yaponiyaning jahonning etakchi mamlakatlaridan biriga aylanishi. Ikkinchi jahon urushining mamlakat rivojiga keskin ta'siri. Yaponiya tashqi siyosatida uchinchi kuch omili. Kurill masalasi. Shimoliy xududlar masalasining xal etilishiga urinishlar va uning natijalari. Mustaqillik keyingi davrda O'zbekiston-Yaponiya munosabatlari. Yaponiyaning Markaziy Osiyodagi geosiyosiy imkoniyatlari.

1-o'quv topshiriq
«Qanday» organayzerini to'ldiring

Muhim muammoning echimini topishga yordam beradi va “Qanday” savoli orqali muammo hal qilinadi.

2-o'quv topshiriq
FSMU texnologiyasi

Ushbu texnologiya munozarali masalalarni hal etishda xamda o'quv jarayonini baxs-munozarali o'tkazishda qo'llaniladi, chunki bu texnologiya talabalarni o'z fikrini ximoya qilishga, erkin fikrlash va o'z fikrini boshqalarga o'tkazishga, ochiq xolda baxslashishga xamda shu bilan birga baxslashish madaniyatini o'ratadi. Tinglovchilarga tarqatilgan oddiy qog'ozga o'z fikrlarini aniq va qisqa xolatda ifoda etib, tasdiqlovchi dalillar yoki inkor etuvchi fikrlarni bayon etishga yordam beradi.

F – fikringizni bayon eting

S – fikringiz bayoniga sabab ko'rsating

M – ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring

U – fikringizni umumlashtiring

1-guruh

Savol	Xitoy taraqqiyotining spetsifik xususiyatlari nimalardan iborat?
(F) Fikringizni bayon eting	
(S) Fikringiz bayoniga sabab ko'rsating	
(M) Ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring	
(U) Fikringizni umumlashtiring	

2-guruh

Savol	Yaponiyaning etakchi mamlakatga aylanishini ta'minlagan omillar?
(F) Fikringizni bayon eting	
(S) Fikringiz bayoniga sabab ko'rsating	
(M) Ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring	
(U) Fikringizni umumlashtiring	

7-ilova

Umumlashtiruvchi savollar:

1. Xitoy-Rossiya, Xitoy-G'arbiy Evropa, Xitoy-AQSh munosabatlarining rivojlanish tarixi?
2. Xitoy iqtisodiy taraqqiyotining spetsifik xususiyatari?
3. Xitoyning hal etilmagan hududiy muammolari?
4. Yaponiyaning jahon iqtisodiyoti va siyosiy maydonidagi tutgan mavqeidagi nomutanosibliklar ?

8-ilova

Insert usulidan foydalanib ishlash qoidasi

1. Ma'ruza matnini o'qib, matnning chetiga quyidagi belgilarni qo'yib chiqing:
 V – bilaman
 + - men uchun yangi ma'lumot
 - - - men bilgan ma'lumotni inkor qiladi
 ? – noaniq (aniqlashtirish talab qiladigan) qo'shimcha ma'lumot.
2. Olingan natijalarni jadval shaklida rasmiylashtiring.

Mavzu savollari	V	-	+	?
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				

MAVZU GEOSIYOSAT ASOSLARI VA YAPONIYANING IJTIMOIIY TARAQQIYOTI

Reja.

1. Yaponiya iqtisodiy taraqqiyotining spetsifik xususiyatari.
2. Yaponiyaning jahon iqtisodiyoti va siyosiy maydonidagi tutgan mavqeidagi nomutanosibliklar

Ikkinchi jahon urushidagi magʻlubiyat va soʻzsiz taslim boʻlish haqidagi kapitulyatsiya Yaponiyani larzaga soldi. Yaponiyaning yengilmas davlat va uning imperatorining ilohiy kelib chiqishi haqidagi afsonalar ruhida tarbiyalangan xalq buni milliy sharmandalik deb qabul qildi. Ayni paytda yaponlar magʻlubiyatni tan olib, oʻzlariga xos tashkilotchilik va tartib bilan okkupatsion hukumatga boʻysundilar.

General Makartur islohotlari: Xalq jamiyatda islohotlar va demokratik qayta qurishlar amalga oshishini kutar edi. AQSHning Yaponiyadagi okkupatsion qoʻshinlari qoʻmondoni general Makartur qoʻlida cheklanmagan hokimiyat toʻplangandi. Oktabr boshida demokratik qayta qurish boshlandi. General Makartur taklifiga koʻra siyosiy mahbuslar ozod qilindi, yashirin politsiya tugatil-di. Ayollar tengligi boʻyicha chora-tadbirlar oʻtkazildi, kasaba uyilshmalar huquqi kengaytirildi, xalq taʼlimi toʻliq qayta oʻzgartirildi.

Makartur Duglas (1880-1964) - 1944-yildan AQSH qoʻshini generaii. Ikkinchi jahon urushi davrida (1941-1942-yil) AQSHning Uzoq Sharqdagi qurolli kuchlari qoʻmondoni va Tinch okean janubi-gʻarbiy qismidagi ittifoqchilar qoʻshinlari bosh qoʻmondoni. 1945-yildan Yaponiyadagi okkupatsion qoʻshinlar qoʻmondoni boʻlgan. 1950-1951-yillarda Koreyadagi Amerika va Janubiy Koreya qurolli kuchlari operatsiyalariga rahbarlik qilgan.

AQSH Yaponiyada oʻz namunasi boʻyicha zamo-naviy iqtisodiy tizim yaratishga harakat qildi. Yaʼni antitrest qonunlar qoʻllanilishi lozim bolib, bunday qoida XX asr boshida AQSHda joriy etilgan, Dzaybatsu tarqatib yilborilgandi. 21 ta bank yopildi. Monopolistlar, militaristlar, shuningdek, yirik feodallar -yer egalari xalq dushmani deb eʼlon qilindi. Koʻpgina harbiy va siyosiy jinoyatchilar hibsga olindi hamda qatl qilindi.

1947-yilda qabul qilingan konstitutsiya asosida demokratik huquq va erkinliklar, urushni rad etish, oʻz qurolli kuchlarini taqiqlash eʼlon qilindi. Shu bilan birga imperator millat rahbari, uning birligining ramzi boʻlib qoldi.

Agressiv siyosat olib borgan partiyalar tarqatib yilbo-rildi. Urushdan soʻnggi Yaponiyada davlat siyosatini bel-gilab bergan yangi –progressiv, liberal va sotsialistik partiyalar tashkil topdi. Urushdan keyingi davrda koʻp vaqtlar hukumat tepasida liberal (1955-yildan liberal-demokratik) partiya turdi.

1946-yilgi parlament saylovlarida liberal partiya gʻalaba qozondi. General Makartur tashabbusi bilan par-lament 1946-yilda agrar islohotlar toʻgʻrisida qonun qabul qildi. Unga koʻra hukumat pomeshchiklardan yer sotib olib, uni dehqonlarga sota boshladi. Yer islohoti dehqonlar foydasiga yerni qayta taqsimlashga olib keldi. Yagona pul soligʻi asosiy soliq boʻlib qoldi. Endilikda dehqonlar oʻzlari yetishtirgan mahsulptga oʻz bilganicha xoʻjayinlik qilishi mumkin boʻlib qoldi.

Agrar islohot Yaponiyada inqilob yasadi. Qishloq xoʻjaligida jadal surʼatlarda kimyoviy oʻgʻitlar, gidro-poniklar, shuningdek, kichik dala-yerlarga moʻljallangan minitraktor hamda boshqa texnikalardan foydalana boshlandi.

Yaponiya va AQSHning harbiy-siyosiy ittifoqi: AQSH bilan bir qator shartnomalar tuzilishi munosabati bilan Yaponiyadagi ahvol keskin oʻgardi. 1951-yili San-Fransiskoda "Xavfsizlik toʻgʻrisida shartnoma" imzolandi. Unda ikki mamlakat oʻrtasidagi harbiy-siyosiy ittifoq rasmiylashtirildi.

Shartnoma Yaponiyada ushbu mamlakat "suvereni-tetini taʼminlaydigan AQSH qurolli kuchlarini ushlab turish"ni nazarda tutar edi. Mazkur shartnoma mam-lakatda amerika harbiylarining boʻlishini abadiylashtirib qoʻydi va yapon qurolli kuchJarini tashkil etishga yoʻl bermadi.

1952-yilgi amerika-yapon shartnomasiga ko'ra barcha harbiy bazalar AQSH qurolli kuchlariga qaraydigan va ularni ushlab turganligi uchun Yaponiyaga har yili 150 million dollar to'laydigan bo'ldi. Amerika amalda Yaponiyaning barcha hududini nazorat qilish huquqini qo'lga kiritdi. 1953-yilda tuzilgan do'stlik, savdo va den-giz kemalari qatnovi to'g'risidagi Amerika-Yapon shartnomasi har ikki mamlakat fuqarolari hamda kompaniyalariga bir-birlarining hududlarida tijorat faoliyati borasida teng huquqqa ega bo'lish imkoniyatini berdi. o'zaro yordam va mudofaani ta'minlash to'g'risidagi 1954-yilgi bitim yapon sanoati uchun ochilgan amerika bozoridagi iqtisodiy chora-tadbirlarga sarmoya kiritish kafolatini o'z ichiga olgan edi. Nihoyat, 1960-yilgi "o'zaro hamkorlik va xavfsizlikka kafolat" to'g'risidagi shartnoma bu ikki mamlakatning harbiy-siyosiy ittifoqi-ni rasmiylashtirishni yakunladi va Yaponiyani AQSHning Uzoq Sharqdagi kenja sherigiga aylantirdi deyish mumkin.

Mazkur shartnomaga ko'ra, Amerika harbiy xiz-matchilari yapon yilrisdiksiyasi nazoratidan chiqarildi va soliq hamda bojxona tekshiruvidan ozod qilindi.

1 million aholi yashaydigan Okinava oroli AQSHning Tinch okean havzasidagi doimiy harbiy-havo kuchlari bazasi bo'lib qoldi. Amerika bombardimonchilari aynan shu yerdan Vyetnam, Laos, Kampuchiya shahar va qishloqlariga bomba tashlash uchun uchar edi.

Yaponiya bilan harbiy-siyosiy ittifoq tuzgan AQSH uni Sovet Ittifoqiga qarshi qayray boshladi. Amerika senati 1951-yilgi Yalta shartnomasini ratifikatsiya qilib, uning Yaponiyaga tegishli bandlarini shubha ostiga ola boshladi. Ma'lumki, mazkur shartnomada Kurill orollari va Janubiy Saxalin Sovet Ittifoqiga berilganligi qayd qilingan edi. Shundan beri Kurill tizmasiga kiruvchi Xabomai, Shikatan, Itunap va Kunashir orollari SSSR va Yaponiya o'rtasidagi doimiy qarama-qarshilik manbaiga aylandi. 50-70-yillarda iqtisodiy yilksalish: Shu bilan birga yapon-amerika shartnomasi tuzilishi 50-yillarda Yaponiya iqtisodini rivojlantirishning negizi bo'lib qoldi. Yaponiya Amerika bozoriga kirish imkoniyatini oldi. AQSH bozori o'ziga xos qafiy qoidalarga ega: bu yerga keltiriladigan tovarlar eng yilqori sifatli, zamon talablariga javob beradigan va raqobatbardosh bo'lishi lozim. Yaponiya sanoati o'zini ko'rsata oldi. Hozirda amerika importining 20 foizini yapon tovarlari tashkil qiladi va boshqa birorta mamlakat amerika bozorida Yaponiya bilan raqobat qila olmaydi. Har yili Yaponiya Amerika bozoriga 100 milliard dollar-dan ortiq miqdorda tovar yetkazib beradi.

Amerika bozoriga shunchalik keng kirib borganligi uchun 50-yillarning ikkinchi yarmida yapon indu-striyasini ommaviy ravishda qayta jihozlash boshlandi. Qirq yil ichida Yaponiyada ishlab chiqarishni struktura-raviy qayta o'zgartirish yakunlandi. Ilmiy-texnika inqilobi yilz berdi. Sanoatning barcha tarmog'i qayta jihozlandi, dunyodagi eng ilg'or texnologiya va ilmiy yilzuqlar tatbiq etildi.

1955—1970-yillar ichida yapon iqtisodiga 15 ming-dan ortiq yangi texnika patenti va litsenziyasi joriy qilindi. Mehnat resurslarini o'zgartirishdagi siljishlar va "nou-xau"ning ommaviy import qilinishi yapon iqtisodining tezlik bilan oldinga chiqib olishidagi texnologiya bazasini ta'minladi.

Harbiy ehtiyojlarga xarajatlar (yalpi milliy mahsulotning 1 foizi) sarflanmasligi sababli Yaponiya butun ishlab chiqarishdagi kuchini sanoatning yangi texnologik va ilmiy sohalariga yo'naltirish imkoniga ega bo'ldi. Ular ichida avtomobilsozlik sanoati muhim o'rin egallaydi. 1960—1980-yillarda yengil avtomobil ishlab chiqarish 33 baravar o'sdi. Ayni paytda mashinasozlik, radioelektro-nika, EHM ishlab chiqarish, avtomatlashtirish vositalari, aloqa sohasini jihozlash tarmoqlarida ishlab chiqarish yilqori sur'atlarda o'sib bordi.

Avtomobil ishlab chiqarish bo'yicha Yaponiya 1980-yilda jahonda birinchi o'ringa chiqib, AQSHni quvib o'tishga erishdi. Yaponiya robot texnikasi, maishiy texnika va optika, rangli televizor, videotexnika va radio-priyomniklar, magnitofon va konditsionerlar ishlab chiqarish bo'yicha dunyoda yetakchi o'rinni egallab kel-moqda. Ayniqsa, raqamli dasturiy boshqaruv va avtomatlashtirilgan tizimga ega stanoklar, shuningdek, robot-manipulyatorlar ishlab chiqarish juda tez o'sa boshladi. Mamlakat iqtisodining zamonaviy shart-sharoitlarga moslashishida davlat boshqaruvi muhim rol o'ynaydi. Norentabelli tarmoqlarni qisqartirish va riodernizatsiyalashtirish, nisbatan raqobatbardosh korxonalarni tardab olish uning strategik yo'nalishini tashkil etdi. Shuningdek, davlat korxonalarining qo'shilishini, nisbatan katta va rentabelli korxonalarni yiriklashtirishni rag'batlantirish chora-tadbirlarini ko'rdi.

Mavzu	MARKAZIY OSIYO REGIONIDAGI GEOSIYOSIY JARAYONLAR

1.1. Ta`lim berish texnologiyasining modeli

Mashg`ulot vaqti-2 soat	Talabalar soni: 25 – 65 gacha
Mashg`ulot shakli	Ma`ruza
<i>Nazariy mashg`ulot rejasi</i>	1. Markaziy Osiyo davlatlariga xavf solayotgan asosiy tahdidlar. 2. Narkobiznes, uyushgan jinoyatchilik, xalqaro terrorizm, diniy ekstremizm masalalari
O`quv mashg`ulotining maqsadi: Talabalarga geosiyosiy munosabatlar tizimida Markaziy Osiyoning tutgan o`rni masalasi, uning geosiyosiy mavqei, mintaqa mamlakati oldida turgan va ularning echimi bilan bog`liq masalalar xususida tushuncha berish	
Pedagogik vazifalar: • Markaziy Osiyo davlatlariga xavf solayotgan asosiy tahdidlar: suv resurslaridan foydalanish; atrof-muhit degradatsiyasi, millatlararo to`qnashuvlar bilan bog`liq taxdidlarning mazmun-moxiyatini tutushntirish. • Atrofda ro`y berayotgan narkobiznes, uyushgan jinoyatchilik, xalqaro terrorizm, diniy ekstremizm taxdidldari xususida tushuncha berish.	<p style="text-align: center;">O`quv faoliyati natijalari:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Talabalar Markaziy Osiyo davlatlariga xavf solayotgan asosiy tahdidlar: suv resurslaridan foydalanish; atrof-muhit degradatsiyasi, millatlararo to`qnashuvlarga sabab bo`luvchi taxdidlardan oqox bo`lishadi. • Afg`onistonda kuchayotgan narkobiznes, uyushgan jinoyatchilik, xalqaro terrorizm, diniy ekstremizm, uning mamlakatimiz xavfsizligiga taxdidining namoyon bo`lish xususiyatlaridan voqif bo`lishadi. •
Ta`lim berish usullari	“Baliq skeleti”, “Zinama-zina”, “FSMU”, “Insert” texnologiyalari, Muammoli usul, munozara, suhbat, aqliy hujum, tezkor-so`rov
Ta`lim berish shakllari	jamoaviy, guruhlarda ishlash; yangi ped.texnologiyalari
Ta`lim berish vositalari	Ma`ruza matni, o`quv materiallari, marker, skotch, qog`oz
Ta`lim berish sharoiti	Texnik ta`minlangan, guruhlarda ishlash uchun mo`ljallangan auditoriya
Monitoring va baholash	Og`zaki nazorat: savol-javob

mavzu. **MARKAZIY OSIYO REGIONIDAGI GEOSIYOSIY
JARAYONLAR** mavzusida nazariy mashg'ulotning
TEXNOLOGIK XARITASI

<i>Ish jarayonlari vaqti</i>	<i>Faoliyat mazmuni</i>	
	<i>O'qituvchi</i>	<i>Talaba</i>
1 bosqich. Kirish (10 daqiqa)	1.1. Ma'ruzaning mavzusi, rejasini e'lon qiladi, o'quv mashg'ulotining maqsadi va o'quv faoliyat natijalarini tushuntiradi (1-ilova)	Tinglaydi, mavzu nomini yozib oladi
	1.2. Mashg'ulotni o'tkazish shaklini e'lon qiladi.	Yozib oladi
2 bosqich. Asosiy jarayon (60 daqiqa)	2.1. Mavzu rejasining birinchi punkti rejasi bo'yicha ma'ruza qiladi (2-ilova) Ma'ruza bo'yicha "baliq skeleti" usulidan foydalangan holda talabalarga quyidagi savol bilan murojaat qiladi: Markaziy Osiyo davlatlariga xavf solayotgan asosiy taxdidlar nimalardan iborat? (3-ilova)	Yozadi, savolga javob beradi.
	2.2. Mavzu rejasining ikkinchi punkti bo'yicha ma'ruza qiladi (4-ilova). Ma'ruza bo'yicha «Zinama-zina» usulidan foydalangan holda talabalarga quyidagi savol bilan murojaat qiladi: Markaziy Osiyo davlatlariga sobiq ittifoqdan qolgan asoratli meros nimalardan iborat? (5-ilova)	Yozadi, savolga javob beradi.
	2.2. Mavzuda bayon etilgan masalalarni mustahkamlash «Kichik guruhlarda ishlash» orqali amalga oshirilishini e'lon qiladi. "FSMU" texnikasidan foydalangan holda guruhlariga topshiriqlar beradi (7-ilova). Bu texnika guruhlarda ijodiy ishlashga yordam beradi, qo'shimcha ma'lumotlardan foydalanishga imkon yaratadi. Diqqatlarini kutiladigan natijaga jalb qiladi. Har bir guruh topshiriqlarini - qog'ozlarga tushirib, taqdimotini o'tkazishga yordam beradi, bilimlarini umumlashtiradi, xulosalarga alohida e'tibor beradi. Topshiriqlarning bajarilishini qay darajada to'g'ri ekanligini diqqat bilan tinglaydi Fikrlarini tinglab, umumlashtiradi.	Savollarga javob beradilar, erkin bahs-munozara yuritadilar Guruhlarda ishlaydilar
3 bosqich. Yakuniy bosqich (10 daqiqa)	3.1 Mavzu bo'yicha umumiy xulosa qilinadi.	Tinglaydilar
	3.2. Talabalarning baholash mezonlarini e'lon qilinadi	Yozib oladi
	3.3. O'z-o'zini nazorat qilish uchun savollar beradi (8-ilova)	Javob yozadi
	3.4 Navbatdagi mashg'ulotda ko'riladigan mavzuni e'lon qiladi va "Aqliy xujum" usulida jadvalga mustaqil ta'limga tayyorgarlik ko'rishlarini so'raydi (9-Ilova).	"Insert" jadvalni to'ldiradilar

MAVZU: MARKAZIY OSIYO REGIONIDAGI GEOSIYOSIY JARAYONLAR

Reja.

1. Markaziy Osiyo davlatlariga xavf solayotgan asosiy tahdidlar.
2. Narkobiznes, uyushgan jinoyatchilik, xalqaro terrorizm, diniy ekstremizm masalalari.

O'quv mashg'ulotining maqsadi: Talabalarga geosiyosiy munosabatlar tizimida Markaziy Osiyoning tutgan o'rnini masalasi, uning geosiyosiy mavqei, mintaqa mamlakati oldida turgan va ularning echimi bilan bog'liq masalalar xususida tushuncha berish

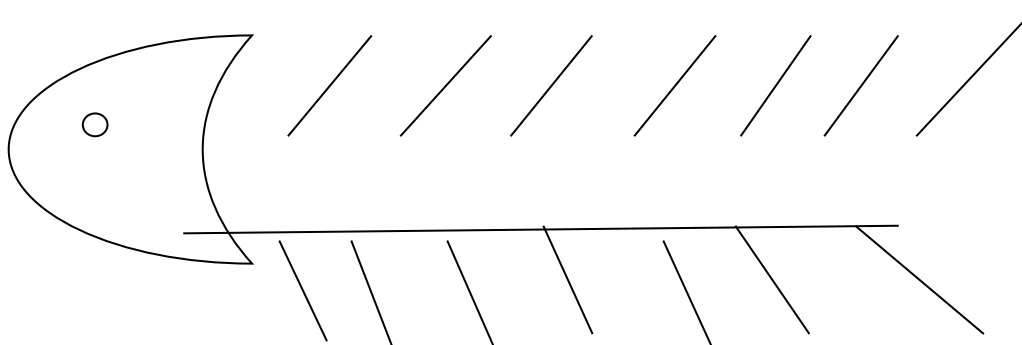
- ***O'quv faoliyatining natijasi:*** Talabalar Markaziy Osiyo davlatlariga xavf solayotgan asosiy tahdidlar: suv resurslaridan foydalanish; atrof-muhit degradatsiyasi, millatlararo to'qnashuvlarga sabab bo'luvchi taxdidlardan ogoh bo'lishadi. Afg'onistonda kuchayotgan narkobiznes, uyushgan jinoyatchilik, xalqaro terrorizm, diniy ekstremizm, uning mamlakatimiz xavfsizligiga taxdidining namoyon bo'lish xususiyatlaridan voqif bo'lishadi.

rejaning 1-masalasi bayoni: . **MARKAZIY OSIYO DAVLATLARIGA XAVF SOLAYOTGAN ASOSIY TAHDIDLAR.**

Muammoning dolzarbligi quyidagilar bilan bog'liq: birinchidan, sobiq sssrning barbod bo'lishi va mintaqada mustaqil kelishi bu zaminda yashayotgan xalqlarning taraqqiy qilishi uchun katta imkoniyatlar yaratdi. Mustaqillik yillarida mintaqadagi davlatlar barcha sohalarda bir qator ijobiy yutuqlarni qo'lga kiritdilar. Ikkinchidan, mintaqa davlatlari o'z mustaqilligini qo'lga kiritgandan keyin vaziyat tubdan o'zgardi. jumladan, sobiq sho'rolar zo'ravonligi zamonida mustamlakachilik tazyiqidan qutulish, ozod bo'lish va mustaqil taraqqiy qilish mintaqa xalqlarining orzu-umidlari edi. Uchinchidan, yovo'z kuchlarning birini tugatmasdan ikkinchisining mintaqaga turli yo'llar bilan kirib kelayotganligi bu erda yashayotgan xalqlar uchun shundoq ham murakkab bo'lib turgan vaziyatning yanada chuqurlashuviga olib kelmoqda. ular nafaqat ayrim davlatlarning xavfsizligiga, ayni paytda, butun mintaqada yashayotgan xalqlar hayotiga xavf solmoqda. ularga qarshi kuchlarni uyg'unlashtirish zaruriyati kuchayib bormoqda. buning uchun esa mavjud zo'ravon kuchlarning ma'no-mazmunini, ular keltirayotgan moddiy, ma'naviy va axloqiy zararlar hamda tahdidlar oqibatlarini o'rganishning nazariy ahamiyati oshib bormoqda. faqat ularni chuqur o'rganish orqaligina qarshi kurashning aniq taktikasini qo'llash mumkin bo'ladi; to'rtinchidan, markaziy osiyo tobora geostrategik kuchlarning kurash maydoniga aylanib bormoqda. bu, avvalambor, mintaqaning geostrategik mavqei va tabiiy resurslarga boyligi bilan bog'liq.

1-o'quv topshiriq

“Baliq skeleti” texnologiyasidan foydalanib, Markaziy Osiyoda xavfsizlik ta'minlash borasida o'z echimini kutayotgan muammolarni izohlang

4-ilova

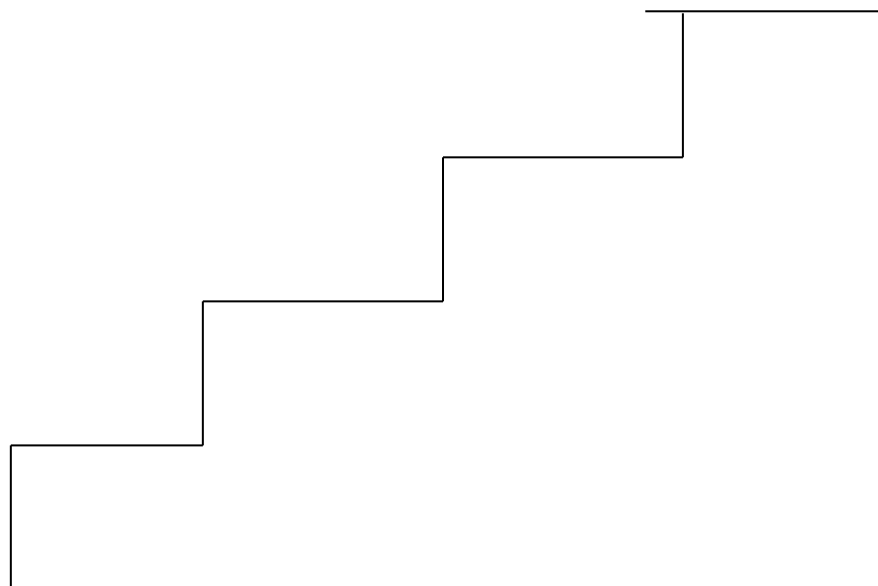
2-masala NARKOBIZNES, UYUSHGAN JINOYATCHILIK, XALQARO TERRORIZM, DINIY EKSTREMIZM MASALALARI.

Markaziy Osiyodagi tashqi mintaqaviy xavfsizlikka tahdid soladigan omillarga: Afg'onistondagi notinch vaziyat, terrorizm, mintaqa atrofidagi davlatlarda qurollanish poygasining kuchayayotganligi, Pokiston va Hindistonda yadro sinovlari o'tkazilishi, Markaziy Osiyoning geopolitik markazlardan biri hisoblanishi, dunyoda energiyaga bo'lgan talabning oshib borayotganligi, axborot xavfsizligi muammosi va boshqalarni kiritish mumkin.

Markaziy Osiyoda mintaqaviy xavfsizlikka tahdid soluvchi xavf-xatarlarning manbai haqida so'z borar ekan, avvalo asosiy e'tiborni Afg'oniston va Tojikistondagi vaziyatga, terroristik xatti – harakatlar va shuningdek geosiyosiy kayfiyatdagi kuchlarga qaratish lozim. SSSR parchalanib ketganidan keyin O'zbekiston amalda front yaqinidagi davlatga aylanib qoldi. Yon chegaralarimizda Afg'oniston va Tojikistonda so'nggi yillarda yo'z minglab insonlar hayotiga zomin bo'lgan ikkita notinchlik o'chog'i vujudga keldi. Salkam 25 yildan ortiq Afg'onistonda, 6 yildan ortiq Tojikistonda tanglikning chuqurligi va keskinligi saqlanib turdi. Birodarkushlik urushi butun mamlakatga yoyilib, begunoh kishilarning qoni to'kildi. O'zbekiston mintaqa aholisining qariyb yarmi istiqomat qilayotgan, Markaziy Osiyodagi barcha mamlakatlar va notinchlik hukm surayotgan Afg'oniston bilan bevosita chegaradosh bo'lgan yagona davlat sifatida tahdid va xavf-xatarining umumiyiligini, Markaziy Osiyo mintaqasi va u erda yashayotgan xalqlar taqdiri uchun ma'suliyatni yaxshi anglaydi. Afg'onistonda tinchlik o'rnatmay turib, bu katta mintaqada xavfsizlikni ta'minlab va o'zoq muddatli barqarorlik o'rnatib bo'lmasligini isbotlashga hojat yo'q. Bundan tashqari Afg'onistonda 6 mlnga yaqin tojiklar, 1 mlnga yaqin turkmanlar, 1,5 mlndan ortiq o'zbeklar yashaydi. Yoki o'zbeklar Afg'oniston aholisini 6%ini tashkil qiladi.

2-o'quv topshiriq

“Zinama-zina” texnologiyasidan foydalangan holda Milliy g‘oyaning maqsadlari nimalardan iborat ekanligini yoriting

Ushbu texnologiya munozarali masalalarni hal etishda xamda o'quv jarayonini baxs-munozarali o'tkazishda qo'llaniladi, chunki bu texnologiya talabalarni o'z fikrini ximoya qilishga, erkin fikrlash va o'z fikrini boshqalarga o'tkazishga, ochiq xolda baxslashishga xamda shu bilan birga baxslashish madaniyatini o'ratadi. Tinglovchilarga tarqatilgan oddiy qog'ozga o'z fikrlarini aniq va qisqa xolatda ifoda etib, tasdiqlovchi dalillar yoki inkor etuvchi fikrlarni bayon etishga yordam beradi.

F – fikringizni bayon eting

S – fikringiz bayoniga sabab ko'rsating

M – ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring

U – fikringizni umumlashtiring

Jadvalni to'ldiring

1-guruh

Savol	Markaziy Osiyoda xavfsizlikni qanday ta'minlash mumkin?
(F) Fikringizni bayon eting	
(S) Fikringiz bayoniga sabab ko'rsating	
(M) Ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring	
(U) Fikringizni umumlashtiring	

2-guruh

Savol	Markaziy Osiyoda geosiyosiy manfaatlar deganda nimani tushunasiz?
(F) Fikringizni bayon eting	
(S) Fikringiz bayoniga sabab ko'rsating	
(M) Ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring	
(U) Fikringizni umumlashtiring	

7-ilova

Umumlashtiruvchi savollar

1. Markaziy Osiyo davlatlariga xavf solayotgan asosiy tahdidlar?
2. Suv resurslaridan foydalanish muaamosi?
3. Millatlararo to'qnashuvlar zamini nimalarda aks etadi?
4. Narkobiznes, uyushgan jinoyatchilik, xalqaro terrorizm, diniy ekstremizm taxdidlari?
5. Markaziy Osiyoda ekologik vaziyatning namoyon bo'lish xususiyatlari. mafkuraning asosiy g'oyalarini ayting.
6. Millatlararo totuvlik va diniy bag'rikenglik g'oyalarining ahamiyati nimada?

8-ilova

Insert usulidan foydalanib ishlash qoidasi

1. Ma'ruza matnini o'qib, matnning chetiga quyidagi belgilarni qo'yib chiqing:

V – bilaman

+ – men uchun yangi ma'lumot

– men bilgan ma'lumotni inkor qiladi

? – noaniq (aniqlashtirish talab qiladigan) qo'shimcha ma'lumot.

2. Olingan natijalarni jadval shaklida rasmiylashtiring.

Mavzu savollari	V	–	+	?
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				

MAVZU: MARKAZIY OSIYO REGIONIDAGI GEOSIYOSIY JARAYONLAR

Reja.

1. Markaziy Osiyo davlatlariga xavf solayotgan asosiy tahdidlar.
2. Narkobiznes, uyushgan jinoyatchilik, xalqaro terrorizm, diniy ekstremizm masalalari.

Mintakada bundan bir necha yil oldin sobik Ittifoq xududidan yangi beshta davlat ajralib chikishini va ular o'rtasida yangicha munosabatlar tizimi shakllanishini xech kim kutmagandi. SHu sababli mintakadagi integratsion jarayonlarga nisbatan mutaxassislar o'rtasida bir kator savollar yuzaga chikdi. Ya'ni mintakadagi integratsion uyushma kanchalik chidamli? Mintakaviy integratsiya kandaydir tashki ambitsiyalar mevasi emasmi? SHakllanayotgan yangi makonda geosiyosiy, iktisodiy va madaniy omillarning o'rni kanday? Mintakada siyosiy va iktisodiy munosabatlarda sub'ektlarning yo'nalishlari birmi va ular mintakaviy birlikni saklab kolishga kodirmi?

To'g'ri, uzok vakt davomida Markaziy Osiyoning ijtimoiy — siyosiy makoni turli xil kuchlar tarkalishi va ta'siri ostida shakllangan. «Markaziy Osiyo» jumlasining o'zi xam Yevropadan kelib

chikkan deb xisoblanadi¹. Qadimda Osiyo mintakasining ichki — kirishi kiyin bo'lgan sarxadlari «Ichki Osiyo» atamasi bilan nomlangan. Tabiiyki, geografik jixatdan mavxum bo'lgan va noanik atama yangi davrga kelib Osiyoning ichki tumanlarining kam o'rganganilganligini ko'rsatdi. Bu narsani yuzaga chikargan yondashuvlarni mintakaga (Markaziy Osiyo nazarda tutilmokda) nisbatan yetakchi davlatlarning kizikishi XVII — XVIII asrlardan keyin oshganligi va uning tadrijiy asosda rivojlanganligi bilan boglash mumkin. Bu jarayon ikki ko'rinishda namoyon bo'ldi desak bo'ladi, ya'ni, bir tomondan, Yevropa ilmiy doiralarning kizikishi bo'lsa, ikkinchi tomondan, jaxon siyosatiga ta'sir etadigan imperiyalarning xududiy o'sish jarayoni ketayotgan edi².

XIX asrning oxirlarida rus va garb tadkikotchilari orasida Markaziy Osiyo — Turkiston tushunchasi bilan boglanib koldi. Aytish joizki, «Turkiston» atamasi xududni birlashtiradigan tillar yakinligi, madaniy yakinlik, turmush tarzi yakinligi tufayli yagona tarixiy — madaniy makon sifatida tushunilgan³.

Bu atamaning oxirgi talkini XX asr o'rtalarida pay do bo'ldi. Uning kamroviga O'zbekiston, Qozogiston, Turkmaniston, Qirgiziston va Tojikiston sovet respublikalari kirgan edi. Sovet davrida bu makonni «O'rta Osiyo va Qozogiston» deb ataganlar. Bizningcha, bunday talkin va mintakani ajratish kuyidagi omillar bilan boglik:

birinchidan, Qozogistonning Rossiya ta'sir doirasiga ilgarirok kirganligi xamda u yerda turkiy bo'lmagan axolining tez sur'atlarda ko'payganligi va ularning shu yerda mukimlashganligi;

ikkinchidan, Qozogiston xududining katta kismi geografik jixatdan G'arbiy Sibir sharoitiga moe kelganligidadir. Tarixga e'tibor bersak, yangi davrgacha Markaziy Osiyodagi ma'muriy — xududiy bo'linishga etnik omil xam kuchli ta'sir etgan. Masalan, Qo'kon xonligining yerlarida asosan kozoklar va kirgizlar yashagan bo'lib, uning markazi turkiy va forsiy tillarda gapiradigan axoli yashaydigan o'trok xayot markazi Fargona vodiysida joylashgan bo'lgan. Xiva xonligi o'z tarkibiga turkmanlar, o'zbeklar, kozoklar va korakalpoklar yashaydigan yerlarni olgan. Buxoro amirligi tarkibida asosan xozirgi Markaziy Osiyodagi eng kup millatlar vakillari istikomat kilishgan. Amirlikda etnolingvistik bo'linish bo'lgan, bu yerda ko'chmanchi va yarim ko'chmanchi turkiy etnik guruxlar, shuningdek forsiy va turkiyabon utrok axoli guruxlari yashagan. Bulardan

tashkari, yana bir necha yarim mustakil bo‘linmalar xam bo‘lgan. Masalan, Orol bo‘linmasi, bu yerda navbati bilan turkman, kozok va korakalpok xonlari xukmronlik qilgan.

XIX asrning oxirlarida Markaziy Osiyo mintakasi Rossiya imperiyasi tomonidan bosib olingan edi. SHu davrdan boshlab mintaka katta geosiyosat doirasiga tortiladi, uning tarixi orkaga surib kuyiladi va u siyosatning kurboniga aylanadi, desak mubolaga bo‘lmas. Aynan shu davrdan boshlab Markaziy Osiyoga asta —sekin Yevropa madaniyati, ta‘limi kirib keladi va industrial munosabatlarning yangi o‘choklari vujudga kela boshlaydi.

SHuni xam tan olish kerakki, Rossiya xukmronligi davrida chor ma‘muriyati o‘zining mintakadagi olib borayotgan siyosatida axoliga nisbatan ularni bir —biridan ajratish, ularni uzoklashtirish usuliga tayangan¹. Markaziy Osiyo xalklarini farqlash asosida ular, birinchi navbatda, konfessiyalar, undan keyin xujalik, madaniy va etnik omillarni kuyishgan. Ma‘lum darajada bu mintakaning o‘sha davrdagi xakikiy tarixiy rivojlanish darajasini aks etgan desa xam bo‘ladi².

Rossiyadagi inkilobdan keyin va Markaziy Osiyodagi fukarolik urushi davomida bolsheviklar raxbariyati Turkistonni RSFSR tarkibidagi yagona, bitta avtonom okrugga birlashtirmokchi bo‘lishdi. 1918 yilning aprelida «Turkiston Sovet Sotsialistik Respublikasi tugrisida»gi nizom kabul kilindi. Unga kura, «Turkiston respublikasi tarkibiga geografik chegarasiga asosan butun Turkiston davlati kiradi. Buxoro va Xiva bundan mustasno edi...» Bu yerda sovetlar raxbariyati sobik Turkiston general—gubernatorligini nazarda tutishgan.

1924 yilda bolsheviklarning milliy siyosatiga kura, SSSRning milliy davlat chegaralanishi boshlandi. 1924 yilning sentyabr oyida Turkiston ASSR MIQ «chegaralanish to‘g‘risida»gi karar kabul kiladi, unga kura, uzbek, kirgiz (kozok) kora kirgiz (kirgiz) va tojik xalklariga milliy davlatlar tuzish uchun xukuk berildi. Bundan keyin bu karorni tasdiklaydigan bir nechta kararlar chikarildi. Uzbek va turkman xalklariga SSSR tarkibiga ittifokdosh respublikalar sifatida kirish uchun imkoniyat berildi, Kozogistonga Turkiston ASSRning kozok viloyatlari bilan birlashib avtonomiya sifatida RSFSR tarkibiga kiritish taklif etildi, Kirgizlarga RSFSR tarkibidagi Qora Kirgiz avtonom okrugiga birlashish taklif etildi va tojiklarga O‘zbekiston SSR tarkibida avtonom viloyat tuzish taklif kilindi.

Tashki va ichki o‘zaro boglovchi omillarning butun bir guruxi integratsion birlashmaning xosil kilishga muxim sabab bo‘ldi. Ular katorida kuyidagilarni ajratib ko‘rsatishimiz mumkin:

- integratsion birlashmani xosil kilishga ko‘lay geografik joylashuv;
- mintakada yashovchi xalklarning tarixiy — madaniy yakinligi, axolining asosiy kismi islom diniga (umumiy dinga ega ekanligi tomonidan karalsin) mansubligi;
- mintaka davlatlarining yukori darajada o‘zaro boglik bo‘lishi;
- yagona ekosistemaning mavjudligi;
- mintaka davlatlarining barchasi deyarli bir xil bo‘lgan davlat tuzilmasiga va davlat institutlariga ega bo‘lishi;
- xar bir davlat xududida boshka davlatga tegishli bo‘lgan anklav va xududlarning mavjudligi;
- mintaka davlatlari xavfsizligiga ta‘sir kiluvchi tashki destruktiv kuchlarning faollashuviga karshi kurash muammosi;
- o‘sib borayotgan narkobiznes, terrorizm xavfi ostida mintakaviy xavfsizlikni ta‘minlash muammolari va xokazolar.

mavzu	YANGI MING YILLIKDA MARKAZIY OSIYODA XAVFSIZLIKNI TA'MINLASH MUAMMOLARI

1.1. Ta'lim berish texnologiyasining modeli

Mashg'ulot vaqti-2 soat	Talabalar soni: 25 – 65 gacha
Mashg'ulot shakli	Mavzu bo'yicha bilimlarni kengaytirish va mustahkamlash yo'zidan seminar mashg'uloti
Nazariy mashg'ulot rejasi	1. Markaziy Osiyo davlatlariga xavf solayotgan asosiy tahdidlar. 2. Markaziy Osiyoda ekologik vaziyatning namoyon bo'lish xususiyatlari. 3. Suvning tanqisligi va sho'rlanganligi. Suv muammosining siyosiy tus olishi
O'quv mashg'ulotining maqsadi: Talabalarga Markaziy Osiyo davlatlariga xavf solayotgan asosiy tahdidlar: suv resurslaridan foydalanish; atrof-muhit degradatsiyasi, millatlararo to'qnashuvlar, narkobiznes, uyushgan jinoyatchilik, xalqaro terrorizm, diniy ekstremizm va demografiyani tushuntirib berish	
Pedagogik vazifalar: • ShHT ning tashkil etilishi ob'ektiv zaruriyat sifatida. Tashkilotning mintaqa va jahon siyosatini belgilashdagi ahamiyati. ShHT ning iqtisodiy munosabatlarni rivojlantirishdagi ahamiyatini tushuntirish. • ShHT ning mintaqa xavfsizligini ta'minlashdagi ahamiyati. ShHT va Osiyo integratsiyasi masalalari. O'zbekistonning bu tizimdagi iqtisodiy va xavfsizlikni ta'min etish bobidagi manfaatlari xususida ma'lumot berish.	O'quv faoliyati natijalari: • Talabalar Markaziy Osiyo davlatlariga xavf solayotgan asosiy tahdidlar: suv resurslaridan foydalanish ning ahamiyatini tushuntirib etishadi • Afg'oniston - MO xavfsizligiga asosiy tahdid. MO xavfsizlikning ta'minlashda ODKB ning tutgan o'rni. Integratsiya –muammolarning echimining asosiy omilixususida ma'lumotga ega bo'lishadi.
Ta'lim berish usullari	“Tarmoqlash”, “Baliq skeleti”, “FSMU”, “Insert” texnologiyalariga asoslangan munozara, suhbat, aqliy hujum, tezkor-so'rov
Ta'lim berish shakllari	jamoaviy, guruhlarda ishlash; yangi ped.texnologiyalari
Ta'lim berish vositalari	Ma'ruza matni, o'quv materiallari, marker, skotch, qog'oz
Ta'lim berish sharoiti	Texnik ta'minlangan, guruhlarda ishlash uchun mo'ljallangan auditoriya
Monitoring va baholash	Og'zaki nazorat: savol-javob

Mavzu: YANGI MING YILLIKDA MARKAZIY OSIYODA XAVFSIZLIKNI TA'MINLASH MUAMMOLARI

mavzusida nazariy mashg'ulotning

TEXNOLOGIK XARITASI

<i>Ish jarayonlari vaqti</i>	<i>Faoliyat mazmuni</i>	
	<i>O'qituvchi</i>	<i>Talaba</i>
1 bosqich. Kirish (10 daqiqa)	1.1. Ma'ruzaning mavzusi, rejasini e'lon qiladi, o'quv mashg'ulotining maqsadi va o'quv faoliyat natijalarini tushuntiradi (1-ilova)	Tinglaydi, mavzu nomini yozib oladi
	1.2. Mashg'ulotni o'tkazish shaklini e'lon qiladi.	Yozib oladi
2 bosqich. Asosiy jarayon (60 daqiqa)	1. Mavzu rejasining birinchi punkti rejasini bo'yicha ma'ruza qiladi (2-ilova) Ma'ruza bo'yicha "Tarmoqlash" usulidan foydalangan holda talabalarga quyidagi savol bilan murojaat qiladi: Markaziy Osiyo davlatlariga xavf solayotgan asosiy tahdidlari <i>nimalardan iborat?</i> (3-ilova)	Yozadi, savolga javob beradi.
	2.2. Mavzu rejasining ikkinchi punkti bo'yicha ma'ruza qiladi (4-ilova). Ma'ruza bo'yicha «Zinama-zina» usulidan foydalangan holda talabalarga quyidagi savol bilan murojaat qiladi: Markaziy Osiyoda ekologik vaziyatning namoyon bo'lish xususiyatlari? (5-ilova)	Yozadi, savolga javob beradi.
	2.2. Mavzuda bayon etilgan masalalarni mustahkamlash «Kichik guruhlarda ishlash» orqali amalga oshirilishini e'lon qiladi. "FSMU" texnikasidan foydalangan holda guruhlariga topshiriqlar beradi (6-ilova). Bu texnika guruhlarda ijodiy ishlashga yordam beradi. Qo'shimcha ma'lumotlardan foydalanishga imkon yaratadi. Diqqatlarini kutiladigan natijaga jalb qiladi. Har bir guruh topshiriqlarini - qog'ozlarga tushirib, taqdimotini o'tkazishga yordam beradi, bilimlarini umimlashtiradi, xulosalarga alohida e'tibor beradi. Topshiriqlarning bajarilishini qay darajada to'g'ri ekanligini diqqat bilan tinglaydi. Fikrlarini tinglab, umimlashtiradi.	Savollarga javob beradilar, erkin bahs-munozara yuritadilar. Guruhlarda ishlaydilar.
3 bosqich. Yakuniy bosqich (10 daqiqa)	3.1 Mavzu bo'yicha umumiy xulosa qilinadi.	Tinglaydilar
	3.2. Talabalarning olgan baholarini e'lon qilinadi	Yozib oladi
	3.3. O'z-o'zini nazorat qilish uchun savollar beradi (7-ilova)	Javob yozadi
	3.4 Navbatdagi mashg'ulotda ko'riladigan mavzuni e'lon qiladi va "Insert" usulida jadvalga mustaqil ta'limga tayyorgarlik ko'rishlarini so'raydi (8-ilova).	"Insert" jadvalni to'ldiradilar

Mavzu: YANGI MING YILLIKDA MARKAZIY OSIYODA XAVFSIZLIKNI TA'MINLASH MUAMMOLARI

Reja.

1. Markaziy Osiyo davlatlariga xavf solayotgan asosiy tahdidlar.
2. Markaziy Osiyoda ekologik vaziyatning namoyon bo'lish xususiyatlari.
3. Suvning tanqisligi va sho'rlanganligi. Suv muammosining siyosiy tus olishi

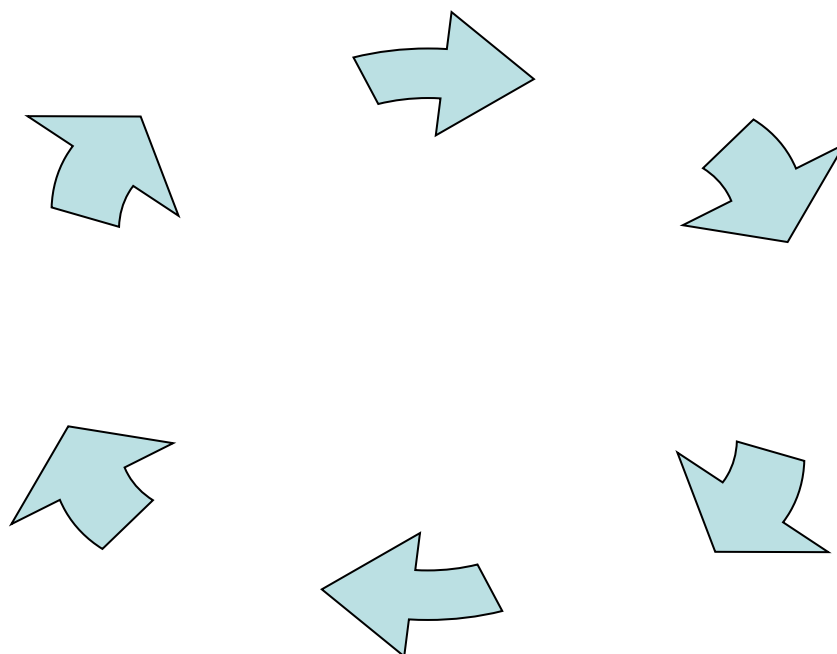
- **O'quv mashg'ulotining maqsadi:** Talabalarga geosiyosiy munosabatlar tizimida ShHT ni tutgan o'rni, uning to'zishini ob'ektiv zaruriyat ekanligini, ShHT va O'zbekiston munosabatlari, amal qiladigan tamoyillar xususida ma'lumot berish **O'quv faoliyatining natijasi:** Talabalar ShHT ning tashkil etilishi ob'ektiv zaruriyat sifatida. Tashkilotning mintaqa va jahon siyosatini belgilashdagi ahamiyati. ShHT ning iqtisodiy munosabatlarni rivojlantirishdagi ahamiyatini tushuntirib etishadi, ShHT ning mintaqa xavfsizligini ta'minlashdagi ahamiyati, ShHT va Osiyo integratsiyasi masalalari, O'zbekistonning bu tizimdagi iqtisodiy va xavfsizlikni ta'min etish bobidagi manfaatlari xususida ma'lumotga ega bo'lishadi

Mavzuning 1-masalasi Markaziy Osiyo davlatlariga xavf solayotgan asosiy tahdidlar.

Beshta davlat boshliqlarining Shanxaydagi ushbu uchrashuvida harbiy sohada o'zaro ishonchni mustahkamlash haqidagi bitimni imzolash bilan birga «Shanxay beshligi» doirasida har yili uchrashuv o'tkazilib turishga kelishib olindi va bu uchrashuv mexanizmi «Shanxay beshligi» forumi nomini oldi. Bu forum doirasidagi ikkinchi uchrashuv Moskvada 1997 yil 24-25 aprelda o'tkazilib, unda bir tomondan Xitoy, ikkinchi tomondan Rossiya, Qozog'iston, Qirg'iziston va Tojikiston mamlakatlari vakillarining birgalikdagi delegatsiyasi ishtirok etdi va chegara rayonlarida umummilliy manfaatlardan kelib chiqib «chegara rayonlarida qurolli kuchlarni qisqartirish to'g'risida»gi Moskva bitimi imzolandi. XXRning faqat Markaziy Osiyo davlatlari bilan umumiy chegara o'zunligi 3 700 km.ni , Rossiyani ham qo'shib hisoblaganda esa, to'zilmaga a'zo davlatlar o'rtasidagi chegara chizig'ining o'zunligi 7000 km.ni tashkil etadi. Ushbu bitimga binoan har ikkala tomon ham chegara hududlardagi harbiylar sonini o'zaro do'stona qo'shnichilik munosabatlariga muvofiq keladigan darajagacha qisqartirdilar.

“Tarmoqlash” texnologiyasi

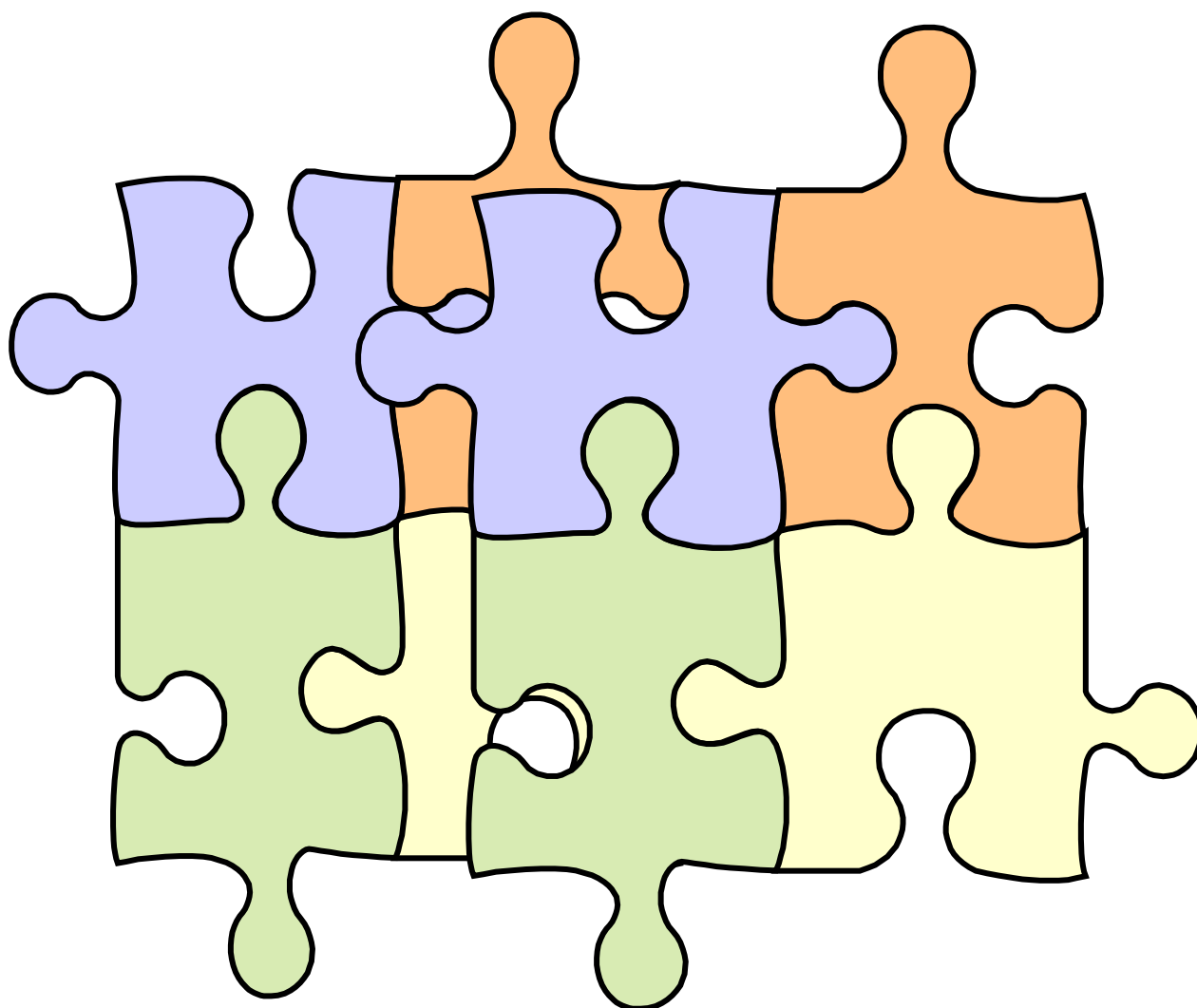
Markaziy Osiyo davlatlariga xavf solayotgan asosiy tahdidlari *nimalardan iborat?*

mavzuning 2-masalasi. Markaziy Osiyoda ekologik vaziyatning namoyon bo‘lish xususiyatlari

- A‘zo davlatlar o‘rtasida o‘zaro ishonchni kuchaytirish, do‘stlik va yaxshi qo‘shnichilik munosabatlarini mustahkamlash;
- mintaqada tinchlikni saqlash va mustahkamlash, xavfsizlikni barqarorlikni ta‘minlash maqsadida, ko‘ptomonlama hamkorlikni rivojlantirish, demokratik tamoyillarga asoslangan yangi, adolatli va oqilona siyosiy, iqtisodiy halqaro tartibotni o‘rnatishga ko‘maklashish;
- halqaro terrorizm, separatizm va ekstremizm, ularning barcha ko‘rinishlariga, noqonuniy narkotika va qurol-yarog‘ savdosi, transmilliy jinoyi faoliyatning boshqa turlariga, shuningdek noqonuniy migratsiyaga qarshi birgalikda kurashish;
- siyosiy, savdo-iqtisodiy, mudofaa, huquqni muhofaza qilish, tabiatni va atrof-muhitni muhofaza qilish, madaniyat, ilmiy-texnikaviy, fan va ta‘lim, energetika, transport, moliya-kredit sohalarida va shu kabi umumiy manfaatlar mavjud bo‘lgan barcha jabhalarda samarali mintaqaviy hamkorlikni yanada kuchaytirish;

“Yahlitlik” Markaziy Osiyoda ekologik vaziyatning namoyon bo‘lish xususiyatlarini aniqlang?

FSMU texnologiyasi

Ushbu texnologiya munozarali masalalarni hal etishda xamda o‘quv jarayonini baxs-munozarali o‘tkazishda qo‘llaniladi, chunki bu texnologiya talabalarni o‘z fikrini ximoya qilishga, erkin fikrlash va o‘z fikrini boshqalarga o‘tkazishga, ochiq xolda baxslashishga xamda shu bilan birga baxslashish madaniyatini o‘ratadi. Tinglovchilarga tarqatilgan oddiy qog‘ozga o‘z fikrlarini aniq va qisqa xolatda ifoda etib, tasdiqlovchi dalillar yoki inkor etuvchi fikrlarni bayon etishga yordam beradi.

F – fikringizni bayon eting

S – fikringiz bayoniga sabab ko‘rsating

M – ko‘rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring

U – fikringizni umumlashtiring

Jadvalni to'ldiring
1-guruh

Savol	Markaziy Osiyo davlatlariga xavf solayotgan asosiy tahdidlar?
(F) Fikringizni bayon eting	
(S) Fikringiz bayoniga sabab ko'rsating	
(M) Ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring	
(U) Fikringizni umumlashtiring	

2-guruh

Savol	Ittifoqdan qolgan og'ir meros?
(F) Fikringizni bayon eting	
(S) Fikringiz bayoniga sabab ko'rsating	
(M) Ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring	
(U) Fikringizni umumlashtiring	

7-ilova:

Umumlashtiruvchi savollar

1. Markaziy Osiyo davlatlariga xavf solayotgan asosiy tahdidlar?
2. Suv resurslaridan foydalanish; atrof-muhit degradatsiyasi?
3. millatlararo to'qnashuvlar, narkobiznes, uyushgan jinoyatchilik?
4. xalqaro terrorizm, diniy ekstremizm va demografiya?

Mavzu: YANGI MING YILLIKDA MARKAZIY OSIYODA XAVFSIZLIKNI TA'MINLASH MUAMMOLARI

Reja.

1. Markaziy Osiyo davlatlariga xavf solayotgan asosiy tahdidlar.
2. Markaziy Osiyoda ekologik vaziyatning namoyon bo'lish xususiyatlari.
3. Suvning tanqisligi va sho'rlanganligi. Suv muammosining siyosiy tus olishi

Umuman olganda, mintakaviy integratsiya jarayonlari, keyingi iillarda dunyoning turli mintakalariga xos bo'lgan xolat bo'lib koldi. Bunga misol kilib Yevropa kit'asidagi, SHimoliy Amerika, Osiyo va Tinch okeani, shuningdek boshqa mintakalardagi integratsion jarayonlarni keltirib o'tish o'rinlidir. Ushbu tendentsiya Markaziy Osiyo davlatlarini xam chetlab utmadi va bu yerdagi integratsiya jarayonlari jaxon iktisodiy va siyosii makonida

saklanib kolishning tobora murakkablashib borayotgan shart—sharoitlariga ushbu mamlakatlarning javobini aks ettirar edi.

Qozok siyosatshunosi U.Kasenov fikricha, mintaka ichidagi o‘zaro siyosii integratsiya aloxida davlatlarning suverenitetini mustaxkamlaydi.

Jumladan u «Markaziy Osiyoda davlat suverenitetining mustaxkamlanishi sobik respublikalarning rivojlanishlari ular o‘rtasidagi davlatlararo integratsiya bilan birgalikda olib borilsagina mumkin bo‘ladi. Markaziy Osiyo integratsiyasi va siyosii muvofiklashtirish muassasalarining samarali faoliyati xar bir davlatning iktisodiy rivojlaninishini jadallashtirishga imkon beradi va shu bilan bir vaktda ular o‘rtasida mavjud bo‘lgan va vujudga kelish extimoli bor bo‘lgan karama — karshiliklarni xal etishga sharoit yaratadi»¹ — degan edi.

Aynan shu sababli, mintakadagi davlat raxbarlari mustakillikning dastlabki yillaridan mamlakatlari xar tomonlama rivojlanishi uchun kulay sharoit shakllantirishni asosiy maksad sifatida belgiladilar. Bu borada mintaka davlatlari tashki siyosatda kupvektorlik uslubini (Turkmanistondan tashkari²), milliy davlatchilikni shakllantirishda kuppartiyaaviylikka asoslangan demokratik printsiplarni va iktisodiyotni rivojlantirishda bozor iktisodiyotiga yo‘naltirilgan turli ko‘rinishdagi modellarni tanladilar

Markaziy Osiyo davlatlari turli xalkaro tashkilotlar, yetakchi davlatlar bilan ikkiyoklama va ko‘pyoklama uslubidagi siyosiy va savdo — iktisodiy alokalarini mustaxkamlashmokda. Xususan, mintaka respublikalarining barchasi BMT, YeXXT, MDH, IKT, EKO kabi xalkaro tashkilotlar a‘zovidir.

Bundan tashkari, mintaka davlatlari tashki siyosiy va iktisodiy faoliyatlarining muxim yunalishlaridan biri sifatida siyosiy va iktisodiy soxalarni kamrab oluvchi mintakaviy tashkilotlarni yaratishga katta e‘tibor karatdilar. Bu borada ularning faoliyatini ikki boskichga bo‘lish mumkin bo‘ladi.

Birinchisi, 1991 yil oxirlaridan 1994 yil iyuligacha bulgan davr. Bu davrda MDX mikiyosidagi markazdan kochish tendentsiyalari bilan birga, Markaziy Osiyo davlatlari mintaka ichida o‘zaro xamkorlik xarakatlarni yo‘lga kuyish va muvofiklashtirish mexanizmini shakllantirish borasidagi ishlarni boshlashdi. 1994 yil yanvarida Qozogiston va O‘zbekiston yagona iktisodiy makonni yaratish xakidagi SHartnomani imzolashdi. Oradan bir oy utgach bu shartnomaga Qirgiziston xam kushildi va 1994 yil 30 aprelda CHO‘lpon — Otada (Qirg‘iziston) Qozog‘iston, O‘zbekiston va Qirg‘iziston davlat raxbarlari uch davlat o‘rtasida yagona iktisodiy makon yaratish turrisida shartnoma imzolashdi.

SHundan keyingi yillarda integratsiya jarayonlari rivojlanishining eng muxim dastagi Qozogiston, O‘zbekiston va Qirgiziston respublikalarining Davlatlararo Kengashi bo‘lib koldi. Davlatlararo Kengash a‘zolari dastlabki paytdan boshlab uz maksadlari xakida e‘lon kilishdi, ya‘ni iktisodiy, ijtimoiy, siyosiy, madaniy, xukukiy, xarbiy va boshka soxalarda yakindan xamkorlik kilish; mintakaviy va xalkaro darajadagi tashki siyosiy faoliyat soxasida bir —biri bilan kelishgan xolda xarakat kilish. Lekin ushbu e‘lon kilingan maksadlarning barchasiga xam erishildi deb tula aytib bo‘lmaydi.

1994 yil iyulidan mintaka davlatlarining o‘zaro yakinlashuvida ikkinchi boskich boshlanadi. Xuddi usha paytda, ya‘ni 1994 yil iyulida bo‘lib utgan Markaziy Osiyo davlat raxbarlarining Olma—Ota sammitida «Markaziy Osiyo ittifoki»ning tuzilishi e‘lon kilingan edi. SHunday kilib mintakada umumiy axoliey 50 mln.ga yakin kishini tashkil etgan, ulkan hududga va salmokli mikdordagi resurs salohiyatiga ega bo‘lgan yadro vujudga keltirildi. Bunga mintaka davlatlaridan o‘zining betaraflik mavkeida kat‘iy turgan Turkmaniston va usha paytda fukarolar urushi girdobida bo‘lgan Tojikiston kirmadi.

Keyingi yillarda ham mintakadagi uch davlat o‘rtasida o‘zaro integratsiya jarayonlarini chukurlashtirish borasida doimiy ish olib borildi. Buning natijasi o‘larok 1997 yil 10 yanvarida Markaziy Osiyo Iktisodiy Hamjamiyati (MOIH) a‘zolari, ya‘ni Uzbekistan, Qozogiston va Qirgiziston o‘zaro «Abadiy do‘stlik to‘g‘risida» shartnoma imzoladilar.

Keyinchalik esa, O‘zbekiston, Qozogiston, Qirgiziston va Tojikiston davlat boshliklarining 2001 yil 27 — 28 dekabrda Toshkentda e‘lon kilingan Qo‘shma bayonotida esa Markaziy Osiyo Iktisodiy Hamdo‘stligini Markaziy Osiyo Hamkorligi (MOH) tashkilotiga o‘zgartirish to‘g‘risida qaror kilindi. Bundan ko‘zlangan maksad integratsiya jarayonlari kamrab oluvchi sohalarni yanada kengaytirish va ushbu jarayonlarni yanada chukurlashishini ta‘minlashdan iborat edi. 2002 yil 28 — fevralda Olma — Ota shazfida to‘rt mamlakat prezidentlari Markaziy Osiyo Hamkorligi Tashkilotini ta‘sis etish to‘g‘risida shartnoma imzoladilar¹.

SHu bilan Markaziy Osiyo mintakasidagi integratsion jarayonlarga Turkmanistondan tashkari mintakaning barcha davlatlari jalb etildi. Turkmaniston esa mustakillikning dastlabki yillaridanok mintakadagi kushnilari bilan munosabatlarda anchagina o‘zini chetga tortish siyosatini yurita boshladi. Turkmanistonning bunday faoliyat yuritishiga olib kelgan bir kator omillar mavjud. Ushbu respublika sobik ittifokdan aholi soniga nisbatan juda katta hududni meros kilib oldi. Bundan tashkari bu hudud tabiiy kazilma boyliklari bo‘lgan neft va gaz buyicha katta zahiralarga ham ega. SHu boisdan ham mamlakat rahbariyati rivojlanishda betaraflik siyosatini kabul kilib, Eron bilan hamkorlik kilishni afzal ko‘rdi.

Markaziy Osiyo mintakasida kechayotgan davlatlararo integratsiya jarayoniga o‘z siyosiy ta‘siri o‘tkazib kelayotgan MDH tashkilotini ham ko‘rsatishimiz mumkin. Hammamizga ma‘lumki, MDH doirasidagi integratsion harakatlar o‘z natijasiga erishmay koldi. CHunki ba‘zi davlatlar MDHni ham oldingi ittifok boshkaruvining nomi o‘zgargan shakli sifatida kabul kilib, uning faoliyatida fakat nomigagina katnashardilar. SHuningdek, mustakil davlatlar uchun dastlabki davrlarda o‘z mustakilliklarini mustaxkamlash, jamiytdagi tub o‘zgarishlar yuz berayotgan bir paytda o‘z davlat yaxlitligini saklab kolish, jamiyat barkarorligini ta‘minlash yuzasidan juda ogir muammolarni xal kilishlariga to‘g‘ri keldi. SHunday bir sharoitda yangi mustakil davlatlar uchun nafakat iktisodiy, balki boshka soxalarda xam o‘zaro xamkorlik juda zarur edi¹.

Bular bilan bir katorda, mintakaga turli yo‘nalishdagi ekstremistik kuchlarning nigoxi karatilishi bilan birga, ba‘zi chet davlatlar xam bu yerdagi faoliyatlarini ancha jonlantira boshladilar. Bundan tashkari, mintaka bir necha yillardan beri bevosita jangovor xarakterlar tinmayotgan notinch Afgoniston bilan bevosita ko‘shni bo‘lib, u yerdagi mojarolar agar o‘z vaktida oldi olinmasa Markaziy Osiyoga xam ko‘chib o‘tishi extimoli ham bor edi. SHuning uchun mintaka mamlakatlari, ayniksa O‘zbekiston, xavfsizlik masalasi bo‘yicha MDH davlatlari o‘zaro hamkorliklarini yukori pogonaga ko‘tarish zarurligini ta‘kidlashgan edi².

Bu harakatlar natijasida 1992 yil 15 mayda Toshkentda MDHning 6 ta ishtirokchisi (Armaniston, O‘zbekiston, Qozogiston, Qirgiziston, Rossiya va Tojikiston) o‘rtasida Kollektiv Xavfsizlik to‘g‘risidagi shartnoma (KSHS) imzolangan edi. Keyinrok 1993 yildan ular safiga Gruziya va Ozarbayjon ham ko‘shildi. Lekin bu tuzilmaning ishtirokchi davlatlarning xavfsizligini ta‘minlash borasidagi samarasi unchalik xam ko‘rinmadi va asta — sekin u ba‘zi davlatlarning boshka davlatlarga o‘z ta‘sirlarini utkazish mexanizmiga aylana bordi. Bunday karama — karshiliklarning mavjudligi natijasida 1999 yilga kelib Uzbekistan bu tuzilmadan chikkanligini bildirdi. Markaziy Osiyoning Kozogiston, Qirgiziston va Tojikiston kabi davlatlari bugungi kunda xam ushbu tashkilot a‘zolari xisoblanishadi

Mavzu: YANGI MING YILLIKDA MARKAZIY OSIYODA XAVFSIZLIKNI TA'MINLASH MUAMMOLARI

Mashg'ulot vaqti-2 soat	Talabalar soni: 25 – 65 gacha
Mashg'ulot shakli	Mavzu bo'yicha bilimlarni kengaytirish va mustahkamlash yo'zasi dan seminar mashg'uloti
Nazariy mashg'ulot rejasi	1. Milliy-hududiy chegaralash va uning okibatlari 2. Afg'oniston - MO xavfsizligiga asosiy tahdid. 3. Integratsiya –muammolarning echimining asosiy omili sifatida
O'quv mashg'ulotining maqsadi: Ittifoqdan qolgan og'ir meros. Milliy-hududiy chegaralash va uning okibatlari: Farg'ona va O'sh voqealari. O'zbekistonda milliy siyosatning asosiy tamoyillari. Afg'oniston - MO xavfsizligiga asosiy tahdid. MO xavfsizlikning ta'minlashda ODKB ning tutgan o'ri. Integratsiya –muammolarning echimining asosiy omili	
Pedagogik vazifalar: • ShHT ning tashkil etilishi ob'ektiv zaruriyat sifatida. Tashkilotning mintaqa va jahon siyosatini belgilashdagi ahamiyati. ShHT ning iqtisodiy munosabatlarni rivojlantirishdagi ahamiyatini tushuntirish. • ShHT ning mintaqa xavfsizligini ta'minlashdagi ahamiyati. ShHT va Osiyo integratsiyasi masalalari. O'zbekistonning bu tizimdagi iqtisodiy va xavfsizlikni ta'min etish bobidagi manfaatlari xususida ma'lumot berish.	O'quv faoliyati natijalari: • Talabalar Markaziy Osiyo davlatlariga xavf solayotgan asosiy tahdidlar: suv resurslaridan foydalanish ning ahamiyatini tushuntirib etishadi • Afg'oniston - MO xavfsizligiga asosiy tahdid. MO xavfsizlikning ta'minlashda ODKB ning tutgan o'ri. Integratsiya –muammolarning echimining asosiy omilixususida ma'lumotga ega bo'lishadi.
Ta'lim berish usullari	“Tarmoqlash”, “Baliq skeleti”, “FSMU”, “Insert” texnologiyalariga asoslangan munozara, suhbat, aqliy hujum, tezkor-so'rov
Ta'lim berish shakllari	jamoaviy, guruhlarda ishlash; yangi ped.texnologiyalari
Ta'lim berish vositalari	Ma'ruza matni, o'quv materiallari, marker, skotch, qog'oz
Ta'lim berish sharoiti	Texnik ta'minlangan, guruhlarda ishlash uchun mo'ljallangan auditoriya
Monitoring va baholash	Og'zaki nazorat: savol-javob

**YANGI MING YILLIKDA MARKAZIY OSIYODA XAVFSIZLIKNI TA'MINLASH
MUAMMOLARI**

mavzusida nazariy mashg'ulotning

TEXNOLOGIK XARITASI

<i>Ish jarayonlari vaqti</i>	<i>Faoliyat mazmuni</i>	
	<i>O'qituvchi</i>	<i>Talaba</i>
1 bosqich. Kirish (10 daqiqa)	1.1. Ma'ruzaning mavzusi, rejasini e'lon qiladi, o'quv mashg'ulotining maqsadi va o'quv faoliyat natijalarini tushuntiradi (1-ilova)	Tinglaydi, mavzu nomini yozib oladi
	1.2. Mashg'ulotni o'tkazish shaklini e'lon qiladi.	Yozib oladi
2 bosqich. Asosiy jarayon (60 daqiqa)	2. Mavzu rejasining birinchi punkti rejasini bo'yicha ma'ruza qiladi (2-ilova) Ma'ruza bo'yicha "Tarmoqlash" usulidan foydalangan holda talabalarga quyidagi savol bilan murojaat qiladi: Milliy-hududiy chegaralash va uning okibatlari nimalardan iborat? 3-ilova)	Yozadi, savolga javob beradi.
	2.2. Mavzu rejasining ikkinchi punkti bo'yicha ma'ruza qiladi (4-ilova). Ma'ruza bo'yicha «Zinama-zina» usulidan foydalangan holda talabalarga quyidagi savol bilan murojaat qiladi: Markaziy Osiyoda ekologik vaziyatning namoyon bo'lish xususiyatlari? (5-ilova)	Yozadi, savolga javob beradi.
	2.2. Mavzuda bayon etilgan masalalarni mustahkamlash «Kichik guruhlarda ishlash» orqali amalga oshirilishini e'lon qiladi. "FSMU" texnikasidan foydalangan holda guruhlarga topshiriqlar beradi (6-ilova). Bu texnika guruhlarda ijodiy ishlashga yordam beradi Qo'shimcha ma'lumotlardan foydalanishga imkon yaratadi. Diqqatlarini kutiladigan natijaga jalb qiladi. Har bir guruh topshiriqlarini - qog'ozlarga tushirib, taqdimotini o'tkazishga yordam beradi, bilimlarini umumlashtiradi, xulosalarga alohida e'tibor beradi. Topshiriqlarning bajarilishini qay darajada to'g'ri ekanligini diqqat bilan tinglaydi Fikrlarini tinglab, umumlashtiradi.	Savollarga javob beradilar, erkin bahs-munozara yuritadilar. Guruhlarda ishlaydilar.
3 bosqich. Yakuniy bosqich (10 daqiqa)	3.1 Mavzu bo'yicha umumiy xulosa qilinadi.	Tinglaydilar
	3.2. Talabalarning olgan baholarini e'lon qilinadi	Yozib oladi
	3.3. O'z-o'zini nazorat qilish uchun savollar beradi (7-ilova)	Javob yozadi
	3.4 Navbatdagi mashg'ulotda ko'riladigan mavzuni e'lon qiladi va "Insert" usulida jadvalga mustaqil ta'limga tayyorgarlik ko'rishlarini so'raydi (8-Ilova).	"Insert" jadvalni to'ldiradilar

Mavzu: YANGI MING YILLIKDA MARKAZIY OSIYODA XAVFSIZLIKNI TA'MINLASH MUAMMOLARI

Reja.

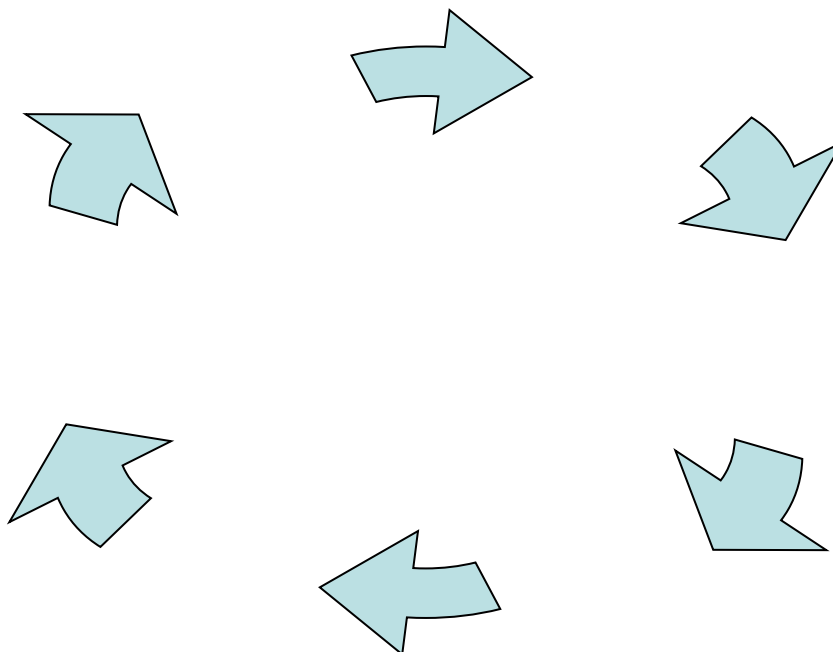
1. Milliy-hududiy chegaralash va uning okibatlari
 2. Afg'oniston - MO xavfsizligiga asosiy tahdid.
 3. Integratsiya –muammolarning echimining asosiy omili sifatida
- **O'quv mashg'ulotining maqsadi:** Talabalarga geosiyosiy munosabatlar tizimida ShHT ni tutgan o'rni, uning to'zishini ob'ektiv zaruriyat ekanligini, ShHT va O'zbekiston munosabatlari, amal qiladigan tamoyillar xususida ma'lumot berish **O'quv faoliyatining natijasi:** Talabalar ShHT ning tashkil etilishi ob'ektiv zaruriyat sifatida. Tashkilotning mintaqa va jahon siyosatini belgilashdagi ahamiyati. ShHT ning iqtisodiy munosabatlarni rivojlantirishdagi ahamiyatini tushuntirib etishadi, ShHT ning mintaqa xavfsizligini ta'minlashdagi ahamiyati, ShHT va Osiyo integratsiyasi masalalari, O'zbekistonning bu tizimdagi iqtisodiy va xavfsizlikni ta'min etish bobidagi manfaatlari xususida ma'lumotga ega bo'lishadi

Mavzuning 1-masalasi. Milliy-hududiy chegaralash va uning okibatlari .

Beshta davlat boshliqlarining Shanxaydagi ushbu uchrashuvida harbiy sohada o'zaro ishonchni mustahkamlash haqidagi bitimni imzolash bilan birga «Shanxay beshligi» doirasida har yili uchrashuv o'tkazilib turishga kelishib olindi va bu uchrashuv mexanizmi «Shanxay beshligi» forumi nomini oldi. Bu forum doirasidagi ikkinchi uchrashuv Moskvada 1997 yil 24-25 aprelda o'tkazilib, unda bir tomondan Xitoy, ikkinchi tomondan Rossiya, Qozog'iston, Qirg'iziston va Tojikiston mamlakatlari vakillarining birgalikdagi delegatsiyasi ishtirok etdi va chegara rayonlarida umummilliy manfaatlardan kelib chiqib «chegara rayonlarida qurolli kuchlarni qisqartirish to'g'risida»gi Moskva bitimi imzolandi. XXRning faqat Markaziy Osiyo davlatlari bilan umumiy chegara o'zunligi 3 700 km.ni , Rossiyani ham qo'shib hisoblaganda esa, to'zilmaga a'zo davlatlar o'rtasidagi chegara chizig'ining o'zunligi 7000 km.ni tashkil etadi. Ushbu bitimga binoan har ikkala tomon ham chegara hududlardagi harbiylar sonini o'zaro do'stona qo'shnichilik munosabatlariga muvofiq keladigan darajagacha qisqartirdilar.

“Tarmoqlash” texnologiyasi

Milliy-hududiy chegaralash va uning okibatlari *nimalardan iborat?*

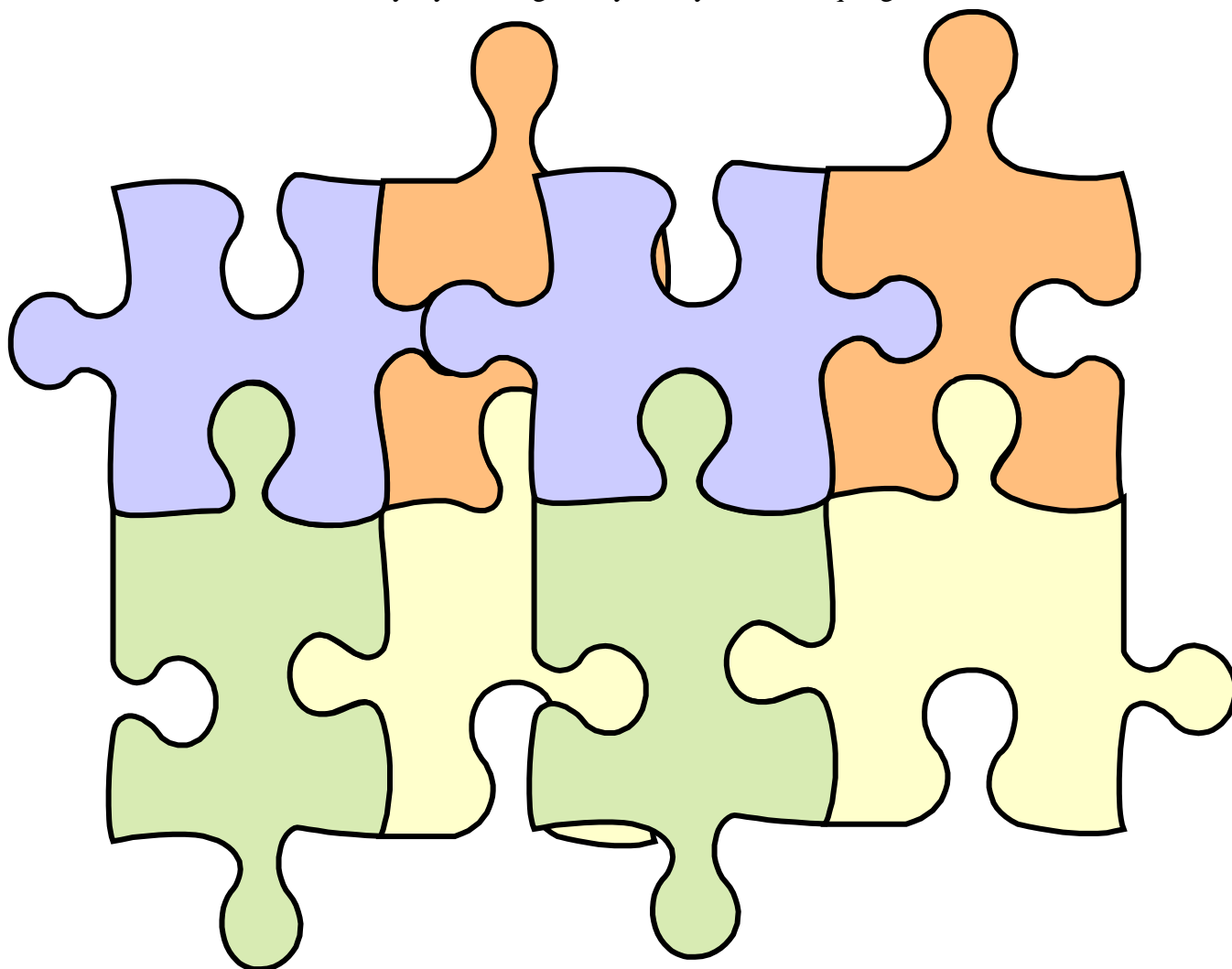

mavzuning 2-masalasi. Afg‘oniston - MO xavfsizligiga asosiy tahdid

Shanxay hamkorlik tashkilotining asosiy maqsadi va vazifalari quyidagilardan iborat:

- A‘zo davlatlar o‘rtasida o‘zaro ishonchni kuchaytirish, do‘stlik va yaxshi qo‘shnichilik munosabatlarini mustahkamlash;
- mintaqada tinchlikni saqlash va mustahkamlash, xavfsizlikni barqarorlikni ta‘minlash maqsadida, ko‘ptomonlama hamkorlikni rivojlantirish, demokratik tamoyillarga asoslangan yangi, adolatli va oqilona siyosiy, iqtisodiy halqaro tartibotni o‘rnatishga ko‘maklashish;
- halqaro terrorizm, separatizm va ekstremizm, ularning barcha ko‘rinishlariga, noqonuniy narkotika va qurol-yarog‘ savdosi, transmilliy jinoiy faoliyatning boshqa turlariga, shuningdek noqonuniy migratsiyaga qarshi birgalikda kurashish;
- siyosiy, savdo-iqtisodiy, mudofaa, huquqni muhofaza qilish, tabiatni va atrof-muhitni muhofaza qilish, madaniyat, ilmiy-texnikaviy, fan va ta‘lim, energetika, transport, moliya-kredit sohalarida va shu kabi umumiy manfaatlar mavjud bo‘lgan barcha jabhalarda samarali mintaqaviy hamkorlikni yanada kuchaytirish;

“Yahlitlik” O‘zbekistonda milliy siyosatning asosiy tamoyillarini aniqlang?

FSMU texnologiyasi

Ushbu texnologiya munozarali masalalarni hal etishda xamda o‘quv jarayonini baxs-munozarali o‘tkazishda qo‘llaniladi, chunki bu texnologiya talabalarni o‘z fikrini ximoya qilishga, erkin fikrlash va o‘z fikrini boshqalarga o‘tkazishga, ochiq xolda baxslashishga xamda shu bilan birga baxslashish madaniyatini o‘ratadi. Tinglovchilarga tarqatilgan oddiy qog‘ozga o‘z fikrlarini aniq va qisqa xolatda ifoda etib, tasdiqlovchi dalillar yoki inkor etuvchi fikrlarni bayon etishga yordam beradi.

F – fikringizni bayon eting

S – fikringiz bayoniga sabab ko‘rsating

M – ko‘rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring

Jadvalni to'ldiring
1-guruh

Savol	Ittifoqdan qolgan og'ir meros?
(F) Fikringizni bayon eting	
(S) Fikringiz bayoniga sabab ko'rsating	
(M) Ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring	
(U) Fikringizni umumlashtiring	

2-guruh

Savol	O'zbekistonda milliy siyosatning asosiy tamoyillari?
(F) Fikringizni bayon eting	
(S) Fikringiz bayoniga sabab ko'rsating	
(M) Ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring	
(U) Fikringizni umumlashtiring	

7-ilova:

Umumlashtiruvchi savollar

1. Ittifoqdan qolgan og'ir meros.
2. Milliy-hududiy chegaralash va uning okibatlari: Farg'ona va O'sh voqealari.
3. O'zbekistonda milliy siyosatning asosiy tamoyillari.
4. Afg'oniston - MO xavfsizligiga asosiy tahdid.
5. Integratsiya –muammolarning echimining asosiy omili sifatida

Mavzu: YANGI MING YILLIKDA MARKAZIY OSIYODA XAVFSIZLIKNI TA'MINLASH MUAMMOLARI

Reja.

1. Milliy-hududiy chegaralash va uning okibatlari
2. Afg'oniston - MO xavfsizligiga asosiy tahdid.
3. Integratsiya –muammolarning echimining asosiy omili sifatida
Umuman olib Karaganda, Markaziy Osiyo mintakasi boshka davlatlarning e'tiborini o'ziga jalb qilganligini kuyidagi omillar bilan izohlashimiz mumkin:
 - ushbu davlatlar Yevrosiyoning Osiyo kismida juda muhim geostrategik joylashuviga; ular hududidan eng muhim yer va xavo kommunikatsion liniyalari o'tadi;
 - mintaka katta miqdordagi kimmatli metallar xom —ashyosi va energetik resurslarga ega, ayniksa Kaspiydagi neft va gaz zaxiralarini inobatga oladigan bo'lsak;
 - bu mintaka xozirgi paytgacha to'liq egallab olinmagan katta xajmdagi ichki bozorga ega;
 - bu davlatlarning ishlab chikrish va kommunikatsiya tarmoklarini nazorat qilish

orkali, ko'shni davlatlarga xam ta'sir o'tkazish mumkin;

- mintaka juda katta miqdordagi investitsiyalarni o'zlashtira oladi, ayniksa xom —ashyo kazib olish va eksport qilish tarmoklari;
- kup yillik Rossiya ta'sirining pasayishi, bu mintakada boshka davlatlar uchun uz faoliyatini aktivlashtirish va uz ta'sir doirasiga olish imkoniyatini yaratmokda.

Mintakada o'z manfaatlariga ega bo'lgan davlatlarning Markaziy Osiyoga va bu yerda kechayotgan integratsiy jarayonlarga nisbatan yondashuvlari ma'lum bir tamoyillar asosida olib borilmokda. Ular orasida «geosiyosiy mintakaviylik» tamoyili yakkol ajralib turadi. Bu tamoyil Markaziy Osiyo mintakasini yagona geosiyosiy makon, umumiy siyosiy va iktisodiy manfaatlariga ega bo'lgan xudud sifatida karash imkonini beradi.

Mintakada o'z geosiyosiy manfaatlariga ega bo'lgan davlatlardan biri bu shubxasiz Rossiya Federatsiyasidir. Sobik ittifok davlati yemirilganidan keyingi o'tgan bir kancha vakt davomida Rossiyaning Markaziy Osiyoga nisbatan tutgan siyosatida anik bir yo'nalish ko'zga tashlanmaydi. Masalan, ba'zida u sobik ittifokdosh respublikalarni MDH doirasida integratsiyalashuvi uchun katta kuch — gayrat sarflamokda, shuningdek Bojxona Ittifoki (keyinchalik YevrOsIH)ni tuzish tashabbuskorlaridan biri sifatida maydonga chikdi, MOHTda (Markaziy Osiyo Hamkorligi Tashkiloti) kuzatuvchi makomini oldi. Boshkacha kilib aytadigan bo'lsak, u sobik Ittifok xududida o'zi tomonidan bosharila oladigan integratsiy muassasaviy tizimni yaratishga intilmokda. Rossiyaning bu makonda yetakchilik mavkeini saklab kolish imkoniyatlari juda past bo'lib kolmokda.

Keyingi o'n yil davomida Rossiya MDH doirasidagi davlatlarga G'arb ta'sirining kirib kelishini oldini olishga xarakat kildi, lekin u yetarli darajadagi iktisodiy va siyosiy kuchga ega emasligini namoyon kildi¹. Natijada, Rossiya o'zining mintakadagi davlatlar uchun asosiy xavfsizlik kafolati va xamkor sifatidagi mavkeini ma'lum darajada yo'kotdi.

Hozirgi paytda rasmiy Moskva tomonidan Markaziy Osiyo yo'nalishi Rossiya uchun strategik axamiyatga ega deb tan olinishi e'tiborni jalb etadi. Bundan kelib chikkan xolda, Rossiyaning Markaziy Osiyoga nisbatan tutgan pozitsiyasi xam bir muncha ziddiyatlidir. Bir tomondan, mintakaviy integratsiya natijasida vujudga keladigan makon terrorizm va narkobiznesning Rossiyaga kirib kelishiga «janubiy kalkon» vazifasini utab, uning xavfsizlik borasida olib borayotgan xarakterlariga ancha moe tushadi. Ikkinchi tomondan esa, birlashib katta siyosiy va iktisodiy kuchga ega bo'lgan Markaziy Osiyo Moskvaning nazorati ostidan chikib ketishi xech ran

emas. Bunday sharoitda, Rossiya bu yunalishidagi asosiy e'tiborini ushbu xududda o'zining iktisodiy, siyosiy manfaatlarini ximoya kilish va xavfsizlik, kommunikatsiya, xarbiy va madaniy soxalarda xamkorlikni rivojlantirishga karatmokda.

Amerika Qo'shma Shtatlari xam bu mintakada uz manfaatlariga ega bo'lgan davlatlardan biri xisoblanadi. Sobik Ittifokning parchalanib ketishi natijasida AQSHning mintakaga kirib kelishiga o'ziga xos yo'l ochib berildi. Ma'lumki, amerikalik siyosatshunos Z.Bjezinskiy Markaziy Osiyo mintakasini mojarolarga moyil xududlardan biri sifatida e'tirof etgan edi va shu munosabat bilan u bu mintakani «Evrosiyo Bolkoni» deb atagan¹.

Ikki kutbli tizimdan keyingi davrda AQSH butun dunyoda tinchlik va barkarorlikni ta'minlashga o'zini ma'sul xisoblamokda va shu jixatdan xam u mintakada AQSH boshkaruvidagi siyosiy barkarorlikning o'rnatilishidan manfaatdordir. SHuningdek, mintaka davlatlari diniy ekstremizmning nishoniga aylanishi va bu davlatlarning keyingi rivojlanishida diniy yunalishning tanlanishi xam AQSH manfaatlariga ziddir. Aksincha, u mintakadagi davlatlarning diniy ekstremizmning keng tarkalishiga to'sik bo'luvchi kuchga aylanishi tarafdoridir. Bu bilan birga, AQSH Markaziy Osiyoni bir kator yirik davlatlar bilan iktisodiy va ijtimoiy alokalari ortib borayotgan muxim strategik mintaka sifatida xam karaydi.

AQSH rasmiy vakillari ko'pchilik chikishlarida bu davlatning Markaziy Osiyo mintakasidagi manfaatlarini kuyidagilarda mujassamlashtirib, keng jamoatchilik ongiga singdirishga xarakat kilishmokda:

- 1) mintakada demokratik siyosiy muassasalarni barpo etish;
- 2) mintakada iktisodiy rivojlanish sur'atlarini tezlashtirish maksadida bozor iktisodiyoti isloxotlarini amalga oshirish;
- 3) Markaziy Osiyo mintakasi davlatlari o'rtasida mintakaviy xamkorlikni va ularning jaxon xamjamiyatiga integratsiyalashuvini rivojlantirish;
- 4) xavfsizlik soxasida, terrorizm va narkotiklar savdosi bilan kurash borasida samarali siyosat utkazish.

Ushbu yunalishlarni shartli ravishda xozirgi kunda AQSH raxbariyatining Markaziy Osiyoga nisbatan strategik loyixasi sifatida karash mumkin. Lekin Z.Bzejinskiy bu borada kuyidagicha fikr bildirgan: «Qo'shma SHtatlar bugungi kunda Yevroosiyoning yangi javdatlarida uz siyosiy ishtirokini kengaytirish xarakatida bo'lsalarda, biroq, bu davlat Markaziy Osiyoda xal kiluvchi rolni o'ynay olmaydi...»¹.

Xozirgi kunda AQSH Markaziy Osiyo davlatlarining iktisodiy nochorligidan foydalangan xolda, mintakani iloji boricha o'zining nazorati ostiga olishga xarakat kilmokda. SHuni aytish mumkinki, ularning bunday xarakatlari uz natijalarini bermokda.

Xitoyning Markaziy Osiyodagi manfaatlariga to'xtalib o'tishda bu davlatning kadimdan ushbu xudud bilan bevosita savdo — iktisodiy, madaniy va xavfsizlik masalalariga daxldor bo'lgan munosabatlarni olib borganligiga aloxida e'tibor berish lozim. Bu munosabatlarning ildizi mil.avv. II asr oxirlaridan, ya'ni Buyuk Ipak Yo'li orkali alokalar boshlangan davrlarga borib takaladi.

Oxirgi paytda, Markaziy Osiyo mintakasi Xitoy uchun strategik axamiyatga ega xudud sifatida karaladi. Xatto ba'zi bir xitoy olimlari «Xitoy Markaziy Osiyosiz, bu mintaka esa Xitoy siz mavjud bulolmaydi» va «Markaziy Osiyo mamlakatlari Xitoyning yordamisiz va kullab kuvvatlashishisiz uz xavfsizliklarini ta'minlay olmaydi», degan fikrlarni o'rtaga tashlaganlar². Markaziy Osiyodagi barkarorlik Xitoy manfaatlariga tula moe kelishi bir kancha taxlilchilar tomonidan kayd etib utilgan. Ular bu xududdagi bekaror vaziyat Xitoyga xam ko'chib utishi mumkinligiga aloxida e'tibor karatishadi va Xitoy mintaka davlatlariga xar tomonlama yordam ko'rsatishi zarurligi ta'kidlanadi³. Xitoy bu xududda Rossiya ta'sirining rolini tan olsada, bu yerda garbning ishtiroki unga biroz nokulaylik tugdiruvchi omil xisoblanadi. CHunki mintaka Xitoyning eng bekaror xududi — Синьдзьянь — Uygur Avtonom Rayoni bilan bevosita kushni bulib, bu yerda Xitoyga rakib xisoblanuvchi biror bir kuchning mavjud bulishi, uning manfaatlariga moe kelmaydi.

Bugungi kunda Xitoy Markaziy Osiyo mintakasi davlatlari bilan alokalarini xar tomonlama chukurlashtirishga intilayotganligini kuzatish mumkin. Bu yerda uning iktisodiy manfaatlarini xam e'tibordan chetda koldirib bo'lmaydi, albatta. Markaziy Osiyo Xitoy uchun energiya resurslari manbai, o'z maxsulotlarini sotilishi uchun bozor, shuningdek, G'arb bilan alokalarini olib borishda muxim transport yo'li sifatida muxim axamiyatga ega. SHu sababli, davlatlararo integratsiya tez fursat mobainida yakun topishi Pekinning bu manfaatlarini realizatsiya kilishda juda ko'l keladi.

MAVZU O‘ZBEKISTON VA SHHT GEOSIYOSIY ISTIQBOLLARI

1.1. Ta’lim berish texnologiyasining modeli

Mashg‘ulot vaqti-2 soat	Talabalar soni: 25 – 65 gacha
Mashg‘ulot shakli	Mavzu bo‘yicha bilimlarni kengaytirish va mustahkamlash yo‘zasidan seminar mashg‘uloti
Nazariy mashg‘ulot rejasi	1. ShHT ning tashkil etilishi ob‘ektiv zaruriyat sifatida. 2. ShHT ning mintaqa xavfsizligini ta‘minlashdagi ahamiyati.
O‘quv mashg‘ulotining maqsadi: Talabalarga geosiyosiy munosabatlar tizimida ShHT ni tutgan o‘rni, uning to‘zilishini ob‘ektiv zaruriyat ekanligini, ShHT va O‘zbekiston munosabatlari, amal qiladigan tamoyillar xususida ma’lumot berish	
Pedagogik vazifalar: • ShHT ning tashkil etilishi ob‘ektiv zaruriyat sifatida. Tashkilotning mintaqa va jahon siyosatini belgilashdagi ahamiyati. ShHT ning iqtisodiy munosabatlarni rivojlantirishdagi ahamiyatini tushuntirish. • ShHT ning mintaqa xavfsizligini ta‘minlashdagi ahamiyati. ShHT va Osiyo integratsiyasi masalalari. O‘zbekistonning bu tizimdagi iqtisodiy va xavfsizlikni ta‘min etish bobidagi manfaatlari xususida ma’lumot berish.	O‘quv faoliyati natijalari: • Talabalar ShHT ning tashkil etilishi ob‘ektiv zaruriyat sifatida. Tashkilotning mintaqa va jahon siyosatini belgilashdagi ahamiyati. ShHT ning iqtisodiy munosabatlarni rivojlantirishdagi ahamiyatini tushuntirib etishadi • ShHT ning mintaqa xavfsizligini ta‘minlashdagi ahamiyati, ShHT va Osiyo integratsiyasi masalalari, O‘zbekistonning bu tizimdagi iqtisodiy va xavfsizlikni ta‘min etish bobidagi manfaatlari xususida ma’lumotga ega bo‘lishadi.
Ta’lim berish usullari	“Tarmoqlash”, “Baliq skeleti”, “FSMU”, “Insert” texnologiyalariga asoslangan munozara, suhbat, aqliy hujum, tezkor-so‘rov
Ta’lim berish shakllari	jamoaviy, guruhlarda ishlash; yangi ped.texnologiyalari
Ta’lim berish vositalari	Ma’ruza matni, o‘quv materiallari, marker, skotch, qog‘oz
Ta’lim berish sharoiti	Texnik ta‘minlangan, guruhlarda ishlash uchun mo‘ljallangan auditoriya
Monitoring va baholash	Og‘zaki nazorat: savol-javob

O‘ZBEKISTON VA SHHT GEOSIYOSIY ISTIQBOLLARI
mavzusida nazariy mashg‘ulotning

TEXNOLOGIK XARITASI

<i>Ish jarayonlari vaqti</i>	<i>Faoliyat mazmuni</i>	
	<i>O‘qituvchi</i>	<i>Talaba</i>
1 bosqich. Kirish (10 daqiqa)	1.1. Ma’ruzaning mavzusi, rejasini e’lon qiladi, o’quv mashg‘ulotining maqsadi va o’quv faoliyat natijalarini tushuntiradi (1-ilova)	Tinglaydi, mavzu nomini yozib oladi
	1.2. Mashg‘ulotni o‘tkazish shaklini e’lon qiladi.	Yozib oladi
2 bosqich. Asosiy jarayon (60 daqiqa)	3. Mavzu rejasining birinchi punkti rejasini bo‘yicha ma’ruza qiladi (2-ilova) Ma’ruza bo‘yicha “Tarmoqlash” usulidan foydalangan holda talabalarga quyidagi savol bilan murojaat qiladi: ShHT tashkil etilishining asosiy bosqichlari va unga extiyoj nimada edi? 3-ilova)	Yozadi, savolga javob beradi.
	2.2. Mavzu rejasining ikkinchi punkti bo‘yicha ma’ruza qiladi (4-ilova). Ma’ruza bo‘yicha «Zinama-zina» usulidan foydalangan holda talabalarga quyidagi savol bilan murojaat qiladi: ShHT tashkil etilishi, to‘zilishi va tamoyillari? (5-ilova)	Yozadi, savolga javob beradi.
	2.2. Mavzuda bayon etilgan masalalarni mustahkamlash «Kichik guruhlarda ishlash» orqali amalga oshirilishini e’lon qiladi. “FSMU” texnikasidan foydalangan holda guruhlarga topshiriqlar beradi (6-ilova). Bu texnika guruhlarda ijodiy ishlashga yordam beradi. Qo‘shimcha ma’lumotlardan foydalanishga imkon yaratadi. Diqqatlarini kutiladigan natijaga jalb qiladi. Har bir guruh topshiriqlarini - qog‘ozlarga tushirib, taqdimotini o‘tkazishga yordam beradi, bilimlarini umumlashtiradi, xulosalarga alohida e’tibor beradi. Topshiriqlarning bajarilishini qay darajada to‘g‘ri ekanligini diqqat bilan tinglaydi. Fikrlarini tinglab, umumlashtiradi.	Savollarga javob beradilar, erkin bahs-munozara yuritadilar. Guruhlarda ishlaydilar.
3 bosqich. Yakuniy bosqich (10 daqiqa)	3.1 Mavzu bo‘yicha umumiy xulosa qilinadi.	Tinglaydilar
	3.2. Talabalarning olgan baholarini e’lon qilinadi	Yozib oladi
	3.3. O‘z-o‘zini nazorat qilish uchun savollar beradi (7-ilova)	Javob yozadi
	3.4 Navbatdagi mashg‘ulotda ko‘riladigan mavzuni e’lon qiladi va “Insert” usulida jadvalga mustaqil ta’limga tayyorgarlik ko‘rishlarini so‘raydi (8-ilova).	“Insert” jadvalni to‘ldiradilar

Mavzu: O‘ZBEKISTON VA SHHT GEOSIYOSIY ISTIQBOLLARI

Reja.

1. ShHT ning tashkil etilishi ob’ektiv zaruriyat sifatida.
2. ShHT ning mintaqa xavfsizligini ta’minlashdagi ahamiyati.
 - **O‘quv mashg‘ulotining maqsadi:** Talabalarga geosiyosiy munosabatlar tizimida ShHT ni tutgan o‘rni, uning to‘zilishini ob’ektiv zaruriyat ekanligini, ShHT va O‘zbekiston munosabatlari, amal qiladigan tamoyillar xususida ma’lumot berish **O‘quv faoliyatining natijasi:** Talabalar ShHT ning tashkil etilishi ob’ektiv zaruriyat sifatida. Tashkilotning mintaq va jahon siyosatini belgilashdagi ahamiyati. ShHT ning iqtisodiy munosabatlarni rivojlantirishdagi ahamiyatini tushuntirib etishadi, ShHT ning mintaq xavfsizligini ta’minlashdagi ahamiyati, ShHT va Osiyo integratsiyasi masalalari, O‘zbekistonning bu tizimdagi iqtisodiy va xavfsizlikni ta’min etish bobidagi manfaatlari xususida ma’lumotga ega bo‘lishadi

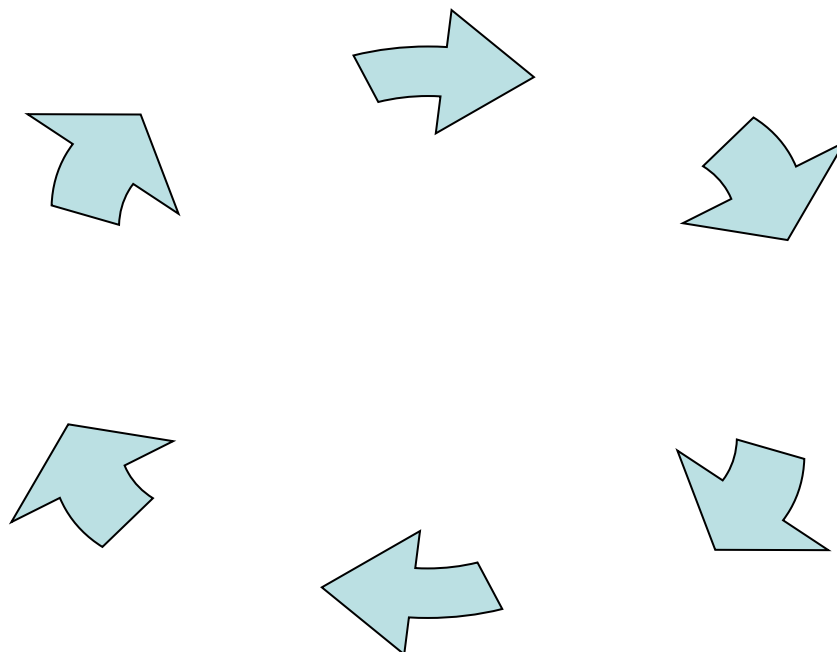
Mavzuning 1-masalasi. ShHT ning tashkil etilishi ob’ektiv zaruriyat sifatida.

Beshta davlat boshliqlarining Shanxaydagi ushbu uchrashuvida harbiy sohada o‘zaro ishonchni mustahkamlash haqidagi bitimni imzolash bilan birga «Shanxay beshligi» doirasida har yili uchrashuv o‘tkazilib turishga kelishib olindi va bu uchrashuv mexanizmi «Shanxay beshligi» forumi nomini oldi. Bu forum doirasidagi ikkinchi uchrashuv Moskvada 1997 yil 24-25 aprelda o‘tkazilib, unda bir tomondan Xitoy, ikkinchi tomondan Rossiya, Qozog‘iston, Qirg‘iziston va Tojikiston mamlakatlari vakillarining birgalikdagi delegatsiyasi ishtirok etdi va chegara rayonlarida umummilliy manfaatlardan kelib chiqib «chegara rayonlarida qurolli kuchlarni qisqartirish to‘g‘risida»gi Moskva bitimi imzolandi. XXRning faqat Markaziy Osiyo davlatlari bilan umumiy chegara o‘zunligi 3 700 km.ni , Rossiyani ham qo‘shib hisoblaganda esa, to‘zilmaga a‘zo davlatlar o‘rtasidagi chegara chizig‘ining o‘zunligi 7000 km.ni tashkil etadi. Ushbu bitimga binoan har ikkala tomon ham chegara hududlardagi harbiylar sonini o‘zaro do‘stona qo‘shnichilik munosabatlariga muvofiq keladigan darajagacha qisqartirdilar. Amalda, ushbu chegara hududlardagi qurolli kuchlar, faqat mudofaa funksiyasini bajarishi lozimligini anglatardi:

- tomonlar bir-biriga nisbatan qurolli kuchlar bilan tahdid qilish yoki uni qo‘llashdan voz kehdilar;
- harbiy ustunlikka erishish uchun bo‘lgan intilishga va hatti-harakatlarga barham berildi;
- chegara hududlarida joylashtirilgan harbiy kontingentlar bir-biriga nisbatan hujum qilish holatida bo‘lmasligini ta’minlashga.

“Tarmoqlash” texnologiyasi

Mamlakat o‘rtasidagi xamkorlikni kuchaytirishda ShHT ning imkoniyatlari nimalardan iborat?

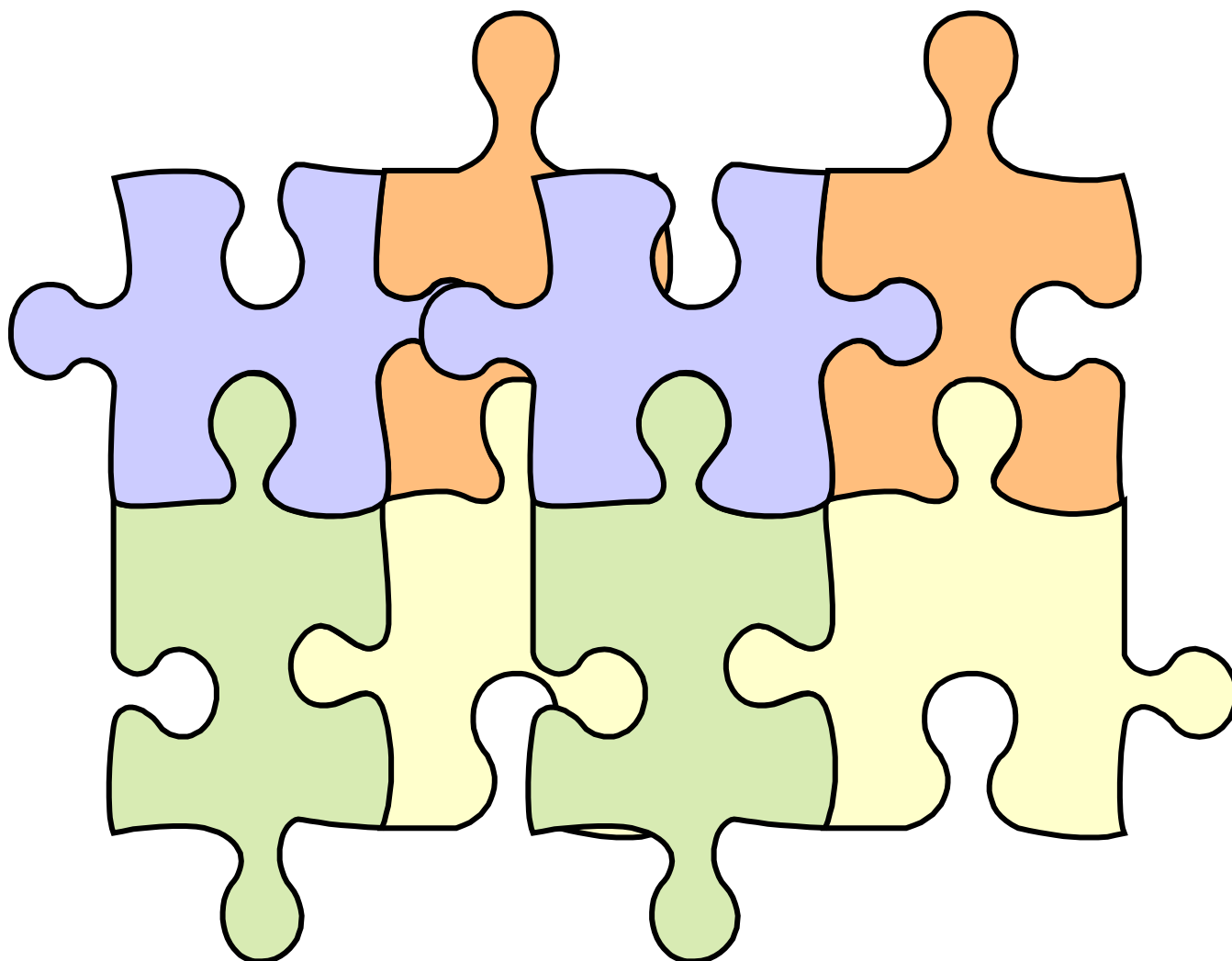

mavzuning 2-masalasi. ShHT ning mintaqa xavfsizligini ta’minlashdagi ahamiyati.

Shanxay hamkorlik tashkilotining asosiy maqsadi va vazifalari quyidagilardan iborat:

- A’zo davlatlar o‘rtasida o‘zaro ishonchni kuchaytirish, do‘stlik va yaxshi qo‘shnichilik munosabatlarini mustahkamlash;
- mintaqada tinchlikni saqlash va mustahkamlash, xavfsizlikni barqarorlikni ta’minlash maqsadida, ko‘ptomonlama hamkorlikni rivojlantirish, demokratik tamoyillarga asoslangan yangi, adolatli va oqilona siyosiy, iqtisodiy halqaro tartibotni o‘rnatishga ko‘maklashish;
- halqaro terrorizm, separatizm va ekstremizm, ularning barcha ko‘rinishlariga, noqonuniy narkotika va qurol-yarog‘ savdosi, transmilliy jinoiy faoliyatning boshqa turlariga, shuningdek noqonuniy migratsiyaga qarshi birgalikda kurashish;
- siyosiy, savdo-iqtisodiy, mudofaa, huquqni muhofaza qilish, tabiatni va atrof-muhitni muhofaza qilish, madaniyat, ilmiy-texnikaviy, fan va ta’lim, energetika, transport, moliya-kredit sohalarida va shu kabi umumiy manfaatlar mavjud bo‘lgan barcha jabhalarda samarali mintaqaviy hamkorlikni yanada kuchaytirish;

“Yahlitlik” ShHT asosiy maqsad-vazifalari, tamoyillarini aniqlang?

FSMU texnologiyasi

6-ilova

Ushbu texnologiya munozarali masalalarni hal etishda xamda o'quv jarayonini baxs-munozarali o'tkazishda qo'llaniladi, chunki bu texnologiya talabalarni o'z fikrini ximoya qilishga, erkin fikrlash va o'z fikrini boshqalarga o'tkazishga, ochiq xolda baxslashishga xamda shu bilan birga baxslashish madaniyatini o'ratadi. Tinglovchilarga tarqatilgan oddiy qog'ozga o'z fikrlarini aniq va qisqa xolatda ifoda etib, tasdiqlovchi dalillar yoki inkor etuvchi fikrlarni bayon etishga yordam beradi.

F – fikringizni bayon eting

S – fikringiz bayoniga sabab ko'rsating

M – ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring

1-guruh

Savol	ShHT tashkil etilishining asosiy sabblari?
(F) Fikringizni bayon eting	
(S) Fikringiz bayoniga sabab ko'rsating	
(M) Ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring	
(U) Fikringizni umumlashtiring	

2-guruh

Savol	ShHT tizimida O'zbekiston imkoniyatlari?
(F) Fikringizni bayon eting	
(S) Fikringiz bayoniga sabab ko'rsating	
(M) Ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring	
(U) Fikringizni umumlashtiring	

7-ilova:

Umumlashtiruvchi savollar

1. ShHT ning tashkil etilishiga ob'ektiv zaruriyat nimada?
2. Tashkilotning mintaq va jahon siyosatini belgilashdagi ahamiyati?
3. ShHT ning iqtisodiy munosabatlarni rivojlantirishdagi ahamiyati?
4. ShHT ning mintaq xavfsizligini ta'minlashdagi ahamiyati?

8-ilova:

Insert usulidan foydalanib ishlash qoidasi

1. Ma'ruza matnini o'qib, matnning chetiga quyidagi belgilarni qo'yib chiqing:
V – bilaman
+ - men uchun yangi ma'lumot
- - - men bilgan ma'lumotni inkor qiladi
? – noaniq (aniqlashtirish talab qiladigan) qo'shimcha ma'lumot.
2. Olingan natijalarni jadval shaklida rasmiylashtiring.

Mavzu savollari	V	-	+	?
1.				
2.				
3.				

Mavzu: **O‘ZBEKISTON VA SHHT GEOSIYOSIY ISTIQBOLLARI**

Reja.

1. ShHT ning tashkil etilishi ob’ektiv zaruriyat sifatida.
2. ShHT ning mintaqa xavfsizligini ta’minlashdagi ahamiyati.

SHanxay hamkorlik tashkilotining xalqaro maydonda va mintaqada qanday vazifalarni bajarishi, unga a’zo davlatlarning o’z oldiga qo’ygan vazifalari va bundan ko’zlangan maqsadi nima ekanligi, umuman SHHT haqida bir fikrga kelish uchun avvalambor, bu tashkilotning tarixiga nazar tashlashga to’g’ri keladi.

SHanxay hamkorlik tashkilotining vujudga kelish tarixini o’rganish, tahlil qilish tashkilotning tuzilishi-o’tgan o’n yillar davomida Yevroosiyo mintaqasida kechgan ijtimoiy-siyosiy jarayonlarning natijasi, zaruriyati ekanligini ko’rsatadi.

XX asrning 90-yillari boshlarida Rossiya Federatsiyasi (RF) va Xitoy Xalq Respublikasi (XXR), shuningdek Qozog’iston, Qirg’iziston, Tojikiston davlatlarining o’zaro hududiy chegara rayonlari va ichki siyosatlarida turli nizolar kelib chiqishini oldini olish ushbu davlat rahbarlarining oldida turgan asosiy vazifalardan biriga aylanib qolgan edi. Markaziy Osiyo davlatlarining o’z mustaqilliklarini qo’lga kiritishi XXR uchun kutilmagan bir hol ediki, bu holat azaldan Xitoyning g’arbiy qismida yashab kelayotgan turkiyzabon xalqlar milliy tafakkurining uyg’onishiga va miliy masalada ayirmachilik kayfiyatiga salbiy ta’sir ko’rsatishi mumkin edi. Agarda jarayon shu shaklda rivojlansa-tashqi omillar ta’sirida XXRning g’arbiy rayonlarida yuzaga kelayotgan vaziyatni ijobiy tomonga yo’naltirishning imkoni bo’lmay qolardi va bu holat Xitoy rahbariyati manfaatlariga umuman to’g’ri kelmas edi. Bu jarayonni o’z vaqtida payqay olgan XXR davlat rahbarlari bunday qiyin sharoitdan chiqib ketish yo’lini topish maqsadidagi sa’y-xarakatlari Xitoy, Rossiya, Qozog’iston, Qirg’iziston va Tojikiston davlatlari ishtirokidagi «SHanxay beshligi» tuzilmasini tashkil etilishiga olib keldi.

«SHanxay beshligi» tuzilmasi 1996 yil 26 aprelda Xitoy, Rossiya, Qozog’iston, Qirg’iziston va Tojikiston davlatlari rahbarlarining SHanxay uchrashuvida tuzilgan bo’lsada, bu jarayonning boshlanishi 1964 yilning fevralidagi Xitoy va Sovet Ittifoqi o’rtasidagi chegara masalalari bo’yicha o’tkazilgan muzokaralarga borib taqaladi. Afsuski, ayrim sabablarga ko’ra bu muzokoralar doirasida 20 yil mobaynida siljish bo’lmadi.

Xitoy-sovet munosabatlaridagi bu sohadagi sezilarli o’zgarishlar atigi 80-yillarning ikkinchi yarmidan, ya’ni Sovet Ittifoqi davlati tepasiga M.S.Gorbachev kelganidan keyingina jonlandi. Aynan shu davrdan boshlab muzokoralar olib borish faollasha boshladi. 1989 yil mayda Mixail Gorbachevning Xitoyga rasmiy tashrifi davomida tomonlar SSSR va Xitoy o’rtasida sovet-xitoy davlatlari chegarasining SHarqiy qismi to’g’risida SHartnoma imzoladilar. Ayni vaqtda tomonlar sovet-xitoy chegarasiga tegishli 100 kilometrlik hududda xarbiy kuchlarini minimal darajagacha, ya’ni ikki davlat o’rtasida do’stona qo’shnichilik munosabatlarini hamda chegara hududlarda aholining tinch xo’jalik faoliyati bilan shug’ullanishini ta’minlaydigan darajagacha qisqartirishga kelishib olindi. Ushbu bitim doirasidagi vazifalarni amalga oshirish yuzasidan 1989 yilning noyabrida tomonlar muzokara stoliga o’tirdilar. Aynan ushbu voqea «SHanxay beshligi» shaklanishiga rasmiy turki bo’ldi, ya’ni chegaralarda harbiy kuchlarni qisqartirish va harbiy sohada o’zaro ishonchni mustahkamlash kabi sovet-xitoy muzokoralarining kun tartibidagi masalalar yangi tuzilma - «SHanxay beshligi» forumi uchun ham asosiy masalalar bo’lib qoldi. O’n ikki yillik tarixi davomida ushbu forum o’zining uch bosqichdan iborat rivojlanish yo’lini bosib o’tdi.

Birinchi bosqich – 1989 yil noyabdan 1991 yil dekabrigacha bo’lgan davrni o’z ichiga oladi. Bu davrda, Sovet Ittifoqi parchalangandan keyin xitoy-sovet munosabatlari «yakkama-yakka» tartibda olib borildi.

1989 yil noyabrida Sovet Ittifoqi va Xitoy o’rtasida chegara xududlarida qurolli kuchlarni qisqartirish va harbiy sohada o’zaro ishonchni mustahkamlash to’g’risida muzokoralar boshlandi. Muzokoralar jarayoni juda jo’shqin tusda o’tdi va 1990 yil 24 aprelda sovet-xitoy chegara xududlarida qurolli kuchlarni qisqartirish va harbiy sohada o’zaro ishonchni mustahkamlashning ustuvor yo’nalishlari

to'g'risida sobiq Sovet Ittifoqi va Xitoy Xalq Respublikasi hukumatlari o'rtasida SHartnoma imzolandi.

Ikkinchi bosqich – 1991 yil dekabrda 1997 yil aprelgacha bo'lgan davrni o'z ichiga oladi. Bu bosqichda muzokaralar ikki tomonlama, ya'ni bir tomondan Xitoy va ikkinchi tomondan – Rossiya, Qozog'iston, Qirg'iziston va Tojikiston davlatlarining birgalikdagi delegatsiyasi o'rtasida olib borildi. 1991 yil dekabrda Sovet Ittifoqi tarqalgandan keyin bu davlatlar Xitoy bilan chegara masalalarini, shuningdek chegaradosh hududlarda harbiylar sonini kamaytirish va harbiy sohada o'zaro ishonchni mustahkamlash borasida muzokoralarni davom ettirish uchun birgalikdagi delegatsiyani shakllantirgandilar.

SHu bilan birga muzokoralar davomida kun tartibidagi masalalarning oxirgi bloki bo'yicha, ya'ni 1990 yil aprelda Xitoy va Sovet Ittifoqi tomonidan imzolangan «Asosiy tamoyillar to'g'risidagi bitim»ga asosan tomonlar harbiy sohada o'zaro ishonchni mustahkamlash bo'yicha yagona to'xtamga keldilar hamda 1996 yil 26 aprelda SHanxayda Xitoy, Rossiya, Qozog'iston, Qirg'iziston va Tojikiston liderlarining birinchi uchrashuvida «chegara rayonlari bilan bog'liq hududlarda o'zaro harbiy sohada ishonchni mustahkamlash to'g'risida»gi bitim imzolandi⁷. Bitimga muvofiq tomonlarning chegarada joylashtirilgan qurolli kuchlari bir-birlariga hujum qilmasligi, biron bir tomonga qarshi yo'naltirilgan yoki xavf tug'diruvchi harbiy mashg'ulotlar o'tkazilmasligi kerak edi. SHuningdek, o'tkaziladigan o'quv mashg'ulotlarning masshtabi, kuni va «ramka»si o'zaro chegaralab qo'yildi. Tomonlar chegaragacha bo'lgan 100 km masofada o'tkaziladigan muhim harbiy tadbirlardan bir-birlarini xabardor qilish; harbiy mashg'ulotlarga qo'shni davlat tomondan kuzatuvchilar taklif qilish; xavfli harbiy xarakatlardan ogohlantirish, chegarachilar va chegara hududlarga joylashtirilgan armiya harbiy xizmatchilari o'rtasida o'zaro do'stona munosabatlarni mustahkamlash bo'yicha majburiyatlar qabul qildilar.

Beshta davlat boshliqlarining SHanxaydagi ushbu uchrashuvida harbiy sohada o'zaro ishonchni mustahkamlash haqidagi bitimni imzolash bilan birga «SHanxay beshligi» doirasida har yili uchrashuv o'tkazilib turishga kelishib olindi va bu uchrashuv mexanizmi «SHanxay beshligi» forumi nomini oldi. Bu forum doirasidagi ikkinchi uchrashuv Moskvada 1997 yil 24-25 aprelda o'tkazilib, unda bir tomondan Xitoy, ikkinchi tomondan Rossiya, Qozog'iston, Qirg'iziston va Tojikiston mamlakatlari vakillarining birgalikdagi delegatsiyasi ishtirok etdi va chegara rayonlarida umummilliy manfaatlardan kelib chiqib «chegara rayonlarida qurolli kuchlarni qisqartirish to'g'risida»gi Moskva bitimi imzolandi. XXRning faqat Markaziy Osiyo davlatlari bilan umumiy chegara uzunligi 3 700 km.ni , Rossiyani ham qo'shib hisoblaganda esa, tuzilmaga a'zo davlatlar o'rtasidagi chegara chizig'ining uzunligi 7000 km.ni tashkil etadi. Ushbu bitimga binoan har ikkala tomon ham chegara hududlardagi harbiylar sonini o'zaro do'stona qo'shnihilik munosabatlariga muvofiq keladigan darajagacha qisqartirdilar. Amalda, ushbu chegara hududlardagi qurolli kuchlar, faqat mudofaa funksiyasini bajarishi lozimligini anglatardi:

- tomonlar bir-biriga nisbatan qurolli kuchlar bilan tahdid qilish yoki uni qo'llashdan voz kechdilar;
 - harbiy ustunlikka erishish uchun bo'lgan intilishga va hatti-harakatlarga barham berildi;
 - chegara hududlarida joylashtirilgan harbiy kontingentlar bir-biriga nisbatan hujum qilish holatida bo'lmasligini ta'minlashga;
 - chegaraning har ikki tomonida yuz kilometrlik masofada joylashtirilgan quruqlikdagi, harbiy-havo, chegara qo'shinlari va Havo Hujumidan Mudofaa qiluvchi Harbiy Havo Kuchlarining shaxsiy tarkibini qisqartirishga kelishildi;
 - qisqartirish o'tkazilgandan keyin chegara hududlarida qurollanish va shaxsiy tarkibning sonini joiz bo'lgan eng maksimal darajasini belgilash;
 - qurolli kuchlarni qisqartirishning metodlari va muddatini aniqlash;
 - tomonlar chegarada joylashtirilgan qurolli kuchlari to'g'risidagi o'zaro ma'lumot almashish va bitimning ijro qilinishi yuzasidan nazorat olib borishga kelishildi.

MA33y	«YANGI KATTA O`YIN» KONTSEPTSIYASI VA UNING GEOSIYOSIY MOHIYATI.

Ta`lim berish texnologiyasining modeli

Mashg`ulot vaqti-2 soat	Talabalar soni: 25 – 65 gacha
Mashg`ulot shakli	Mavzu bo`yicha bilimlarni kengaytirish va mustahkamlash yo`zasidan seminar mashg`uloti
Nazariy mashg`ulot rejasi	1. Markaziy Osiyo yangi siyosiy munosabatlar tizimida . 2. Markaziy Osiyoning geosiyosiy imkoniyatlari
O`quv mashg`ulotining maqsadi: Talabalarga “Yangi katta o`yin” kontseptsiyasi va uning geosiyosiy mohiyati, Markaziy Osiyoni yangi siyosiy munosabatlar tizimidagi o`rni, regionning tabiiy-geografik imkoniyatlari va bu erda geosiyosiy manfaatlarni maqsadlari xususida tushuncha berish orqali, ularda ogohlik ko`znikmalarini shakllantirish.	
Pedagogik vazifalar: • «Yangi katta o`yin» kontseptsiyasi va uning geosiyosiy mohiyati to`g`risida ma`lumot berish • Markaziy Osiyo yangi siyosiy munosabatlar tizimida tutgan o`rni, regionning tabiiy-geografik imkoniyatlari xususida tushuncha berish.	<p style="text-align: center;">O`quv faoliyati natijalari:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Talabalar «Yangi katta o`yin» kontseptsiyasi va uning geosiyosiy mohiyati to`g`risida ma`lumotga ega bo`lishadi. ▪ Talabalar Markaziy Osiyoning yangi siyosiy munosabatlar tizimida tutgan o`rni, regionning tabiiy-geografik imkoniyatlari xususida tushunchaga ega bo`lishadi.
Ta`lim berish usullari	“Tarmoqlash”, “Baliq skeleti”, “FSMU”, “Insert” texnologiyalariga asoslangan munozara, suhbat, aqliy hujum, tezkor-so`rov
Ta`lim berish shakllari	jamoaviy, guruhlarda ishlash; yangi ped.texnologiyalari
Ta`lim berish vositalari	Ma`ruza matni, o`quv materiallari, marker, skotch, qog`oz
Ta`lim berish sharoiti	Texnik ta`minlangan, guruhlarda ishlash uchun mo`ljallangan auditoriya
Monitoring va baholash	Og`zaki nazorat: savol-javob

«YANGI KATTA O‘YIN» KONTSEPTSIYASI VA UNING GEOSIYOSIY MOHIYATI»
mavzusida nazariy mashg‘ulotning

TEXNOLOGIK XARITASI

<i>Ish jarayonlari vaqti</i>	<i>Faoliyat mazmuni</i>	
	<i>O‘qituvchi</i>	<i>Talaba</i>
1 bosqich. Kirish (10 daqiqa)	1.1. Ma’ruzaning mavzusi, rejasini e’lon qiladi, o’quv mashg‘ulotining maqsadi va o’quv faoliyat natijalarini tushuntiradi (1-ilova)	Tinglaydi, mavzu nomini yozib oladi
	1.2. Mashg‘ulotni o‘tkazish shaklini e’lon qiladi	Yozib oladi
2 bosqich. Asosiy jarayon (60 daqiqa)	4. Mavzu rejasining birinchi punkti rejasini bo‘yicha ma’ruza qiladi (2-ilova) Ma’ruza bo‘yicha “Tarmoqlash” usulidan foydalangan holda talabalarga quyidagi savol bilan murojaat qiladi: «Yangi Katta o‘yin» kontsepsiyasining mohiyati, uning geosiyosiy manfaatlari tizimiga nima kiradi? (3-ilova)	Yozadi, savolga javob beradi.
	2.2. Mavzu rejasining ikkinchi punkti bo‘yicha ma’ruza qiladi (4-ilova). Ma’ruza bo‘yicha «Baliq skeleti» usulidan foydalangan holda talabalarga quyidagi savol bilan murojaat qiladi: «Yangi Katta o‘yin» kontsepsiyasining ishtirokchilari va ularning imkoniyatlari? (5-ilova)	Yozadi, savolga javob beradi.
	2.2. Mavzuda bayon etilgan masalalarni mustahkamlash «Kichik guruhlarda ishlash» orqali amalga oshirilishini e’lon qiladi. “FSMU” texnikasidan foydalangan holda guruhlarga topshiriqlar beradi (6-ilova). Bu texnika guruhlarda ijodiy ishlashga yordam beradi Qo‘shimcha ma’lumotlardan foydalanishga imkon yaratadi. Diqqatlarini kutiladigan natijaga jalb qiladi. Har bir guruh topshiriqlarini - qog‘ozlarga tushirib, taqdimotini o‘tkazishga yordam beradi, bilimlarini umimlashtiradi, xulosalarga alohida e’tibor beradi. Topshiriqlarning bajarilishini qay darajada to‘g‘ri ekanligini diqqat bilan tinglaydi Fikrlarini tinglab, umimlashtiradi.	Savollarga javob beradilar, erkin bahs-munozara yuritadilar. Guruhlarda ishlaydilar.
3 bosqich. Yakuniy bosqich (10 daqiqa)	3.1 Mavzu bo‘yicha umumiy xulosa qilinadi.	Tinglaydilar
	3.2. Talabalarning olgan baholarini e’lon qilinadi	Yozib oladi
	3.3. O‘z-o‘zini nazorat qilish uchun savollar beradi (7-ilova)	Javob yozadi
	3.4 Navbatdagi mashg‘ulotda ko‘riladigan mavzuni e’lon qiladi va “Insert” usulida jadvalga mustaqil ta’limga tayyorgarlik ko‘rishlarini so‘raydi (8-ilova).	“Insert” jadvalni to‘ldiradilar

MAVZU: “«YANGI KATTA O‘YIN» KONTSEPTSIYASI VA UNING GEOSIYOSIY MOHIYATI”

Reja.

1. Markaziy Osiyo yangi siyosiy munosabatlar tizimida .
2. Markaziy Osiyoning geosiyosiy imkoniyatlari

O‘quv mashg‘ulotining maqsadi: Talaba yoshlarga XX asr so‘ngida vujudga kelgan dunyoning siyosiy xaritasidagi keskin o‘zgarishlar, “Yangi katta o‘yin” kontseptsiyasi va uning geosiyosiy mohiyati, Markaziy Osiyoni yangi siyosiy munosabatlar tizimidagi o‘rni, regionning tabiiy-geografik imkoniyatlari va bu erda geosiyosiy manfaatlarni maqsadlari xususida tushuncha berish orqali, ularda ogohlik ko‘znikmalarini shakllantirish.

- ***O‘quv faoliyatining natijasi:*** Talabalar «Yangi katta o‘yin» kontseptsiyasi va uning geosiyosiy mohiyati to‘g‘risida ma’lumotga ega bo‘lishadi, Markaziy Osiyoning yangi siyosiy munosabatlar tizimida tutgan o‘rni, regionning tabiiy-geografik imkoniyatlari xususida tushunchaga ega bo‘lishadi.

Mavzuning 1-masalasi. Markaziy Osiyo yangi siyosiy munosabatlar tizimida . Mustaqillikdan keyin Markaziy Osiyoning davlatlari jaxon siyosiy maydoniga xalkaro huquqning teng ishtirokchisi, sub’ekti sifatida maydonga chiqishdi. 4 million kvadrat km dan ortiq maydonga ega bo‘lgan, tabiiy resurslarga, neft-gaz, oltin , uran qazilmalariga ega bo‘lgan bu hudud katta imkoniyatlarga ega. Shunday ekan bu xududdan jaxonning bir kator mamlakatlari o‘z manfaatlarini izlashlari turgan gap. Oldin «Katta o‘yin» tizimida CHor Rossiyasi va Angliya ishtirok etgan bo‘lsa, «Yangi katta o‘yin» kontseptsiyasida jaxonning bir qator mamlakatlari Markaziy Osiyoda keng imkoniyatlarga ega bo‘lish uchun- iqtisodiy, madaniy, siyosiy sohalarda qulay sharoitlar yaratish uchun yangidan xarakat boshlashdi.

“Tarmoqlash” texnologiyasi
«Yangi katta o‘yin» qaysi soxalarda ustunlik qilishni davo qiladi?

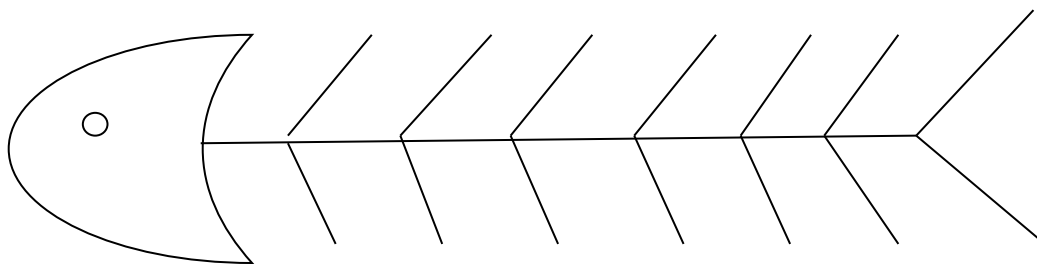

MAVZUNING 2-MASALASI. MARKAZIY OSIYONING GEOSIYOSIY IMKONIYATLARI

Markaziy Osiyo mintakasi boshka davlatlarning e'tiborini o'ziga jalb qilganligini quyidagi omillar bilan izohlashimiz mumkin:

- ushbu davlatlar Evrosiyoning Osiyo kismida juda muhim geostrategik joylashuviga; ular hududidan eng muhim er va xavo kommunikatsion liniyalari o'tadi;
- mintaka katta miqdordagi kimmatli metallar xom —ashyosi va energetik resurslarga ega, ayniksa Kaspiydagi neft va gaz zaxiralarini inobatga oladigan bo'lsak;
- bu mintaka hozirgi paytgacha to'liq egallab olinmagan katta xajmdagi ichki bozorga ega;
- bu davlatlarning ishlab chikrish va kommunikatsiya tarmoklarini nazorat qilish orkali, ko'shni davlatlarga xam ta'sir o'tkazish mumkin;
- mintaka juda katta miqdordagi investitsiyalarni o'zlashtira oladi, ayniksa xom —ashyo kazib olish va eksport qilish tarmoklari;
- kup yillik Rossiya ta'sirining pasayishi, bu mintakada boshka davlatlar uchun o'z faoliyatini aktivlashtirish va o'z ta'sir doirasiga olish imkoniyatini yaratmokka.

“Baliq skeleti” texnologiyasidan foydalanib, Markaziy Osiyoning geosiyosiy imkoniyatlarini, omillarni yoritib

FSMU texnologiyasi

Ushbu texnologiya munozarali masalalarni hal etishda xamda o'quv jarayonini baxs-munozarali o'tkazishda qo'llaniladi, chunki bu texnologiya talabalarni o'z fikrini ximoya qilishga, erkin fikrlash va o'z fikrini boshqalarga o'tkazishga, ochiq xolda baxslashishga xamda shu bilan birga baxslashish madaniyatini o'ratadi. Tinglovchilarga tarqatilgan oddiy qog'ozga o'z fikrlarini aniq va qisqa xolatda ifoda etib, tasdiqlovchi dalillar yoki inkor etuvchi fikrlarni bayon etishga yordam beradi.

Jadvalni to'ldiring

1-guruh

Savol	«Yangi katta o'yin» ning moxiyatini belgilovchi geosiyosiy omillar nimalardan iborat?
(F) Fikringizni bayon eting	
(S) Fikringiz bayoniga sabab ko'rsating	
(M) Ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring	
(U) Fikringizni umumlashtiring	

2-guruh

Savol	Markaziy Osiyoning geosiyosiy imkoniyatlari nimalar orqali namoyon bo'ladi
(F) Fikringizni bayon eting	
(S) Fikringiz bayoniga sabab ko'rsating	
(M) Ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring	
(U) Fikringizni umumlashtiring	

Umumlashtiruvchi savollar

1. «Yangi katta o'yin» kontsepsiyasi va uning geosiyosiy mohiyati nimada?
2. Markaziy Osiyo yangi siyosiy munosabatlar tizimida qanday o'rin tutadi?
3. Regionning tabiiy-geografik imkoniyatlari?
4. O'zbekistonning jahon hamjamiyati bilan integratsiyasi jarayonida ijtimoiy hamkorlikning ahamiyatini yoriting

9-ilova

Insert usulidan foydalanib ishlash qoidasi

1. Ma'ruza matnini o'qib, matnning chetiga quyidagi belgilarni qo'yib chiqing:

V – bilaman

+ - men uchun yangi ma'lumot

- - men bilgan ma'lumotni inkor qiladi

? – noaniq (aniqlashtirish talab qiladigan) qo'shimcha ma'lumot.

2. Olingan natijalarni jadval shaklida rasmiylashtiring.

Mavzu savollari	V	-	+	?
1.				
2.				
3.				

MAVZU: «YANGI KATTA O'YIN» KONTSEPSIYASI VA UNING GEOSIYOSIY MOHIYATI»

Reja.

1. Markaziy Osiyo yangi siyosiy munosabatlar tizimida .
2. Markaziy Osiyoning geosiyosiy imkoniyatlari

2001 yil 11 sentyabr voqealari global va mintaqaviy xavfsizlik haqida an'anaviy tasavvurlarni tubdan o'zgartirishga va xalqaro hamjamiyaddan xalqaro munosabatlar paradigmasini qayta ko'rib chiqishga undaydi.

Hozirda Markaziy Osiyo davlatlari islohotlarning o'tish davrida va effektiv xavfsizlik tizimini tuzish davrida bo'lib, bu o'z-o'zidan mintaqaning bugungi va kelajakdagi holati haqida fikr british uchun imkon beradi.

SHu bilan birga, Markaziy Osiyo davlatlari erishgan aniq natijalar mintaqaning kelajagiga optimistik qarash uchun imkon bersa ham, bugungi kunda umumiy xavfsizlik muammolari haqida gapirishga yetarlicha sabablar mavjud.

Hozirgi kunda ba'zi tahlilchilarning ta'kidlashicha, mintaqaning kelajagini hal qilishi mumkin bo'lgan ikkita asosiy masala kun tartibida turibdi. Birinchisi, konfliktogen mintaqadagi holat

va davlatlar o'rtasidagi oddiy bo'lmagan munosabatlar; ikkinchidan, mintaqaviy va dunyoviy kuch markazlari manfaatlar muvozanatini hisobga olish.

Shu bilan birga, ta'kidlab o'tish joizki, bugungi kunda yirik kuch markazlari va musulmon dunyosi geosiyosiy va geoiqtisodiy manfaatlari o'rtasidagi aloqadorlikni ko'rsatib turuvchi va mintaqaviy integraöiyaning kelajagini belgilovchi bir qancha muhim argumentlar mavjudki, bulardan biri mintaqaning geostrategik joylashuvi hisoblanib, faqatgina davlatlarning geosiyosiy va geoiqtisodiy transformaöiyasida uni tashkil qiluvchi mintaqa davlatlari birlashgan holdagina rivojlanishi, geosiyosiy tenglikni va iqtisodiy barqarorlikni saqlab qolishi, va integraöiyalashuvi mumkin. Ikkinchidan, Markaziy Osiyo hamkorligi borasidagi tizimlarning zaif tomoni shundaki, ular doirasida bir vaqtning o'zida juda ko'p muammolarni yechishga harakat qilingan va oqibatda biror bir muammo yetarli darajada o'z yechimini topmagan.

Mintaqaviy muammolar bir-biri bilan o'zaro bog'liqdir, lekin tabiiyki, geosiyosiy rivojlanishga nisbatan qarashlar har xil va strategik hamkor hamda ustivor yo'nalishlarni aniqlashda milliy vektorlarning yo'nalishi turli xil bo'lishi mumkin. Uchinchidan, transport infrastrukturasi va umumiy suv va energiya tizimlari, hamda Kaspiyning kelajakdagi neft va gaz truboprovod yo'llaridan foydalanishda raqobatning mavjudligi. Har bir mintaqa davlati turli mexanizmlardan foydalanib, o'zicha integraöiyaga harakat qiladi¹. Bunday holatda, bir-birini chegarasini kesib o'tishga va savdo-sotiq qilishga turli to'siqlar paydo bo'ladi, bu esa millatlararo tanglikka va ishonchsizlik, konfliktlarga olib kelishi mumkin. To'rtinchidan, ba'zi bir davlatlardagi ijtimoiy-iqtisodiy ahvoning yomon ahvolda ekanligi. Masalan, (Tojikiston, Qirg'iziston (qashshoqlik, ishsizlik, narkobiznes, migraöiya, tashqi qarzlarning ko'pligi)), Beshinchidan, Afg'onistondagi boshqarib bo'lmaydigan holat. Bu Markaziy Osiyo davlatlari o'z ustivor yo'nalishlarini ro'yobga chiqarishda eng asosiy to'sqinliklardan biri hisoblanadi. SHuni ham ta'kidlab o'tish kerakki, kelajakda Afg'oniston suvdan yirik miqdorda foydalanuvchi davlatga aylanishi va bu mintaqa uchun qo'shimcha muammolarni keltirib chiqarishi mumkin.

Bundan tashqari, terrorism xavfining saqlanib qolayotganligi, Afg'oniston hududida narkotik moddalarining chiqishi ko'payganligi Markaziy Osiyo davlatlari o'z milliy va mintaqaviy xavfsizligini ta'minlash doirasini kengaytirishi zarurligini belgilaydi.

Markaziy Osiyo mintaqasining geostrategik ahamiyati Xartlend va Rimlend oralig'ida ya'ni yirik davlatlarning geosiyosiy qarama-qarshiligi to'qnashgan nuqtada joylashganligidir. Mintaqa shimolda va shimoli-g'arbida Rossiya, g'arbda Kaspiy dengizi, janubi-g'arbda Eron, janubda Afg'oniston va janubi-sharqda Xitoy bilan chegaradosh¹.

Shu bilan birga, mintaqa davlatlari o'ziga xos tarzda geosiyosiy va geoiqtisodiy joylashuvga ega bo'lib, Osiyo va Yevropani bog'lab turuvchi makon hisoblanadi.

Turli toifadagi ekspertlarning ta'kidlashicha, kelajakda Markaziy Osiyoning ahamiyati yanada ko'proq oshadi. ×unki, transosiyo temiryo'l magistralining qurilishi, avtomobil yo'llarining rivojlanishi va Afg'oniston hududidan o'tuvchi transport kommunikaöiyalarining ko'payishi bilan Eron, Pokiston orqali Fors ko'rfaziga va Hind okeaniga chiqilib, mintaqa davlatlari imkoniyat darajalari yanada pqori bosqichga chiqadi.

Bundan tashqari, TRASEKA transport koridoridan to'liqroq foydalanish oqibatida mintaqa davlatlari milliy avtomobil va temir yo'llarining Yevropaga chiqishi regional transport yo'llarini xalqaro ahamiyatini oshiradi, ularning tranzit imkoniyatlarini kengaytiradi, chet el investioiyasini jalb qilish uchun muhim asos yaratadi va savdo-iqtisodiy va madaniy aloqalarni rivojlantirishga shart-sharoit yaratadi.

Markaziy Osiyo mintaqasi ko'p miqtorda neft va gaz zahiralarga ega ekanligi, va hududning geostrategik jihatdan joylashgan o'rni halqaro siyosat subueklari bo'lgan davlatlarni ushbu mintaqadagi jarayonlarga ishtirok etish istagini yanada oshirib pboradi¹. ×unki ushbu davlatlarning asosiy maqsadlari geosiyosiy tomondan Markaziy Osiyo mintaqasi ustidan, geoiqtisodiy jihatdan esa mintaqaning resurslari va transport aloqalari ustidan nazorat hisoblanadi.

Bugungi kunda mintaqada juda ko'p muammolar mavjud bo'lib, ular qatorida chegara masalalarining hal etilmaganligi, suv tanqisligi, ekologik, etnomadaniy, demografik muammolar kabilarni ko'rsatish mumkin.

Mintaqa davlatlari o'zlarining geografik joylashuvlariga ko'ra, suvga bo'lgan ehtiyojlarini qondirishda turli imkoniyatlarga ega. SHuning uchun mintaq suv resurslaridan foydalanish borasida mintaqaviy davlatlar o'z nuqtai-nazarlarini ilgari suradilar. Bundan tashqari, ushbu muammo mintaq davlatlarining geografik xususiyatlari bilan birgalikda ikkinchi mojaro manbasi-suv muammosini keltirib chiqarmoqda.

Markaziy Osiyo mintaqasining suv resurslari notekis taqsimlangan. Asosiy resurslar mintaqaning janubiy-sharqiy qismining tog'li hududlariga joylashgan. Orol dengizi xavzasidagi daryolarning asosiy qismi Qirg'izistondan (30%) va Tojikistondan (50%) boshlanadi. Mintaqadagi qolgan davlatlar hududining katta qismini suvsiz va kam suvli hududlar tashkil etgan. Mintaqa davlatlarining suv resurslaridan foydalanish borasida yagona to'xtamga kelmasligi bir qator muammolarni keltirib chiqarmoqda.

Birinchidan, mintaqadagi suv inshootlarini normal texnik holatini ta'minlash uchun yetarlicha mablag' ajratilmaslik oqibatida ushbu inshootlarning buzilishi og'ir oqibatlar keltirib chiqarishi mumkin. Ikkinchidan, Markaziy Osiyoda suv resurslaridan foydalanish mintaqada davlatlari tomonidan siyosiy va iqtisodiy sohadagi mustaqillik va ustunlikka intilishlari sababli siyosiy tus olib, davlatlararo munosabatlarda ta'sir etish quroliga aylanmoqda. Xususan, Qirg'iziston va Qozog'iston 1992 yili Dublin konferenöiyasida e'lon qilingan prinöipga asoslanib, gidroresurslarni tovar deb tan olinishini tarafdori bo'lishsa, mintaqadagi qolgan davlatlar 1992 yili Olmaotada Markaziy Osiyo davlatlari vakillari tomonidan imzolangan «Suv resurslaridan birgalikda foydalanish to'g'risidagi bitim» ga suyangan holda rad etishmoqda.¹

Uchinchidan, mavjud suv resurslaridan foydalanish rejimi borasida mintaq davlatlari turli pozioiyada ekanligidir.

Tojikiston va Qirg'iziston davlatlarining mavjud resurslardan energetik maqsadda foydalanishga manfaatdor bo'lsa, qolgan davlatlarning iqtisodiy manfaatlariga irrigaöion rejimda foydalanishga mos keladi. Ushbu muammo davlatlararo munosobatlarning jiddiy keskinlashuviga ham sabab bo'lmoqda.

SHu bilan birga, Markaziy Osiyoda mavjud chegaraviy muammolar ildizi sobiq Ittifoq davriga borib taqaladi. Mintaqada hozirgi kunda amal qilinayotgan ma'muriy-hududiy bo'linish 1924 yili qabul kilingan Turkiston Markaziy Ijroiya Komitetining «Ma'muriy-hududiy bo'linish to'g'risida» farmoni asosida amalga oshirilgan bo'lib, ushbu farmon mintaqada tarixan shakllangan davlatchilik munosabatlari va tub aholining etnomadaniy xususiyatlarini hisobga olmagan. Bu qaror asosida Osiyoning deyarli barcha ma'muriy tuzilmalarining hududi va chegaralari o'zgartirilgan bo'lib, mintaqada davlatchilikni

**SEMINAR
MASHG'ULOTLARI
UCHUN TA'LIM
TEXNOLOGIYALARI
ISHLANMASI**

SEMINAR MASHG'ULOTLARINING TA'LIM TEXNOLOGIYASI

MAVZU	« GEOSIYOSAT ASOSLARI » FANI PREDMETI, OB'EKTI VA MANBALARI MANBALARI

1.1. Ta'lim berish texnologiyasining modeli

Mashg'ulot vaqti-2 soat	Talabalar soni: 25 – 35 gacha
Mashg'ulot shakli	Mavzu bo'yicha bilimlarni kengaytirish va mustahkamlash yo'zidan seminar mashg'uloti
Seminar mashg'uloti rejasini	• Geosiyosat asoslarining asosiy tushunchalari va asosiy qonuniyatlari. • Geosiyosat asoslarining asosiy metodlari va asosiy funksiyalari: gnoseologik funktsiya.
O'quv mashg'ulotining maqsadi: Talabalarga Dunyoning geosiyosiy manzarasi xususida tushuncha berish geopolitikani mazmun-mohiyati, fan sifatida shakllanishi, uning manbalari, tadqiqot doirasi, asosiy metodlari xususida tushunchaga ega bo'lishlariga erishish.	
Pedagogik vazifalar: • Dunyoning geosiyosiy manzarasi xususida tushuncha xosil qilish ko'masini shakllantirish; • Geosiyosat fanini shakllanishini ob'ektiv zaruriyat ekanligini, uning jamiyat xayotidagi o'rnini tushuntirib berish; • Geosiyosatning asosiy maqsad va vazifalarini, metodlarini, ta'sir etish yo'llari bo'yicha o'z fikrini shakllantirish va bildirish jarayonlarini tashkil qilish;	O'quv faoliyati natijalari: • Dunyoning geosiyosiy manzarasi, « Geosiyosat asoslari» ning kategoriyalari, qonunlari, metodlari va funksiyalari taxdid ilishadi. • Geosiyosat asoslarining asosiy tushunchalari tushuntirib berishadi • Geosiyosat asoslarining asosiy qonuniyatlari yoritib berishadi. • Geosiyosat asoslarining asosiy metodlari taxlil qilishadi. • Geosiyosatning asosiy funksiyalari: gnoseologik funktsiya; prognoz qilish funktsiyasi; boshqaruv funktsiyasi; mafkuraviy funktsiya va ularning axamiyatini yoritishadi
Ta'lim berish usullari	Muammoli usul, munozara, suhbat, aqliy hujum, tezkor-so'rov
Ta'lim berish shakllari	Ommaviy, guruhlarda ishlash; yangi ped.texnologiyalari
Ta'lim berish vositalari	Ma'ruza matni, o'quv materiallari, marker, skotch, qog'oz
Ta'lim berish sharoiti	Texnik ta'minlangan, guruhlarda ishlash uchun mo'ljallangan auditoriya
Monitoring va baholash	Og'zaki nazorat: savol-javob

“Geosiyosat asoslari» ning kategoriyalari, qonunlari, metodlari va funktsiyalari”
mavzusida seminar mashg‘ulotining

TEXNOLOGIK XARITASI

Bosqichlar, vaqti	Faoliyat mazmuni:	
	O‘qituvchi:	
1-bosqich. Kirish (10 min)	1.1. Seminar mavzusini e‘lon qiladi, darsning tashkil etilish texnologiyasi, uning maqsadi, dars mashg‘ulotidan kutilayotgan natijalarni ma‘lum qiladi. 1.2. “Aqliy hujum” usulidan foydalangan holda talabalarning tayyorgarlik darajasini aniqlaydi. (1-ilova).	1.1 Eshitadi, yozib oladi, savollarga javob beradi, darsga ijodiy yondoshishga kirishadi.
2-bosqich. Asosiy qism (60 min)	2.1. Talabalarni kichik guruhlariga bo‘lib chiqadi, kichik guruhlarda ishlash qoidasini tushuntiradi (2-ilova). 2.2. Har bir kichik guruhga ijodiy ishlashga topshiriq va yozma savollarni taqdim etadi.(3-ilova) hamda “Quyosh shu’lasi” texnikasi asosida ishlash tartibini tushuntiradi (4-ilova) Kutilayotgan natijalarni bayon qiladi. 2.3. Ijodiy ishlash jarayonida o‘quv materiallari (ma‘ruzalar matni, o‘quv qo‘llanma)dan foydalanishga ruxsat beradi. Ish boshlashni taklif etib, vaqtni belgilaydi. 2.4. Vaqt tugagach, taqdimotni boshlashni e‘lon qiladi. 2.5. Talabalar javobini sharxlaydi, aniqlik kiritadi, to‘ldirib boradi. 2.6. Talabalar tomonidan tayyorlangan savollarni, ularga berilayotgan javoblarni tinglab, ularni sharxlaydi. 2.7. Guruxlar faoliyatini baxolaydi (5-ilova) “Mulohazali savol muallifi” bo‘lgan guruh a‘zolarini rag‘batlantiradi.	2.1.O‘quv natijalarini taqdim qiladilar. 2.2. Kichik guruh a‘zolari birga-likda “Quyosh shu’lasi” xarita-sini to‘zib, hamkorlikda savol-larga javob topadilar. 2.3.Guruh a‘zolari individual javob berib, bir-birini to‘ldiradi. 2.4.Savollar to‘zib, “Muloha-zali savol mual-lifi” bo‘lishga harakat qilishadi. 2.5.Ikkinchi kichik guruh a‘zolari tomonidan berilgan savollarga javob beradilar, o‘qituv-chining izohini tinglaydilar, o‘z bilimlarini to‘l-dirib boradilar.
3-bosqich: Yakuniy qism: (10 min)	3.1.Mashg‘ulotga yakun yasaydi va talabalarni baholaydi, ularni rag‘batlantiradi. 3.2. “Millatning ma‘naviy-axloqiy tarbiyasi” mavzusida referat yozishni vazifa qilib beradi	3.1.Tinglaydi, aniqlashtiradi. 3.2.Mustaqil ish uchun vazifani yozib oladi.

Tayanch tushunchalar: «Geosiyosat», ob‘ekt, xartlend, rimlend, kommunistik mafkura, mafkuraviy tazyiq, g‘oyaviy tahdid, mafkuraviy tahdid, milliylik, prognoz, mafkuraviy funktsiya, .

O'quv topshiriqlari

1-ilova

Akliy xujum usulida kullaniladigan savollar

1. Dunyoning geosiyosiy manzarasini qanday tushunasiz?
2. Geosiyosatning asosiy funksiyalari?

2-ilova:

Guruh bilan ishlash qoidalari

Guruh a'zolarining har biri:

- o'z sheriklarining fikrlarini hurmat qilishlari lozim;
- berilgan topshiriqlar bo'yicha faol, hamkorlikda va mas'uliyat bilan ishlashlari lozim;
- o'zlariga yordam kerak bo'lganda so'rashlari lozim;
- yordam so'raganlarga ko'mak berishlari lozim;
- Guruhni baholash jarayonida ishtirok etishlari lozim;
- "biz bir kemadamiz, birga cho'kamiz yoki birga qutulamiz" qoidasini ya'shi bilishlari lozim

3-ilova:

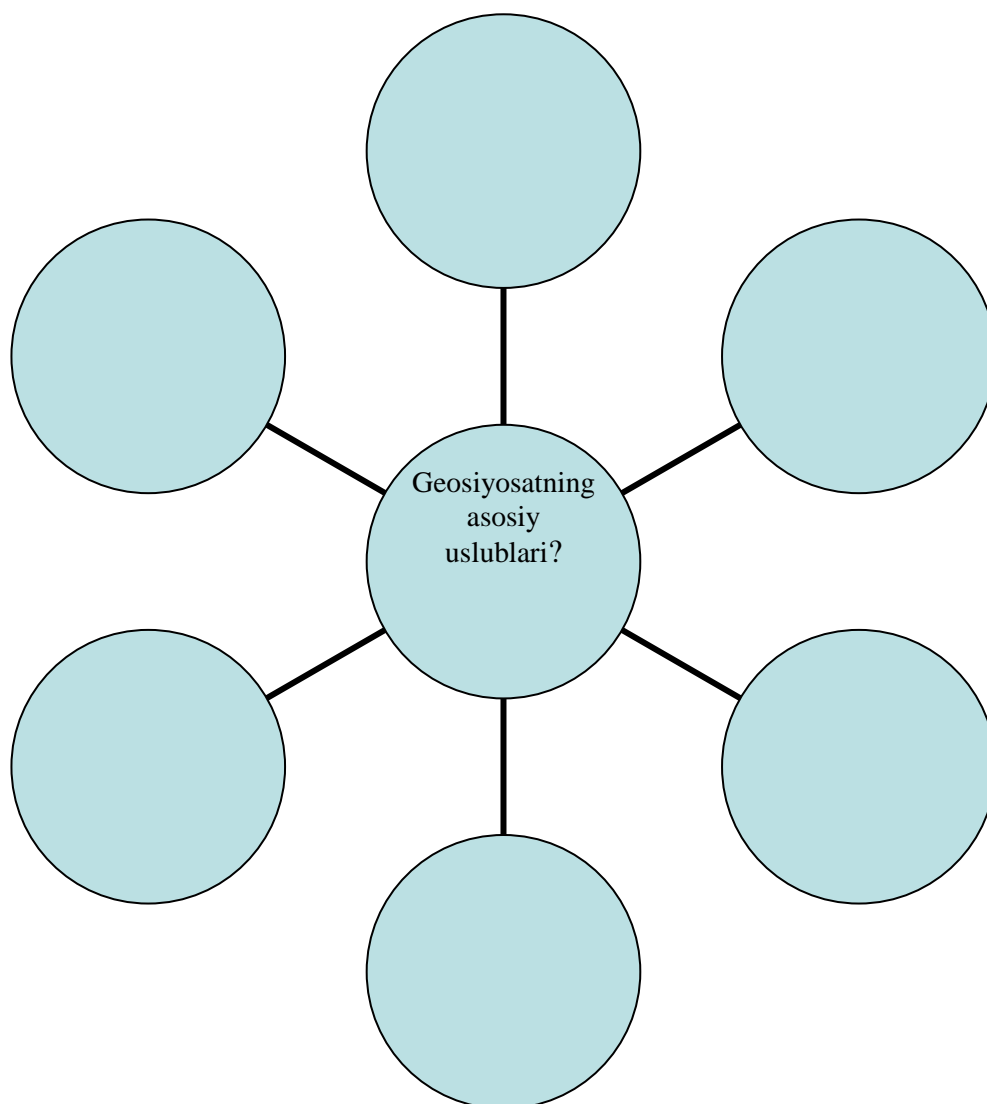
1-guruh uchun savollar:

1. Geosiyosat nima?
2. Geosiyosat fanining metodlarini izoxlang
3. Geosiyosatning asosiy kategoriyalarini izoxlang?

2-guruh uchun savollar:

1. Geosiyosat fanining predmeti va asosiy vazifalarini yoritib bering
2. Geosiyosatning funksiyalarini izoxlang
3. Geosiyosatning asosiy kategoriyalarini izoxlang

“Quyosh shu’lasi” texnikasi

Baholash mezonlari va ko‘rsatkichlari (ball)

Guruh	1-topshiriq (Idrok xaritasi)	2-topshiriq (Savollarga javoblar)	3-topshiriq (Mulohazali savol)	Ballar yig‘indisi
	(2,0)	(2,0)	(1,0)	(5,0)
1				
2				
3				

SEMINAR MASHG‘ULOTLARNING TA‘LIM TEXNOLOGIYASI

mavzu	« GEOSIYOSAT ASOSLARI » NING KATEGORIYALARI, QONUNLARI, METODLARI VA FUNKTSIYALARI

1.1. Ta‘lim berish texnologiyasining modeli

<i>Mashg‘ulot vaqti-2 soat</i>	Talabalar soni: 25 – 65 gacha
<i>Mashg‘ulot shakli</i>	Seminar mashg‘uloti
<i>Seminar mashg‘uloti rejasi</i>	1.Geosiyosat asoslarining asosiy tushunchalari. 2.Geosiyosat asoslarining asosiy metodlari. 3.Geosiyosatning asosiy funktsiyalari.
<i>O‘quv mashg‘ulotining maqsadi:</i> Talabalarga Geosiyosat asoslarining asosiy tushunchalari, Geosiyosat asoslarining asosiy metodlari, Geosiyosatning asosiy funktsiyalari xususida ma‘lumot berish.	
<i>Pedagogik vazifalar:</i> Talabalarga Geosiyosat asoslarining asosiy tushunchalari, Geosiyosat asoslarining asosiy metodlari, Geosiyosatning asosiy funktsiyalari haqida tushuncha berish	<i>O‘quv faoliyati natijalari:</i> • Talabalar Geosiyosat asoslarining asosiy tushunchalari, Geosiyosat asoslarining asosiy metodlari, Geosiyosatning asosiy funktsiyalari xususida ma‘lumotga ega bo‘lishadi.
<i>Ta‘lim berish usullari</i>	“Tarmoqlash”, “Qanday”, “FSMU”, “Insert” texnologiyalarni qo‘llagan holda gurux bilan ishlash, suhbat, aqliy hujum, munozara, namoyish qilish
<i>Ta‘lim berish shakllari</i>	Jamoaviy, guruxlarda
<i>Ta‘lim berish vositalari</i>	Ma‘ruza matni, o‘quv materiallari, slaydlar, tarqatma materiallar.
<i>Ta‘lim berish sharoiti</i>	Auditoriya
<i>Monitoring va baholash</i>	Og‘zaki nazorat: savol-javob

GEOSIYOSAT ASOSLARI » NING KATEGORIYALARI, QONUNLARI, METODLARI VA FUNKTSIYALARI

Seminar mashg'ulotining texnologik xaritasi

<i>Ish jarayonlari vaqti</i>	<i>Faoliyat mazmuni</i>	
	<i>O'qituvchi</i>	<i>Talaba</i>
1 bosqich. Kirish (10 daqiqa)	1.1. Mavzu, rejani e'lon qiladi, o'quv mashg'ulotining maqsadi va o'quv faoliyat natijalarini tushuntiradi (1-ilova)	Tinglaydi, mavzu nomini yozib oladi
	1.2. Mashg'ulotni o'tkazish shaklini e'lon qiladi	Yozib oladi
2 bosqich. Asosiy jarayon (60 daqiqa)	2.1. Mavzu bo'yicha «Qanday» usulidan foydalangan xolda talabalarga savol bilan murojaat qiladi (2-ilova)	Yozadi, savolga javob beradi.
	2.2. Galdagi vazifa «Kichik guruhlarda ishlash» orqali amalga oshirilishini e'lon qiladi. «FSMU» texnikasidan foydalangan holda guruhlariga topshiriqlar beradi (3-ilova). Guruhlarda ishlashga yordam beradi. Qo'shimcha ma'lumotlardan foydalanishga imkon yaratadi. Diqqatlarini kutiladigan natijaga jalb qiladi. Har bir guruh topshiriqlarini - qog'ozlarga tushirib, taqdimotini o'tkazishga yordam beradi, bilimlarini umumlashtiradi, xulosalarga alohida e'tibor beradi. Topshiriqlarning bajarilishini qay darajada to'g'ri ekanligini diqqat bilan tinglaydi. Fikrlarini tinglab, umumlashtiradi.	Savollarga javob beradilar, erkin bahs-munozara yuritadilar. Guruhlarda ishlaydilar.
3 bosqich. Yakuniy bosqich (10 daqiqa)	3.1 Mavzu bo'yicha umumiy xulosa qilinadi.	Tinglaydilar
	3.2. Talabalarning olgan baholarini e'lon qilinadi	Yozib oladi
	3.3.Navbatdagi mashg'ulotda ko'riladigan mavzuni e'lon qiladi va «Insert» usulidan foydalanib jadvalga mustaqil ta'limga tayyorgarlik ko'rishlarini so'raydi (8-ilova)	«Insert» usulida jadvalni to'ldiradilar

MAVZU: GEOSIYOSAT ASOSLARI » NING KATEGORIYALARI, QONUNLARI, METODLARI VA FUNKTSIYALARI

Reja.

1. Geosiyosat asoslarining asosiy tushunchalari.
2. Geosiyosat asoslarining asosiy metodlari.
3. Geosiyosatning asosiy funktsiyalari.

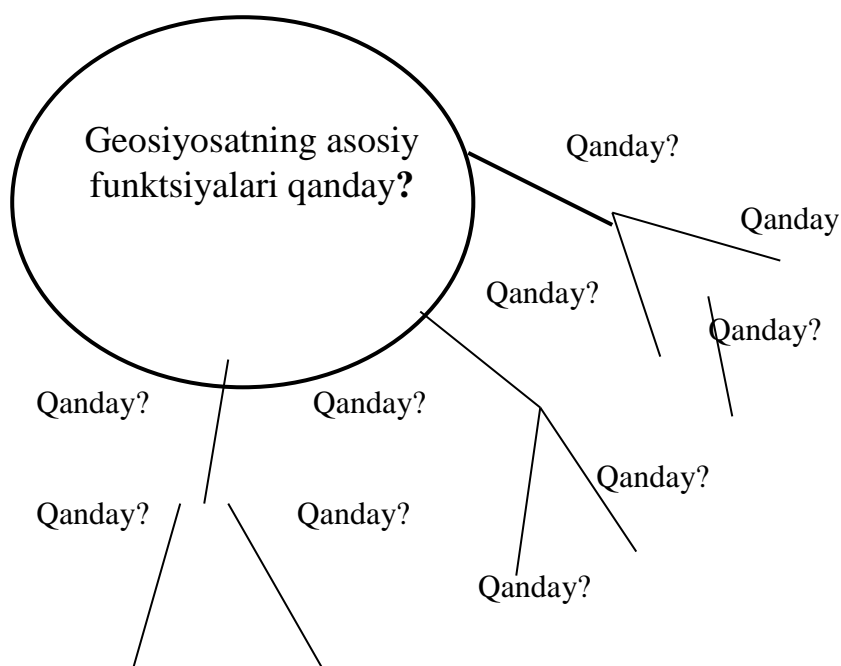
O'quv mashg'ulotining maqsadi: Talabalarga Geosiyosat asoslarining asosiy tushunchalari, Geosiyosat asoslarining asosiy metodlari, Geosiyosatning asosiy funktsiyalari xususida ma'lumot berish.

O'quv faoliyatining natijasi: Talabalar Geosiyosat asoslarining asosiy tushunchalari, Geosiyosat asoslarining asosiy metodlari, Geosiyosatning asosiy funktsiyalari xususida ma'lumotga ega bo'lishadi

1-o'quv topshiriq

«Qanday» organayzerini to'ldiring

Muhim muammoning echimini topishga yordam beradi va "Qanday" savoli orqali muammo hal qilinadi.

2-o'quv topshiriq
FSMU texnologiyasi

Ushbu texnologiya munozarali masalalarni hal etishda xamda o'quv jarayonini baxs-munozarali o'tkazishda qo'llaniladi, chunki bu texnologiya talabalarni o'z fikrini ximoya qilishga, erkin fikrlash va o'z fikrini boshqalarga o'tkazishga, ochiq xolda baxslashishga xamda shu bilan birga baxslashish madaniyatini o'ratadi. Tinglovchilarga tarqatilgan oddiy qog'ozga o'z fikrlarini aniq va qisqa xolatda ifoda etib, tasdiqlovchi dalillar yoki inkor etuvchi fikrlarni bayon etishga yordam beradi.

F – fikringizni bayon eting

S – fikringiz bayoniga sabab ko'rsating

M – ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring

U – fikringizni umumlashtiring

Jadvalni to'ldiring

Savol	Geografik tizimlar rivoji, amal kilishi bilan bog'liq qonuniyatlar
(F) Fikringizni bayon eting	
(S) Fikringiz bayoniga sabab ko'rsating	
(M) Ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring	
(U) Fikringizni umumlashtiring	

4-ilova

Insert usulidan foydalanib ishlash qoidasi

1. Ma'ruza matnini o'qib, matnning chetiga quyidagi belgilarni qo'yib chiqing:

V – bilaman

+ - men uchun yangi ma'lumot

- - men bilgan ma'lumotni inkor qiladi

? – noaniq (aniqlashtirish talab qiladigan) qo'shimcha ma'lumot.

2. Olingan natijalarni jadval shaklida rasmiylashtiring.

Mavzu savollari	V	-	+	?
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				

SEMINAR MASHG'ULOTLARNING TA'LIM TEXNOLOGIYASI

MAB3Y

**KLASSIK GEOSIYOSATNING ASOSIY G'OYALARI
VA TAMOYILLARI**

1.1. Ta'lim berish texnologiyasining modeli

Mashg'ulot vaqti-2 soat	Talabalar soni: 25 – 35 gacha
Mashg'ulot shakli	Mavzu bo'yicha bilimlarni kengaytirish va mustahkamlash yo'zasi dan seminar mashg'uloti
Seminar mashg'uloti rejasi	1. R.CHellen ta'limotida davlatning asosiy fizik-geografik belgilari. 2. Xartlend nazariyasi va «Katta o'yin» kontseptsiyasining ishlab chiqilishi. 3. K.Xausxofer va F.Naumann kontseptsiyalari. 4. Mexen tomonidan dengiz kuchlarining qudrati (ishlab chiqarish, savdo, mustamlakalar bosib olish) maxsus ta'limot sifatida ishlab chiqilishi.
O'quv mashg'ulotining maqsadi: Talabalarga geopolitikani rivojida katta rol o'ynagan olimlarning asarlari, ularda keltirilgan asosiy tamoyillar xususida tushunchaga ega bo'lishlariga erishish, shuningdek ushbu ta'limotlar asosida talabalarda dunyoning geosiyosiy nutalari, geosiyosiy manfaatlarni baxolay olish ko'nikmalarini xosil qilish.	
Pedagogik vazifalar: • Jamiyat xayotida geosiyosat fanining tutgan o'rni, uning vazifalari haqida olgan bilimlarini mustahkamlash, natijalar tahlilini tizimlashtirish ko'nikmasini hosil qilish; • ma'ruza olingan bilimlarni mustahkamlash va ular asosida dokladlar tayyorlash ko'nikmalari xosil qilish; • mavzuga oid darslik va qo'shimcha adabiyotlar bilan ishlash ko'nikmalarni hosil qilish	O'quv faoliyati natijalari: • R.CHellen ta'limotida davlatning asosiy fizik-geografik belgilari haqidagi ta'limotini taxlil etishadii. • Xartlend nazariyasi va «Katta o'yin» kontseptsiyasining ishlab chiqilishi uning moxiyatini tushuntirib berishadi. • K.Xausxofer va F.Naumann kontseptsiyalari taxlil qilishadi. • Mexen tomonidan dengiz kuchlarining qudrati (ishlab chiqarish, savdo, mustamlakalar bosib olish) maxsus ta'limot sifatida ishlab chiqilishining zaruriyatni yoritishadi.
Ta'lim berish usullari	Muammoli usul, munozara, suhbat, aqliy hujum, tezkor-so'rov
Ta'lim berish shakllari	Ommaviy, guruhlarda ishlash; yangi ped.texnologiyalari
Ta'lim berish vositalari	Ma'ruza matni, o'quv materiallari, marker, skotch, qog'oz
Ta'lim berish sharoiti	Texnik ta'minlangan, guruhlarda ishlash uchun mo'ljallangan auditoriya
Monitoring va baholash	Og'zaki nazorat: savol-javob

mavzu

“KLASSIK GEOSIYOSAT ASOSLARINING ASOSIY G‘OYALARI VA TAMOIYILLARI”

mavzusida seminar mashg‘ulotining

TEXNOLOGIK XARITASI

Bosqichlar, vaqti	Faoliyat mazmuni:	
	O‘qituvchi:	
1-bosqich. Kirish (10 min)	1.1. Seminar mavzusi, rejasini e‘lon qiladi, uchta rejani uchta guruhga bo‘lib berib, mavzuga qay tarzda tayyorgarlik ko‘rish yo‘zasidan maslahat beradi 1.2. Ekranga baholash mezonini chiqaradi(1-ilova)	1.1 Eshitadi, yozib oladi, savollarga javob beradi, darsga ijodiy yondoshishga kirishadi.
2-bosqich. Asosiy qism (60 min)	2.1. Kichik guruhlarda ishlash qoidasini tushuntiradi (2-ilova). 2.2. Har bir kichik guruhga ijodiy ishlash uchun vaqt ajratilib gurux savollarini beradi (3-ilova) - Ish yakunida qanday natija kutilayotganini ma‘lum qiladi. 2.3. Ijodiy ishlash jarayonida ma‘ruzalar matni, o‘quv qo‘llanma, vizual materiallardan foydalanishga ruxsat beradi. 2.4. Vaqt tugagach guruhlarning javobini tinglab, ularni sharxlaydi va to‘ldiradi.	2.1. Topshiriqlarni bajarishga kirishadilar; - Guruh sardori mavzuga “Vena diagrammasi” texnikasi asosida (4-lova) javob topishni va prezentatsiyani tayyorlashni tashkillashtiradi. 2.2. Prezentatsiya bilan tanishtiradi, boshqa guruhlarning javoblarini ting-ab, prezentatsiyasiga e‘tibor qaratadi. 2.3.O‘rinli joylarda savol bilan murojaat qiladi
3-bosqich: Yakuniy qism: (10 min)	3.1. Seminar mashg‘ulotiga yakun yasaydi va talabalarni baholaydi, ularni rag‘batlantiradi. 3.2. Mustaqil ish uchun kelgusi mavzuni o‘qish, ma‘ruzachiga savol tayyorlashni vazifa qilib beradi	3.1.Tinglaydi, aniqlashtiradi. 3.2.Mustaqil ish uchun vazifani yozib oladi.

Tayanch tushunchalar: klassik geosiyosat, siyosiy geografiya, Ratsel, Naumann, Savitskiy, Mexen, geosiyosat, morfologiya, topologiya, diniy omil, iqtisodiy omil, demografik omil, mafkuraviy omil, xartlend va rimlend nazariyasi.

1-ilova:

Baholash mezonlari va ko‘rsatkichlari (ball)

Guruh	1-topshiriq (rejani yoritilishi va a‘zolarining ishtiroki)	2-topshiriq (prezentatsiya)	3-topshiriq (test har biri 0,2 ball dan)	Ballar yig‘indisi
	(1,5)	(1,5)	(2,0)	(5,0)
1				
2				
3				

Guruh bilan ishlash qoidalari

Guruh a'zolarining har biri:

- O'z sheriklarining fikrlarini hurmat qilishlari lozim;
- berilgan topshiriqlar bo'yicha faol, hamkorlikda va mas'uliyat bilan ishlashlari lozim;
- o'zlariga yordam kerak bo'lganda so'rashlari lozim;
- yordam so'rganlarga ko'mak berishlari lozim;
- Guruhni baholash jarayonida ishtirok etishlari lozim;
- "biz bir kemadamiz, birga cho'kamiz yoki birga qutulamiz" qoidasini ya'shi bilishlari lozim

1-gurux savollari

1. Klassik geosiyosatning asosiy tamoyillari nimdan iborat?
2. Davlat va borliq masalalari kimning qarashlarida ishlab chiqilgan?
3. Xududning fizik belgilari nimadan iborat?

2-gurux savollari

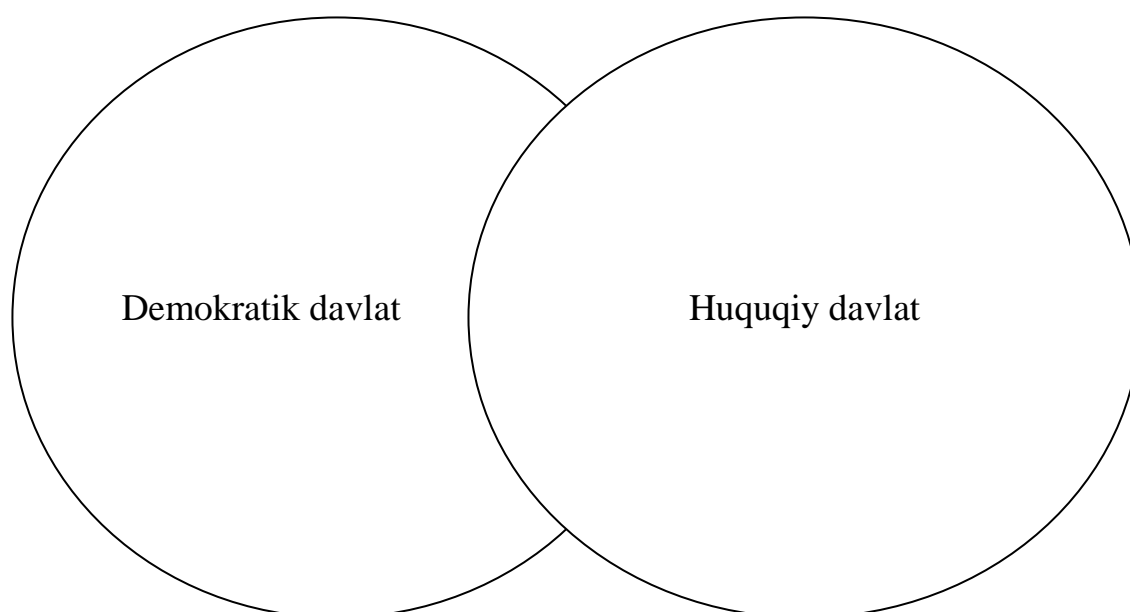
1. Ratsel ta'limotining ta'limotidada kandy nazariyalar mavjud?
2. CHillen ta'limotida davlatning makonda o'sishining asosiy omillari?
3. Mexen ta'limotining asosiy mazmuni?

3-gurux savollari

1. Makinder ta'limotining asosiy mazmunini izohlab bering.
2. ?
3. Demokratik davlat, huquqiy davlat, fuqarolik jamiyati tushunchalarini izohlab bering?

"Vena diagrammasi"

Mazkur tushunchalarning o'zaro umumiy va farqli jihatlarini ko'rsating

SEMINAR MASHG‘ULOTLARNING TA‘LIM TEXNOLOGIYASI

MAVZU:	ROSSIYADAGI GEOSIYOSIY OQIMLAR VA MAKTABLAR

1.1. Ta‘lim berish texnologiyasining modeli

<i>Mashg‘ulot vaqti - 2 soat</i>	Talabalar soni: 25 – 65 gacha
<i>Mashg‘ulot shakli</i>	SEMINAR MASHG‘ULOTI
SEMINAR MASHG‘ULOTI REJASI	1. Rossiyadagi geopolitik maktablarva oqimlar. 2. Evrosiyo harakatining tarixiy ildizlari.
<i>O‘quv mashg‘ulotining maqsadi:</i> Talabalarga Rossiyadagi geosiyosiy oqimlar va maktablar xususida tushuncha berish.	
<i>Pedagogik vazifalar:</i> • Rossiyadagi geopolitik maktablarva oqimlarni tahlil etib berish. • Evrosiyo harakatining tarixiy ildizlarini asoslab berish.	<i>O‘quv faoliyati natijalari:</i> • Rossiyadagi geopolitik maktablarva oqimlar xususida bilim va ko‘nikmalarga ega bo‘lishadi. • Evrosiyo harakatining tarixiy ildizlarining xusiyatlarini o‘rganishadi.
<i>Ta‘lim berish usullari</i>	“Archa”, “Nega”, “FSMU”, “Insert” texnologiyalarni qo‘llagan holda gurux bilan ishlash, suhbat, aqliy hujum, munozara, namoyish qilish
<i>Ta‘lim berish shakllari</i>	Jamoaviy, guruxlarda
<i>Ta‘lim berish vositalari</i>	Ma‘ruza matni, o‘quv materiallari, slaydlar, tarqatma materiallar.
<i>Ta‘lim berish sharoiti</i>	Auditoriya
<i>Monitoring va baholash</i>	Og‘zaki nazorat: savol-javob

ROSSIYADAGI GEOSIYOSIY OQIMLAR VA MAKTABLAR
Seminar mashg'ulotining
TEXNOLOGIK XARITASI.

<i>Ish jarayonlari vaqti</i>	<i>Faoliyat mazmuni</i>	
	<i>O'qituvchi</i>	<i>Talaba</i>
1 bosqich. Kirish (10 daqiqa)	1.1. Seminar mashg'ulotining mavzusi, rejasini e'lon qiladi, o'quv mashg'ulotining maqsadi va o'quv faoliyat natijalarini tushuntiradi (1-ilova)	Tinglaydi, mavzu nomini yozib oladi
	2.1. Klassik geosiyosatning asosiy tamoyillari nimaldardan iborat ekanini aniqlashni «Kichik guruhlarda ishlash» orqali amalga oshirilishini e'lon qiladi. "FSMU" texnikasidan foydalangan holda guruhlariga topshiriqlar beradi (2-ilova). Guruhlarda ishlashga yordam beradi. Qo'shimcha ma'lumotlardan foydalanishga imkon yaratadi. Diqqatlarini kutiladigan natijaga jalb qiladi. Har bir guruh topshiriqlarini - qog'ozlarga tushirib, taqdimotini o'tkazishga yordam beradi, bilimlarini umumlashtiradi, xulosalarga alohida e'tibor beradi. Topshiriqlarning bajarilishini qay darajada to'g'ri ekanligini diqqat bilan tinglaydi. Fikrlarini tinglab, umumlashtiradi.	Savollarga javob beradilar, erkin bahs-munozara yuritadilar. Guruhlarda ishlaydilar.
3 bosqich. Yakuniy bosqich (10 daqiqa)	3.1 Mavzu bo'yicha umumiy xulosa qilinadi.	Tinglaydilar
	3.2. Talabalarning olgan baholarini e'lon qilinadi	Yozib oladi
	3.3. Navbatdagi mashg'ulotda ko'riladigan mavzuni e'lon qiladi va "Insert" usulidan foydalanib jadvalga mustaqil ta'limga tayyorgarlik ko'rishlarini so'raydi (5-ilova)	"Insert" usulida jadvalni to'ldiradilar

1-ilova

MAVZU: ROSSIYADAGI GEOSIYOSIY OQIMLAR VA MAKTABLAR

Reja.

- Rossiyadagi geopolitik maktablarva oqimlar xususida bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishadi.
- Evrosiyo harakatining tarixiy ildizlarining xusiyatlarini o'rganishadi.

O'quv mashg'ulotining maqsadi: Talabalarga Rossiyadagi geosiyosiy oqimlar va maktablar xususida tushuncha berish.

O'quv faoliyatining natijasi: Talabalar Talabalarga Rossiyadagi geosiyosiy oqimlar va maktablar xususida tushunchaga ega bo'lishadi.

2-o'quv topshiriq

FSMU texnologiyasi

Ushbu texnologiya munozarali masalalarni hal etishda xamda o'quv jarayonini baxs-munozarali o'tkazishda qo'llaniladi, chunki bu texnologiya talabalarni o'z fikrini ximoya qilishga, erkin fikrlash va o'z fikrini boshqalarga o'tkazishga, ochiq xolda baxslashishga xamda shu bilan birga baxslashish madaniyatini o'ratadi. Tinglovchilarga tarqatilgan oddiy qog'ozga o'z fikrlarini aniq va qisqa xolatda ifoda etib, tasdiqlovchi dalillar yoki inkor etuvchi fikrlarni bayon etishga yordam beradi.

F – fikringizni bayon eting

S – fikringiz bayoniga sabab ko'rsating

M – ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring

U – fikringizni umumlashtiring

Jadvalni to'ldiring

Savol	Klassik geosiyosatning asosiy tamoyillari qaysi masalalarni o'ziga olgan?
(F) Fikringizni bayon eting	
(S) Fikringiz bayoniga sabab ko'rsating	
(M) Ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring	
(U) Fikringizni umumlashtiring	

Insert usulidan foydalanib ishlash qoidasi

1. Ma'ruza matnini o'qib, matnning chetiga quyidagi belgilarni qo'yib chiqing:

V – bilaman

+ - men uchun yangi ma'lumot

- - men bilgan ma'lumotni inkor qiladi

? – noaniq (aniqlashtirish talab qiladigan) qo'shimcha ma'lumot.

2. Olingan natijalarni jadval shaklida rasmiylashtiring.

Mavzu savollari	V	-	+	?
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				

MAVZU:

**YANGI DAVR GEOSIYOSIY NAZARIYALARI VA
MAKTABLARI**

1.1. Ta'lim berish texnologiyasining modeli

<i>Mashg'ulot vaqti-2 soat</i>	Talabalar soni: 25 – 65 gacha	
<i>Mashg'ulot shakli</i>	SEMINAR MASHG'ULOTI	
SEMINAR MASHG'ULOTINING REJASI	3.	Rossiyada geosiyosiy munosabatlar rivoji tarixi
	4.	Rossiya-AQSh-Xitoy munosabatlari ahamiyati
<i>O'quv mashg'ulotining maqsadi</i> Talabalarga geosiyosiy munosabatlar tizimida Rossiyaning tutgan o'rni masalasi, sobiq ittifoqning qulashi, uning davlat manfaatiga ta'siri, shuningdek Rossiya –AQSh va Xitoy munosabatlarining rivoji xususida tushuncha berish, geosiyosiy tasavvurlar haqida ko'nikmalar shakllantirish		
<i>Pedagogik vazifalar:</i> • Geosiyosiy munosabatlar tizimida Rossiyaning tutgan o'rni masalasi, sobiq ittifoqning qulashi, uning davlat manfaatiga ta'siri va tavsifi to'g'risida ma'lumotlar berish; • Rossiya –AQSh va Xitoy munosabatlarining rivoji xususida tushuncha berish	<i>O'quv faoliyati natijalari:</i> • Talabalar geosiyosiy munosabatlar tizimida Rossiyaning tutgan o'rni masalasi, sobiq ittifoqning qulashi, uning davlat manfaatiga ta'siri va tavsifi haqida bilib oladilar; • Rossiya –AQSh va Xitoy munosabatlarining rivoji xususida tushuncha berish, geosiyosiy tasavvurlar haqida milliy taraqqiyot va yuksalishga erishishda geosiyosiy ko'nikmalar ahamiyatini tushunadilar;	
<i>Ta'lim berish usullari</i>	“Piramida”, “O'rgimchak”, “FSMU”, “Insert” texnologiyalaridan foydalanib gurux bilan ishlash, suhbat, aqliy hujum, munozara, namoyish qilish	
<i>Ta'lim berish shakllari</i>	Jamoaviy, guruxlarda	
<i>Ta'lim berish vositalari</i>	Ma'ruza matni, o'quv materiallari, slaydlar, tarqatma materiallar.	
<i>Ta'lim berish sharoiti</i>	Auditoriya	
<i>Monitoring va baholash</i>	Og'zaki nazorat: savol-javob	

YANGI DAVR GEOSIYOSIY NAZARIYALARI VA MAKTABLARI
Seminar mashg‘ulotining
TEXNOLOGIK XARITASI.

Ish jarayonlari vaqti	Faoliyat mazmuni	
	O‘qituvchi	Talaba
1 bosqich. Kirish (10 daqiqa)	1.1. Seminar mashg‘ulotining mavzusi, rejasini e’lon qiladi, o‘quv mashg‘ulotining maqsadi va o‘quv faoliyat natijalarini tushuntiradi (1-ilova)	Tinglaydi, mavzuni yozib oladi
	1.2. Mashg‘ulotni o‘tkazish shaklini e’lon qiladi	Yozib oladi
	2.1. Rossiyaning jahon geosiyosiy munosabatlari tizimidagi tutgan o‘rni masalasini «Kichik guruhlarda ishlash» orqali amalga oshirilishini e’lon qiladi. “FSMU” texnikasidan foydalangan holda guruhlarga topshiriqlar beradi (2-ilova). Guruhlarda ishlashga yordam beradi. Qo‘shimcha ma’lumotlardan foydalanishga imkon yaratadi. Diqqatlarini kutiladigan natijaga jalb qiladi. Har bir guruh topshiriqlarini - qog‘ozlarga tushirib, taqdimotini o‘tkazishga yordam beradi, bilimlarini umumlashtiradi, xulosalarga alohida e’tibor beradi. Topshiriqlarning bajarilishini qay darajada to‘g‘ri ekanligini diqqat bilan tinglaydi. Fikrlarini tinglab, umumlashtiradi.	Savollarga javob beradilar, erkin bahs-munozara yuritadilar. Guruhlarda ishlaydilar.
3 bosqich. Yakuniy bosqich (10 daqiqa)	3.1 Mavzu bo‘yicha umumiy xulosa qilinadi.	Tinglaydilar
	3.2. Talabalarning baholash mezonlarini e’lon qilinadi	Yozib oladi
	3.3. O‘z-o‘zini nazorat qilish uchun savollar beradi (3-ilova)	Javob yozadi
	3.4 Navbatdagi mashg‘ulotda ko‘riladigan mavzuni e’lon qiladi va “Aqliy xujum” usulida jadvalga mustaqil ta’limga tayyorgarlik ko‘rishlarini so‘raydi (8-Ilova).	”Insert” usulida jadvalni to‘ldiradi.

1-ilova

MAVZU: “YANGI DAVR GEOSIYOSIY NAZARIYALARI VA MAKTABLARI

Reja.

- Rossiyada geosiyosiy munosabatlar rivoji tarixi
- Rossiya-AQSh-Xitoy munosabatlari ahamiyati

O‘quv mashg‘ulotining maqsadi: Talabalarga geosiyosiy munosabatlar tizimida Rossiyaning tutgan o‘rni masalasi, sobiq ittifoqning qulashi, uning davlat manfaatiga ta’siri, shuningdek Rossiya – AQSh va Xitoy munosabatlarining rivoji xususida tushuncha berish, geosiyosiy tasavvurlar haqida ko‘nikmalar shakllantirishga erishish.

- **O‘quv faoliyatining natijasi:** Talabalar geosiyosiy munosabatlar tizimida Rossiyaning tutgan o‘rni masalasi, sobiq ittifoqning qulashi, uning davlat manfaatiga ta’siri va tavsifi haqida bilib oladilar, Rossiya –AQSh va Xitoy munosabatlarining rivoji xususida tushuncha berish, geosiyosiy tasavvurlar haqida milliy taraqqiyot va yuksalishga erishishda geosiyosiy ko‘nikmalar ahamiyatini tushunadilar

1-o'quv topshiriq
FSMU texnologiyasi

Ushbu texnologiya munozarali masalalarni hal etishda xamda o'quv jarayonini baxs-munozarali o'tkazishda qo'llaniladi, chunki bu texnologiya talabalarni o'z fikrini ximoya qilishga, erkin fikrlash va o'z fikrini boshqalarga o'tkazishga, ochiq xolda baxslashishga xamda shu bilan birga baxslashish madaniyatini o'ratadi. Tinglovchilarga tarqatilgan oddiy qog'ozga o'z fikrlarini aniq va qisqa xolatda ifoda etib, tasdiqlovchi dalillar yoki inkor etuvchi fikrlarni bayon etishga yordam beradi.

F – fikringizni bayon eting

S – fikringiz bayoniga sabab ko'rsating

M – ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring

U – fikringizni umumlashtiring

Jadvalni to'ldiring

1-guruh

Savol	Milliy g'oya tarkibini nimalar tashkil etadi
(F) Fikringizni bayon eting	
(S) Fikringiz bayoniga sabab ko'rsating	
(M) Ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring	
(U) Fikringizni umumlashtiring	

2-guruh

Savol	Geosiyosiy omillarni qanday tushunasiz?
(F) Fikringizni bayon eting	
(S) Fikringiz bayoniga sabab ko'rsating	
(M) Ko'rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring	
(U) Fikringizni umumlashtiring	

Umumlashtiruvchi savollar

1. SSSR parchalanishining dunyoning siyosiy xaritasiga va kuchlar balansiga keskin ta'siri nimada?.
2. Rossiya-AQSh munosa-batlari qanday rivojlandi?
3. Rossiya va Shimoliy Atlantika regioni bilan munosabatlar yangi bosqichda xususiyatlari?
4. Rossiya-Xitoy munosabatlari ob'ektiv zaruriyat ekanini izoxlang?

Insert usulidan foydalanib ishlash qoidasi

1. Ma'ruza matnini o'qib, matnning chetiga quyidagi belgilarni qo'yib chiqing:

V – bilaman

+ - men uchun yangi ma'lumot

- - men bilgan ma'lumotni inkor qiladi

? – noaniq (aniqlashtirish talab qiladigan) qo'shimcha ma'lumot.

2. Olingan natijalarni jadval shaklida rasmiylashtiring.

Mavzu savollari	V	-	+	?
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				

SEMINAR MASHG'ULOTLARINING TA'LIM TEXNOLOGIYASI

MAVZU:	TURKISTON HUDUDIDA VUJUDGA KELGAN DASTLABKI GEOSIY BILIMLAR VA HARAKATLAR

1.1. Ta'lim berish texnologiyasining modeli

Mashg'ulot vaqti-2 soat	Talabalar soni: 25 – 65 gacha
Mashg'ulot shakli	SEMINAR MASHG'ULOTI
SEMINAR MASHG'ULOTI REJASI	1.«O'zbekiston hududidagi qadimiy davlatlar. Sharq va G'arb o'rtasidagi iqtisodiy munosabatlar. 2.Farobiyning «Fozil odamlar shahri» asari. Geosiyosiy bilimlar rivojida «Temur tuzuklari» asari
O'quv mashg'ulotining maqsadi: Talabalarga Turkiston hududida vujudga kelgan dastlabki geosiy bilimlar va harakatlar xususida ma'lumot berish.	
Pedagogik vazifalar: Talabalarga O'zbekiston hududidagi qadimiy davlatlar. Sharq va G'arb o'rtasidagi iqtisodiy munosabatlar haqida tushuncha berish Farobiyning «Fozil odamlar shahri» asari. Geosiyosiy bilimlar rivojida «Temur tuzuklari» asari haqida ma'lumot berish	O'quv faoliyati natijalari: Talabalar O'zbekiston hududidagi qadimiy davlatlar. Sharq va G'arb o'rtasidagi iqtisodiy munosabatlar xususida ma'lumotga ega bo'lishadi. Talabalar Farobiyning «Fozil odamlar shahri» asari. Geosiyosiy bilimlar rivojida «Temur tuzuklari» asari to'g'risida tushunchaga ega bo'lishadi.
Ta'lim berish usullari	“Tarmoqlash”, “Qanday”, “FSMU”, “Insert” texnologiyalarni qo'llagan holda gurux bilan ishlash, suhbat, aqliy hujum, munozara, namoyish qilish
Ta'lim berish shakllari	Jamoaviy, guruxlarda
Ta'lim berish vositalari	Ma'ruza matni, o'quv materiallari, slaydlar, tarqatma materiallar.
Ta'lim berish sharoiti	Auditoriya
Monitoring va baholash	Og'zaki nazorat: savol-javob

**TURKISTON HUDUDIDA VUJUDGA KELGAN DASTLABKI GEOSIY BILIMLAR VA
HARAKATLAR
Seminar mashg'ulotining
TEXNOLOGIK XARITASI**

<i>Ish jarayonlari vaqti</i>	<i>Faoliyat mazmuni</i>	
	<i>O'qituvchi</i>	<i>Talaba</i>
1 bosqich. Kirish (10 daqiqa)	1.1. Seminar mashg'ulotining mavzusi, rejasini e'lon qiladi, o'quv mashg'ulotining maqsadi va o'quv faoliyat natijalarini tushuntiradi (1-ilova)	Tinglaydi, mavzu nomini yozib oladi
	1.2. Mashg'ulotni o'tkazish shaklini e'lon qiladi	Yozib oladi
	2.1. Geosiyosiy munosabatlar xususiyatlarini aniqlashni «Kichik guruhlarda ishlash» orqali amalga oshirilishini e'lon qiladi. "FSMU" texnikasidan foydalangan holda guruhlariga topshiriqlar beradi (4-ilova). Guruhlarda ishlashga yordam beradi. Qo'shimcha ma'lumotlardan foydalanishga imkon yaratadi. Diqqatlarini kutiladigan natijaga jalb qiladi. Har bir guruh topshiriqlarini - qog'ozlarga tushirib, taqdimotini o'tkazishga yordam beradi, bilimlarini umumlashtiradi, xulosalarga alohida e'tibor beradi. Topshiriqlarning bajarilishini qay darajada to'g'ri ekanligini diqqat bilan tinglaydi. Fikrlarini tinglab, umumlashtiradi.	Savollarga javob beradilar, erkin bahs-munozara yuritadilar. Guruhlarda ishlaydilar.
3 bosqich. Yakuniy bosqich (10 daqiqa)	3.1 Mavzu bo'yicha umumiy xulosa qilinadi.	Tinglaydilar
	3.2. Talabalarning olgan baholarini e'lon qilinadi	Yozib oladi
	3.3.Navbatdagi mashg'ulotda ko'riladigan mavzuni e'lon qiladi va "Insert" usulidan foydalanib jadvalga mustaqil ta'limga tayyorgarlik ko'rishlarini so'raydi (8-ilova)	"Insert" usulida jadvalni to'ldiradilar

**MAVZU: TURKISTON HUDUDIDA VUJUDGA KELGAN DASTLABKI GEOSIY
BILIMLAR VA HARAKATLAR**

Reja.

1. «O‘zbekiston hududidagi qadimiy davlatlar. Sharq va G‘arb o‘rtasidagi iqtisodiy munosabatlar.
2. Farobiyning «fozil odamlar shahri» asari. geosiyosiy bilimlar rivojida «Temur tuzuklari» asari.

O‘quv mashg‘ulotining maqsadi: Talabalarga Turkiston hududida vujudga kelgan dastlabki geosiy bilimlar va harakatlar xususida ma’lumot berish.

O‘quv faoliyatining natijasi: Talabalar Turkiston hududida vujudga kelgan dastlabki geosiy bilimlar va harakatlar xususida ma’lumotga ega bo‘lishadi

4-ilova

2-o‘quv topshiriq
FSMU texnologiyasi

Ushbu texnologiya munozarali masalalarni hal etishda xamda o‘quv jarayonini baxs-munozarali o‘tkazishda qo‘llaniladi, chunki bu texnologiya talabalarni o‘z fikrini ximoya qilishga, erkin fikrlash va o‘z fikrini boshqalarga o‘tkazishga, ochiq holda bahslashishga xamda shu bilan birga baxslashish madaniyatini o‘ratadi. Tinglovchilarga tarqatilgan oddiy qog‘ozga o‘z fikrlarini aniq va qisqa xolatda ifoda etib, tasdiqlovchi dalillar yoki inkor etuvchi fikrlarni bayon etishga yordam beradi.

F – fikringizni bayon eting

S – fikringiz bayoniga sabab ko‘rsating

M – ko‘rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring

U – fikringizni umumlashtiring

Jadvalni to‘ldiring

Savol	Geosiyosiy bilimlar rivojida Farobiyning «Fozil odamlar shahri» asarining tutgan o‘rni
(F) Fikringizni bayon eting	
(S) Fikringiz bayoniga sabab ko‘rsating	
(M) Ko‘rsatgan sababingizni isbotlovchi dalil keltiring	
(U) Fikringizni umumlashtiring	

Insert usulidan foydalanib ishlash qoidasi

1. Ma'ruza matnini o'qib, matnning chetiga quyidagi belgilarni qo'yib chiqing:

V – bilaman

+ - men uchun yangi ma'lumot

- - men bilgan ma'lumotni inkor qiladi

? – noaniq (aniqlashtirish talab qiladigan) qo'shimcha ma'lumot.

2. Olingan natijalarni jadval shaklida rasmiylashtiring.

Mavzu savollari	V	-	+	?
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				

MAVZU:

**XVI-XIX ASRLARDA VUJUDGA KELGAN
GEOSIYOSIY BILIMLAR VA HARAKATLAR**

1.1. Ta'lim berish texnologiyasining modeli

<i>Mashg'ulot vaqti - 2 soat</i>	Talabalar soni: 25 – 65 gacha
<i>Mashg'ulot shakli</i>	SEMINAR MASHG'ULOTI
SEMINAR MASHG'ULOTI REJASI	1. Shayboniylar davlatining tashkil topishi. 2. Xalqaro munosabatlar tizimida Xuroson muammosi. 3. Xonliklar va Rossiya o'rtasidagi elchilik munosabatlari..
O'quv mashg'ulotining maqsadi: XVI-XIX asrlarda vujudga kelgan geosiyosiy bilimlar va harakatlar xususida tushuncha berish.	
Pedagogik vazifalar: • Shayboniylar davlatining tashkil topishi. Xalqaro munosabatlar tizimida Xuroson muammosini tahlil etib berish.• Xonliklar va Rossiya o'rtasidagi elchilik munosabatlari. Cherkasskiy, Buxgolts, Beneveni, Xoxlov elchiliklari va ulardan ko'zlangan geosiyosiy maqsadlarni asoslab berish.•	O'quv faoliyati natijalari: • Shayboniylar davlatining tashkil topishi. Xalqaro munosabatlar tizimida Xuroson muammosi xususida bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishadi.• Xonliklar va Rossiya o'rtasidagi elchilik munosabatlarining xususiyatlarini o'rganishadi.
Ta'lim berish usullari	“Archa”, “Nega”, “FSMU”, “Insert” texnologiyalarni qo'llagan holda gurux bilan ishlash, suhbat, aqliy hujum, munozara, namoyish qilish
Ta'lim berish shakllari	Jamoaviy, guruxlarda
Ta'lim berish vositalari	Ma'ruza matni, o'quv materiallari, slaydlar, tarqatma materiallar.
Ta'lim berish sharoiti	Auditoriya
Monitoring va baholash	Og'zaki nazorat: savol-javob

**XVI-XIX ASRLARDA VUJUDGA KELGAN GEOSIYOSIY BILIMLAR VA
HARAKATLAR**
Seminar mashg'ulotining
TEXNOLOGIK XARITASI.

<i>Ish jarayonlari vaqti</i>	<i>Faoliyat mazmuni</i>	
	<i>O'qituvchi</i>	<i>Talaba</i>
1 bosqich. Kirish (10 daqiqa)	1.1. Seminar mashg'ulotining mavzusi, rejasini e'lon qiladi, o'quv mashg'ulotining maqsadi va o'quv faoliyat natijalarini tushuntiradi (1-ilova)	Tinglaydi, mavzu nomini yozib oladi
	1.2. Mashg'ulotni o'tkazish shaklini e'lon qiladi.	Yozib oladi
2 bosqich. Asosiy jarayon (60 daqiqa)	2.1. Mavzu bo'yicha "Archa" texnologiyasidan foydalangan holda talabalarga savol bilan murojaat qiladi.(2-ilova) 2.2. Mavzu rejasining ikkinchi punkti bo'yicha «NEGA» usulidan foydalangan xolda talabalarga savol bilan murojaat qiladi. (3-ilova)	Yozadi, savolga javob beradi. Yozadi, savolga javob beradi.
3 bosqich. Yakuniy bosqich (10 daqiqa)	3.1 Mavzu bo'yicha umumiy xulosa qilinadi.	Tinglaydilar
	3.2. Talabalarning olgan baholarini e'lon qilinadi	Yozib oladi
	3.3.Navbatdagi mashg'ulotda ko'riladigan mavzuni e'lon qiladi va "Insert" usulidan foydalanib jadvalga mustaqil ta'limga tayyorgarlik ko'rishlarini so'raydi (4-ilova)	"Insert" usulida jadvalni to'ldiradilar

MAVZU: XVI-XIX ASRLARDA VUJUDGA KELGAN GEOSIYOSIY BILIMLAR VA HARAKATLAR

Reja.

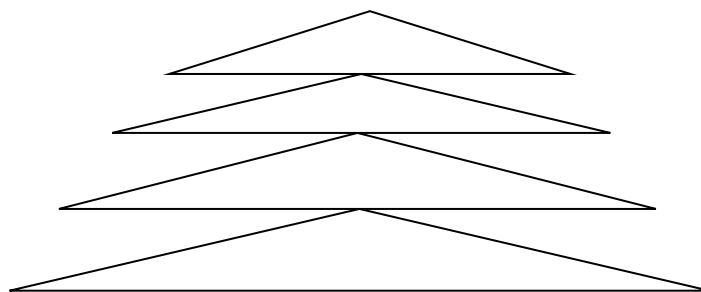
1. Shayboniylar davlatining tashkil topishi.
2. Xalqaro munosabatlar tizimida Xuroson muammosi.
3. Xonliklar va Rossiya o'rtasidagi elchilik munosabatlari.

O'quv mashg'ulotining maqsadi: Talabalarga XVI-XIX asrlarda vujudga kelgan geosiyosiy bilimlar va harakatlar xususida tushuncha berish.

O'quv faoliyatining natijasi: Talabalar XVI-XIX asrlarda vujudga kelgan geosiyosiy bilimlar va harakatlar xususida tushunchaga ega bo'lishadi.

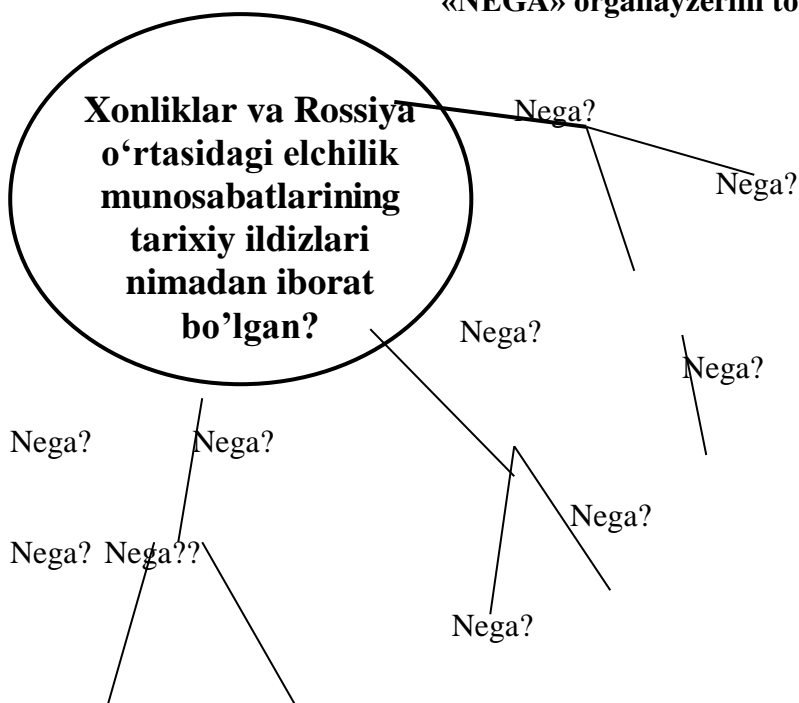
“ARCHA” texnologiyasi

SAVOL: Xalqaro munosabatlar tizimida Xuroson muammosi *xaqida nimalarni bilasiz?*

1-o'quv topshiriq

«NEGA» organayzerini to'ldiring

Insert usulidan foydalanib ishlash qoidasi

1. Ma'ruza matnini o'qib, matnning chetiga quyidagi belgilarni qo'yib chiqing:

V – bilaman

+ - men uchun yangi ma'lumot

- - men bilgan ma'lumotni inkor qiladi

? – noaniq (aniqlashtirish talab qiladigan) qo'shimcha ma'lumot.

2. Olingan natijalarni jadval shaklida rasmiylashtiring.

Mavzu savollari	V	-	+	?
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				

Mavzu: XVI-XIX ASRLARDA VUJUDGA KELGAN GEOSIYOSIY BILIMLAR VA HARAKATLAR
Ta'lim berish texnologiyasining modeli

<i>Mashg'ulot vaqti - 2 soat</i>	Talabalar soni: 25 – 65 gacha
<i>Mashg'ulot shakli</i>	SEMINAR MASHG'ULOTI
SEMINAR MASHG'ULOTI REJASI	1. Xonliklar va Rossiya o'rtasidagi elchilik munosabatlari. 2. Ma'rifatparvarlik harakati.
O'quv mashg'ulotining maqsadi: XVI-XIX asrlarda vujudga kelgan geosiyosiy bilimlar va harakatlar xususida tushuncha berish.	
<i>Pedagogik vazifalar:</i> • Shayboniylar davlatining tashkil topishi. Xalqaro munosabatlar tizimida Xuroson muammosini tahlil etib berish. • Xonliklar va Rossiya o'rtasidagi elchilik munosabatlari. Cherkasskiy, Buxgolts, Beneveni, Xoxlov elchiliklari va ulardan ko'zlangan geosiyosiy maqsadlarni asoslab berish. •	<i>O'quv faoliyati natijalari:</i> • Shayboniylar davlatining tashkil topishi. Xalqaro munosabatlar tizimida Xuroson muammosi xususida bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishadi. • Xonliklar va Rossiya o'rtasidagi elchilik munosabatlarining xususiyatlarini o'rganishadi.
<i>Ta'lim berish usullari</i>	“Archa”, “Nega”, “FSMU”, “Insert” texnologiyalarni qo'llagan holda gurux bilan ishlash, suhbat, aqliy hujum, munozara, namoyish qilish
<i>Ta'lim berish shakllari</i>	Jamoaviy, guruxlarda
<i>Ta'lim berish vositalari</i>	Ma'ruza matni, o'quv materiallari, slaydlar, tarqatma materiallar.
<i>Ta'lim berish sharoiti</i>	Auditoriya
<i>Monitoring va baholash</i>	Og'zaki nazorat: savol-javob

**XVI-XIX ASRLARDA VUJUDGA KELGAN GEOSIYOSIY BILIMLAR VA
HARAKATLAR**
Seminar mashg'ulotining
TEXNOLOGIK XARITASI.

<i>Ish jarayonlari vaqti</i>	<i>Faoliyat mazmuni</i>	
	<i>O'qituvchi</i>	<i>Talaba</i>
1 bosqich. Kirish (10 daqiqa)	1.1. Seminar mashg'ulotining mavzusi, rejasini e'lon qiladi, o'quv mashg'ulotining maqsadi va o'quv faoliyat natijalarini tushuntiradi (1-ilova)	Tinglaydi, mavzu nomini yozib oladi
	1.2. Mashg'ulotni o'tkazish shaklini e'lon qiladi.	Yozib oladi
2 bosqich. Asosiy jarayon (60 daqiqa)	2.1. Mavzu bo'yicha "Archa" texnologiyasidan foydalangan holda talabalarga savol bilan murojaat qiladi.(2-ilova) 2.2. Mavzu rejasining ikkinchi punkti bo'yicha «NEGA» usulidan foydalangan xolda talabalarga savol bilan murojaat qiladi. (3-ilova)	Yozadi, savolga javob beradi. Yozadi, savolga javob beradi.
3 bosqich. Yakuniy bosqich (10 daqiqa)	3.1 Mavzu bo'yicha umumiy xulosa qilinadi.	Tinglaydilar
	3.2. Talabalarning olgan baholarini e'lon qilinadi	Yozib oladi
	3.3.Navbatdagi mashg'ulotda ko'riladigan mavzuni e'lon qiladi va "Insert" usulidan foydalanib jadvalga mustaqil ta'limga tayyorgarlik ko'rishlarini so'raydi (4-ilova)	"Insert" usulida jadvalni to'ldiradilar

MAVZU: XVI-XIX ASRLARDA VUJUDGA KELGAN GEOSIYOSIY BILIMLAR VA HARAKATLAR

Reja.

1. Xonliklar va Rossiya o'rtasidagi elchilik munosabatlari.

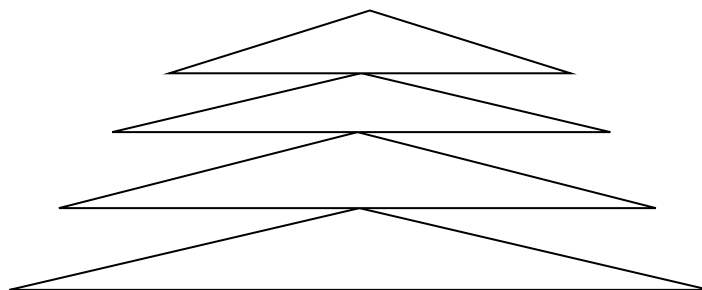
2. Ma'rifatparvarlik harakati o'rganishadi.

O'quv mashg'ulotining maqsadi: Talabalarga XVI-XIX asrlarda vujudga kelgan geosiyosiy bilimlar va harakatlar xususida tushuncha berish.

O'quv faoliyatining natijasi: Talabalar XVI-XIX asrlarda vujudga kelgan geosiyosiy bilimlar va harakatlar xususida tushunchaga ega bo'lishadi.

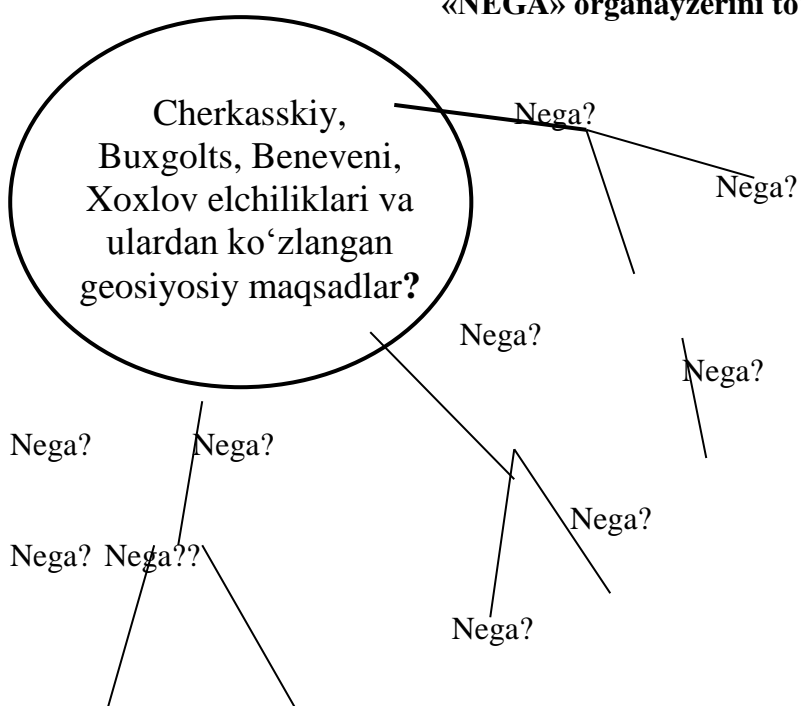
“ARCHA” texnologiyasi

SAVOL: Markaziy Osiyoning jahon bozoridan uzilib qolishi va uning oqibatlari *xaqida nimalarni bilasiz?*

1-o'quv topshiriq

«NEGA» organayzerini to'ldiring

Insert usulidan foydalanib ishlash qoidasi

1. Ma'ruza matnini o'qib, matnning chetiga quyidagi belgilarni qo'yib chiqing:

V – bilaman

+ - men uchun yangi ma'lumot

- - men bilgan ma'lumotni inkor qiladi

? – noaniq (aniqlashtirish talab qiladigan) qo'shimcha ma'lumot.

2. Olingan natijalarni jadval shaklida rasmiylashtiring.

Mavzu savollari	V	-	+	?
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				

MAVZU:

«KATTA O'YIN» KONTSEPTSIYASI VA UNING
GEOSIYOSIY MOHIYATI (1-BOSQICH)

1.1. Ta'lim berish texnologiyasining modeli

<i>Mashg'ulot vaqti-2 soat</i>	Talabalar soni: 25 – 65 gacha
<i>Mashg'ulot shakli</i>	Seminar mashg'uloti
Seminar mashg'ulotining rejasi	1.O'rta Osiyoda Angliya va Rossiya manfaatlar doirasining to'qnashuvi va uning asosiy sabblari. 2.Rossiya tomonidan Raim va Kopal qal'alarining barpo etilishi.
O'quv mashg'ulotining maqsadi Talabalarga katta o'yin» kontseptsiyasi va uning geosiyosiy mohiyati xususida tushuncha berish va mavzu haqida ko'nikmalarni shakllantirish	
Pedagogik vazifalar: • Geosiyosiy munosabatlar tizimida Rossiyaning tutgan o'zni masalasi, sobiq ittifoqning qulashi, uning davlat manfaatiga ta'siri va tavsifi to'g'risida ma'lumotlar berish; • Rossiya –AQSh va Xitoy munosabatlarining rivoji xususida tushuncha berish	O'quv faoliyati natijalari: • Talabalar geosiyosiy munosabatlar tizimida Rossiyaning tutgan o'zni masalasi, sobiq ittifoqning qulashi, uning davlat manfaatiga ta'siri va tavsifi haqida bilib oladilar; • Rossiya –AQSh va Xitoy munosabatlarining rivoji xususida tushuncha berish, geosiyosiy tasavvurlar haqida milliy taraqqiyot va yuksalishga erishishda geosiyosiy ko'nikmalar ahamiyatini tushunadilar;
Ta'lim berish usullari	“Piramida”, “O'rgimchak”, “FSMU”, “Insert” texnologiyalaridan foydalanib gurux bilan ishlash, suhbat, aqliy hujum, munozara, namoyish qilish
Ta'lim berish shakllari	Jamoaviy, guruxlarda
Ta'lim berish vositalari	Ma'ruza matni, o'quv materiallari, slaydlar, tarqatma materiallar.
Ta'lim berish sharoiti	Auditoriya
Monitoring va baholash	Og'zaki nazorat: savol-javob

«KATTA O‘YIN» KONTSEPTSIYASI VA UNING GEOSIYOSIY MOHIYATI (1-BOSQICH)

**Seminar mashg‘ulotining
TEXNOLOGIK XARITASI.**

<i>Ish jarayonlari vaqti</i>	<i>Faoliyat mazmuni</i>	
	<i>O‘qituvchi</i>	<i>Talaba</i>
1 bosqich. Kirish (10 daqiqa)	1.1. Seminar mashg‘ulotining mavzusi, rejasini e‘lon qiladi, o‘quv mashg‘ulotining maqsadi va o‘quv faoliyat natijalarini tushuntiradi (1-ilova)	Tinglaydi, mavzuni yozib oladi
	1.2. Mashg‘ulotni o‘tkazish shaklini e‘lon qiladi	Yozib oladi
2 bosqich. Asosiy jarayon (60 daqiqa)	2.1. Mavzu rejasining birinchi punkti rejasini bo‘yicha “Piramida” usulidan foydalangan holda talabalarga savol bilan murojaat qiladi. (2-ilova).	Yozadi, savolga javob beradi.
	2.2. Mavzu rejasining ikkinchi punkti bo‘yicha “O‘rgimchak” usulidan foydalangan holda talabalarga savol bilan murojaat qiladi. (3-ilova)	Yozadi, savolga javob beradi.
3 bosqich. Yakuniy bosqich (10 daqiqa)	3.1 Mavzu bo‘yicha umumiy xulosa qilinadi.	Tinglaydilar
	3.2. Talabalarning baholash mezonlarini e‘lon qilinadi	Yozib oladi
	3.3 Navbatdagi mashg‘ulotda ko‘riladigan mavzuni e‘lon qiladi va “”Insert” usulida jadvalga mustaqil ta’limga tayyorgarlik ko‘rishlarini so‘raydi (4-Ilova).	”Insert” usulida jadvalni to‘ldiradi.

1-ilova

MAVZU: “«KATTA O‘YIN» KONTSEPTSIYASI VA UNING GEOSIYOSIY MOHIYATI (1-BOSQICH)

Reja.

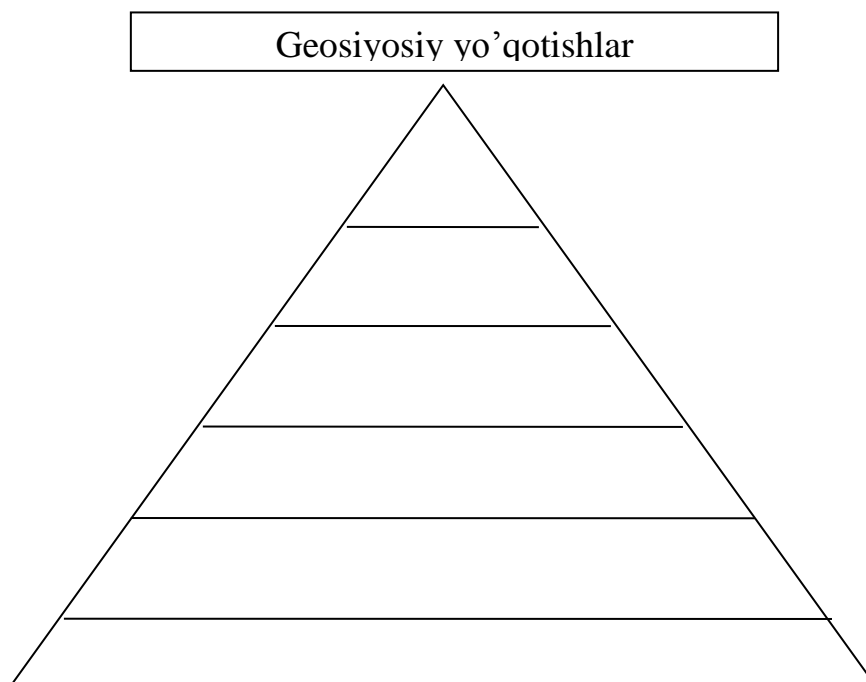
- 1.O‘rta Osiyoda Angliya va Rossiya manfaatlarini doirasining to‘qnashuvi va uning asosiy sabblari.
- 2.Rossiya tomonidan Raim va Kopal qal’alarining barpo etilishi.

O‘quv mashg‘ulotining maqsadi: Talabalarga “katta o‘yin” kontsepsiyasi va uning geosiyosiy mohiyati xususida tushuncha berish va mavzu haqida ko‘nikmalarni shakllantirish.

O‘quv faoliyatining natijasi: Talabalar Talabalarga “katta o‘yin” kontsepsiyasi va uning geosiyosiy mohiyati haqida bilib oladilar, ularda mavzu haqida ko‘nikmalar shakllanadi.

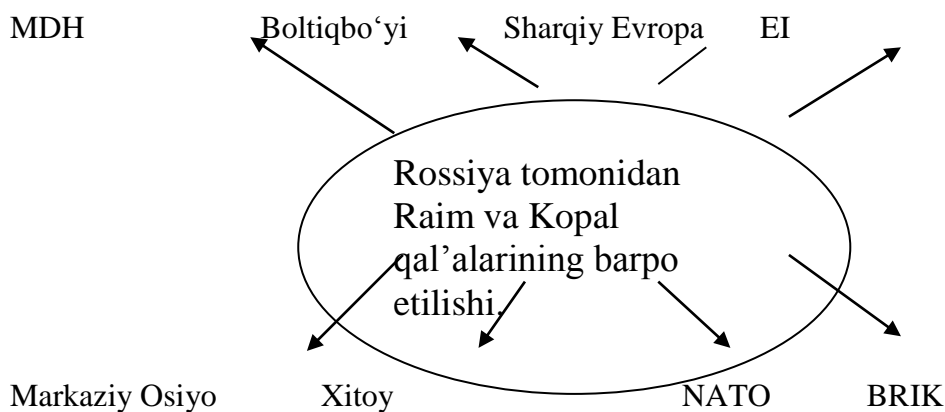
1-o'quv topshiriq
«Piramida» organayzerini to'ldiring

Savol. O'rta Osiyoda Angliya va Rossiya manfaatlarini doirasining to'qnashuvi va uning asosiy sabablarini qanday tushunasiz?

1-o'quv topshiriq
«O'rgimchak» texnologiyasi orqali quyidagi masalalarni yoritib

1 – guruxga.

2 – guruxga.

4-ilova

Insert usulidan foydalanib ishlash qoidasi

1. Ma’ruza matnini o‘qib, matnning chetiga quyidagi belgilarni qo‘yib chiqing:

V – bilaman

+ - men uchun yangi ma’lumot

- - men bilgan ma’lumotni inkor qiladi

? – noaniq (aniqlashtirish talab qiladigan) qo‘shimcha ma’lumot.

2. Olingan natijalarni jadval shaklida rasmiylashtiring.

Mavzu savollari	V	-	+	?
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				

SEMINAR MASHG'ULOTLARNING TA'LIM TEXNOLOGIYASI

Mavzu: GEOSIY BILIMLAR RIVOJIDA I.KARIMOVNING «O'ZBEKISTON XXI ASR BO'SAG'ASIDA: XAVFSIZLIKKA TAHDID, BARQARORLIK SHARTLARI VA TARAQQIYOT KAFOLATLARI» ASARINING NAZARIY-METODOLOGIK AHAMIYATI

Darsni olib borish texnologiyasi

<i>Talabalar soni: 50-70 gacha</i>	<i>Vaqt: 2 soat.</i>
<i>O'quv mashg'ulotining shakli</i>	Informatsion baxs-munozarali dars
<i>Ma'ruza rejasi</i>	1. Yangi ming yillik arafasida o'z echimini topmayotgan muammolar. 2. Mintaqaviy mojaro mohiyati va O'zbekistonning geosiy manfaatiga zidligi.
<i>O'quv mashg'ulotining maqsadi:</i> Geosiyosiy bilimlar rivojida I.Karimovning «O'zbekiston XXI asr bo'sag'asida: xavfsizlikka tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari» asarining nazariy-metodologik ahamiyatini, yangi ming yillik arafasida o'z echimini topmayotgan muammolar, muammoga yondashuv uslublari bilan yaqindan tanishtirish..	
<i>Pedagogik vazifa:</i>	<i>O'quv faoliyatining natijasi:</i>
1. Yangi ming yillik arafasida o'z echimini topmayotgan muammolar. Muammoga yondashuv uslublari: tarixiylik va mantiqiylik, izchillik, makon va zamon va boshqalar. Insoniyatga xavf solayotgan tahdidlar. 2. Mintaqaviy mojaro mohiyati va O'zbekistonning geosiy manfaatiga zidligi. Geosiy va etnik asosdagi tahdidlar. Barqarorlik shartlari: ma'naviy qadriyatlar va milliy o'zlikni anglashni tiklanishi, davlatning mudofaa qobiliyatining mustahkamlanishi.	1. Geosiyosiy bilimlar rivojida I.Karimovning «O'zbekiston XXI asr bo'sag'asida: xavfsizlikka tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari» asarining nazariy-metodologik ahamiyatini, yangi ming yillik arafasida o'z echimini topmayotgan muammolar, muammoga yondashuv uslublari bilan yaqindan tanishishadi . 2. Mintaqaviy mojaro mohiyati va O'zbekistonning geosiy manfaatiga zidligi. Geosiy va etnik asosdagi tahdidlar. Barqarorlik shartlari: ma'naviy qadriyatlar va milliy o'zlikni anglashni tiklanishi, davlatning mudofaa qobiliyatining mustahkamlanishi, taraqqiyot kafolatlari, mamlakatning geografik imkoniyatlari xususida ma'lumotga ega bo'lishadi.
<i>O'qitish usullari va texnika</i>	Ma'ruza, "Qanday?" "Piramida" texnikasi, "FSMU" uslubi, Insert.
<i>O'qitish vositalari</i>	Komp'yuter texnologiyasi ("Milliy –ma'naviy tiklanish") fanidan elektron o'quv uslubiy majmua) Slaydlar
<i>O'qitish shakli</i>	Jamoa bo'lib ishlash
<i>O'qitish shart-sharoitlari</i>	Texnik vositalar bilan ta'minlangan, o'qitish usullarini qo'llash mumkin bo'lgan o'quv xona.
<i>Monitoring va baholash</i>	Ko'z atish, og'zaki nazorat, savol-javobli so'rov, o'quv topshiriq.

Darsning texnologik xaritasi

<i>Ish jarayonlari vaqti</i>	<i>Faoliyat mazmuni</i>	
	<i>O'qituvchi</i>	<i>Talaba</i>
1 bosqich. Kirish (10 daqiqa)	1.1. Mavzu, rejani e'lon qiladi, mavzuga qay tarzda tayyorgarlik ko'rish yo'zasidan maslahat beradi 1.2. Ekranga baholash mezonini chiqaradi (1-ilova)	1.1 Rejani yozib oladi, darsga ijodiy yondoshishga kirishadi.
2 bosqich. Asosiy jarayon (60 daqiqa)	2.1.Seminar mashg'ulotidan qanday natija kutilayotganini ma'lum qiladi. 2.2.Rejadagi savollarga talabalar tomonidan berilgan javoblarni tinglaydi, qisqa va aniq javoblarga alohida e'tibor qaratadi 2.3. "Nima uchun" sxemasida "jamiyat xayoti soxalari va iktisodiy omilning axamiyati"ni aks ettirishlari va individual ishlashi uchun talabalarga vaqt ajratadi (2-ilova) 2.4. Ijodiy ishlash jarayonida ma'ruzalar matni, o'quv qo'llanma, vizual materiallardan foydalanishga ruxsat beradi. 2.5. Vaqt tugagach ularning varag'ini	2.1.Seminar mashg'uloti natija-larini tahlil qiladi. 2.2.Rejadagi savol-larga qisqa va aniq javob berishga harakat qiladi. 2.3.Berilgan topshi-riqni bajarishga kirishib, javoblarni "Nima uchun" sxemasida aks ettiradi 2.4. Ma'ruzalar matni, o'quv qo'llanma, vizual materiallardan unumli foydalanadi 2.5.Javoblarni so-lishtiradi, xatolari bo'lsa to'g'rilaydi.
3 bosqich. Yakuniy bosqich (10 daqiqa)	3.1 Mavzu bo'yicha umumiy xulosa qilinadi. 3.2. Talabalarning baholash mezonlarini e'lon qilinadi 3.3. O'z-o'zini nazorat qilish uchun savollar beradi (7-ilova) 3.4 Navbatdagi mashg'ulotda ko'riladigan mavzuni e'lon qiladi va "Aqliy xujum" usulida jadvalga mustaqil ta'limga tayyorgarlik ko'rishlarini so'raydi (8-ilova).	Tinglaydilar Yozib oladi Javob yozadi "Insert" usulida jadvalni to'ldiradi.

Tayanch tushunchalar: mintaqaviy mojaro, milliy xavfsizlik, tabiiy-iqtisodiy asos, mineral xomashyo, milliy boylik, bozor iqtisodiyoti, er egaligi, qishloq xo'jaligi, investitsiya, BMT, tashqi siyosat, xalqaro hamkorlik, tashqi siyosat.

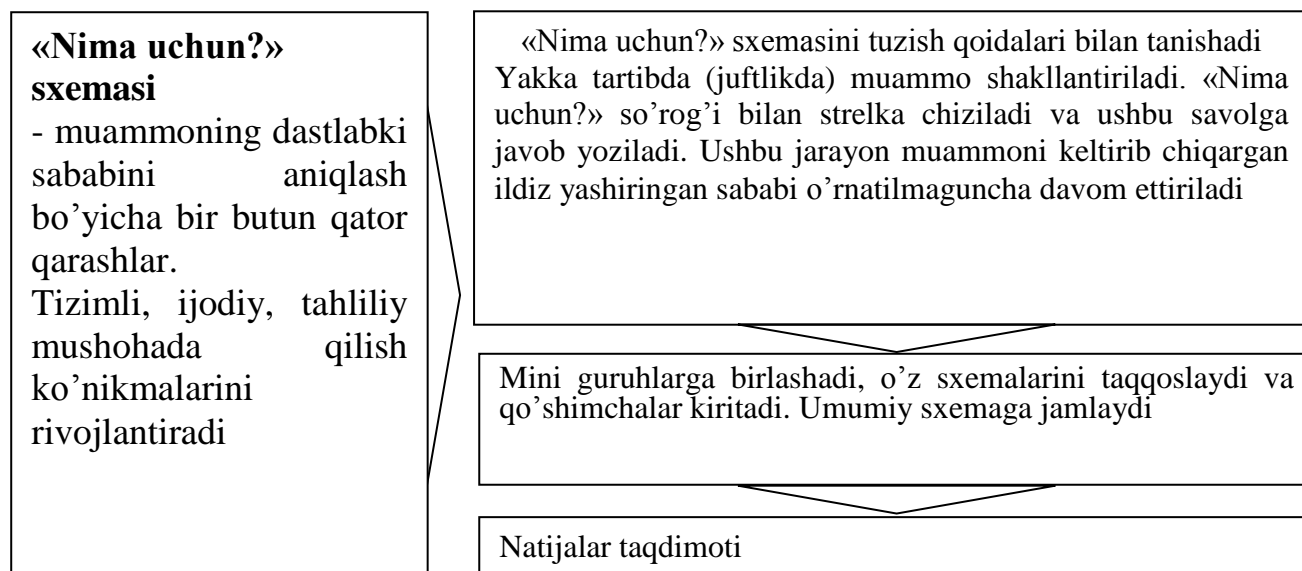
1-ilova:

Baholash mezonlari va ko'rsatkichlari (ball)

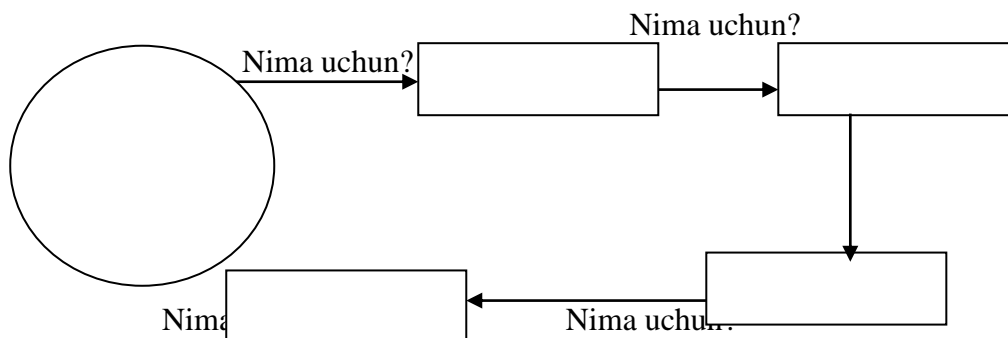
Guruh	1-topshiriq (rejani yoritilishi va a'zolarining ishtiroki)	2-topshiriq (Eyler sxemasi)	3-topshiriq (mashq har biri 0,2 balldan)	Ballar yig'indisi
	(1,5)	(2,5)	(1,0)	(5,0)
1				
2				
3				

2-ilova:

«Nima uchun?» sxemasi

«Nima uchun?» texnikasi

«Nima uchun?» sxemasini to‘zish qoidalari

1. Qanday piktogrammadan: aylana yoki to‘g‘ri to‘rtburchakdan foydalanishingizni o‘zingiz hal etasiz.
2. Mulohazalar sxema zanjiri turini: chiziqli, nochiziqli, spiralsimon (dastlabki holatni markazga yoki chetga joylashtirib) bo‘lishligini o‘zingiz tanlaysiz.
3. Strelka sizning qidiruv yo‘nalishingizni belgilaydi: dastlabki holatdan so‘ngi natija.

8-ilova:

«Akliy xujum» texnikasi

1. Mintaqaviy mojaro mohiyati va O‘zbekistonning geosiy manfaatiga zidligi.
2. Geosiy va etnik asosdagi tahdidlar va ularning echimi bilan bog‘liq taklif va xulosalar.
3. Barqarorlik shartlari: ma‘naviy qadriyatlar va milliy o‘zlikni anglashni tiklanishi, davlatning mudofaa qobiliyatining mustahkamlanishi, institutsional o‘zgarishlar.
4. Taraqqiyot kafolatlari: mamlakatning geografik imkoniyatlari, inson salohiyati, jahon hamjamiyati bilan xamkorlikning yo‘lga quyilishi.
5. Dunyoning siyosiy xaritasidagi o‘zgarishlar.
6. O‘IYoK va Varshava sharnomasi tashkilotlarining tugatilishi
7. SSSR parchalanishining dunyoning siyosiy xaritasiga va kuchlar balansiga keskin ta‘siri.
8. Ko‘p qutbli dunyoning tashkil topish jarayonlari

SEMINAR MASHG'ULOTLARINING TA'LIM TEXNOLOGIYASI

MAVZU:	YANGI MING YILLIKDA ROSSIYA

1.1. Ta'lim berish texnologiyasining modeli

Mashg'ulot vaqti-2 soat	Talabalar soni: 15 – 20 gacha
Mashg'ulot shakli	SEMINAR MASHG'ULOTI
SEMINAR MASHG'ULOTI REJASI	1.SSSR parchalanishining dunyoning siyosiy xaritasiga va kuchlar balansiga keskin ta'siri. 2. Rossiya va NATO munosabatlari
O'quv mashg'ulotining maqsadi Talabalarga yangi ming yillikda Rossiyaning geosiyosiy o'рни xususida tushuncha berish va mavzu haqida ko'nikmalarni shakllantirish	
Pedagogik vazifalar:	O'quv faoliyati natijalari:
• Geosiyosiy munosabatlar tizimida Rossiyaning tutgan o'рни masalasi, sobiq ittifoqning qulashi, uning davlat manfaatiga ta'siri va tavsifi to'g'risida ma'lumotlar berish; • Rossiya –AQSh va Xitoy munosabatlarining rivoji xususida tushuncha berish	• Talabalar geosiyosiy munosabatlar tizimida Rossiyaning tutgan o'рни masalasi, sobiq ittifoqning qulashi, uning davlat manfaatiga ta'siri va tavsifi haqida bilib oladilar; • Rossiya –AQSh va Xitoy munosabatlarining rivoji xususida tushuncha berish, geosiyosiy tasavvurlar haqida milliy taraqqiyot va yuksalishga erishishda geosiyosiy ko'nikmalar ahamiyatini tushunadilar;
Ta'lim berish usullari	“Piramida”, “O'rgimchak”, “FSMU”, “Insert” texnologiyalaridan foydalanib gurux bilan ishlash, suhbat, aqliy hujum, munozara, namoyish qilish
Ta'lim berish shakllari	Jamoaviy, guruxlarda
Ta'lim berish vositalari	Ma'ruza matni, o'quv materiallari, slaydlar, tarqatma materiallar.
Ta'lim berish sharoiti	Auditoriya
Monitoring va baholash	Og'zaki nazorat: savol-javob

**YANGI MING YILLIKDA ROSSIYA
SEMINAR MASHG‘ULOTINING
TEXNOLOGIK XARITASI.**

<i>Ish jarayonlari vaqti</i>	<i>Faoliyat mazmuni</i>	
	<i>O‘qituvchi</i>	<i>Talaba</i>
1 bosqich. Kirish (10 daqiqa)	1.1. Ma’ruzaning mavzusi, rejasini e’lon qiladi, o’quv mashg‘ulotining maqsadi va o’quv faoliyat natijalarini tushuntiradi (1-ilova)	Tinglaydi, mavzuni yozib oladi
	1.2. Mashg‘ulotni o‘tkazish shaklini e’lon qiladi	Yozib oladi
2 bosqich. Asosiy jarayon (60 daqiqa)	2.1. Mavzu rejasining birinchi punkti rejasi bo’yicha “Piramida” usulidan foydalangan holda talabalarga savol bilan murojaat qiladi. (2-ilova).	Yozadi, savolga javob beradi.
	2.2. Mavzu rejasining ikkinchi punkti bo’yicha “O‘rgimchak” usulidan foydalangan xolda talabalarga savol bilan murojaat qiladi. (3-ilova)	
3 bosqich. Yakuniy bosqich (10 daqiqa)	3.1 Mavzu bo’yicha umumiy xulosa qilinadi.	Tinglaydilar
	3.2. Talabalarning baholash mezonlarini e’lon qilinadi	Yozib oladi
	3.3 Navbatdagi mashg‘ulotda ko‘riladigan mavzuni e’lon qiladi va “Insert” usulida jadvalga mustaqil ta’limga tayyorgarlik ko‘rishlarini so‘raydi (4-Ilova).	“Insert” usulida jadvalni to‘ldiradi.

1-ilova

MAVZU: YANGI MING YILLIKDA ROSSIYA

Reja.

1. SSSR parchalanishining dunyoning siyosiy xaritasiga va kuchlar balansiga keskin ta’siri.
2. Rossiya va NATO munosabatlari

O‘quv mashg‘ulotining maqsadi: Talabalarga yangi ming yillikda Rossiyaning geosiyosiy o‘rni xususida tushuncha berish va mavzu haqida ko‘nikmalarni shakllantirish

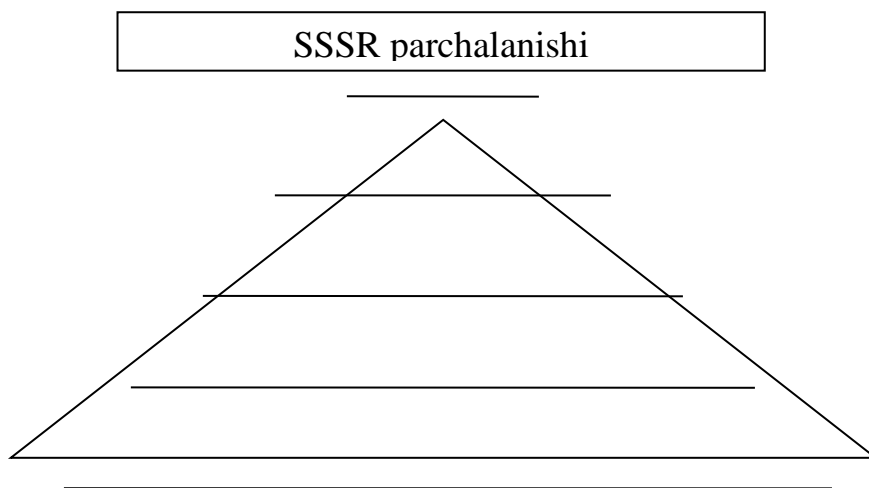
O‘quv faoliyatining natijasi: Talabalar yangi ming yillikda Rossiyaning geosiyosiy o‘rni haqida bilib oladilar, ularda mavzu haqida ko‘nikmalar shakllanadi.

2-ilova

1-o‘quv topshiriq

«Piramida» organayzerini to‘ldiring

Savol. SSSR parchalanishining dunyoning siyosiy xaritasiga va kuchlar balansiga keskin ta’sirini qanday tushunasiz?

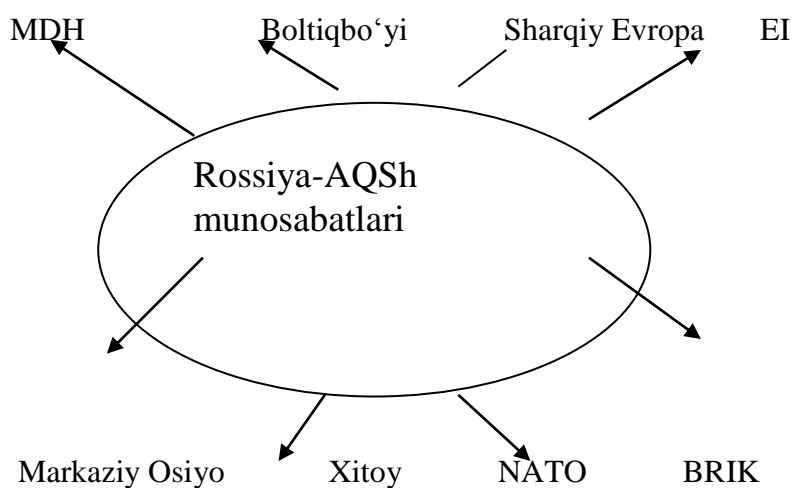

3-ilova

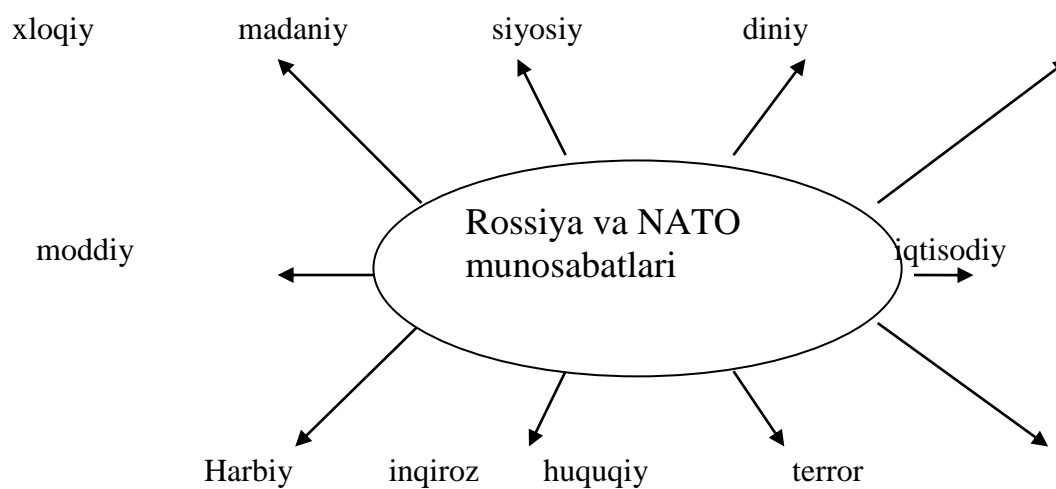
1-o'quv topshiriq

«O'rgimchak» texnologiyasi orqali quyidagi masalalarni yoriting

1 – guruxga.

2 – guruxga.

Insert usulidan foydalanib ishlash qoidasi

1. Ma'ruza matnini o'qib, matnning chetiga quyidagi belgilarni qo'yib chiqing:

V – bilaman

+ - men uchun yangi ma'lumot

- - men bilgan ma'lumotni inkor qiladi

? – noaniq (aniqlashtirish talab qiladigan) qo'shimcha ma'lumot.

2. Olingan natijalarni jadval shaklida rasmiylashtiring.

Mavzu savollari	V	-	+	?
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				

SEMINAR MASHG‘ULOTLARNING TA‘LIM TEXNOLOGIYASI

mavzu:	GEOSIYOSIY MUNOSABATLAR TIZIMIDA AQSH NING ROLI.

Seminar mashg‘ulotiining o‘qitish texnologiyasi:

<i>Vaqt</i> –2 soat	Talabalar soni: 25-30 nafar
<i>O‘quv mashg‘ulotining shakli:</i>	Ma‘ruzada olgan bilimlarni mustahkamlash va yanada kengaytirish bo‘yicha seminar mashg‘uloti mashg‘uloti
<i>Seminar mashg‘ulotining rejasi</i>	1. Jahon siyosatida etakchilik uchun kurash: Monro doktrinasi, Xey doktrinasi, Vilsonning tinchilik dasturi, Daues va Yung rejaliri, Lend-Liz haqidagi hujjat. Malshal rejasi, Trumen doktrinasi, NATO, SEATO 2. AQSh geosiyosatida Rossiya. Yaqin Sharq masalasi..
<i>O‘quv mashg‘ulotining maqsadi:</i> Talabalarga geosiyosiy munosabatlar tizimida AQShning tutgan o‘rni masalasi, uning jahon siyosatiga ta‘siri, Markaziy Osiyodagi siyosatining mohiyati xususida talabalarga ma‘lumot berish.	
<i>Pedagogik vazifalar:</i> - Jahon siyosatida etakchilik uchun kurash: Monro doktrinasi, Xey doktrinasi, Vilsonning tinchilik dasturi, Daues va Yung rejaliri, Lend-Liz haqidagi hujjat moxiyati bilan tanishtirish, - Malshal rejasi, Trumen doktrinasi, NATO, SEATO. Kuch ishlatish siyosati va uning barbod bo‘lishi sabablari xususida tushunchaga ega bo‘lishlariga erishish - «N500-75» dasturining mohiyati. Evrosiyo geostrategiyasi. AQSh geosiyosatida Rossiya. Yaqin Sharq masalasi moxiyatini yoritib berishlariga erishish.	<i>O‘quv faoliyatining natijalari:</i> Talaba: - ma‘ruzada olgan bilimlarini yanada mustahkamlaydi; - Mavzuning o‘z guruhiga ajratilgan rejasi bo‘yicha to‘g‘ri savollar to‘zishga harakat qiladi; - boshqa guruh a‘zolari tomonidan berilgan savolga asosli javob berishga intiladi, - Savol-javobda faol ishtirok etib, guruh manfaatini himoya qiladi.
<i>O‘qitish uslubi va texnikasi</i>	“Aql charxi”, Kichik guruhlarda ishlash, “Savollar va javoblar”, bahs-munozara usullari
<i>O‘qitish vositalari</i>	Ma‘ruzalar matni, tarqatma materiallar, slaydlar, proektor, marker, vatman, doska, bo‘r
<i>O‘qitish shakli</i>	Bilimlarni chuqurlashtirish va kengaytirish, kichik guruhda va individual ishlash
<i>O‘qitish shart-sharoiti</i>	Proektor, kompyuter bilan jihozlangan, kichik guruhlar bilan ishlashga moslashtirilgan auditoriya

Seminar mashg'ulotiining texnologik xaritasi:

Bosqichlar, vaqti	Faoliyat mazmuni:	
	O'qituvchi:	Talaba:
1-bosqich. Kirish (10 min)	1.1. "B.B.B." usulidan foydalangan holda talabalarning o'tgan mavzuni qay darajada mustahkamlaganliklarini tekshirish maqsadida ularga oldindan tayyorlangan kartochkalar tarqatib, qisqa vaqt ichida to'ldirib berishlarini so'raydi: (1-ilova). 1.2. Bugungi seminar mashg'uloti mavzusini e'lon qiladi, darsning tashkil etilish texnologiyasi, uning maqsadi, dars mashg'ulotidan kutilayotgan natijalarni ma'lum qiladi;	1.1 Eshitadi, yozib oladi, kartochkani berilgan muddatda to'ldiradi, darsga ijodiy yondoshishga kirishadi.
2-bosqich. Asosiy qism (60 min)	2.1. Talabalarni kichik guruhlarga bo'lib chiqadi va 3 ta rejani 3 ta guruh bo'lib beradi. (2-ilova) 2.2. Berilgan reja yo'zidan savol tayyorlashlari uchun "Yiqilgan Archa" texnikasidan foydalanish tartibini tushuntiradi (3-ilova) va ijodiy ishlash jarayonida o'quv materiallari (ma'ruzalar matni, o'quv qo'llanma) dan foydalanishga ruxsat beradi. Ish boshlashni taklif etib, vaqtni belgilaydi. 2.4. Vaqt tugaganini e'lon qiladi va savol berishni birinchi bo'lib qo'l ko'targan guruhdan boshlaydi. 2.5. Talabalarning savollari javoblarini tinglab, sharxlaydi, kerak joylarida to'ldiradi. 2.6. Faol bo'lgan guruh a'zolarini rag'batlantiradi.	2.1. Berilgan reja bo'yicha to'g'ri savol to'zishga harakat qiladi. 2.2. Kichik guruh a'zolari hamkorlikda "Yiqilgan Archa" texnikasi yordamida berilgan savollarga javob topadilar. 2.3. Guruh a'zolari individual javob berib, bir-birini to'ldiradi. 2.4. O'qituvchining izohini tinglaydilar, o'z bilimlarini to'ldirib boradilar.
3-bosqich: Yakuniy qism: (10 min)	3.1. Mashg'ulotga yakun yasaydi va talabalarni baxolash mezonlari asosida baholaydi, (3-ilova) ularni rag'batlantiradi.	3.1. Tinglaydi, aniqlashtiradi. 3.2. Mustaqil ish uchun vazifani yozib oladi.

O'quv topshiriqlari

1-ilova:

B.B.B. usuli asosida bilimlarni sinash uchun topshiriq:

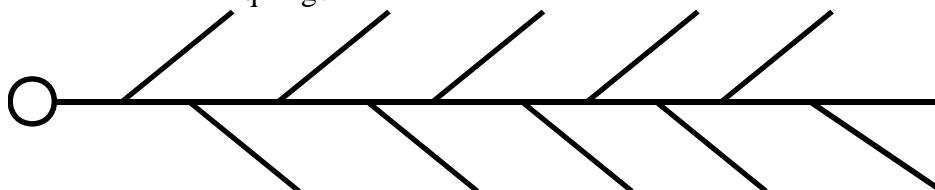
	Mavzuga oid tushunchalar:	Bilaman "+" Bilmayman "-"	Bildim "+" Bila olmadim "-"
1.	Monro doktrinasi		
2.	Xey doktrinasi		
3.	Daues rejasi		
4.	Yung rejasi		
5.	Trumen doktrinasi		
6.	Kuch ishlatish siyosati		
7.	Bipolyar tizim		

Bilimlarni takomillashtirish uchun topshiriq:

Geosiyosiy munosabatlar tizimida AQSh ning roli.	
1. Jahon siyosatida etakchilik uchun kurash qaysi voqealardan keyin boshlandi? 2. Kuch ishlatish siyosati va uning barbod bo'lishi nimalar sabab bo'lgan ? 3. AQSh ning O'rta Osiyo, Kavkaz va Hinddagi manfaatlari. AQSh ning Xitoydagi geosiyosiy manfaatlari nimalardan iborat?	1. Daues rejasi undan AQSh ning ko'zlagan manfaatlari, yuritgan faoliyatini bayon eting. 2. Lend-Liz siyosati, uning ikkinchi jaxon urushi jarayonida tutgan o'rni qanday? 3. Moslashuvchan siyosat yurgizish, uning natijalarini izohlab bering.

“Yiqilgan Archa” texnikasi

Savol: AQSh ning jaxon siyosatida etakchiligini ta'min etgan iqtisodiy va siyosiy omillarni taxlil qiling?

Baholash mezonlari va ko'rsatkichlari (ball)

Guruh	1-topshiriq (rejani yoritilishi va a'zolarining ishtiroki)	2-topshiriq (Eyler sxemasi)	3-topshiriq (mashq har biri 0,2 balldan)	Ballar yig'indisi
	(1,5)	(2,5)	(1,0)	(5,0)
1				
2				
3				

MaB3y	XITOYNING GEOSTRATEGIK SIYOSATI VA UNING MOHIYATI

1.1. Ta'lim berish texnologiyasining modeli

Mashg'ulot vaqti-2 soat	Talabalar soni: 25 – 65 gacha
Mashg'ulot shakli	SEMINAR MASHG'ULOTI
SEMINAR MASHG'ULOTI REJASI	1.Xitoy iqtisodiy taraqqiyotining spetsifik xususiyat-ari. 2.Yaponiyaning jahon iqtisodiyoti va siyosiy maydonidagi tutgan mavqeidagi nomutanosibliklar.
O'quv mashg'ulotining maqsadi: Talabalarga geosiyosiy munosabatlar tizimida Xitoyning tutgan o'rni masalasi, uning jahon siyosatiga ta'siri, Markaziy Osiyodagi siyosatining mohiyati xususida talabalarga ma'lumot berish, shuningdek Xitoy oldida turgan muammolar xususida ma'lumot berish. Rossiya-Yaponiya munosabatlarida «Uchinchi kuch» omili-Portsmut, Potsdam, Yalta bitimlari va uning mamlakat taqdiriga ta'sirini tushuntirib berish.	
Pedagogik vazifalar: Talabalarga geosiyosiy munosabatlar tizimida Xitoyning tutgan o'rni masalasi, uning jahon siyosatiga ta'siri, Markaziy Osiyodagi siyosatining mohiyati xususida talabalarga ma'lumot berish; Rossiya-Yaponiya munosabatlarida «Uchinchi kuch» omili-Portsmut, Potsdam, Yalta bitimlari va uning mamlakat taqdiriga ta'sirini tushuntirib berish.	O'quv faoliyati natijalari: Talabalar geosiyosiy munosabatlar tizimida Xitoyning tutgan o'rni masalasi, uning jahon siyosatiga ta'siri, Markaziy Osiyodagi siyosatining mohiyati xususida ma'lumotga ega bo'lishadi; Rossiya-Yaponiya munosabatlarida «Uchinchi kuch» omili-Portsmut, Potsdam, Yalta bitimlari va uning mamlakat taqdiriga ta'sirini tushunib etishadi.
Ta'lim berish usullari	“Piramida”, “Qanday”, “FSMU”, “Insert” texnologiyalardan foydalanish, muammoli usul, munozara, suhbat, aqliy hujum, tezkor-so'rov
Ta'lim berish shakllari	Jamoaviy,, guruhlarda ishlash;
Ta'lim berish vositalari	Ma'ruza matni, o'quv materiallari, marker, skotch, qog'oz
Ta'lim berish sharoiti	Texnik ta'minlangan, guruhlarda ishlash uchun mo'ljallangan auditoriya
Monitoring va baholash	Og'zaki nazorat: savol-javob

**mavzu “XITOYNING GEOSTRATEGIK SIYOSATI VA UNING
MOHIYATI mavzusida seminar mashg‘ulotining
TEKNOLOGIK XARITASI**

<i>Ish jarayonlari vaqti</i>	<i>Faoliyat mazmuni</i>	
	<i>O‘qituvchi</i>	<i>Talaba</i>
1 bosqich. Kirish (10 daqiqa)	1.1. Ma’ruzaning mavzusi, rejasini e’lon qiladi, o‘quv mashg‘ulotining maqsadi va o‘quv faoliyat natijalarini tushuntiradi (1-ilova)	Tinglaydi, mavzu nomini yozib oladi
	1.4. Mashg‘ulotni o‘tkazish shaklini e’lon qiladi	Yozib oladi
2 bosqich. Asosiy jarayon (60 daqiqa)	2.1. Mavzu rejasining birinchi punkti rejasini bo‘yicha “Piramida” usulidan foydalangan holda talabalarga quyidagi savol bilan murojaat qiladi: Xitoy iqtisodiy taraqqiyotining spetsifik xususiyatlarini nimalar tashkil etadi? (2-ilova)	Yozadi, savolga javob beradi.
	2.2. Mavzu rejasining ikkinchi punkti bo‘yicha «Qanday» usulidan foydalangan holda talabalarga quyidagi savol bilan murojaat qiladi: Yaponiyaning jahon iqtisodiyoti va siyosiy maydonidagi tutgan mavqeidagi nomutanosibliklar? (3-ilova)	Yozadi, savolga javob beradi.
3 bosqich. Yakuniy bosqich (10 daqiqa)	3.1 Mavzu bo‘yicha umumiy xulosa qilinadi.	Tinglaydilar
	3.2. Talabalarning baholash mezonlarini e’lon qilindi	Yozib oladi
	3.3. O‘z-o‘zini nazorat qilish uchun savollar beradi (4-ilova)	Javob yozadi
	3.4 Navbatdagi mashg‘ulotda ko‘riladigan mavzuni e’lon qiladi va “Insert” usulida jadvalga mustaqil ta’limga tayyorgarlik ko‘rishlarini so‘raydi (5-ilova).	“Insert” usulida jadvalni to‘ldiradi.

1-ilova

**MAVZU: XITOYNING GEOSTRATEGIK SIYOSATI VA UNING
MOHIYATI**

Reja.

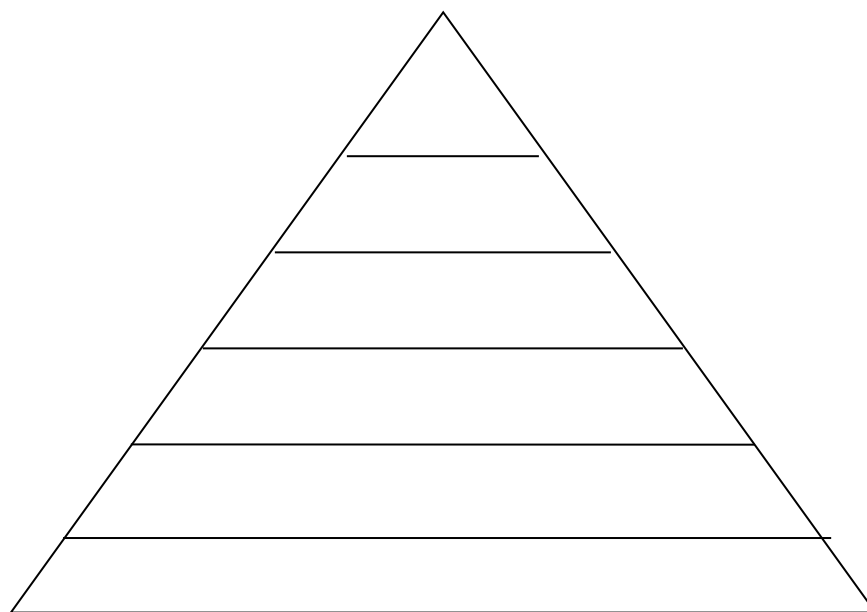
1. Xitoy iqtisodiy taraqqiyotining spetsifik xususiyatari.
2. Yaponiyaning jahon iqtisodiyoti va siyosiy maydonidagi tutgan mavqeidagi nomutanosibliklar.

O‘quv mashg‘ulotining maqsadi: Talabalarga geosiyosiy munosabatlar tizimida Xitoyning tutgan o‘rni masalasi, uning jahon siyosatiga ta’siri, Markaziy Osiyodagi siyosatining mohiyati xususida talabalarga ma’lumot berish, shuningdek Xitoy oldida turgan muammolar xususida ma’lumot berish. Rossiya-Yaponiya munosabatlarida «Uchinchi kuch» omili-Portsmut, Potsdam, Yalta bitimlari va uning mamlakat taqdiriga ta’sirini tushuntirib berish..

- ***O‘quv faoliyatining natijasi:*** Talabalar geosiyosiy munosabatlar tizimida Xitoyning tutgan o‘rni masalasi, uning jahon siyosatiga ta’siri, Markaziy Osiyodagi siyosatining mohiyati xususida ma’lumotga ega bo‘lishadi; Rossiya-Yaponiya munosabatlarida «Uchinchi kuch» omili-Portsmut, Potsdam, Yalta bitimlari va uning mamlakat taqdiriga ta’sirini tushunib etishadi.

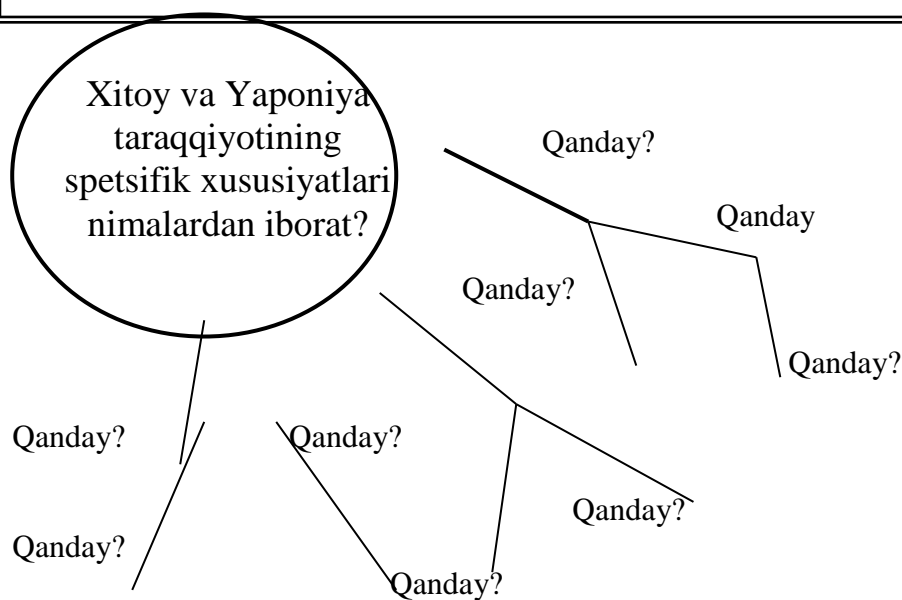
1-o'quv topshiriq
«Piramida» organayzerini to'ldiring

Xitoy taraqqiyotining o'ziga xos xususiyatlarini nimalar tashkil etadi?

2-o'quv topshiriq
«Qanday» organayzerini to'ldiring

Muhim muammoning echimini topishga yordam beradi va “Qanday” savoli orqali muammo hal qilinadi.

Umumlashtiruvchi savollar:

1. Xitoy-Rossiya, Xitoy-G'arbiy Evropa, Xitoy-AQSh munosabatlarining rivojlanish tarixi?
2. Xitoy iqtisodiy taraqqiyotining spetsifik xususiyatari?
3. Xitoyning hal etilmagan hududiy muammolari?
4. Yaponiyaning jahon iqtisodiyoti va siyosiy maydonidagi tutgan mavqeidagi nomutanosibliklar ?

Insert usulidan foydalanib ishlash qoidasi

1. Ma'ruza matnini o'qib, matnning chetiga quyidagi belgilarni qo'yib chiqing:

V – bilaman

+ - men uchun yangi ma'lumot

- - - men bilgan ma'lumotni inkor qiladi

? – noaniq (aniqlashtirish talab qiladigan) qo'shimcha ma'lumot.

2. Olingan natijalarni jadval shaklida rasmiylashtiring.

Mavzu savollari	V	-	+	?
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				

MABZY	GEOPOLITIKA VA YAPONIYANING IJTIMOIIY TARAQQIYOTI

1.1. Ta'lim berish texnologiyasining modeli

Mashg'ulot vaqti-2 soat	Talabalar soni: 25 – 65 gacha
Mashg'ulot shakli	Seminar mashg'uloti
Seminar mashg'uloti rejası	1. Xitoy iqtisodiy taraqqiyotining spetsifik xususiyat-ari. 2. Yaponiyaning jahon iqtisodiyoti va siyosiy maydonidagi tutgan mavqeidagi nomutanosibliklar.
O'quv mashg'ulotining maqsadi: Talabalarga geosiyosiy munosabatlar tizimida Xitoyning tutgan o'rni masalasi, uning jahon siyosatiga ta'siri, Markaziy Osiyodagi siyosatining mohiyati xususida talabalarga ma'lumot berish, shuningdek Xitoy oldida turgan muammolar xususida ma'lumot berish. Rossiya-Yaponiya munosabatlarida «Uchinchi kuch» omili-Portsmut, Potsdam, Yalta bitimlari va uning mamlakat taqdiriga ta'sirini tushuntirib berish.	
Pedagogik vazifalar: • Talabalarga geosiyosiy munosabatlar tizimida Xitoyning tutgan o'rni masalasi, uning jahon siyosatiga ta'siri, Markaziy Osiyodagi siyosatining mohiyati xususida talabalarga ma'lumot berish; • Rossiya-Yaponiya munosabatlarida «Uchinchi kuch» omili-Portsmut, Potsdam, Yalta bitimlari va uning mamlakat taqdiriga ta'sirini tushuntirib berish.	O'quv faoliyati natijalari: • Talabalar geosiyosiy munosabatlar tizimida Xitoyning tutgan o'rni masalasi, uning jahon siyosatiga ta'siri, Markaziy Osiyodagi siyosatining mohiyati xususida ma'lumotga ega bo'lishadi; • Rossiya-Yaponiya munosabatlarida «Uchinchi kuch» omili-Portsmut, Potsdam, Yalta bitimlari va uning mamlakat taqdiriga ta'sirini tushunib etishadi.
Ta'lim berish usullari	“Piramida”, “Qanday”, “FSMU”, “Insert” texnologiyalardan foydalanish, muammoli usul, munozara, suhbat, aqliy hujum, tezkor-so'rov
Ta'lim berish shakllari	Jamoaviy,, guruhlarda ishlash;
Ta'lim berish vositalari	Ma'ruza matni, o'quv materiallari, marker, skotch, qog'oz
Ta'lim berish sharoiti	Texnik ta'minlangan, guruhlarda ishlash uchun mo'ljallangan auditoriya
Monitoring va baholash	Og'zaki nazorat: savol-javob

**mavzu “GEOPOLITIKA VA YAPONIYANING IJTIMOIIY
TARAQQIYOTI** mavzusida seminar mashg‘ulotining
TEXNOLOGIK XARITASI

<i>Ish jarayonlari vaqti</i>	<i>Faoliyat mazmuni</i>	
	<i>O‘qituvchi</i>	<i>Talaba</i>
1 bosqich. Kirish (10 daqiqa)	1.1. Seminar mashg‘ulotining mavzusi, rejasini e‘lon qiladi, o‘quv mashg‘ulotining maqsadi va o‘quv faoliyat natijalarini tushuntiradi (1-ilova)	Tinglaydi, mavzu nomini yozib oladi
	1.4. Mashg‘ulotni o‘tkazish shaklini e‘lon qiladi	Yozib oladi
2 bosqich. Asosiy jarayon (60 daqiqa)	2.1. Mavzu rejasining birinchi punkti rejasini bo‘yicha “Piramida” usulidan foydalangan holda talabalarga quyidagi savol bilan murojaat qiladi: Xitoy iqtisodiy taraqqiyotining spetsifik xususiyatlarini nimalar tashkil etadi? (2-ilova)	Yozadi, savolga javob beradi.
	2.2. Mavzu rejasining ikkinchi punkti bo‘yicha «Qanday» usulidan foydalangan holda talabalarga quyidagi savol bilan murojaat qiladi: Yaponiyaning jahon iqtisodiyoti va siyosiy maydonidagi tutgan mavqeidagi nomutanosibliklar? (3-ilova)	Yozadi, savolga javob beradi.
3 bosqich. Yakuniy bosqich (10 daqiqa)	3.1 Mavzu bo‘yicha umumiy xulosa qilinadi.	Tinglaydilar
	3.2. Talabalar baholash mezonlarini e‘lon qilinadi	Yozib oladi
	3.3. O‘z-o‘zini nazorat qilish uchun savollar beradi (7-ilova)	Javob yozadi
	3.4 Navbatdagi mashg‘ulotda ko‘riladigan mavzuni e‘lon qiladi va “Insert” usulida jadvalga mustaqil ta’limga tayyorgarlik ko‘rishlarini so‘raydi (5-ilova).	“Insert” usulida jadvalni to‘ldiradi.

1-ilova

**MAVZU GEOPOLITIKA VA YAPONIYANING IJTIMOIIY
TARAQQIYOTI**

Reja.

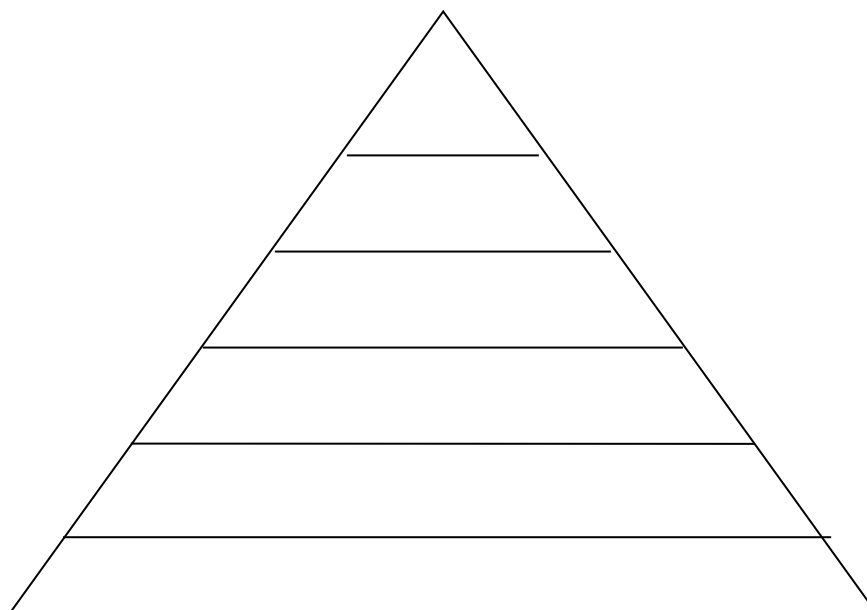
1. Yaponiya iqtisodiy taraqqiyotining spetsifik xususiyatari.
2. Yaponiyaning jahon iqtisodiyoti va siyosiy maydonidagi tutgan mavqeidagi nomutanosibliklar.

O‘quv mashg‘ulotining maqsadi: Talabalarga geosiyosiy munosabatlar tizimida Xitoyning tutgan o‘rni masalasi, uning jahon siyosatiga ta’siri, Markaziy Osiyodagi siyosatining mohiyati xususida talabalarga ma’lumot berish, shuningdek Xitoy oldida turgan muammolar xususida ma’lumot berish. Rossiya-Yaponiya munosabatlarida «Uchinchi kuch» omili-Portsmut, Potsdam, Yalta bitimlari va uning mamlakat taqdiriga ta’sirini tushuntirib berish..

- ***O‘quv faoliyatining natijasi:*** Talabalar geosiyosiy munosabatlar tizimida Xitoyning tutgan o‘rni masalasi, uning jahon siyosatiga ta’siri, Markaziy Osiyodagi siyosatining mohiyati xususida ma’lumotga ega bo‘lishadi; Rossiya-Yaponiya munosabatlarida «Uchinchi kuch» omili-Portsmut, Potsdam, Yalta bitimlari va uning mamlakat taqdiriga ta’sirini tushunib etishadi.

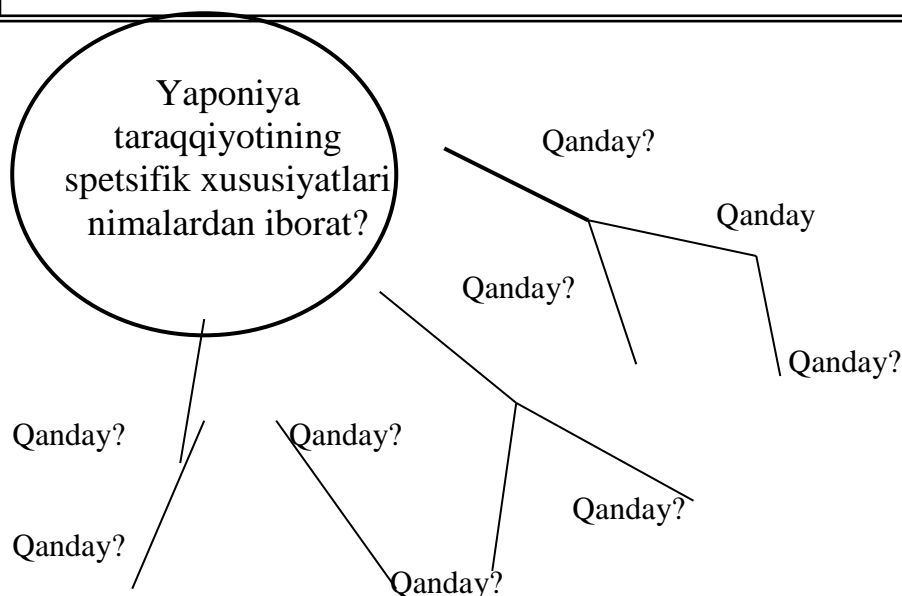
1-o'quv topshiriq
«Piramida» organayzerini to'ldiring

YAPONIYA taraqqiyotining o'ziga xos xususiyatlarini nimalar tashkil etadi?

1-o'quv topshiriq
«Qanday» organayzerini to'ldiring

Muhim muammoning echimini topishga yordam beradi va “Qanday” savoli orqali muammo hal qilinadi.

Umumlashtiruvchi savollar:

1. Yaponiya -Rossiya, Xitoy-G'arbiy Evropa, Xitoy-AQSh munosabatlarining rivojlanish tarixi?
2. Yaponiya iqtisodiy taraqqiyotining spetsifik xususiyatari?
3. Yaponiya ning hal etilmagan hududiy muammolari?
4. Yaponiyaning jahon iqtisodiyoti va siyosiy maydonidagi tutgan mavqeidagi nomutanosibliklar ?

Insert usulidan foydalanib ishlash qoidasi

1. Ma'ruza matnini o'qib, matnning chetiga quyidagi belgilarni qo'yib chiqing:

V – bilaman

+ - men uchun yangi ma'lumot

- - men bilgan ma'lumotni inkor qiladi

? – noaniq (aniqlashtirish talab qiladigan) qo'shimcha ma'lumot.

2. Olingan natijalarni jadval shaklida rasmiylashtiring.

Mavzu savollari	V	-	+	?
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				

SEMINAR MASHG'ULOTLARINING TA'LIM TEXNOLOGIYASI

mavzu	MARKAZIY OSIYO REGIONIDAGI GEOSIYOSIY JARAYONLAR

Ta'lim berish texnologiyasining modeli

Mashg'ulot vaqti-2 soat	Talabalar soni: 25 – 65 gacha
Mashg'ulot shakli	<i>Seminar mashg'uloti</i>
<i>Seminar mashg'uloti rejasi</i>	1. Markaziy Osiyo davlatlariga xavf solayotgan asosiy tahdidlar. 2. Narkobiznes, uyushgan jinoyatchilik, xalqaro terrorizm, diniy ekstremizm masalalari
O'quv mashg'ulotining maqsadi: Talabalarga geosiyosiy munosabatlar tizimida Markaziy Osiyoning tutgan o'rni masalasi, uning geosiyosiy mavqei, mintaqa mamlakati oldida turgan va ularning echimi bilan bog'liq masalalar xususida tushuncha berish	
<i>Pedagogik vazifalar:</i> • Markaziy Osiyo davlatlariga xavf solayotgan asosiy tahdidlar: suv resurslaridan foydalanish; atrof-muhit degradatsiyasi, millatlararo to'qnashuvlar bilan bog'liq taxdidlarning mazmun-moxiyatini tutushntirish. • Atrofda ro'y berayotgan narkobiznes, uyushgan jinoyatchilik, xalqaro terrorizm, diniy ekstremizm taxdidldari xususida tushuncha berish.	<i>O'quv faoliyati natijalari:</i> • Talabalar Markaziy Osiyo davlatlariga xavf solayotgan asosiy tahdidlar: suv resurslaridan foydalanish; atrof-muhit degradatsiyasi, millatlararo to'qnashuvlarga sabab bo'luvchi taxdidlardan oqox bo'lishadi. • Afg'onistonda kuchayotgan narkobiznes, uyushgan jinoyatchilik, xalqaro terrorizm, diniy ekstremizm, uning mamlakatimiz xavfsizligiga taxdidining namoyon bo'lish xususiyatlaridan voqif bo'lishadi.
<i>Ta'lim berish usullari</i>	“Baliq skeleti”, “Zinama-zina”, “FSMU”, “Insert” texnologiyalari, Muammoli usul, munozara, suhbat, aqliy hujum, tezkor-so'rov
<i>Ta'lim berish shakllari</i>	jamoaviy, guruhlarda ishlash; yangi ped.texnologiyalari
<i>Ta'lim berish vositalari</i>	Ma'ruza matni, o'quv materiallari, marker, skotch, qog'oz
<i>Ta'lim berish sharoiti</i>	Texnik ta'minlangan, guruhlarda ishlash uchun mo'ljallangan auditoriya
<i>Monitoring va baholash</i>	Og'zaki nazorat: savol-javob

**MAVZU. MARKAZIY OSIYO REGIONIDAGI GEOSIYOSIY
JARAYONLAR MAVZUSIDA SEMINAR MASHG‘ULOTINING
TEXNOLOGIK XARITASI**

<i>Ish jarayonlari vaqti</i>	<i>Faoliyat mazmuni</i>	
	<i>O‘qituvchi</i>	<i>Talaba</i>
1 bosqich. Kirish (10 daqiqa)	1.1. Seminar mashg‘ulotining mavzusi, rejasini e’lon qiladi, o‘quv mashg‘ulotining maqsadi va o‘quv faoliyat natijalarini tushuntiradi (1-ilova)	Tinglaydi, mavzu nomini yozib oladi
	1.2. Mashg‘ulotni o‘tkazish shaklini e’lon qiladi.	Yozib oladi
2 bosqich. Asosiy jarayon (60 daqiqa)	2.1. Mavzu rejasining birinchi punkti rejasini bo‘yicha “Baliq skeleti” usulidan foydalangan holda talabalarga quyidagi savol bilan murojaat qiladi: Markaziy Osiyo davlatlariga xavf solayotgan asosiy tahdidlar nimalardan iborat? (2-ilova)	Yozadi, savolga javob beradi.
	2.2. Mavzu rejasining ikkinchi punkti bo‘yicha «Zinama-zina» usulidan foydalangan holda talabalarga quyidagi savol bilan murojaat qiladi: Markaziy Osiyo davlatlariga sobiq ittifoqdan qolgan asoratli meros nimalardan iborat? (3-ilova)	Yozadi, savolga javob beradi.
3 bosqich. Yakuniy bosqich (10 daqiqa)	3.1 Mavzu bo‘yicha umumiy xulosa qilinadi.	Tinglaydilar
	3.2. Talabalarning baholash mezonlarini e’lon qilinadi	Yozib oladi
	3.3. O‘z-o‘zini nazorat qilish uchun savollar beradi (4-ilova)	Javob yozadi
	3.4 Navbatdagi mashg‘ulotda ko‘riladigan mavzuni e’lon qiladi va “Insert” usulida jadvalga mustaqil ta’limga tayyorgarlik ko‘rishlarini so‘raydi (5-Ilova).	“Insert” jadvalni to‘ldiradilar

1-ilova

**MAVZU: MARKAZIY OSIYO REGIONIDAGI GEOSIYOSIY
JARAYONLAR**

Reja.

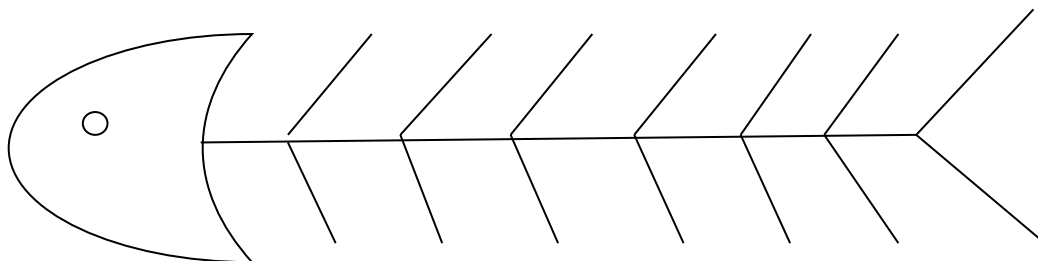
1. Markaziy Osiyo davlatlariga xavf solayotgan asosiy tahdidlar.
2. Narkobiznes, uyushgan jinoyatchilik, xalqaro terrorizm, diniy ekstremizm masalalari.

O‘quv mashg‘ulotining maqsadi: Talabalarga geosiyosiy munosabatlar tizimida Markaziy Osiyoning tutgan o‘rni masalasi, uning geosiyosiy mavqei, mintaqa mamlakati oldida turgan va ularning echimi bilan bog‘liq masalalar xususida tushuncha berish

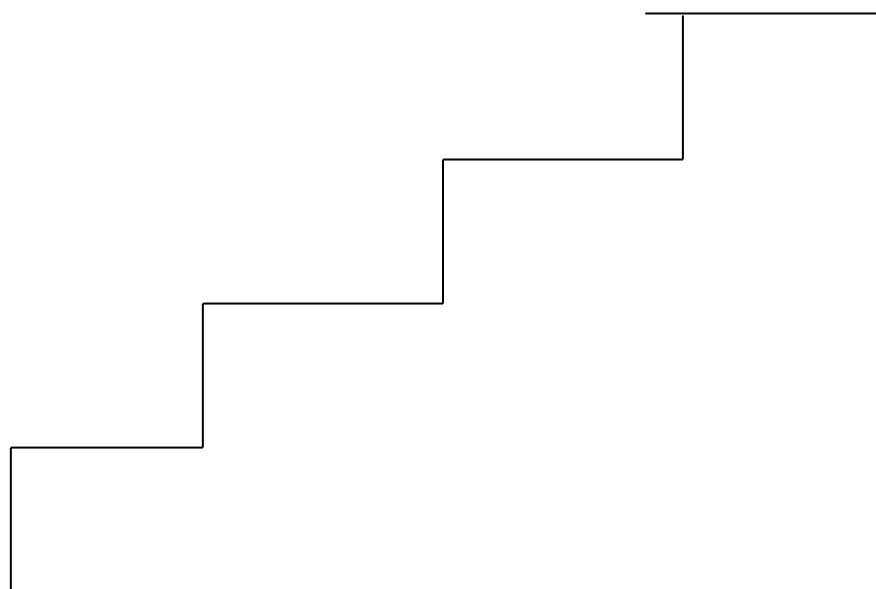
- ***O‘quv faoliyatining natijasi:*** Talabalar Markaziy Osiyo davlatlariga xavf solayotgan asosiy tahdidlar: suv resurslaridan foydalanish; atrof-muhit degradatsiyasi, millatlararo to‘qnashuvlarga sabab bo‘luvchi taxdidlardan ogoh bo‘lishadi. Afg‘onistonda kuchayotgan narkobiznes, uyushgan jinoyatchilik, xalqaro terrorizm, diniy ekstremizm, uning mamlakatimiz xavfsizligiga taxdidning namoyon bo‘lish xususiyatlaridan voqif bo‘lishadi.

1-o'quv topshiriq

“Baliq skeleti” texnologiyasidan foydalanib, Markaziy Osiyoda xavfsizlik ta'minlash borasida o'z echimini kutayotgan muammolarni izohlang

2-o'quv topshiriq

“Zinama-zina” texnologiyasidan foydalangan holda **Milliy g'oyaning maqsadlari nimalardan iborat ekanligini yoriting**

Umumlashtiruvchi savollar

1. Markaziy Osiyo davlatlariga xavf solayotgan asosiy tahdidlar?
2. Suv resurslaridan foydalanish muammosi?
3. Millatlararo to'qnashuvlar zamini nimalarda aks etadi?
3. Narkobiznes, uyushgan jinoyatchilik, xalqaro terrorizm, diniy ekstremizm tahdidlari?
4. Markaziy Osiyoda ekologik vaziyatning namoyon bo'lish xususiyatlari. мафкуранинг асосий г'ояларини айтинг.

Insert usulidan foydalanib ishlash qoidasi

1. Ma'ruza matnini o'qib, matnning chetiga quyidagi belgilarni qo'yib chiqing:

V– bilaman

+ - men uchun yangi ma'lumot

-- men bilgan ma'lumotni inkor qiladi

? – noaniq (aniqlashtirish talab qiladigan) qo'shimcha ma'lumot.

2. Olingan natijalarni jadval shaklida rasmiylashtiring.

Mavzu savollari	V	-	+	?
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				

**YANGI MING YILLIKDA MARKAZIY OSIYODA
XAVFSIZLIKNI TA'MINLASH MUAMMOLARI**

Mashg'ulot vaqti-2 soat	Talabalar soni: 25 – 65 gacha
Mashg'ulot shakli	Mavzu bo'yicha bilimlarni kengaytirish va mustahkamlash yo'zasi dan seminar mashg'uloti
Seminar mashg'uloti rejası	1. Markaziy Osiyo davlatlariga xavf solayotgan asosiy tahdidlar. 2. Markaziy Osiyoda ekologik vaziyatning namoyon bo'lish xususiyatlari. 3. Suvning tanqisligi va sho'rlanganligi. Suv muammosining siyosiy tus olishi
O'quv mashg'ulotining maqsadi: Talabalarga geosiyosiy munosabatlar tizimida ShHT ni tutgan o'rni, uning to'zilislini ob'ektiv zaruriyat ekanligini, ShHT va O'zbekiston munosabatlari, amal qiladigan tamoyillar xususida ma'lumot berish	
Pedagogik vazifalar: • ShHT ning tashkil etilishi ob'ektiv zaruriyat sifatida. Tashkilotning mintaqa va jahon siyosatini belgilashdagi ahamiyati. ShHT ning iqtisodiy munosabatlarni rivojlantirishdagi ahamiyatini tushuntirish. • ShHT ning mintaqa xavfsizligini ta'minlashdagi ahamiyati. ShHT va Osiyo integratsiyasi masalalari. O'zbekistonning bu tizimdagi iqtisodiy va xavfsizlikni ta'min etish bobidagi manfaatlari xususida ma'lumot berish.	O'quv faoliyati natijalari: • Talabalar ShHT ning tashkil etilishi ob'ektiv zaruriyat sifatida. Tashkilotning mintaqa va jahon siyosatini belgilashdagi ahamiyati. ShHT ning iqtisodiy munosabatlarni rivojlantirishdagi ahamiyatini tushuntirib etishadi • ShHT ning mintaqa xavfsizligini ta'minlashdagi ahamiyati, ShHT va Osiyo integratsiyasi masalalari, O'zbekistonning bu tizimdagi iqtisodiy va xavfsizlikni ta'min etish bobidagi manfaatlari xususida ma'lumotga ega bo'lishadi.
Ta'lim berish usullari	“Tarmoqlash”, “Baliq skeleti”, “FSMU”, “Insert” texnologiyalariga asoslangan munozara, suhbat, aqliy hujum, tezkor-so'rov
Ta'lim berish shakllari	jamoaviy, guruhlarda ishlash; yangi ped.texnologiyalari
Ta'lim berish vositalari	Ma'ruza matni, o'quv materiallari, marker, skotch, qog'oz
Ta'lim berish sharoiti	Texnik ta'minlangan, guruhlarda ishlash uchun mo'ljallangan auditoriya
Monitoring va baholash	Og'zaki nazorat: savol-javob

**YANGI MING YILLIKDA MARKAZIY OSIYODA XAVFSIZLIKNI TA'MINLASH
MUAMMOLARI**
mavzusida seminar mashg'uloti
TEXNOLOGIK XARITASI

<i>Ish jarayonlari vaqti</i>	<i>Faoliyat mazmuni</i>	
	<i>O'qituvchi</i>	<i>Talaba</i>
1 bosqich. Kirish (10 daqiqa)	1.1. Seminar mashg'ulotining mavzusi, rejasini e'lon qiladi, o'quv mashg'ulotining maqsadi va o'quv faoliyat natijalarini tushuntiradi (1-ilova)	Tinglaydi, mavzu nomini yozib oladi
	1.2. Mashg'ulotni o'tkazish shaklini e'lon qiladi.	Yozib oladi
2 bosqich. Asosiy jarayon (60 daqiqa)	5. Mavzu rejasining birinchi punkti rejasini bo'yicha "Tarmoqlash" usulidan foydalangan holda talabalarga quyidagi savol bilan murojaat qiladi: ShHT tashkil etilishining asosiy bosqichlari va unga ehtiyoj nimada edi? (2-ilova)	Yozadi, savolga javob beradi.
	2.2. Mavzu rejasining ikkinchi punkti bo'yicha «Zinama-zina» usulidan foydalangan holda talabalarga quyidagi savol bilan murojaat qiladi: ShHT tashkil etilishi, to'zilishi va tamoyillari? (3-ilova)	Yozadi, savolga javob beradi.
3 bosqich. Yakuniy bosqich (10 daqiqa)	3.1 Mavzu bo'yicha umumiy xulosa qilinadi.	Tinglaydilar
	3.2. Talabalarining olgan baholarini e'lon qilindi	Yozib oladi
	3.3. O'z-o'zini nazorat qilish uchun savollar beradi (4-ilova)	Javob yozadi
	3.4 Navbatdagi mashg'ulotda ko'riladigan mavzuni e'lon qiladi va "Insert" usulida jadvalga mustaqil ta'limga tayyorgarlik ko'rishlarini so'raydi (5-Ilova).	"Insert" jadvalni to'ldiradilar

1-ilova

**Mavzu: YANGI MING YILLIKDA MARKAZIY OSIYODA XAVFSIZLIKNI TA'MINLASH
MUAMMOLARI**

Reja.

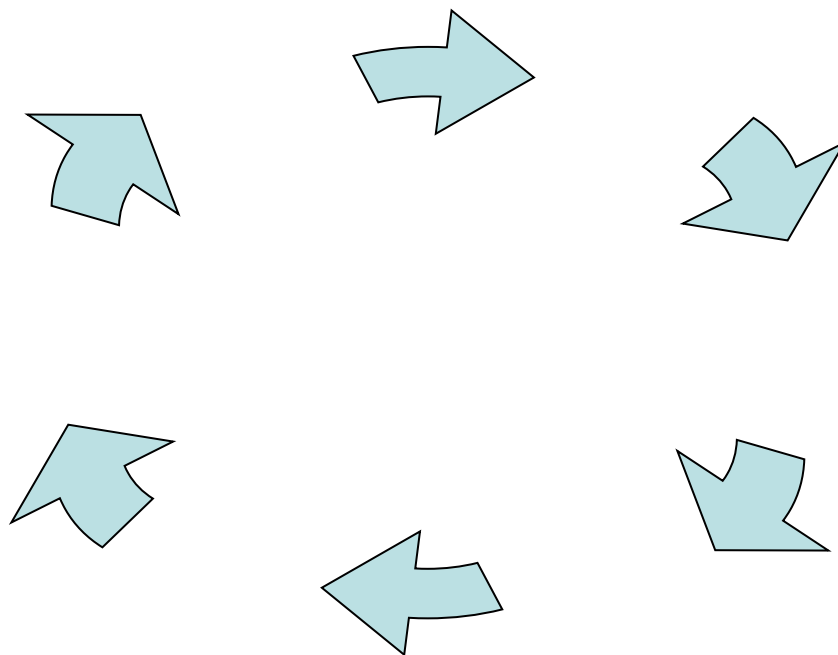
1. Markaziy Osiyo davlatlariga xavf solayotgan asosiy tahdidlar.
2. Markaziy Osiyoda ekologik vaziyatning namoyon bo'lish xususiyatlari.
3. Suvning tanqisligi va sho'rlanganligi. Suv muammosining siyosiy tus olishi

O'quv mashg'ulotining maqsadi: Talabalarga geosiyosiy munosabatlar tizimida ShHT ni tutgan o'rni, uning to'zilishini ob'ektiv zaruriyat ekanligini, ShHT va O'zbekiston munosabatlari, amal qiladigan tamoyillar xususida ma'lumot berish

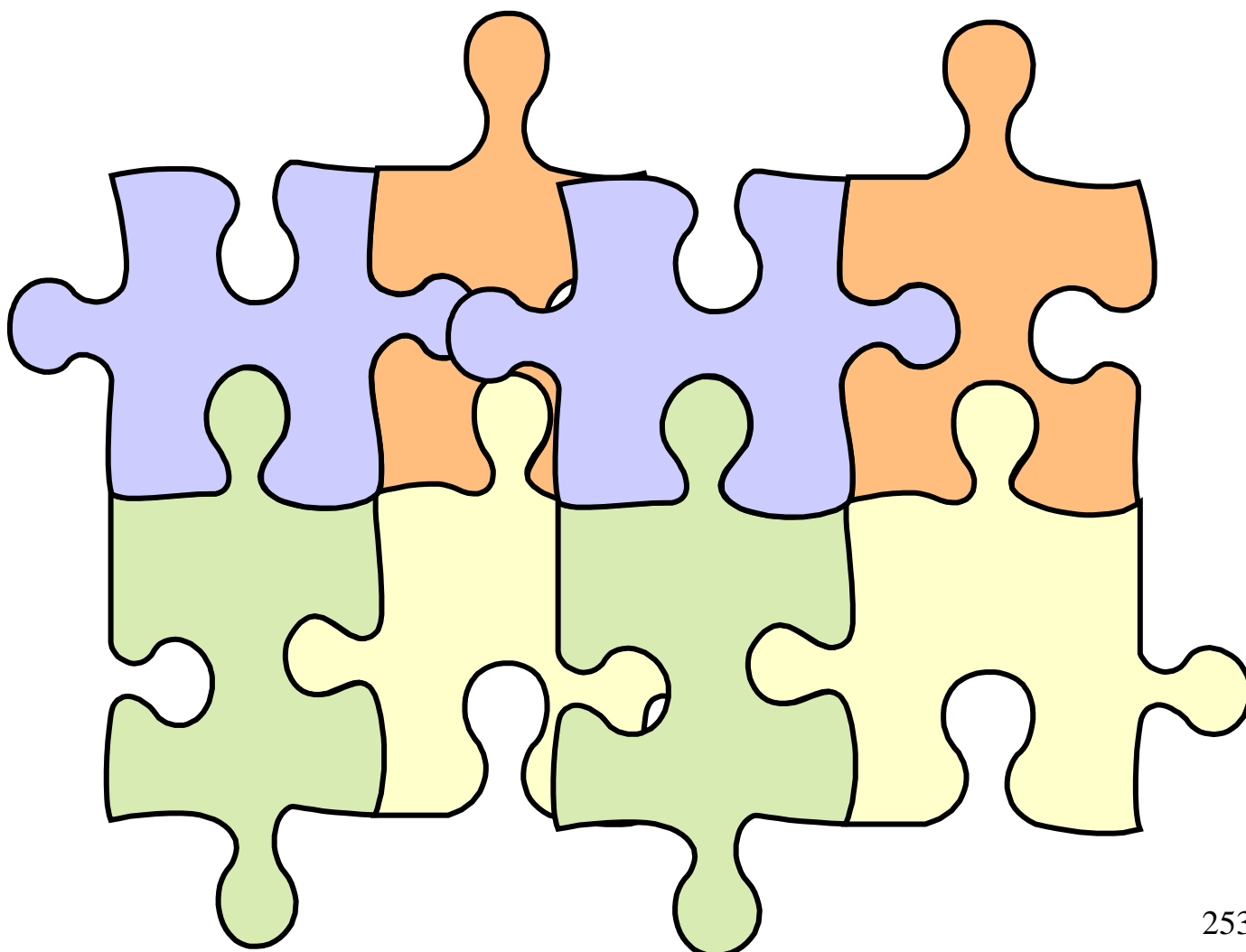
O'quv faoliyatining natijasi: Talabalar ShHT ning tashkil etilishi ob'ektiv zaruriyat sifatida. Tashkilotning mintaqa va jahon siyosatini belgilashdagi ahamiyati. ShHT ning iqtisodiy munosabatlarni rivojlantirishdagi ahamiyatini tushuntirib etishadi, ShHT ning mintaqa xavfsizligini ta'minlashdagi ahamiyati, ShHT va Osiyo integratsiyasi masalalari, O'zbekistonning bu tizimdagi iqtisodiy va xavfsizlikni ta'min etish bobidagi manfaatlarini xususida ma'lumotga ega bo'lishadi

“Tarmoqlash” texnologiyasi

Markaziy Osiyo davlatlariga xavf solayotgan asosiy tahdidlar *nimalardan iborat?*

“**Yahlitlik**” Markaziy Osiyoda ekologik vaziyatning namoyon bo‘lish xususiyatlari aniqlang?

4-ilova:

Umumlashtiruvchi savollar

1. Markaziy Osiyo davlatlariga xavf solayotgan asosiy tahdidlar?
2. Suv resurslaridan foydalanish; atrof-muhit degradatsiyasi?
3. millatlararo to'qnashuvlar, narkobiznes, uyushgan jinoyatchilik?
4. xalqaro terrorizm, diniy ekstremizm va demografiya?

5-ilova:

Insert usulidan foydalanib ishlash qoidasi

1. Ma'ruza matnini o'qib, matnning chetiga quyidagi belgilarni qo'yib chiqing:

V – bilaman

+ - men uchun yangi ma'lumot

- - men bilgan ma'lumotni inkor qiladi

? – noaniq (aniqlashtirish talab qiladigan) qo'shimcha ma'lumot.

2. Olingan natijalarni jadval shaklida rasmiylashtiring.

Mavzu savollari	V	-	+	?
1.				
2.				
3.				

**YANGI MING YILLIKDA MARKAZIY OSIYODA XAVFSIZLIKNI TA'MINLASH
MUAMMOLARI**

Mashg'ulot vaqti-2 soat	Talabalar soni: 25 – 65 gacha
Mashg'ulot shakli	Mavzu bo'yicha bilimlarni kengaytirish va mustahkamlash yo'zsidan seminar mashg'uloti
Seminar mashg'uloti rejasi	1. Milliy-hududiy chegaralash va uning okibatlarini 2. Afg'oniston - MO xavfsizligiga asosiy tahdid. 3. Integratsiya –muammolarning echimining asosiy omili sifatida
O'quv mashg'ulotining maqsadi: Talabalarga Markaziy Osiyo davlatlariga xavf solayotgan asosiy tahdidlar: suv resurslaridan foydalanish; atrof-muhit degradatsiyasi, millatlararo to'qnashuvlar, narkobiznes, uyushgan jinoyatchilik, xalqaro terrorizm, diniy ekstremizm va demografiyani tushuntirib berish.	
Pedagogik vazifalar: • ShHT ning tashkil etilishi ob'ektiv zaruriyat sifatida. Tashkilotning mintaq va jahon siyosatini belgilashdagi ahamiyati. ShHT ning iqtisodiy munosabatlarni rivojlantirishdagi ahamiyatini tushuntirish. • ShHT ning mintaq xavfsizligini ta'minlashdagi ahamiyati. ShHT va Osiyo integratsiyasi masalalari. O'zbekistonning bu tizimdagi iqtisodiy va xavfsizlikni ta'min etish bobidagi manfaatlari xususida ma'lumot berish.	O'quv faoliyati natijalari: • Talabalar Markaziy Osiyo davlatlariga xavf solayotgan asosiy tahdidlar: suv resurslaridan foydalanish; atrof-muhit degradatsiyasi, millatlararo to'qnashuvlar, narkobiznes, uyushgan jinoyatchilik, xalqaro terrorizm, diniy ekstremizm va demografiya munosabatlarni rivojlantirishdagi ahamiyatini tushuntirib etishadi • Afg'oniston - MO xavfsizligiga asosiy tahdid. MO xavfsizlikning ta'minlashda ODKB ning tutgan o'rnini. Integratsiya –muammolarning echimining asosiy omili bobidagi manfaatlari xususida ma'lumotga ega bo'lishadi.
Ta'lim berish usullari	“Tarmoqlash”, “Baliq skeleti”, “FSMU”, “Insert” texnologiyalariga asoslangan munozara, suhbat, aqliy hujum, tezkor-so'rov
Ta'lim berish shakllari	jamoaviy, guruhlarda ishlash; yangi ped.texnologiyalari
Ta'lim berish vositalari	Ma'ruza matni, o'quv materiallari, marker, skotch, qog'oz
Ta'lim berish sharoiti	Texnik ta'minlangan, guruhlarda ishlash uchun mo'ljallangan auditoriya
Monitoring va baholash	Og'zaki nazorat: savol-javob

**YANGI MING YILLIKDA MARKAZIY OSIYODA XAVFSIZLIKNI TA'MINLASH
MUAMMOLARI**
mavzusida seminar mashg'uloti
TEXNOLOGIK XARITASI

<i>Ish jarayonlari vaqti</i>	<i>Faoliyat mazmuni</i>	
	<i>O'qituvchi</i>	<i>Talaba</i>
1 bosqich. Kirish (10 daqiqa)	1.1. Seminar mashg'ulotining mavzusi, rejasini e'lon qiladi, o'quv mashg'ulotining maqsadi va o'quv faoliyat natijalarini tushuntiradi (1-ilova)	Tinglaydi, mavzu nomini yozib oladi
	1.2. Mashg'ulotni o'tkazish shaklini e'lon qiladi.	Yozib oladi
2 bosqich. Asosiy jarayon (60 daqiqa)	6. Mavzu rejasining birinchi punkti rejasini bo'yicha "Tarmoqlash" usulidan foydalangan holda talabalarga quyidagi savol bilan murojaat qiladi: ShHT tashkil etilishining asosiy bosqichlari va unga ehtiyoj nimada edi? (2-ilova)	Yozadi, savolga javob beradi.
	2.2. Mavzu rejasining ikkinchi punkti bo'yicha «Zinama-zina» usulidan foydalangan holda talabalarga quyidagi savol bilan murojaat qiladi: ShHT tashkil etilishi, to'zilishi va tamoyillari? (3-ilova)	Yozadi, savolga javob beradi.
3 bosqich. Yakuniy bosqich (10 daqiqa)	3.1 Mavzu bo'yicha umumiy xulosa qilinadi.	Tinglaydilar
	3.2. Talabalarning olgan baholarini e'lon qilinadi	Yozib oladi
	3.3. O'z-o'zini nazorat qilish uchun savollar beradi (4-ilova)	Javob yozadi
	3.4 Navbatdagi mashg'ulotda ko'riladigan mavzuni e'lon qiladi va "Insert" usulida jadvalga mustaqil ta'limga tayyorgarlik ko'rishlarini so'raydi (5-Ilova).	"Insert" jadvalni to'ldiradilar

1-ilova

Mavzu: YANGI MING YILLIKDA MARKAZIY OSIYODA XAVFSIZLIKNI TA'MINLASH MUAMMOLARI

Reja.

1. Milliy-hududiy chegaralash va uning okibatlari
2. Afg'oniston - MO xavfsizligiga asosiy tahdid.

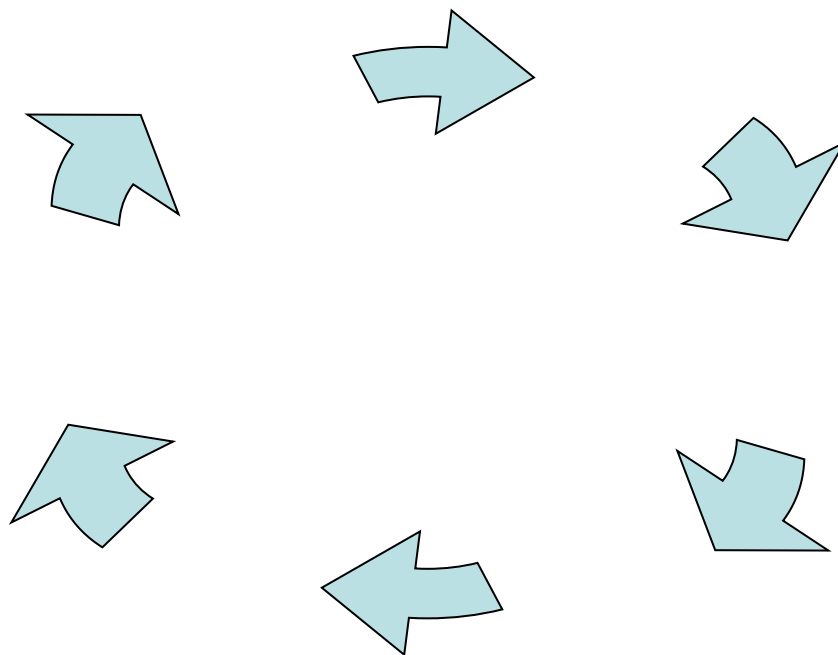
3. Integratsiya –muammolarning echimining asosiy omili sifatida

O'quv mashg'ulotining maqsadi: Talabalarga geosiyosiy munosabatlar tizimida ShHT ni tutgan o'rni, uning to'zilishini ob'ektiv zaruriyat ekanligini, ShHT va O'zbekiston munosabatlari, amal qiladigan tamoyillar xususida ma'lumot berish

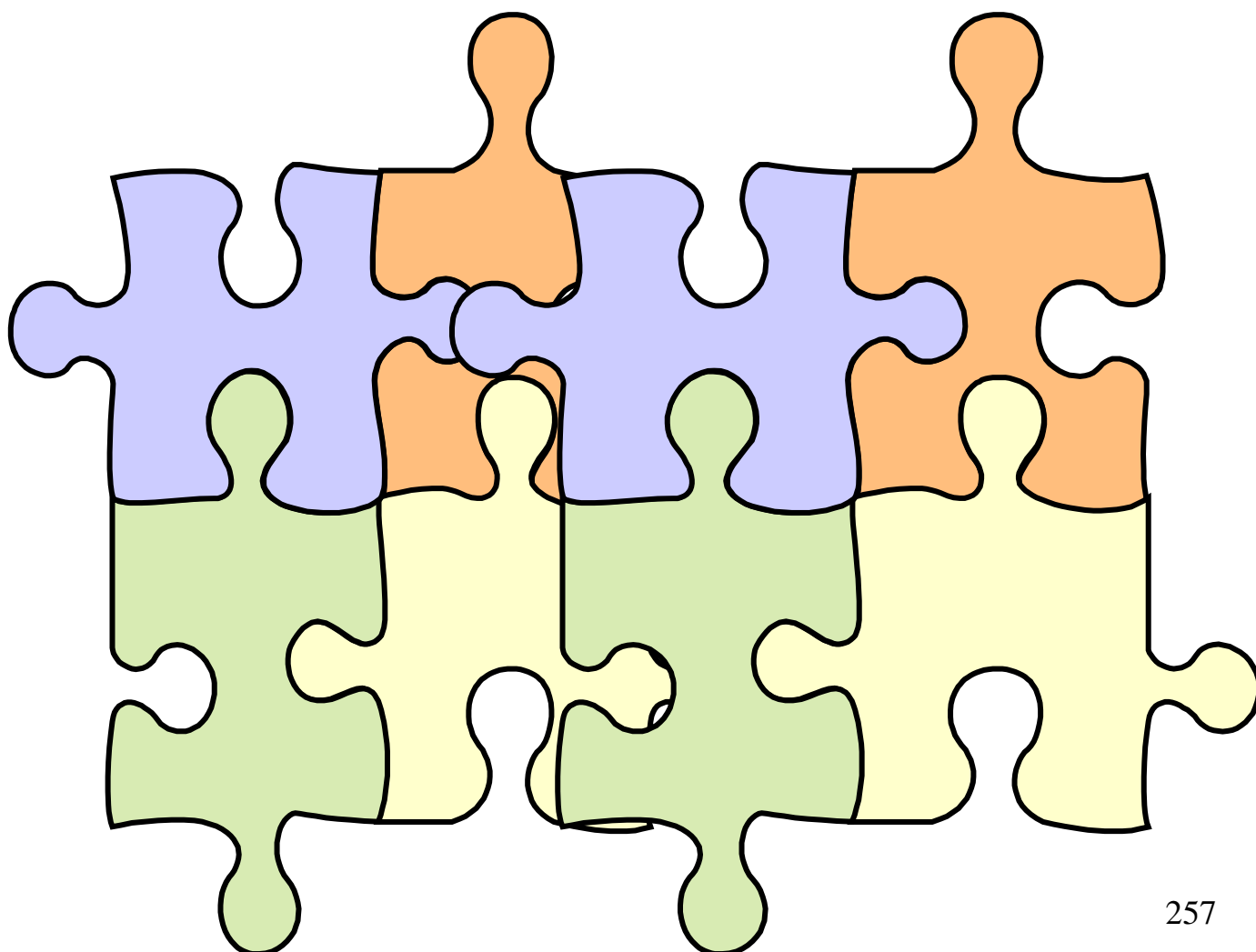
O'quv faoliyatining natijasi: Talabalar ShHT ning tashkil etilishi ob'ektiv zaruriyat sifatida. Tashkilotning mintaq va jahon siyosatini belgilashdagi ahamiyati. ShHT ning iqtisodiy munosabatlarni rivojlantirishdagi ahamiyatini tushuntirib etishadi, ShHT ning mintaq xavfsizligini ta'minlashdagi ahamiyati, ShHT va Osiyo integratsiyasi masalalari, O'zbekistonning bu tizimdagi iqtisodiy va xavfsizlikni ta'min etish bobidagi manfaatlari xususida ma'lumotga ega bo'lishadi

“Tarmoqlash” texnologiyasi

Milliy-hududiy chegaralash va uning okibatlari *nimalardan iborat?*

“Yahlitlik” Milliy-hududiy chegaralash va uning okibatlarini aniqlang?

Umumlashtiruvchi savollar

1. 1. Ittifoqdan qolgan og‘ir meros.
2. Milliy-hududiy chegaralash va uning okibatlari: Farg‘ona va O‘sh voqealari.
3. O‘zbekistonda milliy siyosatning asosiy tamoyillari.
4. Afg‘oniston - MO xavfsizligiga asosiy tahdid.
5. Integratsiya –muammolarning echimining asosiy omili sifatida

Insert usulidan foydalanib ishlash qoidasi

1. Ma’ruza matnini o‘qib, matnning chetiga quyidagi belgilarni qo‘yib chiqing:

V – bilaman

+ - men uchun yangi ma’lumot

- - men bilgan ma’lumotni inkor qiladi

? – noaniq (aniqlashtirish talab qiladigan) qo‘shimcha ma’lumot.

2. Olingan natijalarni jadval shaklida rasmiylashtiring.

Mavzu savollari	V	-	+	?
1.				
2.				
3.				

SEMINAR MASHG‘ULOTLARNING TA‘LIM TEXNOLOGIYASI

mavzu:	O‘ZBEKISTON VA SHHT GEOSIYOSIY ISTIQBOLLARI

Seminar mashg‘ulotining o‘qitish texnologiyasi:

<i>Vaqt</i> –2 soat	Talabalar soni: 25-30 nafar
<i>O‘quv mashg‘ulotining shakli:</i>	Talabalarning bilimlarini yanada chuqurlashtirish, mustaqil ishlash ko‘nikmalarini rivojlantirish bo‘yicha seminar mashg‘uloti mashg‘uloti
<i>Amaliy mashg‘ulotining rejasi</i>	1. Tashkilotning mintaqa va jahon siyosatini belgilashdagi ahamiyati. 2. O‘zbekistonning ShHT dagi iqtisodiy va xavfsizlikni ta‘min etish bobidagi manfaatlari.
<i>O‘quv mashg‘ulotining maqsadi:</i> Talabalarga geosiyosiy munosabatlar tizimida ShHT ni tutgan o‘rni, uning to‘zilishini ob‘ektiv zaruriyat ekanligini, ShHT va O‘zbekiston munosabatlari, amal qiladigan tamoyillar xususida ma‘lumotga ega bo‘lishlariga erishish	
<i>Pedagogik vazifalar:</i> -ma‘ruzada olingan bilimlarni mustahkamlash va ular asosida dokladlar tayyorlash ko‘nikmalari xosil qilish; - bilimlarni tizimlashtirish, taqqoslash, umumlashtirish va tahlil qilish	<i>O‘quv faoliyatining natijalari:</i> Talaba: • ShHT ning tashkil etilishi ob‘ektiv zaruriyat ekanini bayon etishadi. • O‘zbekistonning ShHT dagi iqtisodiy va xavfsizlikni ta‘min etish bobidagi manfaatlari yoritib berishadi. •
<i>O‘qitish uslubi va texnikasi</i>	savol-javob, test, idrok xaritasi
<i>O‘qitish vositalari</i>	Ma‘ruzalar matni, tarqatma materiallar, slaydlar, proektor, chizmalar uchun marker va A4 hajmdagi qog‘ozlar, doska, bo‘r
<i>O‘qitish shakli</i>	Individual va jamoada ishlash
<i>O‘qitish shart-sharoiti</i>	Proektor, komp‘yutor bilan jihozlangan, kichik guruhlar bilan ishlashga moslashtirilgan auditoriya

Seminar mashg'ulotining texnologik xaritasi:

Bosqichlar, vaqti	Faoliyat mazmuni:	
	O'qituvchi:	Talaba:
1-bosqich. Kirish (10 min)	1.1. Mavzu, rejani e'lon qilib, mazkur dars jarayonining qanday tashkil etilishini tushuntiradi 1.2. Mavzuga qay tarzda tayyorgarlik ko'rish yo'zasidan maslahat beradi	1.1 Rejani yozib oladi, darsga ijodiy yondoshishga kirishadi.
2-bosqich. Asosiy qism (50 min)	2.1. Seminar mashg'ulotidan qanday natija kutilayotganini ma'lum qiladi. 2.2. Barcha talabalarga savollar bilan murojaat qiladi? (1-ilova) 2.3. Har bir javobni diqqat bilan tinglaydi. 2.4. Talabalarga "ShHT tashkil etilishini ob'ektiv zaruriyat ekanligini" ushbu "Kanday" diagrammasi asosida (2-ilova) kursatishlari va izoxlashlari lozimligini uqtiradi. 2.5. Javoblarni izohlaydi.	2.1. Seminar mashg'uloti natijalarini tahlil qiladi. 2.2. Berilgan savollarga to'g'ri va aniq javob berishga harakat qiladi. 2.3. Kursdoshlarining javoblarini ham diqqat bilan tinglaydi. 2.5. Javoblarni solishtiradi, xatolari bo'lsa to'g'rilaydi
3-bosqich: Bilimlarni yanada mustahkamlash (10 min)	3.1 "Nima uchun" texnikasi yordamida tuplangan ma'lumotlarni guruxlarga ajratish kilish. 3.2. ma'lumotlarni tahlil qiladi.	3.1. Ma'lumotlarni guruxlarga ajratishadi 3.2. Ma'lumotlarni tahlil qiladi
4-bosqich: Yakuniy qism: (10 min)	4.1. Seminarni yakunlab talabalarni baholaydi, eng faol ishtirok etgan talabalarni alohida rag'batlantiradi. 4.2. Mustaqil ish uchun kelgusi seminar mashg'ulotigacha "O'zbekistonning ShHT dagi iqtisodiy va xavfsizlikni ta'min etish bobidagi manfaatlari" mavzusida "Idrok xaritasi" to'zib kelishni topshiradi	4.1. Eshitadi, 4.2. Mustaqil ish uchun vazifani yozib oladi va vazifa yo'zasidan tushunmagan joylarini so'rab oladi.

Tayanch tushunchalar: ShHT, mintaqaviy xavfsizlik, globallashuv, integratsiya, terrorizm, Ma'naviy tahdid, global xavfsizlik, "ommaviy madaniyat" tamoyillari,

1-ilova:

O'quv topshiriqlari

Nazorat savollari:

1. ShHT ning tashkil etilishi ob'ektiv zaruriyat sifatida.
2. Tashkilotning mintaq va jahon siyosatini belgilashdagi ahamiyati.
3. ShHT ning iqtisodiy munosabatlarni rivojlantirishdagi ahamiyati.
4. ShHT ning mintaq xavfsizligini ta'minlashdagi ahamiyati.
5. ShHT va Osiyo integratsiyasi masalalari.
6. O'zbekistonning ShHT dagi iqtisodiy va xavfsizlikni ta'min etish bobidagi manfaatlari.

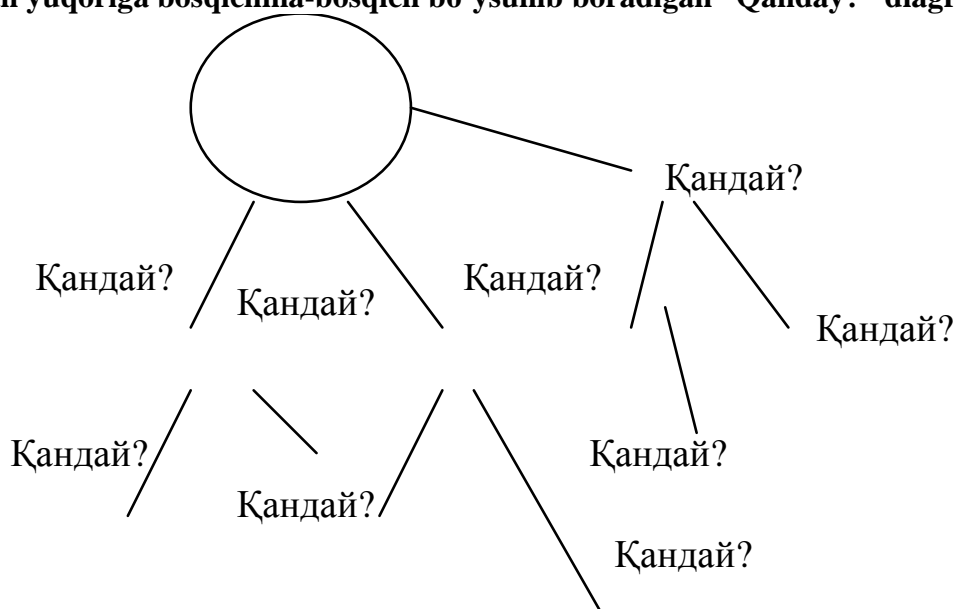
«QANDAY?» IERARXIK DIAGRAMMASI
-muammo haqida butunligicha umumiy taassurot olish imkonini beruvchi mantiqiy bir qator savollar. Tizimli, ijodiy, tahliliy mushohada qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Diagrammani tuzish qoidalarini bilan tanishiladi.
Yakka (juftlikda) diagramma tuziladi.

Juftlarga birlashadi, o'z diagrammalarini taqqoslaydi va qo'shimchalar kiritadi.

Natijalar taqdimoti

Quyidan yuqoriga bosqichma-bosqich bo'ysunib boradigan «Qanday?» diagrammasi

«Qanday?» diagrammasini to‘zish qoidalari

1. Ko‘p hollarda sizga muammolarni hal etishda «Nima qilish kerak?» degan savol haqida o‘ylashga hojat bo‘lmaydi. Muammo asosan «Buni qanday qilish kerak?» qabilida bo‘ladi. «Qanday?» - muammoni hal etishda asosiy savol hisoblanadi.

«Qanday?» ierarxiya diagrammasi muammo haqida yaxlit umumiy tasavvurga ega bo‘lish uchun imkon beradigan savollar mantiqiy zanjiri ko‘rinishida bo‘ladi.

Ketma-ket ravishda «Qanday?» savolini qo‘yish orqali siz muammoni hal etishning barcha imkoniyatlarini tadqiq etibgina qolmay, balki ularni amalga oshirish usullarini ham o‘rganasiz.

Diagramma sodda darajadagi savol bilan boshlanadi. Muammoni hal etishning pastki (quyi) darajasi birinchi navbatdagi harakatlar ro‘yxatiga mos keladi.

2. O‘ylamasdan, baholamasdan va ularni o‘zaro solishtirmasdan turib tezlik bilan barcha g‘oyalarni yozish lozim bo‘ladi.

3. Diagramma hech qachon tugallanmaydi: unga yangi g‘oyalarni kiritish mumkin bo‘ladi.

4. Agarda savol sxemada bir qancha «shoxlar»da qaytarilsa, demak, u nisbatan muhimdir. U muammoni hal etishda muhim qadami bo‘lishi mumkin.

5. Yangi g‘oyalarni grafik ko‘rinishda qayd etishni o‘zingiz hal eting: daraxt yoki kaskad ko‘rinishida, yuqoridan pastga yoki chapdan o‘ngga. Eng muhimi – shuni esda tuting: nisbatan ko‘p miqdordagi foydali g‘oyalarni va muammo echimlarini topishga imkon beradigan usul eng maqbul usul hisoblanadi.

6. Agarda siz to‘g‘ri savol bersangiz va optimist bo‘lsangiz, u holda diagramma (texnika) har qanday muammo echimini topib berishni kafolatlaydi.

3-ilova:

«Nima uchun?» sxemasi

«Nima uchun?»

sxemasi

- muammoning dastlabki sababini aniqlash bo‘yicha bir butun qator qarashlar.

Tizimli, ijodiy, tahliliy mushohada qilish

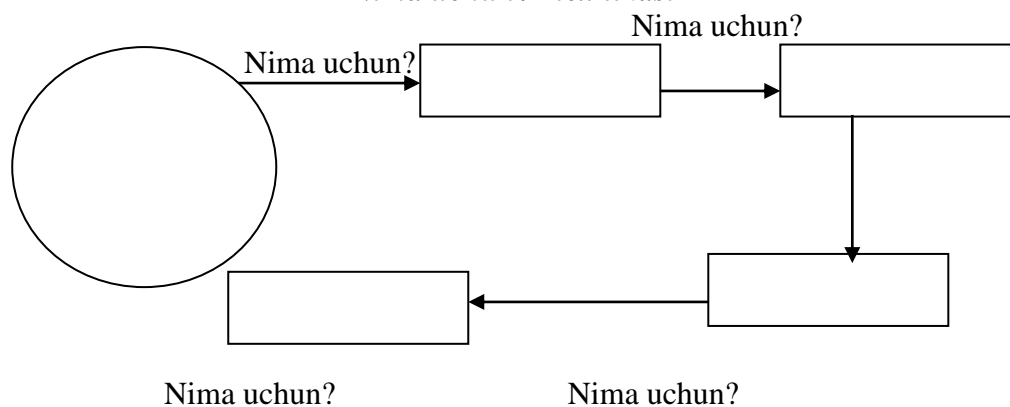
ko‘nikmalarini rivojlantiradi

«Nima uchun?» sxemasini tuzish qoidalari bilan tanishadi. Yakka tartibda (juftlikda) muammo shakllantiriladi. «Nima uchun?» so‘rog‘i bilan strelka chiziladi va ushbu savolga javob yoziladi. Ushbu jarayon muammoni keltirib chiqargan ildiz yashiringan sababi o‘rnatilmaguncha davom ettiriladi.

Mini guruhlariga birlashadi, o‘z sxemalarini taqqoslaydi va qo‘shimchalar kiritadi. Umumiy sxemaga jamlaydi.

Natijalar taqdimoti

«Nima uchun?» texnikasi

«Nima uchun?» sxemasini to‘zish qoidalari

1. Qanday piktogrammadan: aylana yoki to‘g‘ri to‘rtburchakdan foydalanishingizni o‘zingiz hal etasiz.
2. Mulohazalar sxema zanjiri turini: chiziqli, nochiziqli, spiralsimon (dastlabki holatni markazga yoki chetga joylashtirib) bo‘lishligini o‘zingiz tanlaysiz.
3. Strelka sizning qidiruv yo‘nalishingizni belgilaydi: dastlabki holatdan so‘ngi natija.

SEMINAR MASHG'ULOTLARINING TA'LIM TEXNOLOGIYASI

MAB3y	«YANGI KATTA O'YIN» KONTSEPTSIYASI VA UNING GEOSIYOSIY MOHIYATI.

Ta'lim berish texnologiyasining modeli

Mashg'ulot vaqti-2 soat	Talabalar soni: 25 – 65 gacha
Mashg'ulot shakli	Mavzu bo'yicha bilimlarni kengaytirish va mustahkamlash yo'zasi dan seminar mashg'uloti
<i>Seminar mashg'uloti rejasi</i>	1. Markaziy Osiyo yangi siyosiy munosabatlar tizimida . 2. Markaziy Osiyoning geosiyosiy imkoniyatlari
<i>O'quv mashg'ulotining maqsadi:</i> Talabalarga “Yangi katta o‘yin” kontsepsiyasi va uning geosiyosiy mohiyati, Markaziy Osiyoni yangi siyosiy munosabatlar tizimidagi o‘rni, regionning tabiiy-geografik imkoniyatlari va bu erda geosiyosiy manfaatlarni maqsadlari xususida tushuncha berish orqali, ularda ogohlik ko‘znikmalarini shakllantirish. .	
<i>Pedagogik vazifalar:</i> • «Yangi katta o‘yin» kontsepsiyasi va uning geosiyosiy mohiyati to‘g‘risida ma’lumot berish • Markaziy Osiyo yangi siyosiy munosabatlar tizimida tutgan o‘rni, regionning tabiiy-geografik imkoniyatlari xususida tushuncha berish.	<i>O'quv faoliyati natijalari:</i> ▪ Talabalar «Yangi katta o‘yin» kontsepsiyasi va uning geosiyosiy mohiyati to‘g‘risida ma’lumotga ega bo‘lishadi. ▪ Talabalar Markaziy Osiyoning yangi siyosiy munosabatlar tizimida tutgan o‘rni, regionning tabiiy-geografik imkoniyatlari xususida tushunchaga ega bo‘lishadi.
<i>Ta'lim berish usullari</i>	“Tarmoqlash”, “Baliq skeleti”, “FSMU”, “Insert” texnologiyalariga asoslangan munozara, suhbat, aqliy hujum, tezkor-so‘rov
<i>Ta'lim berish shakllari</i>	jamoaviy, guruhlarda ishlash; yangi ped.texnologiyalari
<i>Ta'lim berish vositalari</i>	Ma’ruza matni, o‘quv materiallari, marker, skotch, qog‘oz
<i>Ta'lim berish sharoiti</i>	Texnik ta’minlangan, guruhlarda ishlash uchun mo‘ljallangan auditoriya
<i>Monitoring va baholash</i>	Og‘zaki nazorat: savol-javob

“«YANGI KATTA O‘YIN» KONTSEPTSIYASI VA UNING GEOSIYOSIY MOHIYATI”
mavzusida seminar mashg‘ulotining

TEXNOLOGIK XARITASI

<i>Ish jarayonlari vaqti</i>	<i>Faoliyat mazmuni</i>	
	<i>O‘qituvchi</i>	<i>Talaba</i>
1 bosqich. Kirish (10 daqiqa)	1.1. Amaliy mashg‘ulotning mavzusi, rejasini e‘lon qiladi, o‘quv mashg‘ulotining maqsadi va o‘quv faoliyat natijalarini tushuntiradi (1-ilova)	Tinglaydi, mavzu nomini yozib oladi
	1.2. Mashg‘ulotni o‘tkazish shaklini e‘lon qiladi	Yozib oladi
2 bosqich. Asosiy jarayon (60 daqiqa)	2.1. Mavzu rejasining birinchi punkti rejasi bo‘yicha “Tarmoqlash” usulidan foydalangan holda talabalarga quyidagi savol bilan murojaat qiladi: «Yangi Katta o‘yin» kontsepsiyasining mohiyati, uning geosiyosiy manfaatlari tizimiga nima kiradi? (2-ilova)	Yozadi, savolga javob beradi.
	2.2. Mavzu rejasining ikkinchi punkti bo‘yicha «Baliq skeleti” usulidan foydalangan xolda talabalarga quyidagi savol bilan murojaat qiladi: «Yangi Katta o‘yin» kontsepsiyasining ishtirokchilari va ularning imkoniyatlari? (3-ilova)	Yozadi, savolga javob beradi.
3 bosqich. Yakuniy bosqich (10 daqiqa)	3.1 Mavzu bo‘yicha umumiy xulosa qilinadi.	Tinglaydilar
	3.2. Talabalarning olgan baholarini e‘lon qilinadi	Yozib oladi
	3.3. O‘z-o‘zini nazorat qilish uchun savollar beradi (7-ilova)	Javob yozadi
	3.4 Navbatdagi mashg‘ulotda ko‘riladigan mavzuni e‘lon qiladi va “Insert” usulida jadvalga mustaqil ta’limga tayyorgarlik ko‘rishlarini so‘raydi (8-Ilova).	“Insert” jadvalni to‘ldiradilar

1-ilova

MAVZU: “«YANGI KATTA O‘YIN» KONTSEPTSIYASI VA UNING GEOSIYOSIY MOHIYATI”

Reja.

1. Markaziy Osiyo yangi siyosiy munosabatlar tizimida .
2. Markaziy Osiyoning geosiyosiy imkoniyatlari

O‘quv mashg‘ulotining maqsadi: Talaba yoshlarga XX asr so‘ngida vujudga kelgan dunyoning siyosiy xaritasidagi keskin o‘zgarishlar, “Yangi katta o‘yin” kontsepsiyasi va uning geosiyosiy mohiyati, Markaziy Osiyoni yangi siyosiy munosabatlar tizimidagi o‘rni, regionning tabiiy-geografik imkoniyatlari va bu erda geosiyosiy manfaatlarni maqsadlari xususida tushuncha berish orqali, ularda ogohlik ko‘z nikmalarini shakllantirish.

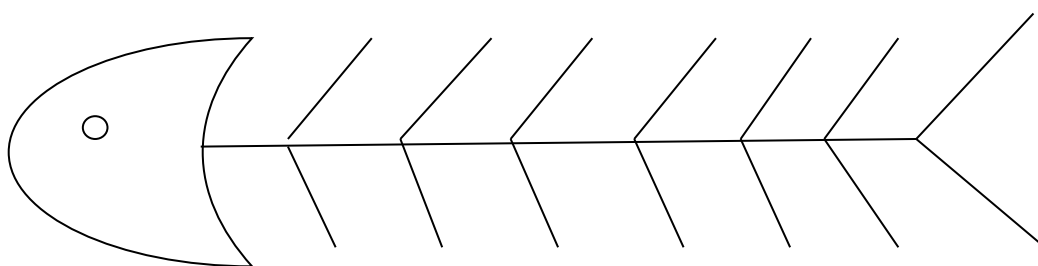
▪ ***O‘quv faoliyatining natijasi:*** Talabalar «Yangi katta o‘yin» kontsepsiyasi va uning geosiyosiy mohiyati to‘g‘risida ma’lumotga ega bo‘lishadi, Markaziy Osiyoning yangi siyosiy munosabatlar tizimida tutgan o‘rni, regionning tabiiy-geografik imkoniyatlari xususida tushunchaga ega bo‘lishadi.

“Tarmoqlash” texnologiyasi

«Yangi katta o‘yin» qaysi sohalarda ustunlik qilishni davoladi?

“Baliq skeleti” texnologiyasidan foydalanib, Markaziy Osiyoning geosiyosiy imkoniyatlarini, omillarni yoritib

Umumlashtiruvchi savollar

1. «Yangi katta o‘yin» kontseptsiyasi va uning geosiyosiy mohiyati nimada?
2. Markaziy Osiyo yangi siyosiy munosabatlar tizimida qanday o‘rin tutadi?
3. Regionning tabiiy-geografik imkoniyatlari?
4. O‘zbekistonning jahon hamjamiyati bilan integratsiyasi jarayonida ijtimoiy hamkorlikning ahamiyatini yoritib

Insert usulidan foydalanib ishlash qoidasi

1. Ma'ruza matnini o'qib, matnning chetiga quyidagi belgilarni qo'yib chiqing:

V – bilaman

+ - men uchun yangi ma'lumot

- - men bilgan ma'lumotni inkor qiladi

? – noaniq (aniqlashtirish talab qiladigan) qo'shimcha ma'lumot.

2. Olingan natijalarni jadval shaklida rasmiylashtiring.

Mavzu savollari	V	-	+	?
1.				
2.				
3.				

**MILLIY G‘OYA, MA’NAYIYAT ASOSLARI VA HUQUQ TA’LIMI
TALABALARI UCHUN «GEOSIYOSAT ASOSLARI»
FANIDAN TEST SAVOLLARI**

	Test to’shirig’i	To’g’ri javob	Muqobil javob	Muqobil javob	Muqobil javob
1.	Ilmiy doirada birinchi bo’lib "geosiyosat" atamasini kim ishlatgan?	*shved olimi Rudolg’f CHellen	nemis olimi Fridrix Rattsel	Rus geosiyosatchisi N.Nartov	Amerika geosiyosatchisi Mexen
2.	uzoq vaqtlardan beri ma’lum bir milliy guruh tomonidan nazorat qilib kelinayotgan borliq bo’lib, o’sha borliqning aynan shu jamoaga tegishli ekanligini boshqa milliy jamoalar tomonidan tan olinishini nazarda tutadi. ba’zan maydon davlatlarning chegaralarini inkor etadi va boshqa geosiyosiy maydonlarni ham o’z ichiga qamrab oladi.	*endemik maydon	Toposiyosat	chegaraviy maydon	Toposiyosat
3.	Globalashuv atamasi kim tomonidan ishlatilgan?	*amerikalik olim T. Levitt	Shved olimi Rattsel	Rus olimi Vernadskiy	Chillen

4.	... – XX asrning ikkinchi yarmi - XXI asr boshida jahon jahon taraqqiyotida shakllangan yangi umumsayyoraviy tartibotlar, davlatlar va kishilar o'rtasida o'zaro aloqalarning kengayishi va murakkablashishi, dunyo miqyosida axborot makoni, kapital, tovar hamda ishchi kuchi bozorida integratsiyalashuv, atrof-muhitga texnogen ta'sirning kuchayishi, ommaviy madaniyat namunalarining keng tarqalishi, axborot-mafkuraviy va diniy –ekstremistik xurujlar xavfining ortib borishini ifoda etuvchi tushuncha	*Globallashuv	integratsiya	monopoliya	missionerlik
5.	Mafkuraviy immunitet nima?	*Shaxs, ijtimoiy guruq, millat, jamiyatni turli zararli qoyaviy ta'sirlardan qimoyalashga xizmat qiluvchi tizim.	Badiiy did va tafakkurni shakllantirish.	Odamlar va xalqlarning qalbi va ongini egallashga qaratilgan turli qoyalarning sinov maydoni	Jismoniy salomatlikni tiklash
6.	Globallashuv jarayonlarining asosiy o'lchamlaridan biri?	*globallashuv-jahonning gomogenlashuvi va universallasuvi jarayoni;	Ommaviy madaniyatning vujudga kelishi	Xalqaro mehnat taqsimoti	monopoliyalar
7.	uchun birinchi navbatda davlat yoki mintaqaning geografik maydoni muhim hisoblanadi. Faqatgina foydali qazilmalari yoki quruq maydonning kattaligi emas, balki ushbu makonning chegaralari nechog'li xavfsizlik jihatidan tahminlanganligi, transport va telekommunikatsiya tizimining qanday yo'lga qo'yilganligi, aholi turmush darajasining holati va shu kabi omillarning istiqbolini belgilab beradi.	*Tellurokratiya	Talassokratiya	Geostrategiya	Fiziosiyosat

8.	«Geopolitika» fanining otasi?	*nemis olimi Fridrix Rattsel	shved olimi Rudolg'f Chellen	Rus geosiyosatchisi N.Nartov	Amerika geosiyosatchisi Mexen
9.	1897 yilda tuzilgan. Barcha yahudiylarni Falastinga ko'chiruvchi va u yerda yahudiy davlatini tashkil etishni ko'zlagan harakat?	*Sionizm	ASEAN	XAMAS	Iudaizm
10.	Islom xalifaligini tiklash asosida musulmon xalqlarni yagona im'eriyaga birlashtirish qoyasini ilgari surayotgan zararli oqim nomini aniqlang	*Diniy ekstremizm	Shovinizm	Komunizm	Naturalizm
11.	Biz qanday jamiyat bar'o etmoqdamiz?	*Davlat mulki qukmron bo'lgan totalitar jamiyat	Xususiy mulk qukmron mavqeiga ega bo'lgan bozor iqtisodiyoti ga asoslangan inson'arvar jamiyat	qonun ustivor bo'lgan bozor iqtisodiyotiga asoslangan adolatli demokratik jamiyat	Odamlar farovonligi ta'minlanad igan jamiyat
12.	- davlatning strategik qudratiga tahsir etuvchi geografik, tarixiy, siyosiy va boshqa o'zaro bog'liq bo'lgan omillarni birgalikda ko'ruvchi va tadqiq etuvchi tarmoqlararo fandır	*Geopolitika	Siyosiy geografiya	Politologiya	Siyosiy tarix
13.	- ushbu atama odatda ma'lum bir davlat tomonidan yoki ittifoqchilar tomonidan nazorat qilinayotgan makonni anglatish uchun qo'llaniladi.	*Geosiyosiy maydon	Mustamlaka	Koloniya	Metropoliy a
14.	Muayan shaxs yoki millatni boshqalardan ustun qo'yadigan mafkuraviy aqida bu ...	*Shovinizm	Materializm	Dualizm	Iyuralizm
15.	«Tolerantlik» nima?	*Dinlararo totuvlik	Oila tinchligi	Yurt osoyishtaligi	Burchga sodiqlik

16.	O'zbekiston Respublikasining mustaqil deb e'lon qilingan va BMTga a'zo bo'lgan yil va kunini aniqlang.	*1991 yil 31 avgust, 1992 yil 2 mart	1990 yil 10 avgust, 1990 yil 5 mart	1990 yil 20 oktyabr, 1990 yil 3 noyabr	1990 yil 8 iyul, 1990 yil 7 oktyabr.
17.	Kishilik jamiyatini tanazzulga etaklovchi qanday diniy ta'limot bor?	*Vahhobiylik	Islom	Buddizm	Indiuzm
18.	Globalashuv jarayonlarining asosiy o'Ichamlaridan biri?	*globalashuv-milliy chegaralarning «yuvilib ketish» jarayoni	Ommaviy madaniyatning vujudga kelishi	Xalqaro mehnat taqsimoti	monopoliyalar
19.	- xalqaro huquqning asosiy subhektlari o'rtasidagi siyosiy faoliyatlar majmuasi; Xalqaro siyosat tuzilish jihatidan suveren, mustaqil milliy davlatlarning tashqi siyosiy faoliyatini; mintaqaviy davlatlararo va jamoatchilik tuzilmalari, guruhlar va ittifoqdoshlar o'rtasidagi aloqalarni hamda umumbashariy miqyosda BMT va boshqa xalqaro tashkilotlar va muassasalar faoliyatlarini qamrab oladi.	*Dunyoviy siyosat	Geostrategiya	Xalqaro huquq	Diplomatiya
20.	bunday maydonda ma'lum bir milliy jamoa istiqomat qilsada, davlatning u yerda nazorat qilish funktsiyasi rasmiy xarakterda bo'lib, yashayotgan odamlar turmush tarzi chegaradosh davlatga yaqinroq bo'ladi.	*Chegaraviy maydon	Mustamlaka	Chorraxaviy maydon	Avtonomiya
21.	Geosiyosatda havoda hukmronlikni qo'lga kiritish uchun kurash qanday ataladi?	*Aerokratiya	Efirokratiya	Geliokratiya	Kosmopolitizm
22.	«Paternalizm», «Jamoaga sadoqat», «Modernizatsiya», «Fuqarolik burchi» qaysi davlat taraqqiyot modelning bosh qoyalari bo'lgan?	*Yaponiya	Amerika	Germaniya	Janubiy Koreya
23.	Geosiyosatda kosmosda hukmronlikni qo'lga kiritish uchun kurash qanday ataladi?	*Aerokratiya	Efirokratiya	Kosmopolitizm	Galaktika

24.	Ikki buyuk davlat karama-karshiligiga asoslangan va ular tomonidan yaratilgan harbiy-siyosiy bloklar tizimi qanday ataladi?	*Bipolyar tizim	NATO va VSHT	Dualizm	Ikki qutbli dunyo
25.	prezident I.Karimov «Bugungi zamonda mafkura ‘oligonlari yadro poligonlaridan qam kop’roq kuchga ega» deb qaysi asarlarida yozganlar?	*«Jamiyatimiz mafkurasi xalqni-xalq, millatni-millat qilishga xizmat etsin», Tafakkur» jurnali bosh muxarrir savollariga javoblarida 1998 yil 2 –son	«Maqsadimi z-tinchlik, barqarorlik, qamkorlik» O’zbekiston televideniya si muxbirining savollariga javoblarida 1995 yil 27 oktyabr.	Barkomil avlod-O’zbekiston taraqqiyotining poydevori. O’zbekiston Respublikasi Oliy Majlis IX sessiyasida so’zlagan nutqida 1997 yil 29 avgust.	Turkiy tili davlatlar boshliqlari ning beshinchi uchrashuvi da so’zlagan nutqida 1998 yil 9 iyun
26.	Xizbut-Taxrir al-Islomiya diniy tashkiloti asoschisi kim?	*Shayx Taxiyydin Nabaxoniy	Sulton Boyazid Yildirim	Muxammad Iles	Xoji Abdulla
27.	«Uchinchi kuch omili» qaysi davlatning tashqi siyosatida muxim rol o’ynaydi?	*Yaponiya	AQSH	Xitoy	Rossiya
28.	Markaziy Osiyo mintaqasida mafkuraviy jarayonlar murakkablashuvining asosiy sababi nimada?	*Markaziy Osiyo mintaqasi siyosiy xaritasida ro’y bergan tub o’zgarishlar.	Mintaqaning geografik o’rni	Avgonistonda 20 yildan buyon davom etadigan «Birodarkushlik» urushi.	Ichkeriya Respublikasida ro’y bergan majorolar
29.	Aqidaparastlik mafkurasining moxiyati qaysi javobda berilgan	*Jamiyat taraqqiyotiga to’sqinlik qilish	Jamiyat taraqqiyotiga xissa qo’shish	Jamiyat ravnaqi uchun kurashish	Xalq farovonligi va Vatan ravnaqi uchun qayqurish
30.	AQSH da kambag’allic va irqiy adolatsizlikka barham berishga qaratalgan «Buyuk jamiyat» dasturi kim tomonidan ilgari surilgan?	*Jonson	Ruzvelt	Kennedi	Eyzenxaer
31.	Jamiyat, xalq va davlatlarning tanazzuliga sabab bo’ladigan, qayriinsoniy maqsadlarga xizmat qiladigan vayronkor qoyalarga nimalar kiradi?	*jaqolatparastlik, aqidaparastlik	mifologik, falsafiy, ilmiy	diniy, dunyoviy, falsafiy	mifologik, diniy, dunyoviy
32.	-bu siyosiy, iqtisodiy, madaniy, savdo va boshqa aloqalar uchun qulay imkoniyatlarga va istiqbollarga ega bo’lgan geografik maydon.	*Geosiyosiy mintaq	Geostrategik mintaq	Geosiyosiy tayanch nuqta	Jahon bozori
33.	«G’oyaga qarshi faqat qoya,	*«Tafakkur»	«Ma’naviyat	«Ozodlik»	O’zbekisto

	fikrga qarshi faqat fikr, jaqolatga qarshi faqat ma'rifat bilan bahsga kirishish, olishish mumkin» degan fikrni prezident I.A.Karimov qachon va qayerda ta'kidlab o'tgan?	jurnali bosh muqarririning savollariga javoblarida	va ma'rifat» Respublika jamoatchilik markazi raqbariyati qamda boshqaruvi a'zolari bilan uchrashuvda so'zlagan nutqida	radiosining o'zbek shu'basi xodimlari bilan suqbatida	n Respublika si Oliy Majlisi IX sessiyasida so'zlagan nutqida
34.	Shovinizm nima?	*bir millatning boshqasidan ustunligini tarqib qiluvchi nazariya	muayyan shaxs yoki millatni boshqalarda n ustun qo'yadigan, uni mutlaqlashtiradigan mafkuraviy aqida	iloqiy qadriyatlar	millatlar birdamligi
35.	-bu o'zining geografik joylashuvi, turmush tarzi, xarakteri, savdo va madaniy-mafkuraviy aloqalarining yo'nalishi bilan xorijiy davlatlar tashqi siyosatida munosabatlar o'rnatish uchun ustuvor yo'nalishda ko'rilayotgan makon.	*Geostrategik mintaq	Geosiyosiy tayanch nuqta	Jahon bozori	Endemik maydon
36.	«Fikr qaramligi, tafakkur qulligi.. qar qanday iqtisodiy yoki siyosiy qaramlikdan qam daqshatliroqdir». Ushbu so'zlar kimning qalamiga mansub?	*Islom Karimov	Amir Temur	Alisher Navoiy	Imom Moturidiy
37.	Bugungi dunyodagi qoyaviy-mafkuraviy jarayonlarning reaksion yo'nalishlari	*urush, qurollanish, terrorizm va ekstremizm	dunyoda turli yuqumli kasalliklarning xavfli darajada tarqalishi	irqchilik, millatchilik, diniy aqida'arastlik	totalitarizm va mustabidlik qoyasi asosidagi faoliyatlar
38.	Shanxay hamkorlik tashkiloti faoliyatining asosiy tamoyillarini aniqlang? 1) davlatlarning suvereniteti, mustaqilligi, hududiy yahlitligi va davlat chegaralarining buzilmasligini o'zaro hurmat	*1,3,5,7	1,2,3,4	2,3,4,6	1,5,6,7

	qilish; 2) Orol xavzasida ekologik vaziyatni yaxshilashga asosiy ehtiborni berish3) hujum qilmaslik va davlatlarning ichki ishlariga aralashmaslik; 4) tashqi agressiyaga qarshi birgalikda kurashish 5) chegaradosh rayonlarda bir tomonlama harbiy ustunlikdan voz kechish; 6) a'zo mamlaktalar o'rtasida madaniy xamkorlikni kuchaytirish7) halqaro munosabatlarda kuch ishlatmaslik yoki kuch bilan tahdid solmaslik;				
39.	Inson qalbi va ongi uchun kurashning qozirgi kunda kuchayib borayotganligiga sabab nimada?	*o'z ma'naviy qadriyatlarini boshqa mamlakatlar aholisi ongiga singdirish uchun intilish	o'z tovarlari va texnologiyal arini boshqa mamlakatlar bozorlarida sotishni kengaytirish ga intilish	siyosiy maqsadlarni qarbiy, tajovuzkorlik usullari bilan qal qilish mumkin emasligi	millatchilik va milliy biqlik
40.	«Musulmon birodarlari» tashkiloti kim tomonidan, qayerda tuzilgan?	*Takiaddin Nabaxoniy tomonidan, Qohirada	Shayx Hasan al-Banno tomonidan, Ismoiliya shahrida	Mustafo as-Sabriy tomonidan, Damashqda	Said al-Qutb tomonidan, Quddusda
41.	Tolibon harakati qachon va qayerda tuzilgan?	*1994 yil Qandahorda	1990 yil Islomobodda	1992 yil Qobulda	1996 yil Peshavorda
42.	muayyan g'oyalarning to'g'ri ekanligiga qattiq ishonish, ularga mukkasidan berilganlikni, o'zgacha qarash va g'oyalarga murosasiz munosabatni ifodalovchi qarashlar va hatti-harakatlar tizimidir.	*Fanatizm	Fundamentalizm	Ekstremizm	Terrorizm
43.	Qaysi so'z lotinchadan kelib chiqqan bo'lib, asos, 'oydevor ma'nosini bildiradi	*Fundamentalizm	Fanatizm	Ekstremizm	Terrorizm
44.	Mamlakatimiz xavfsizligiga tahdid solib turuvchi tashqi xavf-xatarlar deganda eng to'g'ri javob qaysi?	*Mintaqaviy mojarolar, Shovinizm va agressiv millatchilik, ekologik tahlika	Etnik, demografik, yadro urushi xavfi	Qirg'in qurollar savdosi, rivojlangan va qoloq mamlakatlar o'rtasidagi	Harbiy qurollanish

				keskinlikning avj olishi	
45.	Islom fundamentalizmi tushunchasi nima?	*Barcha ijtimoiy munosabatlar shariat qonunlari asosida qayta qurilishi shart deb hisoblovchi kishilarning qarashlari	Jamiyat a'zolariga diniy saboq berishni izchil tashkil etish kerakligi to'g'risidagi qarashlar;	Qur'on va xadislar har qanday dunyoqarashning asosidir deb tushunuvchi kishilar mafkurasi;	Islom dinini boshqa dinlardan ustun qo'ying.
46.	Shovinizmning kelib chiqish sabablari nimada?	*o'zaro madaniyatli hamkorlik qilishga tayyor emaslik va xoxlamaslik;	milliy mumtozlik;	boshqa millatlarga ishonmaslik;	millatlar o'rtasida adovat solish.
47.	Qaysi suv xavzasi Markaziy Osiyo suv resurslarining «oltinchi iste'molchisi» xisoblanadi?	*Orol dengizi	Sarez ko'li	Amudaryo	Kaspiy dengizi
48.	Mintaqaviy mojaro. Bu kanday mojaro?	*bir necha mamlakatlar urtasidagi va darajasidagi tarixiy, siyosiy, etnik muammolar.	ikki mamlakat urtasidagi echilmagan muammolar	bu ikki va undan ortik chegaradosh davlatlar urtasidagi siyosiy karama-karshilik	aloxida olingan davlat ichidagi mojaro
49.	Muayyan aqidani isbotsiz ko'rkona qabul qilish - ishonish qaysi oqimning asosiy tamoyilidir?	*dogmatizm	dualizm	idealizm	ponteizm.
50.	ning Frantsiyani buyuk davlat sifatida tiklanishini asosiy maqsad qilib quygan konsepsiyasi. Asosiy tushunchalari: millat, kuchli davlat, ulug'vorlik, ijtimoiy islohotlar.	*Sharl de Gol	F.Mitteran	Muvaqqat Hukumat	Milliy Ittifoq
51.	MDH ning doimiy faoliyat ko'rsatuvchi organini aniqlang?	*tashqi ishlar vazirlari kengashi	hukumat boshliqlari kengashi	davlat boshliqlari kengashi	muvofiqlashtiruvchi maslahat qo'mitasi
52.	«Zamonaviy buyuk kuchlar» asari muallifi?	*shved olimi Rudolf Chellen	nemis olimi Fridrix Rattsel	Rus geosiyosatchisi N.Nartov	Amerika geosiyosatchisi Mexen

53.	Ijtimoiy barqarorlikning va milliy rivojlanishimizning asosiy shartlari va kafolatlaridan biri	*Davlatchilikni shakllantirish va mudofaa qobiliyatini mustahkamlash	Bozor munosabatl arining qaror to'ishi va mulkdorlar sinfining shakllanishi	Jo'g'rofiy - strategik imkoniyatlar va tabiiy-xom ashyo resurslari	Jahon hamjamiya ti bilan hamkorlik. O'zbekisto n - umuminso niy qadriyatlar ga
54.	– davlat hududlarining markazga qanday pozitsiyada ekanligini, ular munosabatlari ko'lamini tadqiq etuvchi bilimlar majmuasi.	*Fiziosiyosat	Morfosiyo s at	Toposiyosat	Siyosiy geografiya
55.	... – shaxs, millat, jamiyat, davlatning xilmxil shakllarda namoyon bo'ladigan mavkuraviy tajovuzlar turli mafkuraviy markazlarning buzg'unchilik ta'siridan himoyalanganlik darajasini iavsiflovchi tushuncha	*Mafkuraviy xavfsizlik	Mafkuraviy immunitet	'lyuralizm	reideologiz atsiya
56.	-davlatlarning hokimiyat va boshqaruv shakllarini va ularning davlatdagi huquqiy, ijtimoiy-iqtisodiy omillar bilan munosabati muammolarini o'rganadi.	*Kratosiyosat	Demokratiy a	Toposiyosat	Morfosiyo s at
57.	Ratifikatsiya qilish deb...	*Ahdlashayotgan davlatlarning oliy hokimiyat organlari tomonidan tuzilgan xalqaro shartnomani tasdiqlashga aytiladi	O'zaro tuzilgan shartnomani bajarilishda n voz kechishga aytiladi	Davlatlar o'rtasida oliy darajada shartnoma tuzishga aytiladi	Xalqaro miqyosda shartnoma tuzishga aytiladi
58.	"Tarixning geografik o'zagi" asrining muallifi?	*Makinder	Rudolf Chellen	Fridrix Rattsel	Nauman
59.	Jamiyat taraqqiyotidagi xizmat qiladigan bunyodkor g'oyalarni aniqlang?1) Ozodlik 2) Tinchlik 3) Millatchilik 4) Bag'rikenglik 5)Mustabidlik 6) Hamkorlik 7)Vatansizlik	*1,2,4,6	1,2,3,4	1,2,4,5	2,4,5,6

60.	«Jahon siyosatida Amerika strategiyasi» asari muallifi?	*Spikmen	Rudolf Chellen	Fridrix Rattsel	Makinder
61.	... - jahonda ro'y berayotgan g'oyaviy jarayonlar, mavjud mafkura shakllari, ularning mohiyati, maqsadlari va o'zaro munosabatlari bilan bog'liq holat, xususiyat va faoliyatini yaxlit tarzda aks ettiruvchi tushuncha	*Dunyoning mafkuraviy manzarasi	Siyosiy munosabatl ar	Birolyar tizim	globallashuv
62.	Qaysi dasturlar bevosita Yevropa xayotiga unchalik daxldor emas?	*Baltimo-Ogayo rejasi	Marshal rejasi	Yung rejasi	Daues rejasi
63.	"O'rta Osiyo - yadro qurolidan xoli zona" mavzuidagi xalqaro konferensiya qayerda va qachon bo'lib o'tdi?	*Toshkentda, 1997- yil 15-16 sentyabrda	Akmalada, 1996-yil 29-30 dekabrda	Ashgabad, 1998-yil 10-11 yanvarda	Almatida, 1998-yil 10-12 fevralda
64.	mug'ul-tatarlarning o'z davlatini bo'ysindirganligini mohirona mahqullaydi va unchalik tanqidchilar nigohiga tushmaydi. Chunki «Rossiya mug'ul-tatarlarning kelishi bilan kelajakdagi geosiyosiy erkinligini va ruhiy mustaqilligini roman-german agressorlaridan saqlab qolish imkoniyatiga ega bo'ldi».	*Savitskiy	Rudolf Chellen	Danilevskiy	Nauman
65.	– jamiyat, davlat va jamoalarda vujudga kelgan vaziyat, ijtimoiy muhit, tarbiyaviy – mafkuraviy ishlarning zaiflashib qolishi	*Mafkuraviy bo'shliq	G'oyaviy mani'ulyasiya	dipressiya	inqiroz
66.	«№500-75» dasturi qaysi mamlakatga qarshi qaratilgan?	*SSSR ga	AQSH ga	Xitoyga	Evropa Ittifoqiga
67.	«6+2» ning birinchi uchrashuvi qachon va qayerda bo'lib o'tgan?	*1997-yil, AQSH	1995- yil, Afg'oniston	1998-yil, O'zbekiston	2000-yil, Xitoy
68.	Qaysi davlat betaraflik e'lon qilgan?	*Turkmaniston	Afg'oniston	O'zbekiston	Mongoliya

69.	... - boshqalarga bildirmasdan, asl maqsadni yashirin tutgan holda boshqalar ustidan hukmronlik qilib, o'zi istagan xulq-atvorni shakllantirish	*g'oyaviy mani'ulyasiya	Mafkuraviy immunitet	plyuralizm	reideologizatsiya
70.	«Shanxay Xamkorlik Tashkiloti» tashkil etilganligi to'g'risidagi Deklaratsiya qachon imzolandi?	*2001	1999	1996	2004
71.	1998-yil 8-sentyabrda «Ipak yo'lini tiklash» ga bag'ishlangan xalqaro konferensiya qaysi shaharda bo'lgan?	*Bokuda	Xivada	Ostonada	Parij
72.	Kollektiv Xavfsizlik to'g'risidagi shartnoma qachon qayerda imzolangan?	*1992 y Toshkent	1992 y Moskva	1996 y Shanxay	1994 y Minsk
73.	... - muayyan gurux maqsadlariga erishish yo'lida soxta ma'lumotlardan foydalanish asosida ijtimoiy fikrni chalg'itish maqsadida qo'llaniladigan usul va vositalar tizimi	*Dezinformatsiya	globallashuv	Mafkuraviy bo'shliq	mafкура
74.	G'arbiy Yevropa iqtisodiy integratsiya boshlanishinig asosiy sababini aniqlang.	*1951-yilda 6 davlat orasida tosh ko'mir, temir-ruda va metallurgiya sanoatining integratsiya qilinishi	1957-yilda Yevropa Iqtisodiy Hamjamiyatining tashkil etilishi	1955-yilda 9 davlatdan iborat harbiy ittifoqning tashkil topishi	1957-yilda 12 davlat orasida atom va energetika sanoatining integratsiya qilinishi.
75.	Rossiyaning omadi shuki uni bosib olish mo'g'ullarga nasib qildi. Chunki «Rossiya mug'ultatlarining kelishi bilan kelajakdagi geosiyosiy erkinligini va ruhiy mustaqilligini roman-german agressorlaridan saqlab qolish imkoniyatiga ega bo'ldi». Bunday xulosalarni kim ilgari surgan?	*Savitskiy	Gumilev	Soljenitsin	Dugin
76.	... – insonlar qalbi va ongini egallashga qaratilgan turli g'oyalarning o'ziga xos sinov maydoni	*Mafkuraviy poligon	Mafkuraviy 'rofilaktika	G'oyaviy bo'shliq	G'oyaviy mani'ulyasiya
77.	"Heartland" nazariyasi kim tomonidan ishlab chiqilgan?	*Makinder	Rudolf Chellen	Fridrix Rattsel	Savitskiy

78.	... – bir davlatning boshqa davlat yoki davlatlar ustidan siyosiy, mafkuraviy, iqtisodiy va harbiy hukmronligini o‘rnatishga qaratilgan nazariya va amaliyot	*Buyuk davlatchilik shovinizmi	mustamlaka chilik	Agressiv millatchilik	geopolitika
79.	Erkin fuqaro va ozod shaxs asosiy jihatlaridan biri	*atrofida sodir bo‘layotgan voqea – hodisalarga mustaqil munosabat bildiradigan	o‘z haquqini taniydigan va buning uchun kurashadigan	Xalqining ma’naviy merosiga qiziqadigan	Diniy qadriyatlar ga sodiqlik
80.	Varshava shartnomasi qanday maqsadlarda va qachon tuzilgan?	*1955-yilda do‘stlik, hamkorlik va o‘zaro yordam maqsadida tuzilgan	1949-yilda yirik kapitalistik davlatlar tomonidan harbiy-siyosiy ittifoq sifatida tuzilgan V. 1950-yilda o‘zaro yordam va hamkorlik maqsadlarida tuzilgan	1952-yilda G‘arbiy Yevropa sotsialistik davlatlari o‘rtasida hamkorlik, o‘zaro yordam maqsadida tuzilgan	1949 yilda NATO ga qarshi
81.	«Buyuk o‘yin» kontseptsiyasining obhakti?	*Markaziy Osiyo	Angliya va Rossiya	Sharqiy Yevropa	AQSH va Angliya
82.	... – kishilarning ongi va qalbi mafkuraviy tazyiqlar asosida singdirilib, e’tiqod darajasiga ko‘tarilgan dunyoqarash shakllaridan biri	*Aqidaparastlik	terrorizm	fundamentalizm	vahhobiylilik
83.	«Siyosiy geografiya» asari muallifi?	*nemis olimi Fridrix Rattsel	shved olimi Rudolg‘f Chellen	Rus geosiyosatchisi N.Nartov	Amerika geosiyosatchisi Mexen

84.	Shimoliy Atlantika bloki qachon va qanday maqsadda tuzilgan?	*1949-yilda harbiy-siyosiy ittifoq sifatida tuzilgan	1945-yilda, Garbiy Yevropa davlatlari tomonidan iqtisodiy rivojlanishi yo'lga qo'yish maqsadida tuzilgan	1949-yilda sotsializmga qarshi birgalashib kurashish maqsadida tuzilgan	1947-yilda Yevropani tiklash maqsadida tuzilgan
85.	Qaysi davlat Yangi Katta O'yin kontsepsiyasida ishtirok etmaydi? 1) AQSH 2) Angliya 3) Germaniya 4) Hindiston 5) Turkiya 6) Braziliya 7) Rossiya 8) S.Arabistoni 9) Yaponiya 10) Eron	*6,8,9	1,3,5,7,9	2,4,5,6,8	1,2,3,7,9
86.	«Sovuq urush» atamasini birinchi bor kim o'rtaga tashlagan?	*U. Cherchil Fulton universitetidagi nutqida kommunizmga qarshi ingliz-amerika ittifoqini tuzish xususidagi masalani ilgari surganida	I. Stalin Potsdam konferensiyasi nutqida	SSSR tashqi ishlar vaziri Molotov Amerika va g'arb davlatlariga qarshi kurashish masalasini ilgari surganida	AQSHning yangi prezidenti Trumen SSSR ga qarshi bayonotida
87.	Geosiyosatning asosiy funksiyalari qaysi qatorda to'g'ri keltirilgan?: 1) gnoseologik funktsiya; 2) dunyoqarashni shakllantirish 3) prognoz qilish funktsiyasi; 4) tarbiyalovchilik 5) boshqaruv funktsiyasi 6) futurologik 7) mafkuraviy funktsiya 8) uyushtirish	*1,3,5,7.	1,2,4,8.	2,3,4,7	1,3,6,8
88.	Globallashuv jarayonlarining asosiy o'lchamlaridan biri?	*globallashuv-muttasil davom etadigan tarixiy jarayon.	Ommaviy madaniyatning vujudga kelishi	Xalqaro mehnat taqsimoti	mono'oliylar

89.	Qaysi voqeadan so'ng sovuq urush munosabatlari boshlangan deb hisoblaysiz?	*AQSH tomonidan Xirosima va Nagasakiga atom bomba tashlanganidan so'ng	Stalingrad ostonasidagi jangdan so'ng	2-jahon urushida ittifoqchilarning g'alabasidan so'ng	SSSR Yaponiya ustidan g'alaba qozonganidan so'ng
90.	Geosiyosatning davlatning siyosiy jihatdan qanday muhit bilan qurshalganligini o'rganadigan muhim bo'limi?	*Toposiyosat	Morfosiyosat	Siyosiy geografiya	Fiziosiyosat
91.	... – ijtimoiy institutlar tomonidan amalga oshiriladigan turli shakllardagi g'oyaviy – tarbiyaviy, ma'naviy-mafkuraviy ishlar majmui bo'lib, u butun g'oyaviy tarbiya tizimini qamrab oladi	*Mafkuraviy 'rofilaktika	Mafkuraviy immunitet	Mafkuraviy kurash	'lyuralizm
92.	Globallashuvni ta'min etuvchi vositalar?	*Ommaviy madaniyat	Milliy adabiyot	Milliy qadriyatlar	Tarixiy meros
93.	Globallashuvni ta'min etuvchi vositalar?	*internet	Milliy adabiyot	Milliy qadriyatlar	Tarixiy meros
94.	... – odam zoti va insoniyatga qarshi eng og'ir jinoyatlardan birini anglatuvchi tushuncha. Aholining ayrim guruhlarini irqi, millati, etnik yoki diniy belgilariga qarab yo'q qilish, ularni qasddan butkul yoki qisman qirib tashlashni ko'zda tutadigan shart-sharoitlarni vujudga keltirish, shuningdek bolalar tug'ilishini cheklashga qaratilgan choralar	*Genotsid	terror	fundamentalizm	Missionerlik
95.	Globallashuvni ta'min etuvchi vositalar?	*OAV	Milliy adabiyot	Milliy qadriyatlar	Tarixiy meros

96.	Fashizm.....	*Bir xukmron millatning «irqiy-etnik sofliigi» ni mutloqatlashtirish ni targ'ib qiladi	Xalqlarning milliy-etnik o'ziga xosliklarni yo'qotishga harakat qiladi	VYII asrdan boshlab Evro'ada insoniyat naslni irqiy guruhlar jumladan «oq», «qora» va «sariq» irqqa ajratish uchun xizmat qilgan	Muayyan davlatning o'z mavqei va ta'sirini o'zga hudud va mintaqalar da kuchaytirishga qaratilgan siyosati
97.	Markaziy Osiyo xalqlarning ijtimoiy-siyosiy hayotiga chuqur ta'sir ko'rsatgan ta'limotlarni aniqlang? 1) Mazdak 2) Konfutsiylik 3) Zardushtiylik 4) Buddaviylik 5) Lao-Szi ta'limoti 6) Braxmanizm	*1,3,4	1,2,5	1,3,6	3,4,6
98.	Qaysi olim davlatni tirik organizm sifatida olib qaragan?	*nemis olimi Fridrix Rattsel	shved olimi Rudolg'f Chellen	.Rus geosiyosatchisi N.Nartov	Amerika geosiyosatchisi Mexen
99.	- davlatning siyosiy jihatdan qanday muhit bilan qurshalganligini o'rganadi. Unda davlat uchun tashqi dunyodan bo'ladigan kuchlarning tahsir etish yoki etmaslik masalasi muhimdir. Bunday omillar davlatga atrofda ittifoqdoshlar qidirish va davlatlararo kelishuvlarning boshqa variantlarini yuzaga keltirish uchun muqobil siyosatlarini ishlab chiqish masalasini yuzaga chiqaradi.	*Toposiyosat	Morfosiyosat	Fiziosiyosat	Geosiyosat
100	Chellen fikricha davlatlarda istiqomat qiluvchi xalqlarni, ularning turmush tarzini tadqiq qilish bilan siyosatshunoslining qaysi bo'limi shug'ullanadi?	*Demosiyosat	Antropogeografiya	Etnologiya	Etnografiya

101	... - davlat vakolatlarining katta qismini tarnsmilliy kor'oratsiyalarga, iqtisodiy birlashmalarga berishni targ'ib qilgan xolda muayyan hududdagi milliy davlatchilik «gegemonligi» ga barham berishni ifoda etuvchi mafkuraviy jarayon	*Siyosiy globallashuv	Hokimiyatning globallashuvi	Ma'naviy-mafkuraviy jarayonlarning globallashuvi	Demografi k globallashuv
102	... - tarnsmilliy korporatsiyalar, yirik moliya guruhlaridan jahonni yagona bozorga aylantirish va shu tarzda unda o'z tanho hukmronligini o'rnatishga intilish	*Iqtisodiy globallashuv	Siyosiy globallashuv	Hokimiyatning globallashuvi	Ma'naviy-mafkuraviy jarayonlarning globallashuvi
103	... - milliy bag'rikenglikni, millat hayotining ahloqiy asoslarini, uning milliy o'ziga xosligini rad etuvchi mondializm g'oyalarini tantana qilishini ta'minlashga asoslanadi	*Ma'naviy-mafkuraviy jarayonlarning globallashuvi	Iqtisodiy globallashuv	Demografik globallashuv	Hokimiyatning globallashuvi
104	... - «global etnos» ning shakllanishini ta'min etish yo'lida turli xalqlarning assimilyasiyasini, ularning aralashib ketishini ifoda etuvchi muhim hodisa	*Demografik globallashuv	Hokimiyatning globallashuvi	Siyosiy globallashuv	Iqtisodiy globallashuv
105	-davlatning hududiy shakllarini o'rganuvchi bilimlar majmuasi. U uchun davlat hududlari qanday boyliklarga egaligi muhim emas. Bunda davlat hududan qanday ko'rinishga ega, yoysimon, dumaloq yoki uzunchoq holatda joylashganligi, davlatda markaz bilan joylar o'rtasidagi aloqalarning geografik tizimi va davlatning tashqi dunyoga geografik jihatdan chiqish imkoniyatlari masalasiga ehtibor beriladi.	*A. Morfosiyosat	Fiziosiyosat	Toposiyosat	Geosiyosat
106	«Dengiz xalqlar qudratining omili sifatida» asari muallifi?	*nemis olimi Fridrix Rattsel	shved olimi Rudolf Chellen	Rus geosiyosatchisi N.Nartov	Amerika geosiyosatchisi Mexen

107	«Ta'bir joiz bo'lsa, aytish mumkinki, bugungi zamonda mafkura 'oligonlari yadro 'oligonlariga nisbatan ham ko'roq kuchga ega»-Ushbu jumlar I.A.Karimovning qaysi asaridan keltirilgan?	*Jamiyatimiz mafkurasi xalqni-xalq, millatni millat qilishga xizmat etsin.	Milliy istiqloq mafkurasi-xalq e'tiqodi va buyuk kellajakka ishonchdir	Ozod va obod Vatan , erkin va farovon hayot 'irovard maksadimiz	O'zbekiston XXI asrga intilmoqda
108	«Xavfsizlikni qanday saqlab qolish lozim?» Barqororlikni qanday ta'minlash darkor? Taraqqiyot yo'lidan sobitqadam rivojlanishga nimalar hisobiga erishish mumkin?»-I.Karimovning qaysi asarida ushbu muammolarga javob izlangan?	*O'zbekiston XXI asr bo'sag'asida: xavfsizlikka tahdid, barqororlik shartlari, taraqqiyot kafolatlari	Ozod va obod Vatan , erkin va farovon hayot 'irovard maqsadimiz	O'zbekiston XXI asrga intilmoqda	O'z kelajagimiz ni o'zimiz qo'limiz bilan qurmoqdamiz
109	Monro doktrinasi qaysi davlatda qabul qilingan?	*AQSH	Rossiya	Italiya	Frantsiya
110	Davlatlarni iqtisodiy kuch markazi sifatida o'rganadigan siyosatshunoslikning muhim bo'limi qanday ataladi?	*Ekosiyosat	Ekonomika	Ekologiya	Topologiya
111	G'oyaviy mani'ulyasiya nima?	*g'arazli maqsadni yashirin tutgan holda kishilarni g'oyalari ta'sirida boshqarish	Tinchlik va barqororlik taraqqiyot g'oyalari targ'iboti	Vayronkor g'oyalarning vujudga kelishi	Do'stlik, tinchlik va bunyodkorlik yo'lidagi g'oyalarni kamsitish
112	Geopolitikaning asosiy uslublarini aniqlang? 1) Sintez 2) Tarixiy uslub 3) Tizimli yondashuv uslub 4) Analiz 5) Sotsiologik 6) Funktsional uslub 7) baholash 8) Qiyosiy uslub	*2,3,6,8	1,2,4,7	2,3,5,8	2,4,5,7
113	-davlatlarning hokimiyat va boshqaruv shakllarini va ularning davlatdagi huquqiy, ijtimoiy-iqtisodiy omillar bilan munosabati muammolarini o'rganadi.	*Kratosiyosat	Demokratiya	Toposiyosat	Fiziosiyosat

114	ning mazmun-mohiyati davlatlar, millatlar, madaniyatlarning turli-tumanligidan planetar miqyosdagi integratsiyaga, One World-Uniform dunyoga o'tishni targ'ib qiladi.	*Mondializm	Globallashuv	Evraziya	Gollizm
115	«Tarixda dengiz kuchlari» asarining muallifi?	*Amerika geosiyosatchisi Mexen	shved olimi Rudolg'f Chellen	nemis olimi Fridrix Rattsel	Rus geosiyosatchisi N.Nartov
116	geosiyosiy muammolarni tahlil etishda ularga yaxlit holatda qaraydi. SHu bilan birgalikda muammolarga tahsir etgan, etayotgan va tahsir etish ehtimoli bilan bog'liq bo'lgan ichki va tashqi omillarni atroflicha o'rganadi.	*Tizimli yondashuv uslubi	Tarixiy uslub	Kuzatish	Funksional uslub
117	– davlat hududlarining markazga qanday pozitsiyada ekanligini, ular munosabatlari ko'lamini tadqiq etuvchi bilimlar majmuasi.	*Fiziosiyosat	Morfosiyoat	Toposiyosat	Siyosiy geografiya
118	Insonning shaxsiy erkinligini himoya kiluvchi va davlat imkon kadar fukarolarning shaxsiy xayotiga kam aralashuvini targ'ib etuvchi mafkura qanday ataladi?	*Liberalizm	Plyuralizm	So'z erkinligi	Konservativizm
119	«Zamonaviy buyuk kuchlar» asari muallifi?	*shved olimi Rudolg'f Chellen	nemis olimi Fridrix Rattsel	Rus geosiyosatchisi N.Nartov	Amerika geosiyosatchisi Mexen
120	Geosiyosatning asosiy funksiyalari qaysi qatorda to'g'ri keltirilgan?: 1) gnoseologik funktsiya; 2) dunyoqarashni shakllantirish 3) prognoz qilish funktsiyasi; 4) tarbiyalovchilik 5) boshqaruv funktsiyasi 6) futurologik 7) mafkuraviy funktsiya 8) uyushtirish	*1,3,5,7.	1,2,4,8.	2,3,4,7	1,3,6,8
121	- davlatning hududiy shakllarini o'rganuvchi bilimlar majmuasi. Uning uchun davlat hududlari qanday boyliklarga egaligi muhim emas.	*Morfosiyoat	Toposiyosat	Fiziosiyosat	Siyosiy geografiya

122	Xalkaro shartnoma bilan o'ratilgan shunday hududki, unda harbiy-sanoat korxonalarini barpo etish, belgilangan miqdordan ortiq kuralli kuchlar saklash man etiladi.	*Demilitarizatsiya	Demarkatsiya	Demobilizatsiya	Denatsifikasiya

Tuzuvchi:

Siyosiy fanlar nomzodi, dotsent

Jumaniyozov X.S.

№	Mavzular mazmuni
1.	«Geosiyosat» tushunchasi, predmeti, ob'ekti va manbalari.
2	Klassik geopolitikaning asosiy g'oyalari va tamoyillari.
3.	Yangi ming yillikda Rossiya-AQSh-Xitoy munosabatlari rivoji va istiqbollari.
4.	Geosiyosiy munosabatlar tizimida AQSh ning roli.
5	Xitoy va Yaponiyaning geostrategik siyosati va uning mohiyati.
6.	Yangi ming yillikda Markaziy Osiyoda xavfsizlikni ta'minlash muammolari.
7.	O'zbekiston va ShHT geosiyosiy istiqbollari.